516

J. A. HOORN.
N°. f

479 **POPE JOAN.**—Grim (Egbert) PAUSELICKE HEILIGHEIT dat is Catholyck ende Authentyck vertoogh dat Johannes gemeenlick Paus Jutte genoemt, een vrouwe geweest is, *with grotesque portrait inserted, Wesel,* 1635, very thick small 4to, Dutch vellum neat £1 1s

Very rare and curious, not in the Brit. Museum nor in the Bodleian.

St. Bernard's Seminary Library

No. 27:262.1

X X X

Given by

B.
Eccles. History

Room

Department

T LEVEN VAN JOHANNA, PAUS VAN ROME,

Onder den Naam van

JOHANNES DEN ACHTSTEN.

Waar in haar zonderling gedragh uit de Oudtheit wordt opgeheldert, de waarheit deezer Hiſtorie krachtigh beweert, en door de vermaardſte Schryvers beveſtigt.

Met Kopere Platen.

TAMSTERDAM,

Ter Drukkerye van SMETS, en alom by de Boekverkoopers te bekomen. 1722.

Ser. cha Papissam, elegantissima
epistolam Serradij, post Guidij
Epistolas editas a Burmanno.
pag. m. 145. Epist. CXL.

VOORBERECHT

Aan den beſcheiden en onzydigen

LEZER.

'T *Luſt ons, niet met een opgevatten weerzin tegens de ſnoode ongeregeltheden van Rome uit te vaaren, waar door wel eer in eenige zorgelooze eeuwen ſomtyds, de Roomſche Tugt geen geringe ſmet en krak leed, maar wel op 't ſpoor van mannen van eene doorzichtige geleertheit en een hoogdravent vernuft, hunnen verheven tredt na te wandelen, Hoedanig ook over eene gebeurteniſſe van een ongeregelt misval mag getwiſt zyn, 't blyft echter een beſtendige waarheit, dat wanneer men een ſchandig voorval, al te klaarblykelyk voor de waereld ten toon gezet, om het in zyne geboorte te doen ſmooren, verduiſteren wil, gelyk deeze geſchiedenis van de Pauzin Johanna is, onder onze Landtsgenooten met den naam van Paus Jut bekent, hoe omzichtig men ook is, zeggen we, nochtans blyft 'er eenigen glimp van waarheit doorſtraalen, te meer, naardien eenige eeuwen lang deeze Hiſtorie niet anders aangemerkt wierd, dan een misdragt van zodanig een natuur als ons voorbeelden genoeg in de aloude Hiſtoriën opdoen.*

By een goed getal Schryveren, en voornamentlyk den Hoogleraar Spanheim, zyn de eerſte gronden ter beveſtiging deezer Hiſtorie gelegt; vervolgens heeft dengeleerden Heer Lenfant de zelve in de Franſche taale overbrengende, met verſcheide zaken, dit voorval tot op-

opheldering dienende, verrykt, en in een laateren druk, heeft 'er den Heer des Vignoles mede de hand aangeslagen, en niet weinig nut ten bewys bygebragt. Nu is 't onzen beurt gevallen, dit doorryp Ooft in Latiums Hove gewassen, en op eene Fransche wyze geschotelt, u, waarde Lezer, op eenen Hollandschen Disch voor
4 *te zetten. Niettegenstaande onze dagelykſche bezigheden ons dóorgaans werks genoeg verschaffen, waar aan een arbeidzaam man genoeg te pluizen vind, om zyn brein met eene naaukeurige oplettenheit geduurig in den rechten plooi te houden, echter verstrekken onze uuren van uitspannig ter beziging in de Letteren ons een vermaak, dies hadden we ons na zoo een gewilligen arbeid te zetten, liever dan die van de hand te wyzen, en den Reiger niet te gelyken, voorgeevende, dat 'er quaad water was, om dat hy niet zwemmen kon. En alzoo tot sterking en opheldering van't benevelt gezicht des oordeels in deezen, geen beter oogwater te vinden is, dan de gebreken open te leggen, waar in de fynste Roomsgezinden geen been in vinden zouden, wanneer alles maar op eene bedektelyke wyze door den beugel wil, want dat 'er wel eenige onder de Roomsche geestelyken gevonden worden die het naar den vleesche quaad genoeg hebben, is wel te denken, en daarom is 't mede niet vreemt, dat 'er somtyds een streek in 't heimelyk omgaat, die meest versust word, doch welkers bommel ook wel eens in 't openbaar komt uit te barsten. Onze slimme Kerkbaazin wist 'er mede een behendige kok toe te vinden, alhoewel zy te zorgeloos was om den snof daar van in te houden.*

Maar, naardien wy voor hebben het gezegde in de voorrede van den Franschen druk, voor zoo veel het betrekkelyk tot deezen voor onze Nederlanders is, den Lezer mede te deelen, zoo word 'er gezegt, dat

„ *het*

„ *het voorval van de Pauzin Johanna*, * *eenige eeu-*
„ *wen lang als een onbetwiſtbaare zaak wierd aange-*
„ *zien, en dat, daar de Vaders te Conſtans vergadert,*
„ *alle zwarigheden in't onderzoek der boeken van Jo-*
„ *hannes Hus bybragten, geen enkel woord van dit ge-*
„ *val repten, dat ze echter in't breede in zyne Schrif-*
„ *ten aangehaalt vonden, gelyk † in tweede deel dee-*
„ *zes werks zal aangeweezen worden. Sedert omtrent*
„ *vyftig jaaren daar na is't nochtans gebeurt, dat men*
„ *dit voorval voor zodanig een belachelyk verdichtſel*
„ *wilde houden en ook doorging, dat niemand byna de*
„ *verdeediging meer op zich neemen dorſt, zonder*
„ *zich verdacht te maaken en als een weetniet te wor-*
„ *den uitgelucht.*

„ *Wy houden ons verzekert, dat men't voor een*
„ *zaak, de weetgierigheit waardig achten zal, om*
„ *dit voorval tegenwoordig weder in de Hiſtorie her-*
„ *plaatſt te zien. Men moet dit werk met zoo veel te*
„ *vergenoeging leezen, naardien het te aangenamer*
„ *de gedachten weder doet erinneren, die reeds uitge-*
„ *wiſt waren, dan om ze ten beſten te laaten, den*
„ *geenen dien'er een geruimen tyd, om zo te zeggen,*
„ *bezit van namen. Dit laatſte geſchied niet dan door*
„ *een kracht van edelmoedigheit, waar van een ieder*
„ *niet magtig is. Maar het eerſte word met het zel-*
„ *ve genoegen verricht dat een Oppervorſt neemt in't*
„ *zien vereenigen van zyne Staaten, een Land, dat*
„ *door achteloosheit, of door ſlappigheit zyner voorza-*
„ *ten vervreemt was.*

„ *Men kan deeze zaaken aanzien, alwaar men de*
„ *bedryven of meeningen weder herſtelt, die voor ver-*
„ *dichtſelen waren doorgegaan, of voor vooroordeelen*

* Mezeray Abreg. Chron. p. 216. Ed. Par. dit qu'en l'a tenue 500 ans durant pour une verité Conſtante.

† Zie het XVII. Hooftd: van't II. Deel.

„ *aangezien, en zulks als een ſoort van vergoeding*
„ *en te vredeſtelling, die men het menſchelyk vernuft*
„ *niet ontzeggen kan, in eene Eeuw, alwaar die ver-*
„ *ſmoort lag door de ontdekking van zoo veele ſoorten*
„ *van dwaalingen. 't Is immers billyk allenks het*
„ *recht weder in te palmen, dat men in 't ontdekken*
„ *van zekere meeningen heeft, die men ons juiſt ont-*
„ *vreemd had, zulks men het vermaak neeme van ze*
„ *weder te vorderen. 't Is een ſoort van ſchaverhaa-*
„ *ling, naardien men zich groot ongelyk aan zou doen*
„ *dit te verwaarloozen, tegen deeze geſlepenheit van*
„ *geeſt, die nu byna niets ontglippen laat, en, om*
„ *zoo te zeggen, altoos op het doel mikt.*

„ *Het zoude te wenſchen zyn, dat 'er veele geleer-*
„ *den van dat vermogen en bereik waren als den Heer*
„ *Spanheim was, om alle de voorneemens van den*
„ *Heere de Saumaiſe met den zelfden uitſlag uit te*
„ *voeren, dan hy deeze uitgevoert heeft. Doch de*
„ *veelvuldige bezigheden en de dood van dien Heer*
„ *hinderden hem, zich van zyn woord te quyten dat*
„ *hy in 't byzyn van veele zyner vrienden gegeeven*
„ *had, om de redenen te wederleggen, waar door de*
„ *Heer Blondel getracht had, de Hiſtorie van de Pau-*
„ *zin te verduiſteren. Maar men kan verzekert zyn,*
„ *dat deeze Roomſche Heldin niets in de omſtandigheit*
„ *van den Hiſtoriſchryver verlooren heeft, en dat ze*
„ *zich nooit krachtiger op haaren zetel zag geveſt, dan*
„ *zy hier te voorſchyn komt.*

„ *De Godtsdienſt aangaande, heeft ook veel minder*
„ *deel dan de Hiſtorie in al deezen handel. * De Heer*
„ *Spanheim is van deeze gedachten geweeſt, gelyk door*
„ *zynen brief, aan den Heer Penſionaris Heinſius ge-*
„ *ſchreeven, blykt, aan wien hy zyn werk heeft opge-*
„ *dra-*

* Parum attinet ad cauſæ cardinem. Spanh. Epiſt. ad Heinſ.

„ *dragen. Of dit een verdichtſel of waarheit is, lan-*
„ *gen tyd heeft men begreepen dat 'er de Godtsdienſt*
„ *niet dan een verkeert belang in had. Gelyk nn de*
„ *Proteſtanten van de waarheit deezer Hiſtorie geen*
„ *voordeel beoogen noch trekken konnen, en ook boven-*
„ *dien niet wezentlyk trekken, zoo moeten de Roomsge-*
„ *zinden van hunne zyde zich mede niet vleyen, meer-*
„ *der bevoorrecht te zyn, wanneer zy beweezen heb-*
„ *ben, dat het niet dan een verdichtſel is, alzo klaar-*
„ *blykelyk als Vader Labbé gelooft te hebben gedaan.*
„ *Alle deeze ſtribbelingen, konnen door een beginſel*
„ *van den Godtsdienſt geen plaats hebben, dan in ee-*
„ *nigen voorſtryd, waar uit niets beſlechtelyks voor de*
„ *algemeene zaak ontſtaat. Men kan zich immers wel*
„ *verzekeren, dat wanneer Johanna in de lyſt der Pau-*
„ *ſen gevonden wierd, het aan deeze wederſtreevers*
„ *niet ſtaan zoude, zich te onthouden om haar op den*
„ *Roomſchen Stoel te plaatſen. In deeze lyſt vind men,*
„ *zoo hier en daar, zekere Pauſen waar van Johan-*
„ *na niet dan een Schooldochter in uitneemende voor-*
„ *vallen geweeſt kon zyn. Dies moet men zich dan*
„ *niet vleyen. dit werk in 't licht brengende, een groo-*
„ *ten dienſt de Reformatie te bewyzen, die zodanige*
„ *zwakke hulpmiddelen niet noodig heeft; en alzoo*
„ *min heeft men voorgenomen de Roomſche Kerke ee-*
„ *nig ongenoegen te geeven, die zoo licht ook niet ge-*
„ *geraakt is, noch over deeze ſtekeligheden gevoelig*
„ *word.*

„ *Niet alleen heeft men geenen toeleg haar te beledi-*
„ *gen, maar meent ze zelf eenigen dienſt te doen. Men*
„ *gelooft, dat ze t'ontydig ontruſt word door een voor-*
„ *val dat zoo hatelyk niet is als zy zich inbeeld.* Een*
„ *onzer beſte Schryvers heeft dit zeer wel aangemerkt,*

* Jurieu, Hiſtoire du Papiſme, Part. III. Chapitre II.

„ *en wy zullen ons van zyne woorden dienen, om on-*
„ *ze gedachten uit te drukken.* Ik vinde, dat de ma-
„ nier hoedanig dat deeze Hiſtorie bericht word, meer
„ eere de Roomſche Kerke byzet, dan zy verdient.
„ Men zegt dat deeze Pauzin wel geſtudeert had,
„ dat ze wys, verſtandig en welſpreekend was; dat
„ deeze ſchoone gaven haar te Rome verwonderlyk
„ maakten, en dat ze met een gemeene bewilliging
„ verkoren wierd, alhoewel ze voor een jongen en
„ onbekenden vreemdeling ging, zonder vrienden en
„ zonder eenige voorſpraak dan haare verdienſte.
„ Ik zegge, dat dit den Roomſchen Stoel meer ee-
„ re dan nadeel toebrengt. Want in deeze Eeuw al-
„ waar men de Pauzin plaatſt, was de hoedanigheit
„ van Schandjongen, of deeze van Minnaar eeniger
„ Roomſche Dame, de eenigſte verdienſte, die den
„ trap tot het Pausſchap baande. *En dus kan men met*
„ *recht zeggen, dat de Stoel van Rome in de herſtel-*
„ *ling van de Pauzin de zelfde zaak byzet, die in de*
„ *negende Eeuw tot eere verſtrekte.*

„ *Wy gaan daar op noch verder met onze gedach-*
„ *ten, en zeggen, dat we aan den Roomſchen Stoel*
„ *een zeer gewichtige dienſt bewyzen, zoo voor het te-*
„ *genwoordige als in 't toekomende, met de waarheit*
„ *deezer gebeurteniſſe in volkome zekerheit te ſtellen*
„ *Want, kortom, indien een diergelyk voorval in de*
„ *negende Eeuw gebeurt is, zien we niet waarom het*
„ *in deeze niet zoude mogen geſchieden. Waar is 't,*
„ *dat men deeze Eeuw meer verlicht vind, doch het*
„ *ſtaat mede aan te merken dat ze ook veel geeſtiger is;*
„ *en dat de Roomſche Juffers zonder zoo veel Grieks*
„ *en Latyn te leeren, ſneedig genoeg zyn. Wat be-*
„ *ſluit men hier uit? wy beſluiten, dat indien het door*
„ *dit ſtuk blykt, dat een Vrouw waarlyk Paus is ge-*
„ *weeſt, de Heilige Stoel een zeer groot belang heeft*

„ *om in yver te ontwaaken, en wyze voorzorge tege-*
„ *bruiken, dat het voorval van Johanna aan de hand*
„ *geeft; zonder zich met eene valſche vieſtentigheit*
„ *op te houden, en met eene ingetogentheit die niet*
„ *dan zeer qualyk kan begrepen worden, wanneer het*
„ *de eere van den Apoſtoliſchen Stoel behelſt, waar aan*
„ *men wel andere zaken dan gevoeligheden moet opof-*
„ *feren.*

„ *Maar met ernſt geſproken, men moet hier het ge-*
„ *voelen van Paſquier bybrengen; een ernſtig en def-*
„ *tig Schryver, en die daarenboven niet verdacht kan*
„ *zyn. Hy was een goed Roomsgezinde, doch hy ver-*
„ *ſtond de waare belangen der Kerke veel beter, dan*
„ *alle die zoo veel gerucht over deeze zaak gemaakt*
„ *hebben.* * *Hem aangaande, hy wenſte liever dat*
„ *men 't op de ley had geſtelt, en hy was van ge-*
„ *dachten, dat men 't* in dien ſtaat gelaaten had
„ waar in het was. Want, *zegt hy*, eertyds hield
„ een ieder deeze Hiſtorie voor waarachtig, zonder
„ te denken den H: Stoel eenig ongelyk aan te doen,
„ alzoo min als de Aſſyriers zich door hunne Se-
„ miramis vereert zagen, die onder het mannelyk
„ gewaat hunnen ſtaat lange beſtierde, en eindelyk
„ als een Vrouw in de zelfde ongelegentheit gelyk
„ Johanna viel.

„ *Indien 't hier niet een zaak van den Godtsdienſt*
„ *betrof, weeten we niet, of ze niet als een' zaak van*
„ *eere zou konnen aangezien worden. Of 'er eene*
„ *Pauzin Johanna is geweeſt of niet, is reeds gezegt,*
„ *dat 'er de Proteſtanten als Proteſtanten zich weinig*
„ *mede te bemoeyen hebben; en om ons nochmaals van*
„ *de woorden van den reeds aangehaalden deftigen*

* Lettre de Paſquier Liv. XII. Lettre à M. Tournebus.

„ *Schryver te bedienen*, om deeze zaak van den kant
„ van den Godsdienſt te beſchouwen, is 't de moeite
„ niet waard, dat we die met een groote beweeging
„ ſtaande houden. *Maar als menſchen die te gelyk met*
„ *een goed verſtand begaaft zyn. en een goed geloof*
„ *belyden, in deeze hoedanigheit hebben de Proteſtan-*
„ *ten belang, om een beſchuldiging en uitdaaging hen*
„ *over deeze ſtoffe aangedaan, af te weeren. Men*
„ *heeft hen beſchuldigt zelfs dit voorval te hebben ge-*
„ *ſmeed; en men heeft hen uitgedaagt, nooit iets te*
„ *konnen voortbrengen, dat de minſte blyk van waar-*
„ *ſchynlykheit heeft. Baronius en de Vader Labbé*
„ *hebben zich met eene onverzaagtheit uitgedrukt,*
„ *en met zodanig een grootmoedigheit, dat 'er ontal-*
„ *lyke menſchen zouden konnen door bedrogen wor-*
„ *den, indien zy niet zorgeloos geweeſt waren, hun*
„ *gedrag in eenige hunner ſchriften te kennen te gee-*
„ *ven. Om de taal deezer twee Kampvechters te*
„ *verſtaan, 't ſcheen dat zich niemand dorſt aanbie-*
„ *den om tegens hen in 't ſtrydperk te treeden. De*
„ *Kardinaal, die de Pauzin als een* gedrocht *heeft*
„ *aangezien, 't welk de* Ketters *door konſtenary uit de*
„ *Hel deden voortkomen, heeft mede Florimond de*
„ *Raymond als een anderen Herkules beſchouwt, ten*
„ *dien einde van den Hemel om haar te verbreizelen,*
„ *gezonden. Hy maakte ſtaat, dat de* Ketters *zich*
„ *ſchaamende, dus een ongerymt verſierſel te hebben*
„ *geſmeed,* voortaan den mond niet zouden durven
„ openen.

„ *Maar, och jammer voor deeze Heeren Voorvech-*
„ *ters! Johanna word t'elkens als eenen anderen Fe-*
„ *nix uit haare aſſche herbooren. Eerlang na den*
„ *ſtryd door Florimond en Baronius aangevoert, liet*
„ *zich eenen Engelander Alexander Kock genoemt,*

„ *vin-*

„ *vinden, een Ridder, die haar ongelyk door deeze twee*
„ *beſtormers aangedaan, wreekte, door een Boek,*
„ *dat hy ten dien einde voor haar ſchreef. Dit geleért,*
„ *vernuftig en daorwrocht werk, wierd door J. de la*
„ *Montagne in 't Frans gebragt, en in 't jaar* 1633
„ *te Sedan gedrukt. Omtrent in den zelven tyd ſtel-*
„ *de den Heer Blondel, op 't verzoek van eenige zyner*
„ *vrienden, een Latynſche Redenvoering op, waar in*
„ *hy ſtaande hield, dat het geval van de Pauzin een*
„ *verdichtſel was. Dit werk bleef lang ongedrukt.*
„ *Maar de Heer Blondel wederom aangeraden over*
„ *het zelfde onderwerp, ſchreef een klein Traktaatje*
„ *in 't Frans, dat in 't jaar* 1647. *in Hollandt wierd*
„ *gedrukt. Dit Traktaat wierd eenige jaaren daar na*
„ *door den Heer* Congnard, Advokaat in 't Parle-
„ ment van Normandië *wederlegt; en Blondels La-*
„ *tynſche redeneering omtrent in den zelfden tyd ge-*
„ *drukt, wierd in 't jaar* 1658 *door den Heer Mare-*
„ *zius Profeſſer te Groningen beantwoord.*

„ *Eindelyk verſcheen de Vader Labbé mede op zy-*
„ *ne beurt, en ondernam niet alleen de Heer Mare-*
„ *zius te beſtryden, maar ook alle de Proteſtanten*[*],
„ *die over de zelve ſtof geſchreven hadden, en met*
„ *het zelfde oogmerk als deezen Profeſſer hadde ge-*
„ *daan. Vermaaklyk is 't te zien, hoe vermetel hy*
„ *de vlag voert, en hoedanig hy met deeze woorden*
„ *van zyn uitdaagſchrift den blaaskaak ſpeelt.* * Ik,
„ *zegt hy*, daage uit, alle de Ketters van Vrankryk,
„ Engelandt, Hollandt, Duitslandt, Zwitzerlandt
„ enz: wie van hen zal 'er met de minſte blyk van
„ waarſchynlykheit op konnen antwoorden? *Het*
„ *groot getal van Schriften waar door men de geſchie-*
„ *denis van de Pauzin ingeſtelt heeft, dient tot een*
ſoort

[*] Abr. Chron. 4. Part. p. 53.

„ *ſoort van gedenkſtuk, die 'er de Tegengezinden heb-*
„ *ben aan gehecht, om voor deezen waaghals op te*
„ *rechten, maar door zyne Tydrekenkundige betooging*
„ *om verre geworpen heeft, waar aan hy de grootſe*
„ *bynaam zan onverwinnelyk geeft. Waarlyk, om*
„ *over de zaak door een zodanige ſnorkende aart te oor-*
„ *deelen, als de geheele tytel van dit ſtuk is, zoo*
„ *was de waereld den Vader Labbé te grooter eerbie-*
„ *digheit ſchuldig; want hy is 't die haar van een zoo*
„ *plompe bedriegery heeft uit den dut geholpen, en van*
„ *een zoo grove ongerymheit ontheven, en getoont,*
„ *dat dit gedenkſtuk, hoe trots het zy, door zoo veel*
„ *werken opgerecht, in den grond niet daa een nietig*
„ *en onnut afbeeldſel is, en de Pauzin een verdichtſel*
„ *door de* Ketters *in de ingebeelde uitgeſtrektheit van*
„ *Europe ingevoert. Maar zie uit deeze uitgeſtrekt-*
„ *heit weder te voorſchyn komen, van waar Vader*
„ *Labbé dit verdichtſel gebannen had. Deeze* Ket-
„ ters, *dien hy, zoo hy waande, voor eeuwig had*
„ *den mond geſnoert, hebben niet lang ſpraakeloos ge-*
„ *weeſt; en het zal door deeze redenering blyken, dat,*
„ *indien men 'er de verongelykingen en ſnorkeryen van*
„ *uitzondert, waar in men moet bekennen, dat dee-*
„ *ze uitmuntende Jeſuit niets nieuws heeft gezegt, om*
„ *de beſchuldiging die men den Proteſtanten doet, te*
„ *verdedigen, dat ze dit voorval zouden verzonnen*
„ *hebben, en om eenigen glimp aan de uitdaging te gee-*
„ *ven, die men hen om 't geſtand te doen, heeft voor-*
„ *gehouden.*

„ *Wy konnen niet nalaaten aan een alzoo plompe be-*
„ *ſchuldiging te denken, die alzoo quaadaartig is als*
„ *deeze, zonder ons van den wolf te erinneren, die*
„ *het Lam beſchuldigde het water van de Rivier te*
„ *hebben troebel gemaakt. De Hiſtorie van de Pau-*

„ *zin*

„ *zin is immers in de waereld ruchtbaar geweeſt,*
„ *voor dat men noch van Calvinus, noch van Luther.*
„ *noch van Johannes Hus, noch van Jeronimus van*
„ *Praag, noch van Wiklef had hooren ſpreeken; dit*
„ *ſchaad niet: zy moeten 'er echter, hoe 't ook wezen*
„ *mag, de ſchuld van dragen. Indien 't deeze Hoofdt-*
„ *ketters niet zyn, zyn 't hunne Nakomelingen, die de*
„ *leere van Luther en Calvin hebben voortgeplant, ge-*
„ *lyk Vader Labbé hen daar voor houd. Maar hoe is*
„ *'t mogelyk dat zy dit Marianus in 't hoofdt hebben*
„ *gebragt, die veele eeuwen voor hen leefde? hebben*
„ *zy 't in zyne Handſchriften ingeſlanſt? Handſchrif-*
„ *ten nochtans door de Monniken zoo wel bewaart, dat*
„ *'er de Ketters niet dan te naauwernoot den neus mog-*
„ *ten inſteken en toegang toe hadden. Hoe 't hier*
„ *mede zyn mag, 't zyn deeze Leeraars of hunsgelyk-*
„ *ken; want men weet dat ze de Roomſche Stoel geen-*
„ *zints ontzien, deeze zoo ſchuldelooze, eenvoudige,*
„ *voor de verſmaadheit blootgeſtelde en bovenal zoo ly-*
„ *dende Stoel.*

„ *Maar de uitdaging is niet min buitenſpoorig, noch*
„ *te meer waardig om ernſtelyk behandelt te worden*
„ *dan de beſchuldiging; ten minſten is 'er zoo veel niet*
„ *voor te vreezen, als van de vermetelheit deezer*
„ *ſnorkery en de waare manhaftigheit zoo veel geruchts*
„ *word gemaakt. 't Is niet onbekent, dat de Hiſto-*
„ *rie van de Pauzin voor de betwiſting niet veilig is,*
„ *en niemand beweert het, om ze voor een openbaare*
„ *waereldkundige gebeurtenis te doen doorgaan. 't Is*
„ *eene geſchiedenis in een duiſtere Eeuw voorgeval-*
„ *len. Om die te bekrachtigen, word 'er een lan-*
„ *ge Tydrekenkundige naſpooring toe vereiſcht, een*
„ *ontcyffering van aloude Handſchriften, en een op-*
„ *baggering van oude en verſletene Jaarboeken, om*

„ *alle*

„ alle de afschriften met het oorspronkelyke te verge-
„ lyken.

Doch alzoo dit eene stoffe is, meer den Geleerden gevallig, dan onzen Nederlanders behaaglyk, die liever met eene bevallige redeneering onderhouden worden, als dat men hen met doorwrochte en gegronde tegenwerpingen over zaaken van 't geschil en de beantwoording van dien, lange onderhield, te meer, naardien hun ook zeer luttel aan deeze twistredeneering gelegen legt, die alleen onder den Geletterden haare tydige plaatse vind: zoo hebben we om die reden, dit werk, zoo als 't in 't Frans, alhoewel geleerdelyk beschreeven, voor de tweedemaal is uitgekomen, niet verder opgevolgt, dan voor zoo veel het in zyne twee eerste deelen ontworpen was, vermits de twee overigen alleen maar in de betooging ter beslechting van 't geschil bestaan. Doch om voor onze Landtsgenooten daar en tegen wederom een behaaglyker stoffe ten dienst van hunnen weetlust op te dischen, zoo hebben we wat de Historie aangaat, eenen anderen omweg genomen, dan of het alleen voor Lieden van geleertheit ontworpen waare geweest. Want met een half bereikte kennis en wetenschap is 't geheel anders gelegen; somtyds moet men om hun ongedult in te willigen, de zaken verkorten, en alwaar 't pas geest, weder uitbreiden; en dit is 't wat wy mede by verscheidene gelegentheden hebben waargenomen, voornamentlyk in 't eerste Deel van dit Werk, vermits het tweede meest uit onbewimpelde bewyzen van de waarheit deezer Historie in 't eerste van ons onderwerp vervat, dienen moest.

Ook hebben wy 't den Heer Advokaat M. Brouërius van Nieuek dank te weeten, ons zoo hier en daar eenige stoffe tot uitbreiding te hebben aan de hand gegeeven; een Heer onvermoeit in 't onderzoeken van weetens-

tenswaardige zaaken, en voornamentlyk in 't naſpooren en 't byeenzamelen der Nederlandſche Oudheden, door alle de Provincien van ons waarde Vaderlandt, en die daar toe reeds meer dan 3000 *aftekeningen byeen vergadert heeft, waar aan waarlyk geene geringe koſten worden aangewendt, en wy wenſchen dat zynen yver tot zodanig eenen nuttelyken arbeidt nimmer verflaauwen moge, maar met een reeks van jaaren van den Hemel begunſtigt wordende, te meer aangezet worde om het einde van zyn oogmerk te bereiken.*

Om noch bovendien onze Landtsgenoten, van een Lyſt van 150 *getuigen in den laatſten Franſchen Druk, door den Heer* des Vignoles *medegedeelt, en die tot te meer aandrang van bewys deezer Hiſtorie dienen kan, niet ontbloot te laaten, hebbenwe dit werk noch een derde deel toegevoegt, waar in alle deeze getuigen volgens den rang van hunnen leeftyd plaatſe vinden; en alzoo wy mede genegen waren hun een Naamlyſt aller Pauſen, nevens aanwyzing van de onzekerheit deezer Pauſſelyke Tydreekening der geenen die de Heerſchappy der Kerke te Rome gevoert hebben, mede te deelen, waar van eenigen zich ſomtyds vermaten, Keizers en Koningen te trotſeren, en zich aanſtelden, als ofze de magt hadden, om hen met eenen graauw en gefronſt aangezicht 't hart in de ſchoenen te doen zinken: Nochtans is deezen hoogmoed tot zodanig een verval geraakt, dat een ſchrandere Vrouw zich den weg tot deeze Heerſchappy gebaant, met het zelfde vermogen wierd aangezien, zulks de ſchranderſte Kerkbaazen door haar by den neus getrokken wierden, en van wier bedrog de waereld nooit zoude ontheven geworden zyn, indien zelf haar al te groote achteloosheit het geheim niet hadde aan den dag gebragt. Ook vonden we ons tot het opmaaken van deeze*

ze Pauſſelyke Naamlyſt te meer genoodzaakt, om teſſens gelegentheit te vinden, den Lezer aan te toonen, hoedanig men in de tydorder, voornamentlyk in de negende Eeuw heeft mis getaſt, om de Pauzin uit deeze lyſt te weeren; waar door dan mede veroorzaakt is, dat men ten dien tyde zodanig een wanorder in deeze Tydreekening heeft gebragt.

Dit nu hadden we den onzydigen Lezers vooraf te berichten, waar mede we hun alle heil en welvaart wenſchen, beveelende hy zich in hunne gunſt, die zich noemt:

Hunnen bereidwilligen Dienaar

A. M.

't LEVEN VAN PAUS JOHANNA,

Onder den Naam VAN JOHANNES DEN AGTSTEN.

I. DEEL.

I. HOOFDTSTUK.

Behelst, hoedanig de opperhoofdigheit der Pauzen allenks opgekomen is.

NA dat de Chriſtelyke waarheit, door zo veel onſchuldig bloed beveſtigt, het oogmerk eindelyk machtig wierd, om over 't wrevelig ongeloof te zegepraalen, dat, zat van woeden, ten laatſten onder Konſtantyn den grooten, niet alleen het juk van 't Heidendom den halze afſchoof, maar zich ook onder de Baniere van Chriſtus begee- Inleiding.

Het Christendom 't juk van 't Heidendom ontwoffen,

begeevende, in zyne Kerke inlyven liet. Hoe dan na vervolg van tyd deezen aanwas van 't Christendom te mets grooter werd, hoe onder het zelve allenks eenige Betweeters het hoofdt opstaken, en d'eenvoudigheit der oprechte en verdraagzaame eeuwen wars wierden, zulks men wel haast weder een nieuw juk smeedde, om d'eenvoudige onnozelheit om den hals te leggen. Dus raakten de oude verdraagzaame Kerkgebruiken en Kerkvoogdyschappen, als al te laf en ongezien, onder 't bewint van meer gezagvoerende Opperhoofden, Bisschoppen en Patriarchen, die de Opzienders der Gemeentens zodanig onder de knie kreegen, dat hun een gewettigde Voorzitter opgedrongen wierd, waar door, by vervolg der tyden, hem de zucht tot aardsche grootsheit aanmoedigde. Men vergunde hem in de Vergaderingen een verheven stoel, waar door allenks ingeboezemt wierd, dat hem zo veel te meer de Kerkvoogdy toequam, dewyl hy van naby te beter allen wanorde kon voorzien en verhoeden, zulks eindelyk de beslechting der geschillen van zyn Persoon, als een daar recht toe hebbende, enkelyk af hing; waar door zyn gezag indiervoegen aanwies, dat hy zich met de Kerkvoogdy niet alleen genoegen liet, maar zich ook van de aanzienlykste Kerkgebouwen meester maakte, en geheele Provinciën onder zyn geweld kreeg. Dusdanige voorzittende Gezachhebbers wierden toen Patriarchen genoemt, en door den aanwas hunner heerschappyen verkoor elk, om zyn eigen gezach best te styven, een byzonder Patriarchdom,

Vervalt allenks onder een opperhoofdig gezag.

Patriarchen over de Kerke ingevoert,

dom, welker vier voornaamſte te Rome, te Konſtantinopelen, 't Alexandrië en Antiochië waren. Dus heeft dan de kerkelyke heerſchzucht den eerſten ſteen aan 't gebouw der Pauſſelyke opperhoofdigheit gelegt, en die ten onrechte aan St. Pieter, als eerſte inſteller, toegeeigent.

Waar door de Pauſſelyke opperhoofdigheit voet kreeg.

Naaulyks had deeze heerſchzucht onder zodanige Kopſtukken poſt gevat, of de pracht van aanzienelyke Tempelen te ſtichten gong teffens in zwang, waar aan Konſtantyn en Helena, zyne Moeder, niet weinig de hand leenden. Men was met de gemelde vier Patriarchdommen niet vergenoegt, maar een vyfde moeſt noch een hoger gezach voeren, waar toe Jeruſalem verheven wierd, hebbende ieder zyn onderhorige Bisdommen. Doch boven al heeft het Roomſche Patriarchdom 't aller vermaardſte geſcheenen, matigende zich vervolgens het algemeene gezag over alle de anderen aan, zulks de grootheit van 't Konſtantinopolitaans Patriarchdom eindelyk mede gezwakt geworden, het gezag der Kerke den Keizer Focas afpeparſt wierd, en dus Rome alleen in handen bleef. De hoogmoed hen met den naam van Pauſen bekleed hebbende, moeſt men, om den tytel van Chriſtus Stedehouder, die zich de Pauſen aanmatigden, te meer klem te geeven, naar een meer dan menſchelyk vermogen omzien, zulks dat eerlang der Pauſen onfeilbaarheit opborrelen quam, waar door de waare en allerheiligſte onfeilbaarheit van Jezus Chriſtus een krak leed, en waare het mogelyk, byna verduiſtert wierd, om het

Patriarchſchappen hoedanig verdeelt,

En hoe die hun gezag uitbreidden.

Gemoeds dwang ingevoert.

Christendom allen onderzoekluft in Godts woord te ontfutselen, en een blinde gehoorzaamheit op te dringen. Hier mede noch niet vergenoegt, is die hoogmoed allenks zodanig ingewortelt, dat ze ten laatsten begeerden, dat ganſche Koningryken niet alleen, maar zelf de geheele Waereld hunne magt zoude onderhevig zyn. Deeze ſchaamteloze geweldpleeging gong eindelyk zoo verre, dat om de minſte twyffeling van de rechtzinnigſte belyders van 't Chriſtendom, over hunne ingebeelde gewettigde Opperhoofdigheit en 't ingevoert gezach, enkelyk den Ban uit hunnen zetel geblikzemt wierd.

Baart voor een tyd, eene blinde gehoorzaamheit, en zorgeloosheit in 't Chriſtendom.

Dit nu heeft de gemoederen voor eenigen tyd zodanig een indruk van blinde gehoorzaamheit gegeeven, dat ten langen leſten alle zucht tot geleertheit, en de oprechte Godtsdienſtige yver verbannen werd, zulks men, in de uiterſte onwetenheit verzoopen leggende, tot dit verval geraakte, waar door de Roomſche ſtoel niet alleen van ontaarde Kopſtukken bezeten, maar ook door liſt van vrouwen beſtiert wierd, als vervolgens blyken zal.

Ongelegentheden hier uit ontſtaan.

Dit alles gaf oorzaak tot zodanig een ongelegentheit, waar door de Roomſche Moederkerke, zoo als zy genoemt wilde zyn, dit ongeval overquam, of liever dulden moeſt, dat haar deeze eeuwige ſchandvlek, niet ongegrond, aangewreeven wierd, dat zelfs de ſchranderſte Kerkbaazen van dien tyd in deezen dut geraakten, en zich door een noch ſchranderder vroumenſch by den neus trekken lieten, dat door haar vermomt gedrag,

hen

hen dus opgeligt hebbende, hun eindelyk hunne dwaaling, doch al te laat, deed gewaar werden; zulks de gewaande onfeilbaarheit van den Roomschen Paus niet dan in enkelen rook verdween.

II. HOOFDTSTUK.

Vertoonende de oorzaak en 't oogmerk van dit Boek.

Oogmerk waarom dit Werk by een gestelt is.

ALhoewel nu deeze Historie, dat 'er eene vrouwe den Pausselyken Stoel bekleed heeft, lange onbetwist gebleeven is, vermits men de zelve te verduisteren in laater tyden ondernam, zoo zynwe gezint, niet alleen de betwisters door krachtige bewysstukken van hunnen waan t'ontheffen, maar ook de oorzaak der gezochte verduistering te ontdekken.

Voorbeelden van Vrouwen, die naare Sexe verzaakt, of manmoedig verheit hebben.

Ongemeen is 't geval, doch 't zoude geen zoo n' wonderlyke onderneeming zyn geweest, indien 't niet eene vrouw betrof, die zich boven haare kunne of geslacht, of door eene moedigheit, of ongemeene schranderheit verhefte. Alle eeuwen byna, hebben Vrouwen van dien aart, niet min dan Mannen uitgeleevert, die gelyk andere Sardanapalussen, zich zelven verzaakende, en door zeden en gedrag volkomen verwyft zyn geweest. Geéne voorbeelden ontbreeken 'er, dat Vrouwen tegen den aart haarer Sexe zich vermomt hebben, om een te groo-

ter rol in de Weereld te ſpeelen, of wel om andere redenen en inzichten. Want, wat heeft men niet al Semiramiſſen en Nitokriſſen gevonden, waar van eenigen haare heirlegers hebben omgevoert en haare Ryken beſtiert? * Semiramis Koninginne van Aſſyrië volgde haar gemaal Ninus in de Regeering, als Voogdeſſe van den jongen Ninias, haaren zoon. Zy breidde d'overheeringen van den Koning, haaren overleden Gemaal, ter eener zyde tot aan Ethiopië, en ter andere tot in de Indiën uit, na datze Medië, Lybië en Egipte hadde ondergebragt. Zy bouwde een prachtig Graf voor Ninus, veranderde den Berg Bagiſtone in een Standbeeld, en liet andere Bergen opruimen, om den toegang effen en ruimer te maaken. Ook liet zy omtrent Babel bezienswaardige Dyken hecht en beſtendig in vlaktens opwerpen, zulks de Rivier d'Eufrates niet, gelyk voorheen, het laage land overſtroomde. Doch deeze verwonderenswaardige Koninginne bezoetelde haaren luiſter, met zich aan ongemeene onkuiſchheden over te geeven. Men zegt, datze de geenen, die haar in haare ontucht vergenoegden en ten dienſt ſtonden, liet om 't leven brengen, en vervolgens berouw van 't ſchennis gekreegen, hun een heerlyk Graf deed ſtichten. Haare zoon Ninias beweende dit ongemeen; hy wierd door haar tot bloedſchande aangezocht, waar door 's Vorſten afkeer haar het leven koſte. De Dichter A. Bogaert heeft in dit beknopt vaers dus van haar gezongen:

Semiramis in haar gedrag aangemerkt;

Semi-

1. *Juſtin. lib.* 2. *Diodor. d. Sicul. lib.* 3.

Semiramis, vermaard door dapperheid en moed,
Breid haare glorie uit met ſtryd op ſtryd te winnen,
Maar ſmet haar groote ziel door haaren zoon te minnen,
Die om dat gruwelſtuk zich baad in's moeders bloed.

* Nitokris, niet min gedenkwaardig, was Koninginne van Babilonië, en Moeder van Labinitus, die Cyrus van den troon bonsde. Zy veriei den loop van den Eufraat, laatende hem door gegrave killen boven de Stadt Babel in verſcheide wyduitſtrekkende bogten omzwerven, om te weeren, dat de Meden, haare Vyanden, niet te ſchielyk, volgens de ſnelte van zynen loop, afzakten; ter wederzyds oevers liet zy hooge en ſtevige Dyken opwerpen, en met metzelwerk van zwaare ſteenen bemantelen, die de verwondering te boven gingen. Ook liet zy over dezen Eufraat eenen ſteenebrug bouwen ter plaatſe, alwaar de Rivier midden door de Stadt ſtroomde; alsmede haar Graf op eene der voornaamſte Poorten der Stadt ſtichten, beloovende door een opſchriſt den geenen groote ſchatten, die het openen zou. Darius eindelyk, aan 't ryk gekomen, opende het graf; maar vond 'er, in Stede van geld of ſchatten, de zin deezer woorden geſchreeven:

Als mede Nitokris, in haare berucht-heit nage-dacht.

1. Herodot. lib. 1.

NISI TU INSATIABILIS ESSES, SEPULCHRA MORTUORUM NON VIOLASSES.

Dat hier mede overeenkomt:

Indien ge uw geldzucht, van een onverzaadb'ren aart,
Beteugelt had, o vrek! gy had myn Graf gespaart.

maakt de zeldzaamheit van 't vrouwelyk gedrag, tot de verheffing van 't Pausschap niet min manhaftig.

Insgelyks zyn 'er van dit teder geslachte Monniken en Abten geweest. Onnodig is 't ons hier met verscheide gebeurtenissen langer op te houden, nademaal zich vervolgens gelegentheit daar toe opdoen zal, om onder de vrouwelyke Sexe veelerley slag van Heldinnen te vinden. Doch onder een groot getal voorbeelden, die de Historien van heldhaftige Vrouwen konnen uitleveren, moet men bekennen, dat 'er nooit een gevonden is, waarby de byzonderheden en zeldzaamheden van deeze mogen vergeleeken worden; namentlyk eene Vrouw op den Pausselyken Stoel van Rome gezeten. De Geleerde * Italiaan, die ons zoo veele schoone lessen over de Oudheit heeft nagelaten, merkt hier op aan, dat van alle eeuwen der Waereld af dit het eenigste Voorbeeld is.

Aanleiding tot de beschryving deezer Stoffe gegeeven.

Lang is deeze geschiedenis voor verdicht of voor onzeker gehouden. Meer dan eene zaak heeft 'er aanleiding toe gegeeven, dat ze voor een sprookje geacht wierd. Maar onder anderen heeft het gezag van den

‡ Heere

* *Coel. Rhodig. Lect. Antiq. Lib.* VIII.

‡ Heere Blondel, berucht onder de wederſtreevers der Pauzinne, niet weinig ſtoffe tot het beſchryven deezer gebeurteniſſe gegeeven. Hy, een geleerd man en Profeſſor, laaſt in d'Illuſtre Schoole t'Amſterdam, bezat voornamentlyk eene ervaarentheit, om een onderwerp van deeze natuur te beſlechten. De Roomſchgezinden van hunne zyde hadden te goeden acht geſlagen, om zich een voordeel te laaten ontglippen, dat hun een weerparty van dit gewigt aan de hant gaf: En de Proteſtanten ter andere zyde geloofden dat hun dit voordeel weinig nut aanbragt, dies zy zich onzydig hielden, en des te meer hun oprecht geloove ſterkten. Weshalven, indien men den aart van een menigte volkeren wilde nagaan, die verdraegzaamer alle andere beſchuldiging zouden inſchikken als die van lichtgelovigheyt, zou men geen reden vinden van zich te verwonderen, dat deeze hiſtorie tegenwoordig byna niet meer aangemerkt word, dan als een verouderde vertelling, waarop alzoo weinig ſtaat te maaken was, dan die der elf duizend Maagden.

Zie hier een Geſchiedenis, die men in eenige oude Handſchriften van den Bibliothekaris Anaſtaſius vind, waar van elders zal geſprooken worden; als mede in Sigebert, in Martinus Polonus, en meer dan hondert andere Schryvers, alle van den Roomſchen Godtsdienſt, en waar onder *veele Geeſtelyken*

Welke Schryvers eertyds hier van geſchreeven hebben.

‡ *Poſt Blondellum nemo eruditus in Apocrypharum narrationum cenſum non refert. P. Alix. de Triſag. orig. p.* 63.

ken en zelf van eene gekanonizeerde heiligheit waren, gelyk Moreri zegt. Doorgaans zullenwe meeſt de eige woorden deezer Schryveren gebruiken, die wy zoo veel mogelyk beknopt byeen gevoegt hebben, dat onvermydelyk een onvaſte ſtyl veroorzaaken zal: Maar om ons met het aanhaalen der Schryvers niet te belemmeren, zullenwe niets dan t'aanmerkelykſte aanwyzen, of wat niet dan door weinig Schryvers word bericht.

III. HOOFDTSTUK.

Handelende van de geboorte, en opvoeding van Johanna.

Voortplanting van 't Chriſtendom in Saxen gaf oorzaak tot de overkomſt van d'ouders der Pauzin.

IN den aanvang van de * negende eeuw de † Saxen het Chriſtendom, na hunne onderwerping aan Karel den Grooten, aangenomen hebbende, quamen veele geleerde Mannen uit Engelandt in Duitslandt, om deeze Nieuw-Bekeerden t'onderwyzen. Een Engelſch Prieſter, onder 't getal deezer Geleerden, zyne vrouwe medeneemende, ‡ die hy, zoo men zegt, geſchaakt hadde, wierd genoodzaakt zich te Ments op te houden, mits zy grof zwanger was, en kraamen moeſt: zynde het overbekent, dat de Prieſters eertyds vrouwen hadden, § naardien eerſt omtrent 200 Jaaren na de Pauzin de Roomſche Kerk tegens 't Huwelyk der Geeſtelyken wetten

Dat eertyds de Prieſters vrouwen, hadden beweezen.

heeft

* *A: C:* 804. † *Jac. Curio vel Hofemius.* ‡ *Fauchet.* § *Aventin. Annal. Bojorum. Lib.* 5.

heeft gemaakt;'t geene dan noch uit het Schryven van Paus Leo den IX. bewezen word, en zulks volgens de woorden van den Apoſtel Paulus 1 Corint. 9. vers 5. alwaar van eene echte vrouwe geſproken word; gelyk meede 's Pauſen gewezene * Rentmeeſter in Engelandt te kennen geeft: want alle d'Apoſtelen hebben vrouwen gehad, behalven Johannes en Paulus. Het gebruik van trouwen word in de woorden van den Apoſtel. 1 Timoth. 3. vers 2. 12. vervat. Deeze Apoſtoliſche manier van trouwen is lang onderhouden; maar daar na in 't Concilie van Nicea in overweeging gebragt zynde, of zulks geoorloft was, ſtemde men, dat het aan een ieders goedvinden ſtaan zou. Eerlang bragt deeze vrouwe nu eene Dochter ter waereld, welkers wedervaaren zoo veel gerucht ſedert eenige eeuwen allerwegen gemaakt heeft, waar van wy de Geſchiedeniſſe vervolgens beſchryven zullen.

Twyffelachtigheit over haar naam, en om wat reden.

Twyffelachtig is 't, welke naam deeze dochter van haare geboorte had. De zorg, die vervolgens gedragen is, om die te verduiſteren, zal gewis de oorzaak zyn, dat men die nooit zeeker geweten heeft, en zonder dat 'er mogelyk eenige ſchynbaare beweegredenen d'oorzaak van waren. Men vind in d'oudheit veele doorluchtige vrouwen, wiens waare naamen niet min twyffelachtig zyn geweeſt. Alleen zullenwe ten voorbeeld de ‡ Moeder van Alexander den grooten bybrengen. Eenige hebben haar Po-

* *Polyd. Virgilius. Loc. Supr. cit.* ‡ *Plutarch. de Orac. Pyth. p.* 401.

Polixena, anderen *Mirtale* genoemt; daar zyn 'er die haar *Stratonica* geheeten hebben; en tegenwoordig is zy niet dan onder den naam van *Olympias* bekent. 't Zelfde is de Dochter gebeurt, waar van wy handelen zullen. Acht of negen Schryvers worden 'er gevonden, die haar den naam van *Agnes* geeven; zeer veele hebben haar *Gerberta* of *Gilberta* genoemt; anderen eindelyk hebben haar Johanna geheeten; zulks dat zy eenpaarig onder deeze drie naamen beschreeven word. * Florimond de Remond, en de Jezuiet † Serarius voegen 'er by, dat zy door anderen *Margareta*, *Dorothea*, en ook *Jutta* genoemt is geweest. Waar op de ‡ Heer Blondel aanteekent, dat men niemand, noch onder de Protestanten, noch onder de Roomschgezinden vind, die haar deeze naamen gegeeven hebben. Maar hy zou zich wel konnen bedrogen vinden: want wy hebben een Duitsche Kronyk gezien, in 't Jaar 1499. te Keulen gedrukt, alhoewel raar, die haar den naam van Jutta geeft; en mogelyk dat d'andere naamen eveneens gevonden worden in eenige Jaarboeken, die Blondel nooit heeft gezien.

Men bekommert zich echter zoo zeer niet over den toenaam van onze Heldinne: mogelyk is 't in dien tyd de mode niet geweest, dien te gebruiken. Eenige Schryvers verzekeren, dat zy den toenaam van *Engels* gevoert heeft, die 't meerendeel by den naam *Johanna* voegen, gelyk zy alzo vervolgens genoemt

* *Remund.* VII. 4. † *Serar.* §. 7. ‡ *Anacris. pag.* 13.

noemt word. Dus doet het ons duchten, dat het een Druk-of Copyfout is, dat men de toenaam § *Engeltje* by één éénig Schryver vind: gelyk het ook wel een Schryffout wezen kan, dat zy * *Magnanimus* genoemt ſtaat by een † Schryver van de XIV. eeuw, dat noch een ongedrukt handſchrift is: indien hy niet daar door gewilt heeft, de grootmoedigheit of vermetelheit deezer vrouwe uit te drukken, volgens 't voorbeeld van den Dichter ‡ Ovidius, die *Magnanimus*, *grootmoedige Faeton*, voor *vermeetele Faëton* zegt.

Minder zwarigheit word 'er wegens haar Vaderland gevonden. Veele Schryvers zeggen dat ze een Engelſche Dochter was; Anderen, en dat in een grooter getal, dat ze gebooren wierd te Ments, De zetel van den eerſten Keurvorſt en Aartskancelier des Ryks in Duitslandt, den altydduurenden Deken der Keurvorſten, en Zegelbewaarder van de Archiven en Matriculen des Roomſchen Ryks, gelegen aan de weſtzyde van den Rhynſtroom, tegen over den mond van de Mein, zeven mylen van Frankfort. Deeze Hoofdtſtadt van 't Aartsbisdom Ments was eertyds eene Keizerlyke Stadt, maar is nu den Aartsbiſſchoppen onderworpen; zy is wel geſterkt en met een Kaſteel ter verdeediging verzien, waar in men 't graf van den Roomſchen Veldheer Druſus, des zelfs Stichter, vertoont; die, gereed

Haare geboorte plaats onderzocht, en beſchreeven.

§ *Angelica voor Anglica.* * *Voor Moguntinus, of Maguntinus.* † *Amalricus Augerii.* ‡ *Metamorph. lib.* II. V. III.

reed om zyne overheeringen in Duitslandt voort te zetten, van het Paard gevallen, zyne heupe brak, en naar dartien dagen lydens in een jeugdigen ouderdom van dartig Jaaren overleed. Verschcide verwoestingen heeft deeze Stadt moeten uitstaan; ten tyde van Vespasiaan stont ze de Bataven ten prooi, onder Juliaan wierd ze door de Barbaren overvallen, en in 't jaar 413 door de Vandalen, Alanen en Sueven verwoest. Dagobert herstelde de zelve in vollen luister, en Carloman boude eene brug over den Rhyn. De aller oudste Bisschop van Ments acht men St. Crescent te wezen, een Leerling van St. Bonifacius, die in de achtste Eeuw leefde, en als eerste Aartsbisschop aangezien word. In den jaare 800 wierd 'er een hooge Schoole gesticht, doch in de volgende Eeuwen van alle geleertheit ontaart geworden, wierdze wederom in 't Jaar 1482. door Diederik van Isemburg hersteit. De eerste vinding van de loflyke kunst der Boekdrukkery, omtrent den Jaare 1450 voorgevallen, tracht deeze Stadt de Stadt Haarlem te betwisten. De Aartsbisschoppelyke verkiezing geschied door 't Kapittel van Ments, bestaande uit 24 Kapittelheeren, die alle hooft voor hooft eene stem in de verkiezing hebben; welke verkoore Aartsbisschop in alle Ryks en Geestelyke Vergaderingen Voorzitter is. Deeze beruchte Stadt was dan de geboorte plaats van Johanna, die Rome niet weinig verzet deed staan, en der Pausen onfeilbaarheit een krak gegeeven heeft: doch eenigen houden staande dat ze van

* *En-*

* *Engelheim* of *Ingelheim* was, een Steedje in de Palts aan den oever van de Riviere Seltz, daar de zelve zich in den Rhyn ontlaſt, tuſſchen Ments en Bingen gelegen; 't was eertyds eene Keizerlyke Stadt, † berucht door de geboorte van Karel den grooten, alwaar in de VIIIſte en Xde eeuw eenige kleine Conciliën gehouden zyn. Dit alles is ligtelyk overeen te brengen: Zy was oorſpronkelyk uit Engeland; te Ments opgevoed, alwaar haar Vader en Moeder hun verblyf namen; Maar zy is te *Ingelheim* gebooren, in 't gebuurſchap van Ments, gelyk deeze plaats 'er ook eertyds van afhing. 't Is dieswegen waarſchynlyk, dat ‡ veele Schryvers geneegen zyn geweeſt, niet te ſtellen, dat zy van Ments geboortig was, dat, ten ſcherpſte genomen, niet waar zou zyn: Maar *ex Maguntiaco*; te weeten, *ex Pago Maguntiaco*, in 't gebied van Ments.

IV. HOOFDTSTUK.

Johannaas genegentheyt tot de Studiën. Haar Minneryen; begeeft zich in een Klooſter, en vervolgens naar Athenen.

DEeze Dochter, die boven dien § volmaakt ſchoon was, liet wel haaſt blyken, dat ze ook een uitmuntenden geeſt bezat. Haar

Haar opvoeding, en geneegenheit tot de Studie.

* *Deckherus Cap. 6. pag. 455.* † *Baudrand. Morer. Grim. pag. 217. 218.*

‡ *Platina. Schedel. Nauclerus. Sabellicus.*

§ *Siffridus. Compilatio Chronologica. Nic. Gilles.*

Haar Vader, een Geleert man, deeze goede geſteltheit in zyne Dochter beſpeurende, liet haar van jongs af ſtudeeren. Zy vorderde in alles zo volmaakt als verwacht kon worden. Maar 't gebeurde haar, dat niet zelden aan eene jonge Dochter van zodanig een vernuft en ſchoonheit gelegentheit geeft, dat ze bemind wierd, en mede niet ongevoelig bleef. Een Jongeling, uit Engeland, gelyk zy, afkomſtig, en Monnik in d'Abdye van Fulda, verlieft geworden, beminde haar ongemeen, en zy van haare zyde was mede niet zeer weigerig; ſchoonze noch maar ‡ twaalf jaaren bereikte, echter had zy * moeds genoeg, om de natuurlyke tederheit haarer Sexe meeſter te worden. † Op 't aanraaden van haaren Minnaar, liet zy zich zo ver inwikkelen, dat zy heimelyk haar Vaders huis verlaatende, de naam, die zy als dochter voerde, aflei, en onder 't kleed van een Jongeling de § naam van *Johannes* aannam, waar by den toenaam Δ Engelander gevoegt wierd, zoo wel wegens haaren oorſpronk, als ter genegentheit van haaren Minnaar, die zy dus vermomt volgde.

Word om haare ſchoonheit en vernuft door een Jongeling bemint,

En verlaat haare Ouders; ſteekt zich in mannelyk gewaad, en begeeft zich in de Abdye van Fulda.

Om zyne verkeering te gemakkelyker by te woonen, Φ begaf zy zich mede in d'Abdye van Fulda, waar in hy Monnik was. Deeze bruchte Abdye van Fulda, of, gelyk in de Vergunbrieven van Karel den grooten gevonden word, 't Klooſter van den Zaligmaker in 't Buchouer Boſch, volgt den regel

Wanneer, waar, en door wie deeze beruchte Abdy is geſticht.

* *Bouchet.* † *Bergomenſis.* ‡ *M. S. Voſſianum.* § *Meſſie.* Δ *de Haillan.* Φ *Fauchet.* Σ *Boccatius.*

gel van den Heiligen Benediktus, en legt tuſſchen Heſſen en de Wetterau in Frankenlandt, aan den vermakelyken en viſchryken Stroom de Fuld, in het Steedtje van den zelven naam, wordende van Gaſpar Bruſchius in zyn tydregiſter van de vermaarde Klooſters van Duitslandt haare ſtichting geſtelt in den jaare van 744 op koſten van de Franſche Koningen Carloman en Pipyn, door den Heiligen Bonifacius of den Engelsman Wunfrid, eerſten Aartsbiſſchop van Ments, die aldaar in de beroemde Kapel van gemelde Bonifacius, in den Jaare 791 gebouwt, in een prachtige Grafſtede begraven legt, wordende aldaar voor eene zekere waarheit vertelt, dat op den zelfden dag, als het lichaam van Bonifacius, door de Vriezen omgebragt, te Fulda aanquam, alle de klokken des Klooſters zonder hulp van eenig levendig ſchepſel niet alleenig geklept, maar ook een veel aangenaamer geluid zouden hebben gegeeven. Deszelfs Abt ſchryft zich niet alleen Prince van 't Heilige Roomſche Ryk, maar is ook deszelfs eerſte Abt en Aartskanſelier der Roomſche Keizerinne, zynde Rabanus Maurus de vyfde Abt geworden, in 't jaar 825, en 847 tot Aartsbiſſchop van Ments verkooren, wanneer hy door Hatto als zesde Abt in rang gevolgt is, volgens bovengemelde Bruſchius zulks geworden zynde in 't jaar 847, en gemelde waardigheit met zyne dood verlaatende in 't jaar 862. Na verloop van tyd nu vertrokken deeze gelieven naar Engelandt, ‡ alwaar zy de verkeering aanhielden, zonder

‡ *Bergomens.* B noch-

nochtans hunne Studie te verwaarloozen. De Minnaar, toen 't meest gevordert, gaf reeds bewys van een geleerd man te zullen worden, gelyk verscheide * Historischryvers getuigen: maar zy zyn 't niet eens wat 'er op gevolgt is. Boccatius en Philippus de Bergamo zeggen, dat hy in Engelandt overleed; en dat Johanna na zyne dood met niemand weder eenen byzonderen handel wilde aangaan, noch ook het vrouwelyk gewaad weder aan trekken; maar byzonder vermaak in wetenschappen nemende, dewyl zy zich zelve, en haare goede en bequaame geseltheit reeds kende, zoo studeerde ze te naerstiger, en overtrof in Studie alle haare medestudenten. Andere Schryvers zyn van een ander gevoelen. † Eenigen zeggen, dat zy lang in Italië en Griekenlandt onder 't geleide van deezen zelfden Monnik van Fulda reisde, waar ‡ van een der zelven zich niet ontziet daarby te voegen, dat hy de man van Johanna was. Een ander § Schryver beweert door Δ Florimond de Remond, (die ר Blondel onder eenige Protestanten noemt, niettegenstaande hy een Priester was, en meer dan dartig jaaren voor de Reformatie geschreeven heeft) dat zy te Parys de waardigheit van Meester in de vrye konsten, en vervolgens die van Dokter verworf. Maar deeze laaste Schryvers, en veele anderen, zeggen eenpaarig, dat Johanna met haaren Minnaar, Φ in 't bloeyenst van haare jeugd, naar Athene vertrok. Oor-

Verschil onder eenige Schryvers hier over.

Vertrekt met haaren Minnaar naar de Schoolen van Athene.

* *Platina. Schedel. Sabellicus. Stella. Messie, &c.*
† *Annales Augustani.* ‡ *Jac. Curio.* § *Sceremberg.*
Δ *Remond.* IX. 1. ר *Anacris. p.* 15. Φ *Egnatius.*

V. HOOFDTSTUK.

Oorſprong en aloude ſtichting van Athene beſchreeven; alwaar Johanna haare Studien voltrekt.

DEeze zoo zeer by de Aloutheit beruchte Stadt hebben de Dichters wegens haaren oorſpronk dusdanig opgedolven: Neptunus, in Teſſalië een wedſpel met Minerva aangegaan hebbende, wie van hun beiden het nodigſte voor het menſchdom zoude te voorſchyn brengen, ſloeg met zyne drietand tegen de aarde, waarop het Paard Siſyphus voortquam, en uit den geſlagen Akker groeide. Hier tegen deed Minerva, mede Pallas genoemt, een Olyfboom voortſpruiten, het teken van Vrede, en nuttiger voor de menſchen dan het Paard, dat in den Oorlog dienen moeſt; hier op volgde, dat Minerva de eere verwurf om Stichſter van de Stadt Athene te worden, nadien Minerva in 't Grieks Αθήνη (Athena) beteekent, welke Stadt dus naar haaren naam Athene genoemt is; gelyk Virgilius in 't tweede Boek zyner Landgedichten zingt; Aloud gevoelen van den oorſprong deezer Stadt.

——— *tuque o, cui prima ferentem*
Fudit equum magno tellus percuſſa tridenti,
Neptune.

Dat aldus door Vader Vondel ons word nagezongen:

En gy Neptuin, wien d'aarde, als zy van
uwen langen
En ſcherpen drytant wiert getroffen, fel en
ſtraf,
Een brieſchendt Oorlogspaert tot een ſchenk-
kaedje gaf:

En verder:

——— *Oleæque Minerva.*
Inventrix.

En gy Minerve, die d'olyven eerſt holpt
planten.

Deeze Griekſche Stadt, in 't gedeelte van Achaië gelegen, dat zich naar den oever ſtrekt, van waarze Acté en ſedert Attika genoemt is, had tot eerſten Stichter eigentlyk Cecrops ten tyde van Moſes, waarom zy Cecropia wierd geheeten, of wel Ionië, naar Io, Xuthus zoon, en vervolgens Athene, doch hedendaags met een bedurven woordt *Satena*, voor of in plaatze van εἰς Αθηνας. Hugo Favolinus, die zelfs daar ter plaatze geweeſt heeft, noemt het *Sethina*, in *Hodaep. Byz.* 3. *boek.* haar jammerlyken ſtaat aldus beſchryvende:

Undique ſic miſeræ nobis ſpectantur Athenæ,
Dedala quas Pallas ſeſe coluiſſe negaret.
Quas, Neptune Pater, uunquam tua moenia
dicas,
Indigenæ Setina vocant.

Voorts

Voorts zagen wy alom dit jammerlyk Atheen,
En vonden 't ganſch geſloopt, geſchonden en aan tween,
Dat het geen Stad geleek: ja Pallas zelve zou
Gezwooren hebben, dat de ſchrandre letterbou
Daar nimmer was geweeſt; ook zou Neptuun deez' Veſt
Niet kennen voor de zyn. de Inboorling heeft op 't leſt,
Zig ook dien naam geſchaamt,
En zulks Athenen nu Setina ook vernaamt.

Voornamentlyk was deeze Stadt een queekſchool aller geleertheit, en voor de verdedigſter van ganſch Grieken berucht. Geduurende den tyd van 460 jaaren wierd ze door Koningen geregeert, waar van Cecrops de eerſte inſteller was; maar ten langenleſten deeze regeering in Tiranny ontaardende, wierpen de Grieken het juk van hunnen halze, zulks dit Koningryk met Codrus een einde nam. Lange wierden ze ſedert door vyf hondert Overheeden geregeert, Prytanes genoemt, die hen by beurten van een vyftigtal teffens beſtierden, en vervolgens door negen Magiſtraaten, waar van de eerſte Orchon genoemt wierd; maar deeze Regeering dikmaals door opgeworpe Tirannen ontruſt geworden, wierd daar door allenks deeze, eertyds zoo trotſe, Stadt gezwakt, zo datze niet weinig van haaren luiſter verloor; doch hoe zeer zy ook van haa-

ren eerſten glans ontluiſtert * mogte zyn, was ze ten tyde van onze Johanna echter noch van Schoolen, Academien en Univerſiteiten verzien, die door † geleerde mannen beſtiert wierden. Johanna ‡ hield 'er zich eenige Jaaren op, en Studeerde toen meer dan ooit, woonde de openbaare leſſen by, en § ondernam in 't byzonder met haaren Minnaar zich op alle wetenſchappen en geleertheit toe te leggen, die zy zonder veel moeiten begreep. Door dit middel vorderde ze by uitnementheit in allerlye Taalgeleerdheit, Dicht- en Redeneerkunde, vrye konſten, waereldlyke Hiſtoriën, hoogwaardige wetenſchappen en voornamentlyk de Godgeleerdheit. Zy paarde alles met zodanig een behaaglyke en natuurlyke welſprekentheit, dat ≡ die geenen, die met haar wilden redentwiſten of gemeenzaam verkeeren, verbaaſt ſtonden over haare vaerdigheit, of veeleer bovennatuurlyke verheventheit van geeſt. Men kan hier uit oordeelen, wat zy met haare ongemeene bequaamheit voor een lof onder de Geleerden, toen t'Athene, verworf, en met welk een bovenkraayent vernuft, zy namaels eens op 't voortreffelykſte Toneel der waereld verſchynen zou, wanneer zy het loffelyk Heldeſpoor, dat zy nu zo roemryk opgeſlagen had, kloekmoedig vervolgde.

Hoedanig Johanna in alle geleertheit begint uit te munten.

Gewoon-

* *Amalric. Augerii, Meſſie.* † *Platina, Bergom, &c.* ‡ *Meſſie.* § *Nic. Gilles.* ≡ *Egnatius.*

VI. HOOFDTSTUK.

Gewoonte van 't baardſcheeren in Italië gaf gelegenheit aan Johanna, om haare Sexe te verbergen; haare komſt te Rome.

JOhannâs waarde * Minnaar ondertuſſchen t'Athene geſtorven, beſloot ze eerlang elders haar verblyf te neemen. Toen zy een weinig † Jaaren kreeg, zou ze te meer moeiten om haare Sexe te verbergen gehadt hebben, indien 't gebruik van dien tyd haar niet gunſtig waare geweeſt: 't was ‡ toen de gewoonte in 't Weſten, en voornamentlyk in Italië, dat zich de mannen den baard lieten ſcheeren, gelyk noch heden geſchied. Door deeze gewoonte is 't, dat wederzyds Sexen naaulyks t'onderſcheiden waren; waar aan een § Schryver van de XVI. eeuw de altytduurende blaam toeſchryft, dat een vrouw verkooren wierd, en den Pauſſelyken Stoel beklom.

Wat haar om haare Sexe te verbergen begunſtigde.

Deeze gewoonte van 't baardſcheeren word ons klaar aangeweezen, door dien alle de Pauſen baardeloos op de Medailles voorkomen, tot op Clemens den VII. toe, welke gelooft word de eerſte Paus geweeſt te zyn, die den baard heeft laaten waſſen, en die daar in van de opvolgende Pauſen nagegaan is, om de graviteit en deftigheit te

't Aloude gebruik der Pauſen van hunnen baard te laaten ſcheeren aangeweezen.

* *Du Haillan.* † *Boccatius. Bergomenſis.*
‡ *Chalcocondylas.* § *Valerianus.*

ter te doen uitſteeken ; zekerder is 't nochtans, dat Paus Julius II. de eerſte geweeſt is, die den baard heeft laten waſſen , hebbende hy voor den jaare van 1507. noch ongebaart geweeſt ; gelyk de penning by hem doen munten , met zyne beeltenis en 't Kaſteel *Centumcella* ter gedachteniſſe van de bouwinge des zelven Kaſteels, uitwyſt, en Ciaconius , Mazzon en anderen mede getuigen ; zoo zien we ook Leo de III. die in 't jaar 797 geleeft heeft , in 't mozaik zonder baard afgebeeld in St. Jan van Lateraan , in de Kerk Dominica, een van de oudſte te Rome, door Paus Paſchal den eerſten, die in den jaare van 820 geleeft heeft, van de fondamenten af vernieuwt, als mede de maagdt Maria met haar kindeke Jezus op de ſchoot, leggende Paus Paſchal op de knien aan des maagdts voeten, met de eene hand des zelfs rechter voet houdende , als of hy die wilde kuſſen , zynde de Paus geheel ongebaard. Platina verhaalt zelf, dat Paus Anacletus de eerſte, die in den jaare 84 geleeft heeft, en een Griek van geboorte, en van Athene was, een ordonnantie gemaakt heeft , verbiedende allen kerkelyke perſoonen het laten groeijen van den baard en 't hoofthair. Na Julius den II. vindenwe by Baronius zelf zyn opvolger Leo de X. en Adrianus de VI. van Utrecht mede zonder baard op hunne penningen , en Pater Molinet gelooft nevens andere Schryvers, dat Clemens de VII. Adrianus opvolger , de eerſte Paus geweeſt is , die den baard heeft laten groeyen , ter gelegentheit dat hy zeven maanden in 't Kaſteel

steel van St. Angelo belegert zynde, uit droefheit verzuimde zich te laten scheeren, weshalven hy ziende, toen hy daar uit verlost wierd, dat zyn lang gegroeide baard hem eerwaardig by 't volk maakte, de zelve zoo gehouden, en zyne opvolgers deswegen een voorbeelt gegeeven heeft.

't Was nochtans deeze reden alleen niet, die haar verplichtte zich in Italië te onthouden. De * staat, waar toen de Stad Rome in was, en de vermaartheit van dien hooftzetel der Christelyke waereld, porde haar aan, meer dan al 't overige, om zich derwaarts te begeeven. Mogelyk dat zy 'er te vooren, onder 't reizen, toen zy Engelandt verlaaten had, wel meer geweest was: want † eenige Schryvers zeggen uitdrukkelyk, *dat zy weder te Rome quam.* Haare komst tot Rome, en zucht tot de Studie.

VII. HOOFDTSTUK.

Oorsprong en eerste Stichters van Rome onderzocht, en 't aloude bestier ingestelt, door voorbeelden bevestigt.

DEeze alom beruchte Stadt Rome, wierd in den Jaare der Waereldschepping 3213, ‡ ten tyde toen Achaz Koning van Juda was, zeven- Rome, wanneer en door wien gebouwt.

* *Amalricus Augerus.* † *Classanaeus. Textor. Du Haillan.*

‡ Volgens anderen § wierd Rome naar den Juliaanschen styl in 't jaar der Schepping 3961.

§ *Diction. Antiquit. Romanar.*

zevenhonderd en vyftig Jaaren voor des Heilandts geboorte, en in de zevende Olympiade (alle vyf Jaaren door de Grieken gehouden, waar naa hunne Tydrekening geſchikt wierd) door Romulus op en om den Palatynſchen Berg geſticht. Onzeker is 't nochtans of Romulus de echte grondlegger deezer Aloude Stad geweeſt is, dan of hy de zelve vergroot heeft, om 'er een Monarchie op te rechten. Verſcheide Geſchichtſchryvers van groot gezag bewyzen echter, dat 'er eene Stad in Italië was, Rome genoemt, zelf voor Romulus geboorte. Solinus wil, dat deeze Stadt, door *Roma*, dochter van Kittim, naby den Eſquilynſchen Berg aangelegt wierd, die zy naar haaren naam noemde. Andere Schryvers zyn 'er, die de ſtichting van Rome aan *Roma*, Askaans Dochter, toeeigenen. Sabellicus beveſtigt deeze voort-

gebouwt, zeven honderd drie en vyftig jaaren voor Chriſtus geboorte, en in 't derde jaar van de zesde Olympiade, den elfden of twaalfden May, 's daags na het Feeſt van Pales, de Zon in 't teken van Taurus, de Maan in dat van Libra, Saturnus, Mars, Venns en Mercurius, in Scorpio, en Jupiter in Piſcis zynde, gelyk Solinus, Plinius en Eutropius getuigen. Titus Terentius Firmianus, een geleerd Sterrekundige, verwerpt deeze grondlegging volgens de onderſtelling, en ſtelt ze op den een en twintigſten April, de Maan vol zynde, terwyl zich de Zon, Mercurius en Venus in 't teken van Taurus, Jupiter in Piſcis, Saturnus en Mars in Cancer bevinden; en Plutarchus merkt aan, dat 'er op dien dag een groote Maan-Eclips was.

voorſtelling van Plutarchus, by gelegentheit van eenen zekeren Cephon Gergetus, die deeze grondlegging aan Romus, zoone van Eneas toeſchryft.

Van eene andere grondlegſter van Rome meld ons Plutarchus, die hy Roma noemt; hy zegt: nadat Eneas te Laurentum in Latium gelant was, nam eene Trojaanſche Dame, Roma geheeten, den tyd van Eneas afwezen met zyn Trojanen waar, en bewoog de vrouwen der Trojanen Schepen te verbranden, zulks ze haar niet meer voor d'ongelegentheden van de Scheepsvaart konden blootſtellen. 't Geene hun toen noodzaakte eene Stadt aan den voet van den Palatynſchen Berg te bouwen, die zy *Roma* naar den naam deezer Dame noemden. Cajus Sempronius bewyſt in zyne verdeeling van Italië, dat Romulus de Stichter van Rome niet was; maar de Dochter van *Italus:* want hy zegt, dat hy zich *Rumulus* en zyn broeder *Rumus* noemde, en niet Romulus en Remus, gelyk 't gemeen gevoelen is. Rome dan door Romulus gebouwt of vergroot, wierd in vier oorden of wyken verdeelt; de eerſte was *Roma*, de tweede *Germalia*, de derde *Velia*, en de vierde beſloeg het Hof van Romulus. *Roma*, was deeze kleine Stadt, te vooren door Italus dochter geſticht; *Velia*, het gedeelte van den Palatynſchen Berg, op de Roomſche markt uitziende, dus van *Vellus*, een ſchaapsvacht genoemt, vermits 'er de harders gewoon waren hunne ſchapen te ſcheeren; *Germalia* was een laage plaats, uitzicht naar het Kapitool

pitool hebbende, alwaar de wieg der Tweelingen onder den Vygeboom gevonden was, die men *Ruminal* wegens 't woord *Rumo*, *ik zuige*, noemt, naardien het onder deezen vygeboom was, dat de Wolvin Romulus en Remus zoogde. Het Hof van Romulus, op den Palatynſchen Berg gebouwt, heeft oorzaak gegeeven, dat men der Vorſten woningen *Palatia*, Paleizen heeft genoemt, in navolging van 't Hof van deezen eerſten Koning van Rome, dat op deezen Palatynſchen Berg ſtond.

Eerſte inſtelling van Romes beſtier aangeweezen.

Romulus verdeelde het volk van zyne Stadt in drie Stammen, of wyken, onder wykmeeſters of Bevelhebbers, en ieder Stam in tien Tienmannen, de eerſten onder een Hoofdt *Curio*, Buurt of Buurtmeeſter genoemt, de tweede onder een Onderbuurmeeſter *Decurio* geheeten. Uit alle deeze Stammen trok hy, die van geboorte en aanzien de voornaamſte waren, en noemde ze *Patricii*, edelen, en d'overigen des volks *Plebei*, onedelen.

Twee honderd drie en veertig jaaren wierd deeze Stadt door zeven Koningen geregeert. Vervolgens een Republyk geworden, wierd ze dan door Burgermeeſters, dan door Tienmannen, Wykmeeſters, Opperveldheeren, en eindelyk door Keizers beſtiert. De Alouden vertoonden Rome in de gedaante van eene Godinne, gelyk Pallas gekleed, en met een jeudig weezen, om te kennen te geeven, dat Rome altoos jeugdig bleef, en niet verouderde; men gaf haar eenen Helm op 't hoofdt

en

en eene Speer in de hand, hebbende een lang kleed aan, om te betekenen, dat ze te gelyk tot Oorlog en Vrede gereed ſtond: dus wierd zy dan als Pallas uitgeruſt, met Speer en Helm verzien, en gelyk Minerva, met een lange tabbard geſchildert. Men vind Rome dikmaals zodanig in de Burgermeeſterlyke gedenkpenningen, en zelf in de Griekſche afgebeeld; men ziet 'er die van den Raad, als een oud man, verbeeld, naardien de Senaat uit bejaarde mannen beſtond. Het omſchrift dat op de Gedenkpenningen van Rome en den raad in 't Grieks geſtelt wierd, was: ΘΕΑ ΡΩΜΗ, *de Godin Rome*, en ΘΕΟΣ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ of ΙΕΡΑ ΣΥΓΚΛΗΤΟΣ, *de God van den Raad*, of de gewyde Raad. Door 't ganſche Ryk hadden ze Tempelen ter eere van de Godinne van Rome opgerecht, en de geringſte tytels van vleiery waren: ROMA VICTRIX, *zeeghaftig Rome*; ROMA INVICTA, *onverwinnelyk Rome*; ROMA AETERNA, *eeuwigduurend Rome* en ROMA SACRA, *geheiligt Rome.*

De gedenkpenningen, onder Maxentius geſlagen, verbeelden t'eeuwigduurend Rome, op Krygstekenen gezeten, en met eenen Helm gewapent, houdende in de eene hand haaren Scepter, en in de andere eene Globe, die zy den Keizer, met Laurier gekroont, aanbied, om hem te kennen te geeven, dat hy Heere en Behouder der ganſche waereld was; met dit omſchrift: *Conſervatori Urbis Aeternæ*, dat is: eeuwigduurende beſchermer der Stadt; onder Veſpaſiaan pronken de gedenkpenningen met den

den Helm op 't hoofdt, ruſtende op de zeven Bergen van Rome, voerende haaren Scepter, en aan haare voeten ziet men den Tyber onder de gedaante van een Grysaard; onder Hadrianus houd ze een lauriertak in de ſlinkerhand, en de Victoria op een Globe in de rechter, als zegepraalende over de ganſche Waereld, gelyk ons in 't Muntkabinet, van den Heer Advokaat M. Brouërius vergadert, overvloedigh vertoont is. Die van Smirne hebben de eerſte Tempel binnen Rome, onder het Burgermeeſterſchap van den gryzen Cato geſticht, toen deeze Stadt tot zodanig een hooge trap van grootsheit, voor de verwoeſtinge van Carthago en de overheering in Aſië, noch niet opgeklommen was.

VIII. HOOFDTSTUK.

Johannâs geleertheit brengt haar in groot aanzien te Rome. Haare goede hoedanigheden baanen haar den wegh tot het Pausſchap.

Laat haar vernuft in lesgeeving onder de geleerde blyken.

TErwyl Johanna in deeze Stadt zich ophield, lietze zich in een openbaar oeffenſchool met * leeren en onderwyzen hooren, welke ſchool toen 't ‡ voornaamſte van Rome was, en men 't § *Griekſche School* noemde; ſedert het beroemſte Hooftſchool gewor-

* *Meſſie. Dogloné.* ‡ *Konigshofen. M. S. Berol. A.* 1396. § *Niemus.*

geworden. Zy gaf zich over, om 'er de zeven vrye konſten te leeren, voornamentlyk de welſprekenkunde. Auguſtinus, die de zelve eertyds daar geleeraart hadde, waar door ze tot een hooge verheventheit geſteegen was, had toen niet weinig lof verdient: maar Johanna vermeerderde noch meer de achting voor diergelyke Srudie. Zy niet vergenoegt, met 'er de vrye konſten volgens d'aloude gewoonte t'onderwyzen, onderwees noch in verſcheidene wetenſchappen, waar in zy bewys van haare ongemeene bequaamheit gaf, en waar van de * leertyd om de drie jaaren bepaalt wierd: waarom men die in 't Latyn *Trivium* noemde. In haare gewoone Leſſen; in haare openbaare Twiſtredeningen; in haare vertoogen, die zy dikmaal oeffende, zag men zoo veele wysheit, ſcherpzinnigheit en bevalligheit uitblinken, dat ze voor een der geleerdſte mannen haarer eeuwe wierd aangezien, en voor een † Prins aller wetenſchappen gehouden. Over dit onderwerp luſt ons aan te haalen de eige woorden van twee Franſche Schryvers; waar van de eene zegt: ‡ *Dat zy verſcheide wetenſchappen, ſtellingen, en bewysredenen voorſtelde en verdeedigde, ten overſtaan van veele der Geleerde Luiden: waar door zy een grooten roem en eere onder de Geleerden verworf.* De andere voegt 'er by: § *Behalven dat ze een zeer doordringend vernuft had, en een gaave van vaerdigheit in't twiſtredenen en in d'openbaare leſſen; dat vee-*

* *Amalricus. Koningshoven. Laziandus.* † *Sabellicus.* ‡ *Nicolaas Gilles.* § *Du Haillan.*

veelen zich grootelyks over haare wysheit verwonderden, dies wierd een ieder met een genegentheit voor haar ingenomen. Men zag niet alleen, dat * Lieden van aanzien, maar ook dat † Prieſters, voornaame Leermeeſters, en zelf ‡ Doctoren zich vereert hielden van haare Toehoorders en Leerlingen te mogen zyn.

——— ——— ——— § *Graecorum,*
Studioſe petitur Schola. Poſt Doctorum
Haec Doctrix efficitur. Romæ legens, horum
Haec auditu fungitur loquens.

Dat is:

De Griekſche School wierd ſterk bezocht;
Waar door Johannâs roem vermeerde.
De wysheyt, van haar voortgebrogt,
Vervult haar leesplaats met geleerde.

Haar voorbeeldelyk gedrag.

Haar uiterlyk gedrag was niet min loflyk, dan haare geleertheyt. Λ De eerbaarheit van haare gebaarden, de zedigheit van haare redeneeringen, de gematigtheit van haare zeden, haare Godtvruchtigheit en haare ſchynbaare goede werken waren een voorbeeld voor de waereld, en flikkerden als zo veele lichten voor 't menſchdom. Waar is't echter, dat zy in den grond niet dan Ψ ſchynheylig was. Ook heeft men Ξ nooit zodanig een voorbeeld meer gezien, of van een dus beſtendige vermomming geleezen: en in-

Onder een vermomming van Schynheiligheit bemantelt.

* *Niemus.* † *M. S. Berol.* ‡ *Ranulphus.*
§ *Eſmondanus.* Λ *Malleolus.* Ψ *Sifridus. Compilatio Chronologica.* Ξ *Fulgoſus Curio.*

indien dit zoo veele Hiſtoriſchryvers niet eenparig beveſtigden, zou men naauwelyks gelooven, dat een vrouw 't vermoogen van zodanig een oordeel, ſnedigheit en beſtendigheit hadde gehad, om alle de Chriſtenen te misleiden, die te Rome waren; niet alleen ten opzichte der ontveinzing haarer Sexe, maar ook van de nabootzing der Godtvruchtigheit.

Verwerft haar niet weinig gunſt en aanzien.

Dit is 't noch niet al. Zy wiſt deeze haare bevoordeeling en andere gelegentheden zo wel te matigen, dat ze door * een algemeene verwondering de † genegentheit en gunſt der ganſche waereld won. ‡ De Kardinalen, de Geeſtelykheit, en 't Volk van Rome, hier van dagelyks hoorende, verhaalden 'er wonderen van, met betuiging van genegentheit en gunſt; zulks dat zy zoo veel achting en gezag kreeg, als ze zou konnen verwachten: Dies zy een vermetelheit of onvertzaagtheit voedde, nevens zodanige gedachten over 't Pausſchap, als waar toe zich haare uyterlyke verdienſten haar genoeg waardig ſcheenen te maaken, en Paus Leo IV, die toen op den Roomſchen Stoel zat, midlerwyl te ſterven komende, gaf gelegentheit tot de byzonderſte verheffing, die ooit by den Stoel van Rome voorgevallen is.

Waar door zy reeds gedachten van Pausſelyke heerſchappy voedde.

Wy konnen nochtans ter deezer plaatze niet bewimpelen een verſchil, dat 'er by eenige Schryvers gevonden word, die onderling aangaande den tyd niet overeenkomen, waar in dit ongemeen geval gebeurt is.

* *Bergam.* † *Du Haillan.* ‡ *Amalricus.*

Verſchil onder de Schryvers over den tyd van haar Pausſchap.

* Eenigen ſtellen het in 't jaar 810 onder Keizer Karel den grooten, en ten tyde van Paus Leo IV. voorgevallen te zyn, na wiens overlyden Engelhuſius de Pauzin den Stoel bekleeden doet: dat omtrent het jaar 816 zyn zou, twee jaaren na de dood van Karel den grooten. † Anderen verſchuiven 't na Paus Benediktus den III. omtrent het jaar 858. ‡ Weder anderen onder de Regeering van Karel den III. in 't jaar 880 of 883. § Sommigen eindelyk onder de heerſching van Arnold of Arnolphus, omtrent het jaar 896. Maar de meeſte Schryvers ſtellen 't eenpaarig na de dood van Paus Leo den IV. omtrent het jaar 853 of 854. voorgevallen te zyn; echter zyn 'er, die deeze verkiezing rekken, of omtrent vier of vyf jaren laater te boek ſtellen.

IX. HOOFDTSTUK.

Johanna tot de Pauſſelyke waardigheyt verheven. Aan wien ten dien tyde de verkiezing der Pauzen ſtont. Kardinalen. Hunne oorſprong, inſtelling en maght beſchreven.

DE △ Roomſche Stoel na de dood van Leo den IV. ledig ſtaande, Φ verliepen

* *M. S. Lipſ.* 1497. *Chr. Reddaghus.* † *Apud Laziardum, & Raemund.* VII. 2. ‡ *Erphordienſis. Roſieres.* § *M. S. Lipſ.* 1261. *Siffridus. Chron. Germ.* 1462. *Compil. Cron.* △ *Gilles. Meſſias.*

liepen 'er vyftien dagen, * eer dat de Verkiezers het eens konden worden, in iemant tot vervullinge deezer plaatſe te noemen. ‡ Doch eindelyk Johanna, zich waardig gemaakt hebbende die te bekleeden, wierd verkiesbaar voor alle anderen.

Johanna eenpaarig tot Paus verkooren.

Eertyds wierd deeze Pauſſelyke verkiezing door de Geeſtelykheit en 't Roomſche volk te zaamen verricht, en door den Keizer beveſtigt. Doch onder Alexander den III, na de dood van Adrianus den IV. in 't jaar 1159 Paus geworden, wierd 'er in een Concilie, te Rome gehouden, beſloten, dat men 't recht van verkiezing den Kardinalen alleenigh op zou dragen, met uitſluiting van alle andere Geeſtelyken en het Roomſche volk, en men vernietigde zelf 't inhaalen van 's Keizers goedkeuring, egter met dit beding, dat de verkorene, zoude hy wettig zyn, twee derde deelen van der Kardinalen ſtemmen hebben moeſt, zulks de verkoorene niet dan aan 't kleinſte gedeelte mishagen kon.

Aan wien 's Pauſen verkiezing ſtond.

De Kardinaalen, nu alleen tot de verkiezing der Pauſen bevoegt, zyn eerſt, volgens Florimundus Remond in zyn boek van de dwalingen des volks: ten tyde van Paus Benedictus den VIII. in 't jaar 1025. ingeſtelt, en van Innocentius den IV. in 't jaar 1243. beveſtigt geworden; want voor, en in dien tyd, hadden zelf het Roomſche Volk, de Clerken en gemeene Prieſters ſtem in de verkiezing der Pauſen. Dus ſchryft Illyricus

Φ *Guazza.* * *Amalricus.* ‡ *Tarcagnota Bucche. Malleoleus.*

op 't Jaar 1073. Parag. 14. wegens de verkiezing van den Paus Gregorius den VII. „ Wy Kardinalen, en Prieſteren van de „ Heilige Roomſche Catholyke en Apoſto„ liſche Kerke, hebben met toeſtemming „ van de byzynde eerwaardige Biſſchoppen, „ Abten, Prieſteren en Monniken, onder „ de toejuiching van een groote menigte „ van beiderly ſexe en van verſcheidene „ rang verkooren tot onzen Herder enz. In den zelfden zin ſpreeken de verkiezers van Alexander den III. *Allen, zoo veele als 'er door de Goddelyke beſtiering tegenwoordig waren, hebben een eendragtig beſluit genomen, en na aanroepinge om den byſtant van den H. Geeſt, met toeſtemminge van de Roomſche Geeſtelykheyt en 't Volk, tot Roomſchen Opperprieſter verkooren en benoemt Paus Alexander den derden, in 't jaar* 1159. *Parag.* 29.

Oorſprong van den naam der Kardinaalen aangeweezen.

Wat den oorſprong van den naam der Kardinaalen aangaat, de zelve is oud. Ten tyde van Hieronimus, Auguſtinus en Ambroſius was die tweezins, 't zy ten quaade, 't zy ten goede, gebruikelyk. Auguſtinus noemde de aanleiders der Donatiſten, *Cardinales Donatiſtæ*, dat is: de ſpillen der Donatiſten, waar op, de anderen, hunne medeſtanders, draayden; want *Cardo*, waar van het woord *Cardinaal* afkomſtig is, betekent de Spil, duim of 't hengſel, waar op, of waar over een deur of venſter draait. Dus zegt men ook, *Mundi Cardines*, de ſpillen of aspunten der Waereld. Schoon nu des naams oorſprong oneigentlyk den Kardinalen

naalen ſchynt toegepaſt, is 't echter zeker, dat alle de geeſtelyke beſtieringen, die van den Roomſchen Stoel afhangen, op hunnen duim of over hunne aſſe draayen moeten; waar om hun dan met recht die naam gegeeven word, om dat de verkiezing van een Paus, die al het geeſtelyk gezag in handen heeft, nu alleenigh van hun afhangt.

X. HOOFDTSTUK.

Wanneer het Conclave ingevoert is, en hoedanig men daar in de verkiezing verricht.

Zeventig jaaren is Avignon de plaats deezer verkiezinge geweeſt, en daar na weder te Rome overgebragt, is ze aldaar vaſtgeſtelt, doch met dit onderſcheid, dat toen ter tyd de Kardinalen niet, gelyk nu, in een *Conclave* opgeſloten wierden, maar 's morgens in St. Pieters Kerke, of die van St. Jan van Lateranen vergaderden; tot dat Paus Gregorius de X. in 't jaar 1270. de order beraamde, dat de Kardinaalen uit deeze Vergaderplaats, die geſlooten wierd, niet zouden mogen gaan, voor dat de verkiezing eens nieuwen Paus voltrokken was. Wanneer het Conclave tot de verkiezing der Paufen is ingevoert.

Deeze plaats van verkiezing, wierd toen *Conclave* genoemt, beſtaande uit twee Kapellen, van twee of drie boven-zalen verzien, rontom zodanig bemuurt, dat 'er geene deuren of venſters, dan die hoog uit Het Conclave beſchreeven;

den grond ſtaan, of uit of ingangen, open gelaaten worden, als alleen ten zuiden eene toegang, alwaar men door eene deur, ter zyden van St. Pieters Kerk, in d'eerſte zaal komt, wiens deuren en venſters alle toegemetzelt zyn, behalven die geene, die zich naar de Kapel of tweede zaal ſtrekt; in welke deur, met vier bomen en ſloten bezorgt, in 't midden niet dan eene kleine opening is, waar door de ſpyze en drank der Kardinalen toegereikt worden.

En welke een order daar in word beraamt.

De Kapel, waar in de Kardinalen de verkiezing voltrekken, is ter rechterzyde van den ingang. Wat de kleine Cellen van 't *Conclave* belangt, deeze worden by loting onder de Kardinalen verdeelt, voor welke Cellen of Kamertjes des Kardinaals wapen geplaatſt word, zoo als hem het lot heeft aangeweezen, wordende die van binnen, 't zy met een violet, of groen behangſel, verſiert. Van de ſleutels van de deur der verkieszaale, met vier ſloten verzien, zyn 'er twee in de bewaaring der Prelaaten, zich buiten onthoudende, en d'andere twee in de magt van den Ceremonie Meeſter, zich in 't Conclave bevindende.

Om den Cardinalen het lang draalen met de verkiezing te beletten, had wel eer Paus Bonifacius VIII. alle ſmaakelyke ſpyze verboden, zulks hun niet dan een zeker gedeelte broods dagelyks toegelegt wierd; doch dit word nu geheel anders begreepen, alzoo de Kardinalen ſomtyds elkander treffelyk onthaalen.

De Kardinalen ſlaan byzonderlyk acht op

op de hoedanigheit van den Perſoon, die zy door hunne verkiezing op den Pauſſelyken zetel zouden konnen verheffen, dies hy onzydig moet zyn, of ten minſten zich zoo veinſt, ook in geene handelingen van gewicht geſtoken, en zich als van een zacht en ſtil humeur gedragen hebbe. Hier van wiſt zich Sixtus V. wonder wel te bedienen, zo lange hy Kardinaal was, wel wetende, dat een geveinsde eenvoudigheit meer vermogen, dan een ſcherpzinnig vernuft had, om deeze hooge waardigheit te verkrygen, zulks het hem ook gelukte, langs dit ſpoor op den Pauſſelyken Stoel te ſteigeren. Indien dan een Kardinaal, door zyne bequaamheden, in 't bedienen van gewigtige Ampten, zich loffelyk gedragen heeft, en daar door aanzienlyk gemaakt, is 't noodig, tracht hy St Pieters zetel te bekleeden, dat hy 't over eenen anderen boeg wende, om door nedrigheit en ſchynheiligheit zyn oogwit te bereiken.

Hoedanigheden van verkiesbaare Kardinalen aangewezen.

Te eerder word dan een Kardinaal tot Paus verkooren, wanneer hy by deeze zedige hoedanigheden de bequaamheit heeft en moedig genoeg is, om de Pauſſelyke hoogheit tegens de onderneemingen van waereldlyke Mogendheden te verdeedigen. Julius de III. en Marcellus II, beiden door den Paus Paulus den III. als voorzitters op 't Concilie van Trenten gezonden, ſtonden niet weinig manmoedig den Roomſchen Stoel voor, toen men des zelfs magt over de Biſſchoppen zocht te beteugelen, ſchoon Keizer Karel. V. door zyne Gezanten hard

daar op aandrong; waar door zy zodanig in aanzien geraakten, dat ze na 't afflerven van Paulus den III. d' een na den ander, tot de Pauſſelyke waardigheit verheven wierden. Liefſt verkieſt men een Kardinaal van hooge jaaren tot het Pausſchap, om te eerder plaats voor een ander tot deeze waardigheit te maaken; nademaal het volgens Baronius gebeurt is, dat Johannes XIII, een jongeling van agtien jaaren, den Pauſſelyken zetel beklommen heeft. Ouden en Hoogbejaarden hebben dan niet te verwachten, dat ze naa 't zeggen der Roomsgezinden de regeeringsjaaren van Petrus bereiken zullen, die 25 jaaren Paus zoude geweeſt zyn.

Welke Kardinalen van 't Pausſchap geweert.

Heden worden, als wel eertyds, geene Monniken op den Pauſſelyken Stoel geplaatſt, waar van Paus Sixtus V. het hek geſloten heeft, die het geluk hadde van de laatſte van deeze bende te weezen. De Loyoliten, die zich ontzien, als Baſtaarden van hunnen Stichter en inſteller Ignatius Loyola, dien naem te voeren, maar den naam van Jezuiten aangenomen hebben, worden mede van de Pauſſelyke waardigheit buiten geſloten, om dat hunne macht en hun vermogen St. Pieters Stoel te gevaarlyk worden zou, dewyl men te duchten had, dat alle de Leden hunner Broederſchap, zich als Pauſſelyke Neven indringen zouden, 't Vatikaan tot een erfleen hunner Bende maaken, en 't erfdeel van Petrus niet weinig de ſchoonſte vederen uit den ſtaert plukken.

Het

Het hedendaags gebruik, om een Paus te verkiezen, geſchied by opneeming der ſtemmen op deeze wyze: op een tamelyke lange tafel ſtaan twee bekkens, waar in gedrukte briefjes zyn, om voor het *Scritinium* of 't onderzoek, als voor het *Acceſſit*, of de byſpringing te dienen; noch ſtaan op de zelve tafel twee goude kelken, waar in ieder Kardinaal zyn ſtembriefje in een der zelve legt, dusdanig door eenen Conclaviſt geſchreeven: *Eligo in Summum Pontificem Dominum meum reverendiſſimum Cardinalem* N. N. dat is: ik verkieze tot Paus mynen Heer den Hoogeerwaardigſten Kardinaal N. N. Dit ſchryven, zeggen we, geſchied gemeenlyk door eenen Conclaviſt, ten zy de Kardinaal zyne letteren onkenbaar weet te veranderen, om zich door dit middel bedekt te houden en zyn geheim te verbergen. Het ſtembriefje met veele vouwen en hervouwen toegemaakt, zet de Kardinaal onder aan zynen naam en zyne handtekening, welke tekening toegevouwen en verzegelt word. Buiten op het toegevouwe briefje laat de Kardinaal zodanigen zinſpreuk ſchryven als hem goetdunkt, zulks hy het daar aan kennen kan, wanneer men tot het *Acceſſit* overgaat, en de verkiezing in dier voegen geſchied. Het woord *Acceſſit* of *Acces*, dat byſpringing betekenen wil, wanneer men zyne ſtem aan iemand geeft, om, wat 'er noch aan ontbeeren mogt, te vervullen, is oorſpronkelyk uit het gebruik der aloude Romeinen, zoo in hunne raadsvergaderingen

Hoedanig het hedendaags met de verkiezing in 't Conclave toegaat.

gen in zwang ging, want wanneer een Raadsheer het gevoelen van eenen anderen over de beraadgeslaagde zaak goetkeurde, zeide hy: *Accedo ad idem*, ik stemme het zelve.

De verkoorne verwisselt zyn naam, en wat 'er de reden van zy.

Indien men na het opneemen der stembriefjes bevind dat twee derde deelen op een Persoon gevallen zyn, waar door de zelve tot Paus word gemaakt, vervoegen zich drie der voornaamste Kardinalen by den nieuw verkoorenen, en bieden den verkoorenen het Pausschap aan; hy dat aangenomen hebbende, vraagt hem de Kardinaal Diaken wat naam hy voeren wil. Deeze naams verandering der Pausen geschied om verscheide redenen; want Oddo Colonna nam den naam van Martinus den V. aan, om dat zyne verkiezing op St. Martens dag voorviel. Æneas Silvius liet zich Pius noemen, als of zyne verkiezing door *Virgilius* in het vaers *Vir pius Eneas* was voorzegt. Echter hebben eenigen deeze naamsverwisseling niet willen gedoogen, gelyk van den Paus Marcellus den II, en Adrianus den VI, een Utrechtsman, bekent is. De oorsprong van deeze naamsverwisseling word gedacht van Paus Sergius II. ontsprooten te zyn, die Petrus *Bucca-porci*, dat *verkensnuit* beteekent, genoemt was, en om deeze zoo hooge waardigheit dien naam in dien van Sergius verwisselde.

Baronius wil, dat de reden deezer naamsverwisseling zoude zyn: 1. Om dat de Paus na zyne verkiezing niet meer voor een gemeen mensch, maar voor den Stedehouder Godts word aangezien, weshalven dan ook billyk

billyk is, dat hem eenen anderen naam gegeeven worde. II. Naardien alle Pauſen, zegt hy, naavolgers van Petrus, en Chriſtus Stedehouders zyn, en nademaal toen Petrus door Chriſtus tot het Pausſchap verheven wierd, hem dien naam gegeeven is, daar hy te vooren Simon geheeten was. III. Dewyl het ook kan gebeuren, dat de verkoore Paus zodanig een naam heeft, deeze hooge waardigheit niet voegende, gelyk in die van den Kardinaal *Buccaporci* gezien is. Niet tegenſtaande nu, dat de Pauſen zodanig een naam, als zy begeeren, mogen aanneemen, is hun echter die van Petrus niet toegelaten te voeren. 't Voorgeven is, om dat de naam van Petrus een byzonder geheim vervat, weshalven men, om de eerbied, die men den Apoſtel ſchuldig is, hem alleen dien naam laaten moet, alhoewel volgens de zo genaamde Profecyën van den Aartsbiſſchop van Armag en Primaat van Yrlandt de laatſte Paus Petrus II. zal genoemt worden, die alsdan de Antichriſt zal zyn, waar op, na een zwaare vervolging der Kerke het einde der waereld voorhanden is.

De naam van Petrus te voeren ongeoorloft, en waarom.

Om over deeze ſtoffe van de verkiezing der Pauſen, volgens de gewoonte van eertyds en hedendaags, niet al te zeer uit te wyden, nademaal ons oogmerk alleen is, het vreemd voorval van de Hiſtorie van Johannäs verkiezing tot het Pausſchap te vervolgen, zoo zullen we den Lezer weder voor oogen ſtellen, hoe de Kardinalen, Prieſters, Diaconen en de Roomſche Geeſtelyk-

telykheit haar eenpaarig, en met een algemeene toeſtemming verkooren, en waanden aan haar hunnen **Opperprieſter in Godts Kerke* te hebben, waar in zy zich zo ſchandelyk bedrogen vonden.

XI. HOOFDTSTUK.

Johanna tot Paus verkooren en onder den naam van Johannes den VIII. ingewyt.

HEt zy dat deeze Verkiezing door † een quaad oogmerk, of door ‡ liſtige konſtgreepen voltrokken wierd; 't zy door een byzonder beſtier der Voorzienigheit; waar over de Schryvers 't oneens zyn. De eerſte gedachten zyn wel de waarſchynlykſte.

Gedachten over haare verheffing tot het Pausſchap.

§ *Was't toen niet een groote ſmart een Vrouw tot Paus te hebben?* zegt Bonet, een Franſch Schryver, door den Heere Δ Deſmarets anders Mareſius, aangehaalt, en na hem door den Heere Ξ Bayle bygebragt. Maar de laatſte mede zyne aanhangers gehadt hebbende: *zoo* Σ *wil* Pasquier *gelooven deeze Hiſtorie niet ſchandelyk te zyn, maar mirakeleuzelyk, en dat ze grootelyks de Kerke tot ſtichting is*; en hy Φ *trekt uit deeze ſtichting een waarachtig wonderwerk Godts:* Γ beſlui-

* *Meſſias.* † *Platina. Schedel. Sabellicus. &c.* ‡ *Waſſeburg.* § *Bonet.* Δ *Mareſius. p.* 11. Ξ *Dict. Crit. au mot Franc.* Σ *Paſquier, lettre* XII. *p.* 834. Φ *p.* 837. Γ *p.* 843.

beſluitende telkens met eene twyffeling, dat, *indien de Hiſtorie waarachtig is, het een uitwerkſel Gödts was.* Lang te vooren heeft ☿ een Kardinaal omtrent de zelfde gedachten gehad. *De Kardinalen*, zegt hy, *zouden de verkiezing van deeze natuur met zo weinig overleg niet gedaan hebben, indien ze niet mirakeleuzelyk uit den H. Geeſt was ontſtaan:* Dit ſteunt op een Hoofdtſtuk van 't Geeſtelyke Recht. Hoe 't hier mede zyn mag, † nadat Johanna ingewyt was, op den Troon geholpen, en wegens haar alle vereiſchte plegtigheden waargenomen, wierd ze door 't ganſche Chriſtendom onder den naam van *Johannes den* VII. erkent, gelyk een twaalftal Schryvers zeggen; of liever, onder deezen van *Johannes den* VIII. volgens 't oordeel der meeſten. Want op een ‡ enkelen Schryver moet men geen acht geeven, dat de Heer *Blondel niet goed keurt, maar begeert, dat men haar *Johannes de* IX. noemen moet, en noch min op een §anderen, die haar *Johannes de* XIV. noemt.

Zy word naar de Inwying onder den naam van Johannes VIII. erkent.

XII. HOOFDTSTUK.

De Plegtelyke Inwying en Kroning der Pauſen, en wanneer deeze kroning ingevoert is.

HOedanig ten dien tyde de Pauſen gehuldigt en ingewyt wierden, valt wegens de

Plegtigheden tot het Inwyen van den paus beſchreeven.

☿ *Jacobatius apud Wolfium.*
† *Malleolus.* ‡ *Malleolus.* *Anacr. p.* 13.
§ *M. S. Lips.* 1497.

de verſletene tyden van onkunde, weinig met zekerheit te zeggen; 't luſt ons echter, dit gebruik, als mede dat van hunne Kroning, alhoewel van een laater tyd, voor oogen te ſtellen. De nieuw verkoore Paus, word eerlang, na de verkiezing door de twee eerſte Kardinalen achter het Autaar geleid, alwaar hem door den Sakriſtymeeſter door dien der plegtigheden geholpen, het Kardinaals gewaat wort uitgetrokken, om hem met het Pauſchelyke te bekleeden. Ondertuſſchen doet de Paus een bewys van klagte, over den zwaaren laſt, die hem met het prachtig Pauſchelyk gewaad op zyne oude en reeds verzwakte ſchouderen word gelegt; dit gewaad beſtaat in eene Soutane van wit taf, een Rochet van fyn Linnen, een Camail of Mozette van rood Satyn, nevens een Bonet van 't zelve ſtof: des Paus pantoffels zyn van rood laken met een goud kruis geborduurt. Dus in zyn pontificaale pak geſtoken, word hy op een draagzetel voor 't Autaar gedragen en geplaatſt. Terwyl men met muſikale ſtemmen het gezang opheft: *Ecce Sacerdos Magnus* &c. en als dan word 'er een begin van d' aanbidding gemaakt, beginnende van den Kardinaal Deken af, tot den laatſten toe, kuſſende elk knielende zynen rechter voet en hand; en na deeze verrichting geeft hun de Paus den kus des vredes. Een, ander, en ten derden maal word deeze plegtigheit volbragt, zoo wel in de Kapel van Sixtus IV., derwaarts door twee Kardinalen Diakonen plegtelyk geleid, als in St. Pieters Kerk, waar na

zich

een Kardinaal Diaken vervoegt naar de Baluſtrade voor St. Pieter, en gelaſt uit den naam van 't *Conclave* de toegemetzelde muuren af te breeken. De toegang open zynde, vertoont zich deeze Kardinaal, met het Kruis voor hem gedraagen, en roept opentlyk uit: *Annuncio vobis gaudium magnum, habemus eminentiſſimum Cardinalem N. N. qui ſibi nomen impoſuit N.* dat is: ik verkondige u groote vreugde; wy hebben tot Paus den uitmuntenden Kardinaal N. N. die zich den naam van N. gegeeven heeft. Aanſtonds daar op, word 'er met den grooten Columbryn van St. Pieter vuur gegeeven, tot een leuze voor die van 't Kaſteel St. Angelo, waarop alle het geſchut en ander ſchietgeweer word geloſt, alle de klokken in de Stadt geluid, het geſchal van Trompetten gehoord, en een ongemeen gejuich ſchatert door de lucht, vermengt met een geweldig gedommel, dat tot aan de wolken dringt.

Op dien zelfden dag word de Paus door zyne Staffiers onder een koſtelyk verhemelt-ſel naar St. Pieters Kerk gedraagen, en voor 't hooge Autaar geplaatſt, en zulks onder eenen toeloop van een onnoemelyk getal menſchen. Men heft den Paus op eenen geplaatſten Stoel op 't Autaar: aldaar gezeten, word het *Te Deum Laudamus* gezongen, en de laatſte pligt van aanbidding afgelegt. Hier weder afgeholpen, nadat de Kardinaal Deeken hem de Pauſchelyke Myter heeft afgelicht, zegent de Paus wederom plegtelyk het omſtaande volk, en zyn Pontificaal

tificaal gewaad uitgetrokken zynde, eindigt deeze plegtelykheit, tot de inwying gebruikt.

Als mede die van de Krooning aangemerkt.

Weinig dagen verloopen 'er, of de Paus word op de volgende plegtelyke wyze gekroont. De Kardinalen Diakonen en Onderdiakonen omhangen hem in 't byzyn der overige Kardinalen den Pauſchelyken Mantel en andere ſieraden; dus opgeſiert geleid men hem met het voor hem gedraagen Kruis naar St. Pieters Kerke, houdende de Kardinalen Diaconen den zoom van den Pauſchelyken Mantel op, terwyl het verhemeltſel door acht voornaame Ridders boven zyn hoofdt gedragen word. In den ingang van St. Pieters Kerke gekomen, word 'er op een geſpreidt tapyt de Pauſchelyke zetel, nevens een voetbank geplaatſt, waar op een kuſſen legt; alsdan ontfangt de Paus van des Kapittels Domheeren den voetkus met de overlevering der Sleutelen. Vervolgens in de Kerk gekomen, onder een groot gejuich van 't volk, aldaar vergadert, en na dat voor het Autaar knielende een gebedt heeft gedaan, begeeft hy zich naar de Kapelle van den H. Gregorius, gaat op een ſierelyke opgepronkte Troon zitten, onder een overkoſtelyk gehemelte geplaatſt; hier komen hem de Kardinalen en Prelaten hunne gehoorzaamheit aanbieden, kuſſende de Kardinalen zyne handen, maar de Prelaten zyne voeten; waar op wederom door hem de zegen met ontblooten hoofde, en het Kruis in handen, over het volk word uitgeſprooken, en vollen aflaat verleent.

Na

Na alle deeze volvoerde plegtigheden, neemt de Onderdiaken de heerlyk geſtikte, en met het kruis getekende Pantoffels, die door den Kamerling aan des Paus voeten worden gedaan, terwyl d'omſtaande Geeſtelyken den zoom van den Pauſchelyken Mantel op lichten en op hun hoofd leggen. Na deeze verrichting word de Paus wederom uit deeze Kapel in de kerk geleid. Voor hem gaat de Meeſter der Plegtigheden, houdende een bondeltje Werk in de eene en een waskaars in de andere hand, dat driemaal na den anderen door hem word aangeſtoken, en telkens met uiting van deeze woorden, *Pater Sancte*, *ſic tranſit gloria mundi*, dat is, *Heilige Vader*, *dus verdwynt des waerelds heerlykheyt*, word uytgebluſcht.

De Paus het hooge Autaar van de Apoſtelen, dus genoemt, genadert zynde, treden hem de drie jongſte Kardinalen Prieſters te gemoet, die hem uit den naam der Apoſtelen aanneemen; naar 't Autaar geleyden en kuſſchen. De Paus knielt hier na op een kuſſen neder, doet met ongedekten hoofde een gebed, en legt de biegt af, terwyl de Kardinaal Deken aan zyne rechte hand, en de oudſte Kardinaal Diaken aan zyne linke zyde ſtaan, en achter hen twee andere Kardinalen, die de Miſſe aanvangen. Hier op zet zich de Paus in den koſtelyken verhevenen Stoel, voor het Autaar geplaatſt; na eenige gebeden, hangt hem de oudſte Kardinaal Deken den Pauſchelyken Mantel om, en vervolgens nadert hy

het Autaar, en verricht 'er de Misse. Deeze geindigt, plaast zich de Paus neder in den gemelden Stoel. Alsdan reikt hem de Kardinaal Aartspriester, van twee Domheeren deezer Kerke verzelt, eene kostelyke met goud geborduurdt en dierbaar versierde beurs toe, waar in 25. Juliën, van een oude soort zyn, zeggende: *Pro bene cantata Missa, voor de welgezonge Misse.* De Paus deeze Beurs aangenomen hebbende, schenkt ze den Kardinaal Diaken voor 't zingen van 't Evangelium.

Alsdan word de Paus op de voorgemelde wyze weder naar het Portaal der Kerke gedraagen; alwaar een zeer kostelyke versierde Troon is opgerecht, waar op hy zich in den zetel zet. Na het eindigen van de gezonge Muzyk, en 't gebed, door den Kardinaal Deken gedaan, vervoegen zich twee der oudste Kardinalen Diakonen naast den Paus, de jongste neemt hem het Kalotje van 't hoofdt, en de oudste zet hem het Pauschelyke Hoofdsieraad met de driedubbelde Kroon weder op, met deeze woorden: *Accipe Tiaram tribus Coronis ornatam, & scias te esse Patrem, Principem & Regem; Rectorem orbis; in terra Vicarium Salvatoris nostri Jesu Christi, cui est honor & gloria in secula seculorum, amen.* Dat is: *Ontfang hier de muts, met drie Kronen versiert, en weet, dat gy een Vader, Vorst en Koning zyt; een Rechter der waereld, en een Stadhouder op aarde van onzen Zaligmaker Jezus Christus, welke gelooft zy van eeuwigheit tot eeuwigheit, Amen.*

Wat

Wat de eerſte Pauſchelyke Krooning aangaat, waar van de geſchichtboeken gewag maaken, deeze geſchiedde in 't jaar 1048. aan den Paus Damaſus II. Urbanus V. was de eerſte, volgens het verhaal van Allemont, die zich van den Myter met drie kronen bediende; om daar door des Pauſen Hogenprieſterlyke, Keizerlyke en Koninglyke magt te betekenen. Wanneer de krooning der Pauſen ingevoert.

Wat deeze drie kronen van den Pauſchelyken Myter aanbelangt, Paus Silveſter zou de eerſte van den Keizer Konſtantyn den Groten bekomen hebben, alhoewel anderen meenen die van den Keizer Anaſtaſius gekomen te zyn, die den zelven aan den Koning Clodovëus geſchonken had, en deeze weder aan den Paus. De Pauſen bedienden zich 'er van op hunnen hoed, tot op Bonifacius den VIII. die by de zelve nogh twee andere kroonen voegde, om 'er de drievoudige Heerſchappy der Pauſen mede te kennen te geeven, namentlyk, de Keizerlyke, Koninglyke en Prieſterlyke; doch anderen willen dat Bonifacius VIII. de tweede, en Urbanus V. de derde kroon by d'eerſte hebben gevoegt, naardien Johannes XXII. nogh lange na Bonifacius niet dan twee kroonen heeft gebezigt. Paus Paulus II. is 't, die deeze kronen ongemeen heeft verſiert, hebbende met de Pauſchelyke pragt zoo veel op, dat hy het hoofdtſieraad der Pauſen zodanig verrykte, zulks het op meer dan een millioen dukaten wierd geſchat; want de Paerlen en geſteentens, aan deeze drie kroonen gehecht, weleer door een onkundig En van wien de de drie kroonen den Paus geſchonken zyn.

Zwitzer, na de Muratsche Veldslag voor weinig geld verkocht, zyn onwaardeerlyk.

Hoedanig de plegtigheit van de krooning beslooten ten word.

Als nu alle deeze plegtigheden zyn volbragt, en met een deftig Muzyk besloten, zegent de Paus wederom driemaal het volk, welke zegening, om te beter gehoort te worden, door twee Kardinalen Diakonen word uitgesproken, d'eene in de Latynsche, en d'ander in de Italiaansche taal. Vervolgens worden 'er kopere penningen, met 's Pausen afbeeldsel en die van zyne krooning gestempelt, onder het volk geworpen; waar op geroepen word: *viva el Papa*, *lang leeve de Paus*. En na alle deeze verrichtingen word de Paus weder naar de Kapel van Sixtus gedragen, alwaar hy alle de Pausschelyke Sieraden wederom aflegt, en door de Kardinalen met deeze woorden word begroet: *Ad multàs annos*, dat hy deeze waardigheit veele jaaren bekleedde; en dus neemt dan deeze plechtelyke krooning een einde.

XIII. HOOFDTSTUK.

Johannâs gedrag en groot gezagh in haar Pausschap; vreemde gebeurteniſſen onder 't zelve voorgevallen.

DEeze onze Heldin wierd dan verheven tot *den * allerverhevensten trap van eere*, *het Pausschap*, *en ‡ geklommen op den Stoel*

* *Histor. de Donne Fam.* ‡ *Bergom.*

Stoel van Petrus, verrichtte ze onvertzaagdelyk het ampt van den Stedehouder van Jezus Chriſtus op aarde. Dat een * Biſſchop van Hongaryen deëd zeggen:

Foemina, Petre, tuâ quondam auſa ſedere Cathedrâ,
Orbi terrarum jura verenda dedit.

Dat is:

Een Vrouw dorſt, Petrus, zich op uwen Stoel te zetten,
En ſtout de waerelt voor te ſchryven haare wetten.

Hoe geleerder zy was, hoe zy te minder onkundig kon zyn, † dat de Chriſtelyke Godtsdienſt aan de Vrouwen de gewyde bedieningen verbood. Echter ondernam zy die, en oeffende ze, geduurende eenigen tyd, ‡ met zoo veel zorg, dat ze den lof van ieder tot zich trok, zoo door § haare eerbaare behandeling, haare Godvruchtigheit, en haare naaukeurigheit in 't quyten van alle de pligten, daar toe vereiſcht. Als Opperprieſter Ξ *vergaf zy alle gewyde Orders, maakte Prieſters en Diakonen; ſtelde Biſſchoppen en Abten aan; zong de Mis; wydde Kerken en Autaren in; deelde de Sacramenten uit: zat ter voetkus, en verrichte alle andere zaaken, gelyk de Roomſche Pauſen gewoon zyn te doen.* Ondertuſſchen verzuimde ze mede haare Studien niet: en om 'er een gebruik

Johannâs gedrag en geſchiktheit in 't beſtier der Pauſſelyke zaaken.

Waar by zy echter haare Studien niet verzuimde.

* *Joannes Pannonius.* † *Bergom. Agrippa.*
‡ *Hiſtor. de donne.* § *Amalricus.* Ξ *Du Haillan.*

van te maaken, dat met haare bediening overeen quam, *ſtelde ze, in navolging van Ambroſius, veele inleidingen tot de Miſſe op, die nochtans na haare dood afgeſchaft wierden. Waar op † een geheimſchryver der Pauſen, die in de XV. eeuwe ſchreef, en door Bayle aangehaalt word, zich dus uitdrukt.

Encor te peut être monſtrée
Mainte Preface que dicta,
Bien & Sainctement accouſtrée
Ou en la foi point n'heſita.

Dat is:

Men kan u heden nogh doen leezen
Uitbreidingen der misgebeên,
Waar in 't gelove word gepreezen,
En krachtelyk daar voor geſtreên.

Beſchuldiging van misbruik haarer Studien, en waar in.

Maar, zoo 't waar is, queet ze zich ongemeen ſlecht van haaren plicht, indien ze, behalven deeze Godtvruchtige werken ‡ een boek van de zwarte kunſt geſchreeven heeft, gelyk ze daar mede beſchuldigt word door § *den goeden, Geleerden, wyzen, zeer minzaamen, zachtmoedigen en rechtvaerdigen Andries Tiraqeau*; gelyk hem zyne goede vriend, de beruchte Rabelais, noemt. Doch mogelyk heeft tot deeze beſchuldiging gelegentheit gegeeven een werk van Toverkunde of Starrewichelary, door een Spanjaart,

* *Martini Poloni M. S.* † *Martin Franc.*
‡ *Tiraquellus.* § *Rabelais* IV. *b. voorr. gedrukt bl.* 1711. *p.* 31.

jaart, *Johannes Piccatrix* genoemt, byeen geflanſt, en waar van * Reineir Coreau, een Geneesheer te Parys, eertyds een geſchreeve Exemplaar had; gelyk door P. Labbé word getuigt.

In de bedryven deezer eeuwe *was Johanna volgens du Haillan van zodanig een behendig en arbeidzaam gedrag, dat ze* Ethelwolf den tweeden, en niet Adolf, gelyk du Haillan ſchryft, *eerſten Chriſten Koning van geheel Engelandt en zyn zoon Alfrid, ten haaren tyde ‡ te Rome wiſt te lokken, om zich de Pauſchelyke gehoorzaamheit en St. Pieters Kerke te onderwerpen*: getuigende Richard Baker in zyne Kronyk van Engelandt, en het in 't Franſch geſchreve Tydregiſter, van het leven der Engelſche Koningen, by den Advokaat Brouërius althans bewaart wordende, dat bovengemelde Koning Ethelwolf (zoone van Egbert, eerſten Chriſten Koning van geheel Engelandt, dat voorhenen in zeven Koningryken verdeelt was geweeſt, en door hem onder een hoofdt gebragt) by 't leven van zynen Vader zich geheel aan het Godsdienſtig leven had overgegeeven, tot zo verre zelfs, dat hy eerſt Diaken, en daar na Biſſchop van Winchester geworden was, van welken ſtaat hy na de dood zyns Vaders zelfs, niet dan op een gedurig aenhouden des Volks heeft konnen afſtappen, al ſchoon Paus Gregorius de IV. hem alrede de Diſpenſatie en Abſolutie gegeeven hadde, hebbende hy echter altoos zodanige liefde voor de Geeſtelykheit behouden, dat

Haar gezag onder gekroonde hoofden.

* *Labbeus, Biblioth. M. S. Edit Paris &c.* 1653. *pag.* 26. ‡ *Du Haillan. A.* 854. 855.

hy niet alleen de Landen en inkomſten der geeſtelyken van alle ſchattingen bevrydt heeft, maar, naar Rome gereiſt, aldaar de belofte van de zoo genaemde St. Pieters Penning, door Koning Inas, een zyner Voorzaten gedaan, beveſtigt, en zich zelven verbonden heeft, om boven dien noch 2000 guldens jaarlyks aan den Roomſchen Stoel uit te keeren.

Lodewyk de II. door haar gekroont, nadat Lotharius zich in 't klooſter begeven had.

't Was * *onder het zelve Pausſchap*, dat de Keizer Lotharius, reeds hooge jaaren bereikt hebbende, het ‡ Klooſterleven in de Abdye van Pruhm aanging, laatende het Keizerryk zynen zoone, Lodewyk den II. die § in 't volgende Jaar *de Scepter en Kroon uit handen van Johanna onder d'Apoſtoliſche zegening aannam.* Zynde deeze Abdye van Pruhm, van St. Benedictus ordre, gelegen in 't Ardenner Boſch, tuſſchen 't Keurvorſtendom Trier en 't Hartogdom van Luxenburg. Deeze Abdy wierd in 't jaar 760 geſtigt door Pipyn, Koning van Vrankryk, en is een geeſtelyk Vorſtendom van 't Ryk, waar van de Abt eertyds Heer was; zynde ſedert het jaar 1576 den Keurvorſt van Trier het altytduurende Adminiſtrateurſchap opgedragen, dat in 't jaar 1654 op den Rykſdag te Regensburg bekrachtigt wierd. Alle de geeſtelyken deezer Abdye moeten nu Edellieden zyn, en ze praalt, gelyk hier te vooren gezegt is, met die glorie, dat Keizer Lotharius, zoone van Lodewyk den zachtmoedigen, afſtant van 't Keizerryk gedaan heb-

* *Sabellicus Chron. Saxoniae*; *Bothius*, ‡ *A.* 855. *in Septemb.* § *Du Haillan.*

hebbende, in de zelve het geeſtelyk kleed en leven aangenomen heeft. En * volgens eenige Proteſtantſche Schryvers, was het ter begunſtiging van deezen Lodewyk II, dat Johanna † het voorrecht van hondertjaarige eigendom verleende, in de Collectie van Gratiaan te vinden.

Vreemde gebeurtenisſen onder haar Pausſchap voorgevallen.

't Was mede onder 't Pausſchap van Johanna, dat men eenige ‡ aardbeevingen, toen voorgevallen, verhaalt; als ook dat op den § 4. Februari 856 ♆ Rabanus Maurus, Aarts-Biſſchop van Ments, overleed; ☉ *In deezen tyd*, zegt Petarcha, *regende het bloed* (dat wonderbaarlyk is) *te Brixe*, ♋ eene Stadt van Tirol in Duitslandt, de Hoofdſtadt van 't Bisdom Brixia, aan den Brunner Berg gelegen, en de t'ſamenvloeijing der Rivieren Aycha en Eiſok, omtrent twaalf mylen ten zuyden van Inſpruk, berucht door zyne baden. *En in Vrankryk*, zegt Petrarcha, *zag men verſchrikkelyke Sprinkhaanen, van zes vleugelen en zes pooten verzien, hebbende ongemeene harde tanden, die op een zeldzaame wyze door de lucht vlogen; alle ſmoorden ze vervolgens in de Brittaniſche zee: doch hunne lichamen naar den oever dier kuſt gedreven, wierd de lucht door dit aas zodanig beſmet, dat 'er 't meerendeel der bewoonders dier kuſt van ſtorven.* ✝ Anderen *verzekeren*, als of 'er niet aan te twyffelen

* *Balaeus. Magdeburgenſes. Grimmius.* † *Part.* II. *Cauſa* XVI. *Quaeſt.* 3 *cap. Nemo.* ‡ *Schedel.* § *Annales Fuldenſes.* ♆ *Sigebertus. & andere.* ☉ *Petrarcha.* ♋ *Brixia.* ✝ *Platina, Sabellicus, Turcagnota.*

viel, *dat onder dit Pausschap het Lichaam van St. Vincent door een Monnik te Valencië in Spanje gerooft is geworden, en in Vrankryk, in een ‡ gehucht van 't Albigeois overgevoert.* Moreri meld alleen, dat 'er in de Abdy, van St. Germain des Prez een arm van deezen Heilig bewaart word. Aan Valerius, Bisschop van Saragosse in Spanje, was zyne opvoeding aanbevolen, die hem zelf tot het Diakenschap vorderde. In 't jaar 303 wierd hy nevens zynen Bisschop, door last van Daciaan, Landvoogd van de Provincie Tarragona, aangehouden, en naar Valencië, in ketenen gesloten, gevoert, laatende die hen lange in eene naare gevankenisse zuchten. Voor den bloedraad gedaagt, kon men hunne standvastigheit niet krenken. Vincent bleef met zynen geloofsgenoot bestendig. Valerius in Ballingschap gezonden, moest midlerwyl Vincent de allerwreedste pynigingen, die bedacht konden worden, verduuren. Daciaan liet hem op een houte paard uitrekken, vervolgens op een yzeren rooster leggen, onder de zelve vuur stoken, en daar na over potscherven sleepen. Eindelyk wierd hy op een bedde gelegt, om hem door deeze verlichting te winnen; maar deeze heilig gaf 'er den geest. Doordien nu deeze laaste gebeurtenissen niet betrekkelyk op Johanna zyn; alhoewel door de Historischryvers onder haar Pausschap aangehaalt, zo zullen we ons wenden tot dat geene, dat nader opsicht op haaren Persoon heeft.

XIV.

‡ *Pagum Albiensum.*

XIV. HOOFDTSTUK.

Voorbeelden van vrouwen, die, gelyk Johanna, haare Sexe verzaakt hebbende, zich het Kloosterleven onderworpen, en in 't Monniks gewaat gestooken hebben.

JOhanna was de eenigste Vrouw niet, die onder het voorwendsel, of 't ernstig voorneemen om zich in den Godtsdienst in te dringen, getracht had haare Sexe te verbergen, en die ook, volgens haar oogmerk, verborg. Zy was tot deeze vermomming aangemoedigt door welgelukte voorbeelden, in de Kerke van 't Ooſten, als mede in de Latynsche Kerk.

Voorbeelden, die de Pauzin konden aanmoedigen om haare Sexe te verbergen, en om alles ten einde van haar voorneemen te brengen.

Wy zullen hier van Thecla niet ophaalen, die volgens 't gemeene zeggen, den Apostel Paulus in alle zyne reizen, onder 't kleed van een man verzelde; noch van Margaretha, de Pelagianin genoemt, die zich in den nacht van haare bruiloft t' soek maakte, in mannelyk gewaad stak, en in een Klooster der Monniken vluchtte, alwaar zy zich, gelyk de gulde Legende verhaalt, *Broeder Pelagiaan* liet noemen. Alhoewel deeze voorbeelden in Schryvers gevonden worden, door de Roomsche Kerke goetgekeurt, zullen we die nochtans achter laaten, om 'er nogh geloofwaardiger voor te stellen. Wy plaatsen dan in deezen rang de Historie van Eugenia, eene beruchte Dochter van Philippus Stadvoogd van Alexandrië onder den Kei-

Eugenia een kuis voorbeeld.

van dien zelven aart, doch met een eerbaarder uitkomst.

Keizer Gallienus; Het geval, dat haare Sexe ontdekte, is waarlyk zeer verſchillende van 't ander, waar door de Pauzin ontdekt wierd: maar beiden hebben ze gemeen, dat het zelfde voorwendſel haar een beſluit deed neemen, om zich onder 't mannelyke kleed te verbergen. De grond der zaake was, dat Eugenia lange onder de Monniken leefde, onder welk getal zy zich mede bevond, en dat zy van Monnik, Abt wierd; dat dit alles zo wel afliep, dat haar geheim nooit zoude ontdekt geworden zyn, indien zy zich niet, om van een ſchandelyken blaam te zuiveren, genoodzaakt had gevonden zelf deeze ontdekking te doen, nademaal men haar beſchuldigde, dat ze met een vrouw hadde te doen gehad. * Alcimus Avitus, Aartsbiſſchop van Vienne, een Schyver van de zesde Eeuwe, heeft 'er in zyn Gedicht van den Maagdelyken ſtaat deeze loffpraak van gegeeven:

Eugeniae dudum toto celeberrima mundo
Famafuit, dum dat Chriſti pro nomine Vitam.
Ante tamen mulier fortes proceſſit in Actus,
Cum ſtipante Choro Sanctorum fieret Abbas,
Atque patrem complens, celaret tegmine matrem;
Sed poſtquam Sancto cunctis perclaruit ore,
Et meritis anniſque graves, longâque verendos
Religione ſenes, juvenili rexit in aevo,
Impatiens recti, toto qui tempore ſerpens,
Mille nocendi artes, ſtimuliſque inflammat amoris,

Qui

* *Poëmat. lib.* VI. *pag.* 312. *Edit. Sirmond.*

Qui famam violare cupit, dedit inde coronam.
Commovet insano qui fingat amore puellae
Accendi Eugeniam, motuque ardere virili.
Turba senum turbata coit, quod crimine tanto
Tam rigidam nuper potuisset solvere vitam,
Mens dejecta viri, vuduataque praesule summo,
Nil non posse dolet, titubans perfectio carmen;
Ducitur iste foro juvenis, saevumque tribunal,
Intrat adhuc Monachus; vincit concordia fraudis,
Et jam jamque reum secreti ignara tenebat
Publica vis, odio tantum flammata siniſtro,
Conscia tum sexus proprii, sexusque pudici
Vincitur ut vincat jam prodens femina fraudem,
Quamvis exterius carnen compulsa fateri,
Interiore tamen servato permanet Heros,
Semper tuta fuit casti custodia voti (di;
Quamlibet impugnet miseri fraus callida mun-
Extendatque dolis laqueos, mendacia nectat,
Non venit ad pronam mens culpae ignara ruinam,
Quosque fremens hostis fallaci tribulat astu,
Purgandos sancto patientia discutit igni.

Dat op deezen zin uitkomt:

Eugeniâs Godvrugtig leven,
Opregte en strenge levenswys,
Heeft haar, schoon vrouw, tot Abt verheeven,
De deugt en 't kruisgeloof ten prys;
Zy, vry van snoode ziels-gebreken,
En lichaams lust, terwyl zy deed,
Elk van haar roem en wysheit spreeken,
Ontdook haar sexe in't mannekleed.

Zy waar dus onbekent gebleeven,
Had niet de duivel, dol van ſpyt,
De onkuisheit in een vrouw gedreeven;
En aangehitſt op haar den nyt;
D' onkuisheit legt haar ſlinkſe laagen,
Door geyle tokkeling; maar zy,
Schiep in de deugt alleen behagen,
En paſt op voorwerp noch gevley.
Dit maakt den Duivel weer vol boosheit;
Dies hitſt hy voort de onkuisheit aan:
Die klaagt, hoe dat deeze Abt vol loosheit
Met haar heeft vuile luſt begaan;
Men doet den hoogen vierſchaar ſpannen,
En houdt haar ſchuldig voor den raat:
Dies zy gedwongen was, aan mannen
Te ontdekken haare ſexe en ſtaat.
Toen bleek haar onſchult voor elks oogen;
Haar blanke deugt en rein gemoet
Betriumpheert den nyt en logen,
Het welk den duivel vlugten doet.
Voorts is zy onbevlekt gebleeven,
En ſleet beſpieglend vaak haar tyt,
Vernoegt in 't vroom inwendig leeven,
En bleef in Jeſus dienſt gewyt.

Theodora insgelyks van een kuis gedrag.

De voorvallen van Theodora van Alexandrië zyn niet min aanmerkelyk: deeze Dochter, die onder den Keizer * Leo den I. leefde, had in haare jeugt, getrouwt zynde, een misdaad van ontrouw begaan, waar op zy, indien men † Nicephorus Caliſtius gelooven mag, betrapt wierd. ‡ Jacob de Voragine kan niet gedoogen dat men 'er aan twyffelt;

* *Andere zeggen onder Zeno.* † *Hiſt. Eccleſ. lib.* XVI. *cap.* V. ‡ *Schryver van de gulde Legende.*

felt; doch het bewys, dat deeze arme vrouw eene Toveres zou zyn, gelyk hy verzekert, beſtaet alleenig hier in, dat *wanneer dit bedryf by daag geſchiedde, Godt het wiſt, en als 't avond was, en de zon ondergegaan, Godt niets zag.* Hoe 't hier mede zy, dit voorval deêd Theodora beſluiten, zich in mannelyk gewaad te ſteeken, mogelyk om eene ſexe te verbergen die zy onteert hadde, en zich aan 't geeſtelyke over te geeven, om haaren misſlag door dit ſoort van leven uit te wisſchen. Zy verborg haar ſexe onder dit kleed zoo wel, dat ze van de zelfde misdaad, als Eugenia, door eene Dochter beſchuldigt wierd, die op haar verlieft geworden was, zonder haar luſt te konnen vergenoegen, terwyl ze, door laſt van den Klooſtervoogt elders gezonden, op een nacht buiten 't Klooſter in een herberg, (anderen zeggen dat zulks in de ſtal van een Klooſter voorviel) vernachten moeſt; weshalven die, om zich, over de verſmaading, die zy waande haar aangedaan te zyn, te wreeken, onkundig over de reden waarom, ‡ zich door iemand beſlaapen liet, die in de zelfde herberg t'huis lag; waar door zy deswegen zwanger geworden, deezen Monnik Theodorus, zoo die zich noemen liet, beſchuldigde haar beſlaapen te hebben. Maar Theodora was ſtandvaſtiger dan Eugenia; want liever dan dat zy 't geheim van haare vermomming wilde ontdekt zien, liet zy zich verontwaardiglyk het Convent ontzeggen, en met de opvoeding van 't kind belaſten, waar van de

Wat haar wegens haare eerbaarheit overkomt.

‡ *Jacobus de Voragine.*

de laſter haar beſchuldigde de Vader te zyn. De Hiſtorie meld verder, dat Theodora na eenige jaaren boetſtraffe geleeden te hebben, wederom in 't Klooſter quam, en dat zy 'er voortaan met de Monniken leefde, zonder dat iemand vermoeden kreeg, dat ze een vrouw was: tot dat zy overleed, en haare dood eindelyk het geheim ontdekte. Over dit voorbeeld van lydzaamheit, daar deeze Theodora in uitmunte, laat zich de berugte Dichter A. Bogaert in dit beknopte vaers aldus hooren:

De ſchoone Theodoor boet haar bevlekte trou
Met traanen en gebeên, en afgezondert leven,
En lyd de blaam, haar ſchelms en Godloos aangewreven,
Vol ootmoed en geduld, als een boetvaarde vrouw.

Hildegonda een voorbeeld van een later tyd.

De twaalfde ‡ eeuw verſchaft ons wederom eene Hildegonda, die door verſcheyde gelukkige uytſlagen haarer ſexe van dien aart aangemoedigt, en mogelyk door 't voorbeeld van onze Johanna, insgelyks een mannelyk gewaad aangenomen hebbende, zich Joſeph liet noemen, en haar leven onder de Monniken der Ciſterciënzer orde doorbragt, en zelf met een geur van heiligheit geſtorven is.

Het

‡ *Caeſar Heiſterb. Dialog. Diſt.* 1. *cap.* XL. *Trithem. Chron. ad* MCLXXVIII.

XV. HOOFDTSTUK.

Het levens gedrag van Johanna. Paus geworden: word bevrucht. Vreemt voorval van een Bezetenen aangemerkt.

* GEduurende dat Johanna in een geringer ſtaat geleeft had, zich t'eenemaal aan haare Studien en Lesgeving overgeevende, had ze een eerbaar en een geregelt gedrag laaten blyken; ten minſten zoo 't uiterlyk ſcheen, en 't bleek ook, dat ze zich in den aanvang van haar Pausſchap, byna op de zelfde wyze gedroeg, dat haar niet weinig, gelyk gezegt is, onder een ieder bemint maakte. Maar de rykdommen, de ledigheit en vermaaklykheden, die haar toen gebeuren mogten, zynde tot zoo een hoogverheeven ſtaat opgeklommen; het † goede ſier maaken, gelyk zy toen gewoon wierd, ‡ en de duivelſche aanlokſelen, die haar zoo een wraakbaare onderneeming deeden beſluiten, dompelden haar in deeze ongemaatigtheit en gevolgelyk in een gewennende ontuchtigheit. De gelegentheyt en middelen, om haar in haere onkuisheit te vergenoegen, ontbeerden haar nooit. Maar de keur vereiſchte iemant, op wiens voorzichtigheit en trouwe zy zich verlaaten kon: en hier in gelukte het haar zoo wel, dat men, toen

Haare levenswys door de aanlokſelen van weelde verandert.

En vervalt tot onkuisheit.

* *Niemus.* † *Amalricus,* ‡ *Boccatius, Bergomenſis.*

de bommel uitgebroken was, nooit dan by gissing kon gewaar worden, van welk een rang of staat deeze gunsteling was. 't Meerendeel der Schryvers geeven hem alleen maar den naam van *Minnaar*, door onkunde van 'er iets meer van te konnen zeggen. Anderen noemen hem slechts een *Huisgenoot* of *Knecht*. Eenigen maaken 'er een *Kamerdienaar* van. Wederom anderen een *Raad*, of een *Cappelaan*. Eenige verzeekeren, dat hy een *Kardinaal* was: en Du Haillan voegt deeze twee waardigheden te saamen.

Onzekerheit met wien zy in onkuisheit leefde.

't Zy dat Johanna zich zelve aan deezen Minnaar ontdekt had; 't zy dat hy schrander genoeg geweest is, om haare Sexe te ontdekken; de Historischryvers verzekeren, dat hy de eenigste vertrouweling van dit geheim was. * Na lange tyd getwyffelt te hebben, gebeurde 't eindelyk, dat de Pauzinne zwanger werd: en hier over roepen † twee deezer Schryveren uit: *O scelus indignissium! O inauditam dei patientiam atque bonitatem?* dat is: *O schandelykste euveldaad! o ongehoorde lydzaamheit en goedheit Godts?* Zonder deeze verdrietige ontydigheit zou mogelyk haar het zelfde gebeurt zyn, 't geene van een zeekere Zeeheldin verhaalt word, wier sexe niet dan na haare dood ontdekt wierd, en insgelyks als eene Theodora van Alexandrië word toegeschreeven, waar van wy zoo even gewag maakten. Mogelyk dat zelf deeze zwangerheit geen beletzel zou ontmoet hebben; en dat,

De Pauzin word zwanger, en wat daer op gevolgt is.

Haec

* *Du Haillan.* † *Boccatius & Bergomensis.*

* *Haec compreſſa quidem plures latuiſſet in annos* ;

Miſſchien dit eerloos hoere-leven
Veel' jaren waar geheim gebleven.

Indien haare behendigheit, alhoewel verwonderenswaardig, in de grootſte nood niet mislukt was. † Deeze vrouw die aller menſchen oogen verblind, en byna betovert had, ontbraaken op het laaſt de middelen, en gelegentheit om haare kraamlegging te verbergen. Want gelyk, ‡ *Godt niet altyd dulden wil dat verleiders en euveldaaders langen tydt regeeren, zonder hen het masker van't aangezicht te rukken:* § had hy eindelyk *deernis met zyn volk*, en gedoogde niet langer, dat het zoo ſchandelyk door de loosheit en konſtenaryen van eene vrouwe bedroogen werd. De Menſchen, de Engelen, en zelf de Duivelen, (gelyk de Roomſche Schryveren voorwenden) arbeiden alle ter ontknooping van dit doorſleepen ſtuk.

Op een tyd, als zy -:- Conſiſtorie hield, bragt men 'er een .·. Bezeetenen tot haar, om den duivel te bezweeren. Onder meer andere vraagen, die Johanna den Bezeeten voorſtelde, vroeg zy, wanneer de Duivel zou willen uitvaaren? *Ik zal 't u zeggen*, antwoorde haar de Booze Geeſt; *indien tyd zal ik uit dit lichaam vaaren, wanneer gy,* **Vreemd voorval in het Conſiſtorie haar wedervaaren.**

* *Pannonius.* † *Boccatius, Bergomenſis.* ‡ *Fauchet.* § *Bocca. & Bergom.* :-: M. *S. Lipſ. A.* 1261. *Siffridus & alii.* .·. *Martinus Minorita Bern. Guido & alii.*

die Paus zyt , en Vader der vadcren , ons een kind van een Pauzinne zult laaten geboren worden.

Dit waren de eigen woorden van 't antwoord.

Papa, Pater Patrum, Papiſſae pandito partum:
Et tibi tunc edam, de corpore quando recedam.

Beide deeze vaerzen ruiken niet naar de eeuw van Auguſtus, zy worden ook in veele Schryvers gevonden ; en in eenigen komt het eerſte even eens uit, die 't zelfde berichten. Maar † een Schryver, door den Heer Leibniz in't licht gebragt, en ‡ een geſchreeve Exemplaar van Leipſig hebben 't dusdanig verandert:

Papa, Pater Patrum, peperit Papiſſa Papellum.

En -:- Nikolaas Gilles heeft het ons dus nogh meer verminkt opgegeeven:

Papa, Pater Patrum, Papiſſa peperit partum.

Waar by hy voegt, dat dit vaers door een Kardinaal van Rome opgeſtelt was; 't welke niet geſchied kan zyn, dan na deeze gebeurteniſſe, en over zulks met de Hiſtorie van den Bezeetenen niet zou overeen-komen. Naardien nu de meeſte aardigheit van dit vaers

* *Stadweg.* ‡ *M. S. Lips. A.* 1497.
-:- *Nic. Gilles.*

vaers in de letter P. beſtaat, dat overgezet zynde een andere gedaante van letteren maakt, en by gevolge de vereiſchte aardigheit niet behouden zou, zoo hebben we het om die reden onvertaalt gelaaten.

XVI. HOOFDTSTUK.

Plegtigheden onder de bezweering der Duivelen in de Bezetenen, en met hoedanig een apery die verzelt gaan.

Plegtigheden over het bezweeren der Duivelen in de Bezetenen beſchreeven.

WAt nu de plegtigheit van de bezweering der Duivelen of Duivelbanning uit de Bezetenen aangaat, hier van luſt ons een weinig op te haalen, om dit roomſch bygeloof, in zyne voornaamſte omſtandigheden, t'ontvouwen en den Lezer voor te ſtellen. 't Eerſte werk dat men verricht, word 'er een aangeſtooke gewyde waskaars den bezetenen in handen gegeeven, die, wanneer 'er zich de bezetenen tegen aankant en ze niet houden wil, in zyne handen word vaſtgebonden, voorts word hem door den Prieſter eenige *Reliquiën*, *Agnus Dei*, of iets anders dat zy voor een krachtig weermiddel bezigen, om den hals gehangen; men voegt 'er noch eenige aaneengereege briefjes vermengelt met kruiſſen by, waar op d'artykelen van 't geloof, St. Jans Evangelie, d'een of andere Pſalm of eenige gebeden geſchreeven zyn. Na deeze ver-

richting, legt den bezweerder zyne Prieſterlyke Stool, een ſoort van Misgewaad, dat by de Misleezing om zyn hals hangt, op 't hoofdt van den bezetenen, met byvoeging van nogh eenige *Reliquiën*, een *Kruicifix*, en ſomtyds het misbrood zelf, drukkende alles op des bezetenens hoofdt, onder een luide gebaarmaking van eenige gebeden, nadat 'er kracht van wapenen van nooden zyn om tegen den Duivel te kampen.

Eer dat de Prieſter met de bezweering voortgaat, daagt hy den Duivel uit, om zich ten ſtryd gereed te houden: vermits hy tegen het gantſche heir des Hemels in 't ſtrydperk te verſchynen heeft, dat reeds gereed ſtaat om hem over den euveldaad, aan dezen armen lyder gepleegt, te ſtraffen. Men gebied hem uit het lichaam op te komen en zich op de tong te plaatſen, zulks hy daar de dierbaare woorden des Heeren aanhoore, en naar waarheid antwoorde op 't geene men hem vraagen zal. Alsdan begint de Bezweerder met veele gebaarden deeze volgende woorden luidkeels uit te roepen, op ieder woord een kruis den bezetenen voor 't voorhoofdt maakende: *Hel*, *Heloim*, *Heloä*, *Heyë*, *Tetragrammaton*, *Adonai*, *Sabaöth*, *Sotber*, *Emanuël*, *Alpha & Omega*, *Primus*, *Noviſſimus*, enz. Hier op vraagt men naar des Duivels naam, wie zyne medemakkers zyn, en wie zyn Meeſter is, wat de reden is, waarom hy in deezen menſch is gevaaren, hoe lange hy ſtaat maakt in dit lichaam zyn verblyf te houden, en hoe lang hy 'er in gewoont heeft; door welk een Heili-

Heilige hy zal gedwongen worden om uit te vaaren, wie de Prieſter zyn zal, door wien de uidryving geſchieden moet; wie in de hemel en helle zyne grootſte vyanden zyn; welk teeken hy op zyne uitvaaring geeven zal? enz. gelyk Hieronimus Mengo in zynen geeſſel der Duivelen Pag. 61. diergelyke vragen voorſchryft.

Blyft hier op de Duivel hartnekkig, en wil hy niet antwoorden, zoo maakt men eene roede, die eerſt vooraf bezwooren en beleezen word, zulks ze kracht kryge den Duivel te verdryven, waar mede men dan aan 't tyſteren gaat en jaagt hem met giſpen de vliegen van den rug, t' elkens ſchreeuwende: *pak u van hier, gy vervloekte, 't is de hand des Almagtigen, die u treft; o gy, die gaat in den raad der godloozen en wandelt op den weg der zondaaren!* enz. en diergelyke ſpreuken meer, t' elkens den armen Duivel luſtig afroſſende. Wil dit niet helpen, zoo zal men hem door rookmiddelen trachten uit te dryven. Hier toe gebruikt men dit volgende; men neemt *Galbani*, *Zwavel*, *Aſſafoedita*, *Ariſtolochie*, *Hypericonis*, *Rute*, *Oeii.* 3. *iij.* Dit alles, zegt Mengo in zyn boek der Duivelſche Medicynen pag. 55. bezwooren en beleezen zynde, moet de Bezweerder in 't vuur werpen, en den Bezetenen noodzaaken zich over deeze rook te houden. Diergelyke krachtige rookmiddelen, om den Duivel uit te dryven, beſchryft Vicecomes in zyn boek van de volmaakte konſt om Duivelen uit te dryven, waar in hy mede aanwyſt, hoe men op eene andere

wyze de Duivelen door braakmiddelen uitdryven kan, als mede door purgatiën, om ze door den ſtoelgang quyt te raaken, en dus den Duivel 't zy hem lief of leet, uit den bezetenen te doen verhuizen; nogh worden 'er door deezen Schryver verſcheide krachtige Pillen, Balſems, Olyen, en Wateren voorgeſchreeven, waar mede men den Bezetenen geneeſt, beſmeert en waſt; doch dat dit met onzichtigheit geſchiedde, *ſi honeſté fieri poſſit*, zegt de Schryver, dat is: dat men zich wachte zyne hand niet te verre uit te ſtrekken. Kan dit alles nogh niet helpen, zo is de laatſte kunſt van Duivelbanning hier in beſtaande: men ſchryft een groot getal Duivels naamen op een briefje, waar van *Acharon*, *Tartoch*, *Melchon*, *Beëmoth*, *Sacotbenoth*, *Beëlzebuth*, *Leviathan*, *Mahomet*, *Lucifer*, *Sathan*, *Daemon*, enz. de voornaamſten zyn, dat men den Bezetenen voor oogen houd, vervolgens in 't vuur werpt en verbrand; men maakt hem uit voor al wat verfoeielyk is, en noemt hem een zielen jager: maar op dat hy zich hier over niet te trots aanſtelle, vergelykt men hem by een Luizeknipper of Vlojevanger, by een zwarte raaf, een Varkedryver, en een dronke Schoenlapper, die zich dagelyks in alſembier vol zuipt, enz.

Veele diergelyk Staaltjes konden we hier bybrengen; maar wy zullen ons alleen vergenoegen, met den Lezer een kort verhaal te doen van een der aldergrootſte bedriegeryen, die ooit aan den dagh gekomen zyn, alhoewel in een laater tyd, door eenige Kloofter-

vlegels

vlegels uitgebroeit en verzonnen, die om eer en gewinzucht voor hun Convent, een Godloos Spel hadden angerecht, doch ten laatſten ontdekt wierden, en nadat ze hun web ten halven afgeweeven hadden, hunnen verdienden loon zich op den hals haalden, zulks de ervaarenſte en voornaamſte uitvinders van dit bedrog de draad hunnes levens gekort, en aan lyf en leven geſtraft wierden.

XVII. HOOFDTSTUK.

Ongehoorde bedriegery door de Dominikanen te Bern, om hun gezach tegen de Franciskaner Monniken, wegens hunne leere van Mariâs zuiverheit zonder Erfzonden ſtaande te houden.

IMmers is 't niet vreemd, dat een Godtsdienſt, om byzondere inzichten allenks van zynen waaren grond afgeweeken, en het gevoelen der Roomſche Kerke aankleevende, in der tyd tot dit verval is geraakt, dat men genoodzaakt wierd naar middelen om te zien, die, om hun gezag en aanzien ſtaande te houden, door zeldzaame voorvallen moeſten geſtevigt zyn, gelyk dit volgende tot een ſtaal kan dienen.

Vreemd en wonderlyk voorval van ver-

*Het gebeurde in den Jaare 1506. dat de Dominikaaner Monniken te Bern in Zwitzerlandt, met de Franciskaner Minnebroe-

* Dit kort verhaal van Monnike bedrog, is getrokken uit een een Hoogduits Traktaatje, in onze taale overgezet, t'Amſterdam in 't Jaar 1687. by Johannes Boekholt gedrukt.

sierde Mirakelen door de Dominikaner Monniken te Bern verzonnen.

ders onderling in geschil over Mariâs erfzonden geraakt, elkander niet weinig met scheele oogen aanzagen, wie van hunne beide orders het meeste geloof en aanzien onder het volk verworf; doordien de Franciskanen door den Paus Sixtus den IV. met zeer veel aflaaten begunstigt, daar door zoo trots wierden, zulks zy zich in achting verre boven de Dominikanen verheven zagen, en roemden yveriger leden van den geurigen Rozenkrans te zyn. Dit den Dominikanen te smadelyk vallende, beraamden ze een middel, hoe best hunne eere en achting te stevigen. Na overleg van zaaken, vond men goet, valsche Mirakelen te versieren; maar hoe en door wat middel die in 't werk te stellen en uit te voeren, was de zwaarigheit. Eindelyk deed zich een bequame gelegentheit op, om dit Spel te beginnen. Een zeker eenvoudig kleermakers gezel, Jan Jetzer genoemt, kennis met een deezer Kloosterbroeders van 't Berner Klooster gemaakt hebbende, verzocht in hunne Broederschap te mogen aangenomen worden; maar afgeweezen, liet hy vervolgens blyken, dat hy met geen ledige handen komen zou; en naardien deeze balsem onder hen den besten geur gaf, zoo wierd hy aangenomen.

Eerlang nadat hy zich in deeze geestelyke Broederschap begeeven had, wierd hy geduurende eenigen tyd des nachts door verscheide Spokeryen ontrust, voornamentlyk door 't verschynen van een gewaanden Geest in de gestalte van een Minnebroeder, die

met

met een vreeſelyk gebaar jammerlyk over de ſmart en pyne zyner zonden klaagde. Een en anderwerf door zodanig een geſpook ontruſt wordende, en niet weinig in angſt en benautheit gebragt, verzorgde men hem van gewyde waskaarſſen, wywater en eenige andere heiligdommen, om daar mede als met krachtige hulpmiddelen den ſpookenden geeſt te keer te gaan: Maar in den volgenden nacht maakte de geeſt veel grooter gedruis dan ooit. Deeze arme hals met zyne gewaande wapenen het ſpook willende afkeeren en bezweeren, wierd hem het wywater uit de hand gerukt en omgeſtort, met verwyt, dat het krachteloos was, door dien men in 't klooſter langer dan elf jaaren geen goed wywater had gebruikt, vermits het de Koſter altoos met ongewyt water had aangevuld en vermengt, waar op deeze Geeſt zich met eene gezwintheit wegpakte, om ſchyn te geeven, als of hy verdween.

De Klooſterfielten met hun ſpel tot een ander bedryf overgaande, was de eerſte vertooning, het verſchynen van de H. Barbara, die den lichtgelovigen Monnik boodſchapte, dat zich de H. Maagt Maria eerlang voor hem vertoonen zou. Het gebeurde op een nacht, dat deeze gewaande Maagt verſcheen, aardig uitgedoſt, en in de gedaante van eene eerbaare vrouwe in 't wit gekleed, vergeſelſchapt door de gemelde Barbara en twee Engelen. In deeze geſtalte vertoonde zy zich voor Jetzers bedde, hield met hem geſprek over de zuiverheit haarer natuur, die haar

haar de Franciskanen toeeigenden, en verzekerden dat ze niet zonder erfzonde geboren was. Om dit te beveſtigen, greep zy de rechterhand van deezen onnozelen Monnik, en doorſtak die met eenen driekanten ſcherpen ſpyker tegen de ſtyl van de bedſtede gedrukt, zeggende: *Dit is de wonde en het gevoel van de ſmerte myns zoons, die gy lydzaam tot een teken der waarheit van 't geene ik u gezegt hebbe, draagen zult.* Niet weinig ſchreide deeze arme bedrogene Monnik over de ſmert die hy hier van gevoelde; maar zy vertrooſte hem, met betuiging, dat hy zich gelukkig achten moeſt de lydens ſmerten van haaren zoon deelachtig te worden, naardien zy nogh op een anderen tyd komen zou, om hem de vier overige wonden in te drukken; waar op zy vertrok.

Om dit Spel een glimp van waarheit te geeven, verbond men deeze wonde met een zalf, die men zeide in Jetzers Celle gevonden te hebben, en door de Papen voorgegeeven wierd, daar door Maria ten dien einde gelegt te zyn; doch de zelve diende niet, om de wonde te geneezen, maar door een zeker mengſel t'onderhouden en ongeneesbaar te maaken. De looze Klooſtervlegels veinsden zich over dit voorval niet weinig verbaaſt te zyn, en met een nedrige en Godtsdienſtige tronie wonderlyke gebaerden maakende, wierd eerlang het gebeurde buiten 't Convent ruchtbaar. Het volkdie dit als een wonderlyk Mirakel ſmakelyk gemaakt was, wierd in hunne eenvoudige begeerte zodanig gaande, dat men zich gelukkig achte deezen Heiligen man te mogen zien. Dik-

Dikmaals had onze onnozele Monnik het bezoek van Maria, doch meeſt altoos in 't naarſte van den nacht, telkens zyne wonde verbindende en van ſchoon lywaat verziende, waar na de losgemaakte vuile windſels voor groote heiligdommen den volke wierden uitgevent. 't Gebeurde eens, dat de gewaande Maria een waskaers hadde gebragt, en voor haar vertrek de zelve voor een Marien Beeld geplaatſt. Hier op maakte men het bygelovigh volk wys, dat deeze kaers door Maria uit den Hemel was gebragt, en van zodanig een eigenſchap was, dat ze niemand ontſteeken kon; maar als by geval eens iemant de zelve ontſtak, dit heiligdom getoont wordende, wiſt men 't bedrog niet anders te verſchoonen, als dat de Prior van 't Convent zeide, dat, wanneer eenig Heiligdom in verachtinge geraakt, 't zelve alsdan eerlang krachteloos worden moet.

Dit Papenſpel was byna verbrod door twee nagebootſte Hoſtiën, waar mede men dit bedrog voor had: In den ſtikdonkeren nacht quam de bevallige Lieve Vrouw zich weder vertoonen, van twee vermomde Engelen verzelt; waar op Jetzer, volgens gegeeven onderricht haar bezweerde, zeggende: Indien gy de waare Maria en Moeder Godts zyt, toont my uwen zoon. Toen opende zy de Siborikas, ten dien einde op een tafel geplaatſt, nam 'er twee geconſacreerde Hoſtiën uit, d' eene wit, en d' andere root zynde, deeze kleur met eene toegemaakte verwe gegeeven en beſtreeken; eerſt toon-

de

de zy den onnozelen Monnik de witte Hostie, zeggende: dit is myn zoon, die zich aanstonds in vleesch en bloed veranderen zal. Op dit zeggen, liet ze de witte Hostie behendig in de handt gleyen, en toonde de roode: dat echter zoo bedektelyk niet toeging, of de geheelen handel wierd verdacht, en men had genoeg te doen met Jetzer te weerhouden, die ten bedde uitsprong, om de gewaande Maria met haar gevolg achter na te zetten, doordien op dit gerucht een Prior van 't Bazelsche Convent, en van 't bedrog kundig, voor de deur van de Celle stond, en binnen trad, om de verbrodde zaak wederom goed te maaken, die met behulp der Kloosterfielten deezen armen-hals weder te vredestelden, zulks hunne bedriegery niet aan den dag komen mogt.

De tyd dan wederom beraamt en toestel gemaakt om Jetzer d'overige vier wonden te doen ontfangen, quam de vermomde Maria in de aanstaande nacht hem weder bezoeken, zeggende: nu koome ik van mynen zoon gezonden, om u de overige vier wonden van zyn lyden in te drukken, die gy met een lydzaam gemoed ter eere van hem en de bevorderinge der waarheit ontfangen zult. Niet dan zeer smertelyk ging dit te werk, echter stond het de bedroge Monnik geduldig uit, nademaal door de ingebeelde heiligheit, die men hem zoo vast hadde ingeprent, alle pyn verdraagzaam wierd; Maria weder vertrokken zynde, zuimde men niet, op 't gerucht van Jetzers

ge-

gekerm over de ſmert, die hy te lyden had, in zyne Celle met eene verbaaſtheit toe te ſchieten ; men haalde de heilige balſem, door Maria belaſt op zyne wonden te leggen, om hem te verbinden, maar niet om te geneezen, vermits die de zelven altoos zuiver en verſch hield.

Wat voor vervloekte liſten en aanſlagen deeze Godlooze Kloosterboeven vervolgens in't werk ſtelden, om hun bedrog te verbergen, en hoedanig zy toeleiden om deezen Monnik te vergeeven, zorgende dat hy uit het ſchool klappen mogt, en hun ſpel verbrodden ; Dit alles zullen we om kort te zyn niet aanhaalen, als mede niet, wat al vreemde mirakelen zy vervolgens geſmeed hebben, om het lieve vrouwe Beeld bloedige traanen te doen ſchryen, het kindeke Jezus te doen ſpreeken, Hoſtiën te vergiftigen en andere gruuwelen meer : maar om alle deeze bedriegeryen gezach en geloof te doen geeven, zochten deeze Kloosſtervlegels de Magiſtraat van Bern aan, om aan hun Convent getuigenisbrieven te verleenen, en ten dien einde ſtelden ze eenen Heer uit de Vroedſchap, die hun, zoo zy meenden, geneegen was, de zaak voor, maar kreegen ten antwoord, dat het nogh geen tyd was, zulks men 't een weing aanzien zou. Echter drongen 'er de Monniken op aan, zeggende, dat zy beducht waren, dat de Moeder Godts niet langer wachten wilde. Waar op deeze Heer hen met dit verſtandig antwoord te rug zond : *Indien de lieve Vrouw niet langer wachten wil, laat*

ze

ze vry gaan, men zal haar niet ophouden; hier mede genoeg te kennen geevende, dat hy deeze Mirakelen weinig geloof gaf.

Nochtans wiſten deeze bedrieglyke Papen hun rol zodanig te ſpeelen, dat 'er eenige Heeren van aanzien gevonden wierden, die deeze gewaande Mirakelen geloofden: op het gerucht, dat zich allerwegen verſpreidde, quam reeds veel volk van verſcheide omleggende Steden naar Bern afzakken, om deeze wonderen en Heiligdommen, die men daar by verzonnen had, te zien, geevende uit Godtsdienſtigheit aan 't Convent groote giften en vereeringen, zulks indien het niet tydelyk waare ontdekt geweeſt, men naar de Stadt Bern een der vermaarſte bedevaarden van geheel Europe ingevoert, en in zwang gebragt zou hebben.

Maar ten laatſten wierd alle deeze handel, die niet dan bedriegery was, verdacht, en hoe langs hoe meer ruchtbaar geworden, trad men tot onderzoek, en naardien men met allen ernſt arbeidde om achter de waarheit van de zaak te komen, ſtelde men eenen geeſtelyken, en vervolgens waereldlyken rechtbank aan. Eerlang deeden zich genoegzaame blyken op, dat alles verſiert was; de rechtsgedingen krachtig aangedrongen, vond men goet eenigen van de ſchuldigſte Kloosterfrelten tot de Pynbank te verwyzen; doch in zodanig een geval had men een Pauſſelyk bevel ontfangen, om hier in omzichtig te handelen, te weeten, dat men hun geene leden mogt quetzen, bloed laaten, of beſchadigen, of in gevaar des doods

doods ſtellen ; waar uit ſcheen dat zyne Pauſſelyke heiligheit wel gedoogde dat men hen pynigde, maar met beding van hen niet zeer te doen. Ook mogten hunne geheiligde lichaamen door beuls handen niet onteert worden, maar alles wierd door iemand anders verricht.

Nadat alles, wat tot dit rechtsgeding vereiſcht wierd, naaukeurig was waargenomen, en de bekentenis van 't goddeloos misdryf den ſchuldigen Papen uit den hals gewrongen, wierden ze beurtsgewyze gevonniſt en de ſententie des doods tegens vier van hen uitgeſprooken. De dagh, om dit ſtrafvonnis te voltrekken, gekomen zynde, wierde de vier verweeze Papen, na hen alvoorens ontwyd te hebben, ter Stad uitgeleid, aan twee paalen ruggelings by paaren op een houtſtapel gebonden, en levendig verbrand. Aanmerkelyk was 't, dat de Beul genoeg te doen vond, om zyn ampt naar behooren waar te neemen, vermits de vlam, door den wind neergeſlagen, de beenen der rampzaligen t' eenemaal verbrand hadde, eer het vuur en de vlam tot het lichaams bovendeel voortſloeg. Dus was het rampzalig einde van dien godloozen aanſlag, om een zoo liſtig bedrog voor een heilig wonderwerk uit te venten, terwyl het de Magiſtraat van Bern, om deeze bedriegery te ontdekken, geen geringe moeiten heeft gekoſt.

Maar vermits wy over deeze ſtoffe wat te zeer buiten ons beſtek zyn geraakt, en den lezer ruim lang genoeg hier mede opgehouden hebben, zullen we de draad onzer

Hiſtorie weder opvatten, waar wy het van den Bezetenen gelaten hebben.

Hoe 't hier mede zy, of dat deeze Hiſtorie op verſcheide wyzen verhaalt word, of dat de Duivel meer dan eens tot Johanna zou geſprooken hebben, laatenwe den Lezer oordeelen, mits dat hy beſcheiden zy; immers wy merken 't aan, dat de bygeloviglheden in die duiſtere eeuwen zodanig diep ingewortelt zyn geweeſt, dat deeze tydgenooten en hunne navolgers niet in den grond verſtonden, wat van al dit ſpel, dat men den Duivel toeſchreef, te achten was, en tot het onderzoek zoo nalaatig zyn geweeſt, dat men liever elkander in dit lichtgelovig ſtuk wilde opvolgen, dan deezen mantel van onkunde afleggen, en uit eigen oogen zien.

Aanmerking over dit Roomſch wangeloof.

't Waare te wenſchen, dat in onze dagen, waar in de geleertheit en onderzoekluſt de voorgaande ongeletterde eeuwen verre overtreffen, zodanig een ſoort van bygeloof noch niet gevonden wierd, alhoewel het oude en lang verſleete kleed van dit Heidenſch wangevoelen, onder verſtandige vernuften al t' eenemaal aan 't ſlyten is geraakt, en byna volkomen zoude afgelegt zyn, Indien het niet door eenigen met lappen en flikken getracht wierd by den anderen te houden. Ook vind men in een ‡ Duitſche Kronyk, dat de Booze Geeſt, zich aan haar vertoonende, zou gezegt hebben: *O Paus, gy die de Vader der Vaderen zyt, gy zult, door uw in de kraam komen, eerlang aan*

‡ *Chronicon Campidonenſe.*

aan de Waereld ontdekken, dat gy een Pauzin zyt: Derhalven zal ik u met lyf en ziel wegvoeren, zulks gy voortaan de myne zult zyn. Zou dus een afgryſſchelyke bedryging Johanna niet tot d'uitterſte wanhoop gebragt hebben? geenzins. Een hartgrondelyk berouw over haare zonden getoont, en mogelyk by zich zelve een ſtrenge boete ondergaan hebbende, zoo werd haar, gelyk enige Roomſche Schryvers voorgeeven, van * Godtswegen een Engel gezonden, en haar de keur gegeeven, om eeuwiglyk verlooren te gaan, of openbaar voor de Waereld beſchaamt te ſtaan, en in ſchande te geraaken. Joanna, om niet eeuwig verdoemt te zyn, bewilligde, zonder verdere overweeging, deeze ſchande t'ondergaan: † hoopende door dit middel de vergeeving haarer zonden te verwerven. Deeze genaade werd haar dan vergunt, en de ſchandelyke ſtraf, die zy verkoor, is haar in deezer voegen, als in't volgende Hoofdtſtuk word verhaalt, overgekomen.

XVIII. HOOFDTSTUK.

Johannâs onbedreventheit in haar Zwangergaan onderzocht. Zy komt in 't houden van een Proceſſie in de kraam en ſterft.

GElyk Johanna altoos zeer zorgvuldig haare Sexe verborgen had, en niet dan met mannen verkeerde, 't zy toen zy reisde, Onbedreventheit over haar Zwanger-

* *Blans. & Liber Indulgent. Rom.* † *Malleolus.*

gaan onderzocht.

of haare Studie voort zette, en d'oeffening van haar ampt waarnam; of dat dit haar * eerſte zwanger gaan was: zoo waar het bynaa niet mogelyk, dat ze genoegzam in zekere omſtandigheden ervaaren was, die in haare Sexe vereiſcht wierden, en waar van anders de vrouwen elkander genoeg onderrechten. Zy dus des tyds wanneer ze kraamen moeſt, onkundig, en mogelyk daar weinig acht op ſlaande, nadat deeze Engel haar zou geſprooken hebben, gedroeg zich naar gewoonte; verzuimde verſcheide omzichtigheden, die zy, in den ſtaat, waar in zy zich vond, hadde behooren waar te neemen.

De Pauzin in de Proſeſſie der Kruisdagen en met haar Pauſſelyk gewaad te Paard gezeten.

't Gebeurde † in den tyd der ‡ Kruisdagen of Litaniën, § (overeenkomende met het jaarlyks Feeſt, dat de Romeinen *Ambarvalia* noemden, wanneer zy een zog vol biggen, voor den welſtand der Landeryën, eertyds offerden) dat men een :ɪ: plegtelyke proceſſie vierde, eene oude gewoonte in de Roomſche Kerke ingevoert, om van den hemel wegens de vruchten des lands gezegent te worden. Deeze Proceſſie wierd gehouden uit de eene Kerk naar de andere, onder 't geleide der Roomſche Geeſtelykheit met het Kruis en den Standard verzelt, om 'er de tuſſchenſpraak van den een of anderen heilig af te ſmeeken, voor eene byzondere byſtand en zegeninge Godts. Johanna, volgens de toen ingeſtelde gewoonte, klom te paard, met de Pauſſelyke gewaaden verſiert, voor

* *Niemus.* † *Niemus. & Stella.* ‡ *Jour de Rogations.* § *Boccatius.* :ɪ: *Drie dagen voor Hemelvaartsdag.*

voor haar wierd het kruis gedragen, verzelt van Kardinaalen, Roomſche Geeſtelyken, en een zeer talryk gevolg van menſchen. Dus uitgedoſt, begaf ze zich op wegh uit de St. Pieters Kerk, by 't *Vatikaan*, of't *Janicul*, om naar de Kerk van St. Jan van Lateraanen te gaan. Maar naaulyks was ze in eene ſtraat gekomen, tuſſchen de Kerk van St. Clemens en de Schouburg of 't *Amphiteater* van Domitiaan, oneigentlyk het *Coloſſeum*, wegens het Standbeeld van Nero, genoemt; of de ſmerten van 't kinderbaaren quamen haar zo hevig op 't lyf, dat * *deeze heilige Pauzin* in't openbaar op ſtraat, voor't oog der waereld in de kraam quam.

Word door barensſmerten overwonnen, en komt in de kraam.

† *Foemina Johannes, triplici praecincta coronâ.*
Pro Miſſa celebrat Papa purperperium.

Dat is:

Pauzin Johan, met een drie dubble kroon verſiert,
In plaatze van de Mis haar Kinderbaaring viert.

Zonder van de aanſtotelykheit zeer ongevoelig te zyn, was 't onmoogelyk, dat eene vrouw een zoo verſchriklyk ongeval kon wederſtaan. De vrees, die zy voor ſtraf mogt hebben, die zodanig een hooggaan-

* *Franc.* † *Moltherus.*

gaande misdaad volkomen verdiende ; de verlegentheit van zich genoodzaakt te zien, dat haar vermomming, en ontucht in een zoo openbaare en heilige omſtandigheit ontdekt wierde, die haar ook niet min ſchandelyk was, en d' onmaatige ſmerten, die zy in 't baaren moeſt uitſtaan, 't zy door 't in de kraam komen, 't zy dat ze geen verlichting vond, noch door een vroedvrouw, noch door eenige andere hulpmiddelen, die haar noodig waren, en waar van de omſtanders in 't minſt niet waren verzien, noch op gedacht hadden: alle deeze zaaken byeengevoegt, hadden haare ligchaams- en zielsgeſteltheden zodanig ontruſt, dat ze een weinig na de verloſſing van een zoon overleed, die, naaulyks het daglicht beſchouwende, byna ter zelver tyd, als zyne moeder, ſtorf; waar op wy met den Dichter A. Bogaart zeggen:

Waar op de dood volgt.

D'Atheenſche wysheid had Johanna ingezoogen,
Waar door zy eindlyk trad ten Pauſelyken Troon;
Doch baarde, geil bevrucht, in zulk een Staat een zoon,
Die met haar ſneuvelde voor aller menſchen oogen.

XIX. HOOFDTSTUK.

Groote verflagentheit over dit onverwacht voorval onder de Geeſtelyken, dat de Roomſche Kerke zoo ſchandelyk was.

VErſtandige lieden konnen oordeelen, hoe in deeze onverwachte overrompeling, gelyk wel te denken is, de aanſchouwers en alle deeze om- en byſtanders verbaaſt ſtonden. Wat voor een * onzeker gerucht dit onder 't Volk moet veroorzaakt hebben; welk een ſchandvlek voor de Geeſtelykheit; hoedanig een ontruſting voor de vroomen, en een ſtoffe van † beſchimping voor de Vrygeeſten dit heeft gegeeven. Schaamte bloosde hen niet min, dan de gramſchap hun bloed aan 't giſten hielp, zich dus door een gewaanden Paus bedroogen ziende, daar zy meenden onder eenen onfeilbaaren Vader, op den Pauſſelyken Stoel gezeten, waar op alle hunne geeſtelyke wetten en inzettingen gegrond waren, zeer heilzaam en gelukkig beſtiert te werden: doch nu een dus zeldzaame, ſchandelyke en droevige uitkomſt voor oogen zagen. Niet weinig ſtond een ieder verſlagen; Kardinalen, Biſſchoppen, Abten, Prieſteren en 't overige van de byzynde Roomſche Geeſtelykheit, die zich in de plegtelyke Proceſſie bevonden, deeze ſchantvlek hnn, van een ontuchtig wyf

Ontſteltenis over dit onverwacht voorval.

* *Egnatius.* † *Ecmondenſis.*

aangewreeven ziende; Maar, wat haaperde 'er aan, dat het rampzalig lyk niet naar den Tyber wierd gesleept, of elders op een verachtelyken mesthoop geworpen? Hoe kon de Hemel dit gedoogen, zonder een voorbeeldelyke strafoeffening te pleegen, met haar blotelyk een natuurlyke dood te doen sterven? Wonder was 't, dat het vuur van Goddelyke gramschap, met geweldige blixemstraalen uit de wolken geborsten, haar niet op eene ongewoone en verschrikkelyke wyze zengde en verteerde, om dus de onuitwisbaare blaam, de Roomsche Kerke overgekomen, en door een vermetel wyf aangewreeven, opentlyk uit te wisschen. Dus wierd immers waarschynelyk by de driftigste aanschouwers in hun verbolgen gemoed geredeneert.

De Pauzin word op de plaats van 't voorval begraaven.

Maar 't overschot van medelyden, en de erinnering van d'achting, die men eertyds voor haar hadde gehad, veroorzaakte, dat men haar de aarde gunde, doch buiten den omtrek der gewyde plaatsen; of, gelyk * Philippus de Bergamo zegt; *in tenebras exteriores sepulta est.* Men verkoor ten dien einde de zelfde plaats, waar dit treurig toeval gebeurt was; alwaar zy toen met haar kind begraven wierd; t'eenemaal ‡ zonder pracht, zonder plegtigheit, en zonder eenige eer, die men den Pausſen gewoon was aan te doen.

XX.

* *Bergom. de clar. Mulier.* ‡ *Du Haillan.*

XX. HOOFDTSTUK.

Lykſtaatſie der Pauſen met haare plegtigheit beſchreeven.

WAt de plegtigheit van der Pauſen Lykſtatie ten dien tyde aangaat, kan men zeer weinig met zekerheit zeggen, dies zullen we die van laater tyden hier bybrengen. De Biegtvaders van St. Pieter, nevens de Kapellanen van den overleden Paus bezorgen, dat zyn lyk gebalſemt wordt; men kleed het met het Pauſelyk gewaad, zet het den Myter op, en geeft het eene kelk in handen, waar na het 's avonds in de volgende order, indien de Paus op Monte Cavallo geſtorven is, naar St. Pieters Kerke word gebragt. De voortogt heeft de lichte Ruitery, zonder den trompet te ſteken, gevolgt van Zwitzers, met musketten en Hellebaarden gewapent, waar op des Paus Staffieren met brandende toortſen volgen. Hier op komen 's Pauſen Kruisdraagers te paard, en de Zwitſerſche Lyfwacht, voerende ſlagzwaarden en helbaarden, alsdan de Biegtvaders van St. Pieters met mantels omhangen, en toortſſen in de hand. Tuſſchen hen in word men het lyk van den Paus gewaar, op een Praalbedde of draagbaar gelegen, dat door den eerſten Stalmeeſter te paard word gevolgt; daar na volgen eenige ſtukken geſchut met de trompen achterwaarts gekeert, voorts de Compagniën lichte Paarden en Karabyners, zulks men eerder meenen zou,

Lykſtaatſie der Pauſen beſchreeven.

eene Lykſtaatie van een voornaamen geſneuvelden Veldheer, dan van eenen Paus te zien; te meer, om dat 'er niet een van de Prelaaten noch andere Geeſtelyken by zyn, daar nochtans Rome in 't minſt geen gebrek van heeft.

Gebeurt het, dat de Paus op 't Vatikaan is overleden, brengt men het gebalſemt lyk langs een geheime trap in de Kapel van Sixtus, en van daar in St. Pieter. Niemand verzeld dan het lyk, als de Biechtvaders en eenige Kapellanen, nevens de Kardinalen en Prelaten, door den overledenen Paus gevordert. Het ganſche Kapittel van deeze Hoofdtkerk gaat het lyk met allen eerbied te gemoet en ontfangt het onder de galdery, zingende de gewoone Lykgezangen. Het Lyk in de Kapel gezet, is het toegelaten drie dagen na den anderen, het zelve de voeten te kuſſen. Vervolgens word het in een loode kiſt gelegt, van buiten uit Cypreſſen hout beſtaande, tot zo lange zyn praalgraf in St. Pieters Kerke of elders vaerdig zy.

Niet weinige Zielmiſſen worden 'er ondertuſſchen voor den overleeden Paus in de gemelde Kerke gedaan, als ook een prachtig Mauzoleum voor den zelven opgerecht, en een Kapel toegeſtelt, waar in veele waskaerſen branden. Maar op den laatſten dag der plegtigheit zingt een der Kardinalen Biſſchoppen de Miſſe, wordende door vier andere Kardinalen, die gemytert zyn, gedient, die vervolgens alle vyf op de Repreſentatie, een houte beeld zynde, met een doodkleed bedekt, dat in het Kerkportaal

ſtaat

ſtaat, het reukwerk ontſteken en wywater ſprengen.

XXI. HOOFDTSTUK.

St. Pieters Kerk, het Vatikaan, St. Jan van Lateranen, St. Clemens en 't prachtig Coloſſeum kortelyk beſchreeven.

St. Pieters Kerk beſchreeven.

NAdien wy in 't voorgaande Hooftſtuk van St. Pieters Kerke hebben gewag gemaakt, luſt het ons, dit overprachtig en heerlyk gebouw, dat in grootsheit van ordonnantie en in pracht alle oude en nieuwe overtreft, met eenige omſtandigheit te beſchryven. Deeze Kerk van den groo-

Wanneer en door wien geſticht.

ten Konſtantyn in 't Jaar 324 geſticht, trotſeert die van den H. Sofia te Konſtantinopelen, ja zelf de zeven waerelds wonderen, by de oudheit hoog geroemt, en kan met den prachtigen Tempel Salomons te Jeruzalem evenaaren. Haare ſtandplaats is alwaar weleer de Renbaan heeft geſtaan, van Caligula begonnen en door Nero voltooit, aan den voet van den Vatikaanſchen Berg gelegen; Anacletus is 't, die daar een onderaardſche Kapel bouwde, die niet tegenſtaande de zwaare vervolgingen der Heidenen echter in ſtaat bleef, tot dat de eerſte Chriſten Keizer zich voornam aldaar, Jezus Chriſtus ter eere, eene Kerk te bouwen, met de Roomſche mogentheit overeenkomen

mende. De juiſte tyd, en hoe lange men met het bouwen deezer Kerke bezig is geweeſt, valt niet zeker te bepaalen: Immers is ze door Paus Silveſter op den 18. November ingewyt.

Deeze Kerk, niet dan onder de beſtiering van drie en twintig Pauſen voltooit, is lang van de eene buiten muur tot de andere, de breedte van 't Portaal en de dikte der muuren daar onder begreepen, zevenhonderd twee en twintig voeten; het binnen ruim deezer Kerke vyf hondert vier en negentig voeten; de lengte van 't Kruis van 't eene einde tot het ander der benede Kerke, is vier honderd negentig voeten; de breedte van 't ruim der Kerke, zonder de Galeryen is zes en tachtig voeten; de hoogte uit het midden der zelve tot op den grond is honderd vier en veertig voeten. Des Doms omtrek, zoo groot als 't *Pantheon*, is zes honderd twintig, en des zelfs middellyn van binnen honderd drie en veertig voeten; de breedte van den voorgevel der Kerke is vier honderd voeten; de Kerkshoogte van den grond af tot aan 't Kruis, op de kloot ſtaande, is vierhonderd twee en dartig voeten, en des kloots middellyn agt voet en vier duim. De Beelden op het uitſtek van de tweede lyſt, aan den voorgevel ſtaande, zyn ter hoogte van agtien voeten.

Wie de voornaamſte Boumeeſters waren.

Paus Julius de II. heeft een aanvang van dit groot wonder gebouw, in welken ſtand het tegenwoordig gevonden word, onder het beſtier van den Boumeeſter Bramante Lazari gemaakt. Paulus de III. liet de muu-

ren

ren met Tyburtynſchen ſteen door den beeldhouwer Lorenzette bekleeden ; maar in 't jaar 1546. wierd tot de voltojing van dit prachtig gebouw Michiel Angelo Bonarota aangeſtelt , naar wiens ordonnantie vervolgens alles is volbragt. Dit groots voorneemen wierd door de Pauſen Julius III, Paulus IV, Pius IV, en Sixtus V, achtervolgt. Clemens de VIII. liet het hooge Autaar in 't midden der Kerke onder de hoogronde Kap maaken, en de geheele Kerk met marmer bevloeren.

't Hoog-Autaar beſchreeven.

Dit voortreffelyk ſtuk werks ſtaat recht onder den Coupel in 't midden van 't Kruis der Kerke, Paviljoens gewyze, en word door vier Metaale Slinger Colommen, van Corintiſch Koper gegoten, onderſchraagt, welk Koper van 't Pantheon genomen is; Boven ieder Colom, met wyngaardsbladeren, daar byen doorlopen, bedekt, ſtaat een Metaale vergulde Engel, ter hoogte van zeventien voeten, nevens enige kindertjes, die op de tuſſchenlyſt ſpeelen. De hoogte van dit Paviljoen met het kroonwerk, daar op ſtaande, is 90 voeten. Alle de ſieraaden van dit groot praalgebouw te beſchryven, zoude voor dit beſtek, waarom dit werk ontworpen is, al te breed uitdyen, vermits 'er genoeg ſtoffe te vinden is, om 'er een ganſch boek van te maaken ; derhalven zullen we ons vergenoegen met te zeggen, dat vier zwaare en groote Pilaaren de hoogronde kap of Coupel onderſchraagen, zes anderen byna even zwaare draagen het ganſche gewelf der Kerke. Het voornaamſte pand van dit

dit gebouw ruſt op acht en veertig zwaare marmere zuilen, d'anderen op vier en veertig kleinder, die mede van marmer zyn; honderd andere zuilen dienen om de evengelykheit der Autaren uit te maaken, en behalven deezen zyn 'er noch twaalf anderen van wit marmer, zoo men meent, uit Salomons Tempel herkomſtig; voorts is deeze Kerk t'eenemaal met verguld koper gedekt, van den Tempel van Jupiter Capitolinus, en van Romulus en Remus, nu Cosmus en Damiaan, in *Campo Vaccino* geheeten, genomen.

Galdery voor St. Pieters Kerk, en een Prachtige Pronknaald door Sixtus V. opgerecht.

Voor 't Portaal en den voorgevel deezer Kerke is een dubbelde Galdery, die de groote plaats, om naar dit prachtig gebouw te gaan, inſluit, een werk, waar over de aanſchouwer verbaaſt moet ſtaan. In 't midden der zelve ſtaat een Obeliskus of Egiptiſche Pronknaalt, uit een enkel ſtuk Granitſteen gehouwen, vol van Hieroglyphiſche zinnebeelden, twee en zeventig voeten hoog zonder den voetſtal te rekenen en het kruis, dat 'er Paus Sixtus V. liet op ſtellen, toen hy dit aloude gedenkſtuk oprechten liet, dat door den Bouwmeeſter *Dominico Fontana* met ongelooflyke koſten wierd uitgevoert. Eertyds ſtond ze in de Renbaan van Nero of Caligula, die de zelve uit Egipten haalen liet. Door vier Leeuwen, op den voetſtal leggende, alle van verguld koper, word ze gedraagen; en wat te verwonderen is, zoo ſtaat deeze Pronknaald, alleen door haar eige zwaarte, voor weer en wind beſtendig, zulks ze niet dan op haare lynrechte ſtand van 't middelpunt ruſt.

Het

Het Vatikaan of 't Pauſchelyk Paleis, dus noemt, om dat gelooft word, dat 'er eerds de God *Vaticanus* zyne Godſpraken, *aticinia* geheeten, gaf, ſtaat naby St. ieters Kerke. 't Is geen regelmaatig gebouw, beſtaande uit deftige ſtukken, broksewyze aan elkander gevoegt. Twaalf duiend vyf honderd twee en vyftig zoo zalen, amers als andere groote en kleine vertrekken, zegt de Schryver van een frans handhrift, dat dit Pauſchelyk Paleis vervat. ius Symmachus lag de grondveſt van dit ootſe Paleis, omtrent in den Jaare 500. n'er zich in te onthouden, wanneer hy eege plegtigheden in St. Pieters Kerke te verchten had, nademaal hy anders in 't Pas van Lateranen zyn hof hield. Nicolaas III. vervolgde het begonnen werk; Nilaas de V, beſloot het met hooge muuren torens; Sixtus de IV. liet 'er de Boekl, de Kapel van Sixtus, en 't Conclave de Koninglyke zaal aanhechten, die door nocentius den VIII. voltrokken wierd. exander de VI. voegde 'er de Toren van rgia aan. Julius II, d'Aloude bouwkunſt leeven ziende, liet den vermaarden Brante het gebouw en de Galdery maaken, het Belvedere aan 't Vatikaan hechtte. tus de V. bouwde het nieuwe Paleis, r nu de Pauſen hun gewoonelyk hof iden. Clemens de VIII. bragt het noch een heerlyker ſtant, door een prachtige l, door Paulus den V. met byvoeging i andere gebouwen voltooit. Alle de inuitwendige gelegentheden van dit groots

Het Vatikaan beſchreeven.

ge-

gebouw te beſchryven, hadden we in lang geen gedaan werk, dies zullen we tot de beſchryving van St. Jan van Lateranen overgaan.

St. Jan van Lateranen beſchouwt.

Deeze Hoofdtkerk is gegrond op de fondamenten van 't huis van den Raadsheer Plautius Lateranus, op den Berg Caelius gelegen, die als hoofdt van de t'zamenzwering tegens Nero, door den zelven Keizer omgebragt wierd, en toen bezit van dit huis nam, dat alle zyne Navolgers tot op Konſtantyn den Grooten bezeten hebben; welke laatſte Keizer, het tot een Paleis maakte, om door den Paus Melchiades bewoont te worden, en 't aan zyne Heiligheit ſchonk; die daar nevens eene Kerk ſtichtte, en eerlang daar na in 't Jaar 324 door St. Sylveſter, zynen Troonvolger, ingewyt wierd. Sedert Sylveſters tyden is 'er, uitgezondert twee of drie Pauſen, geſtadig Pauſchelyk Hof gehouden, tot dat de Roomſche Stoel met een zeventig jaarig verblyf te Avignon overgebragt wierd, waar van daan, Gregorius de XI. die weder te Rome plaatſte. Maar alzoo ſedert dien tydt het Lateraanſche Paleis, naardien men 'er geen hand aangehouden had, zeer vervallen was, ging de gemelde Paus tot het Vatikaan over, alwaar hy, en zyne navolgers hun verblyf namen.

In den Jaare 696 wierd ze door eene aardbeving bynaa t'eenemaal verwoeſt, en na zeven jaaren door Paus Sergius den III. veel ſchoonder dan te vooren herbouwt. Ook trof ze het ongeval van in den Jaare 1308. door een fellen brand byna verteert te worden;

den ; doch Clemens de V den H. Stoel toen te Avignon bekleedende , verſtrekte een groote ſomme gelds tot den wederopbouw. Gregorius de XI. maakte 'er een Poort ten einde van 't Kruis der Kerk aan. Martinus V. liet het groote portaal verbeteren en ſchilderen , als mede met marmer verſieren ; dat door Eugenius voltrokken wierd. Pius de IV. bouwde 'er twee kloktorens aan , en Sixtus de V. verſierde de poort met eene dubbelde , of twee boven elkanderen , overdekte galery , waar van de hoogſte dient om aan 't volk den zegen te geeven , wanneer de Paus bezit van deeze Kerke neemt. Alle de verdere byzonderheden , Heiligdommen en Reliquiën in deeze Hoofdtkerke van Rome opgeſloten , gaan wy voorby , als tot ons oogmerk in deeze Hiſtorie niet dienende.

St. Clemens Kerke wanneer geſticht.

Wat de Kerk van St. Clemens aangaat , ze is zeer oud , men meent dat ze van 't vaderlyke huis en erf van deezen Paus is geweeſt , waar in hy , zoo men voorgeeft , den Apoſtel Barnabas , te Rome gekomen , onthaalde. Nicolaas de I. heeft de zelve in 't jaar 860 herbouwt , en liet 'er het lichaam van den H. Clemens inbrengen , die de Marteldood in den Thauriſchen Cherſoneſus bezuurt hadde , van waar hy door den H. Cyrillus , Biſſchop van Slavonië , te Rome wierd overgebragt. Op verſcheide tyden is deeze Kerk verbetert en vernieuwt , Paſcalis de II. was Monnik van de zelve geweeſt , die in 't Jaar 1099. genoodzaakt wierd den Pauſelyken zetel te bekleeden.

't Coloſſeum beſchreeven.

Het *Coliſeum* of *Coloſſeum*, waar van we mede gewag hebben gemaakt, is het groote Schouburg of 't Amphiteater, eertyds door Veſpaſiaan geſtigt en vervolgens door Domitiaan voltooit; *Coloſſeum* wierd het genoemt, om den byſtaanden Coloſſus, aan Nero toegeeigent. De geſtalte was van buiten rond, en van binnen eirond of ovaal, een pragtig en over heerlyk proefſtuk der Romeinen, uit gehouwen ſteen gewrocht, hebbende vier galderyen, door zwaare vierkante zuilen onderſteunt, de eene boven de andere, alle overwelft, wiens boogen aan den buitenkant met drie ryen Pilaaren, d'een boven den ander, van de Doriſche, Joniſche, Corintiſche en gemengde Bouw-ordens onderſchraagt zyn. De plaats, daar dit groots gevaarte op is geſticht, behoorde eertyds aan 't vergulde huis van Nero, en wierd *Arena* geheeten, om dat 'er veel zant lag; rondom deeze Schouwburg waren hokken voor Leeuwen, Beeren, Tygers en Stieren, die men, als 't pas gaf, vechten liet. Vervolgens wierden 'er vechtſpeelen van ſchermers aangeſtelt, om tot vermaak van 't volk te dienen, dat ten laatſten zoo verre ging, dat men 'er de Chriſtenen in opſloot, en door 't wild gedierte ombrengen liet. In drie voorname deelen was deeze Schouwburg onderſcheyden. De eerſte, als de laagſte plaats, was de vechtplaats; men noemde die *Cavea*, of kelderplaats, nadien 'er onderaardſche gangen en kelders waren, waar van eenige dienden om de wilde dieren in op te ſluiten, en anderen om het

noo-

noodige water op te ſtoppen, en wederom uit te laaten, wanneer men een Spiegelgevecht in vaartuygen te houden had. De tweede plaats was de omtrek rontom deeze vechtplaats, een groot gedeelte van 't gebouw beſlaande, hebbende verſcheide trappen, allenks opgaande, zulks de vooraanzittende aanſchouwers de achterſte niet hinderden het Schouwſpel te zien; en de derde diende om verſcheide ſlag van dieren in op te ſluiten, voor ſtallen van wedloop en jagt paerden, voor hokken van wilde beeſten om tegen de misdadigers, of worſtelaars te kampen.

Wanneer de Amphiteaters in gebruik raakten.

Onzeker is 't, de tyd der eerſte bouwing deezer Amphiteaters te bepaalen, zegt Lipſius; nochtans tracht deeze Schryver de uitvinding der Schouwſpeelen op het verval van de Republyk te gronden, zich diets maakende dat het Schouwſpel van Curio mede een Amphiteater was, naardien, wanneer men 't in twee deelen wilde ſcheiden, dit geſchieden kon; en als men van voorneemen veranderde en zich van zyn ganſche uitgeſtrektheit wilde bedienen, men een waar Amphiteater maakte.

Statilius Scaurus echter, een beruchte Wykmeeſter van Rome, kon mede in dit gevoelen van den voorganger *Curio* zyn; want om dat men het zelve by Plinius mede vind; zoo was Scaurus de eerſte, die den volke honderd en vyftig ſchermers in 't vecht-park ſtelde; en Bulengerus voegt 'er by, dat men zich van zyn Theater als van

een Schouburg diende. Nochtans is 't zeker, dat Julius Cezar de eerſte ſtichter der Schouwburgen was, en Bulengerus getuigt, dat, toen hy Aſië en Afrika onderworpen had, hy een houte Schouburg in 't veld van Mars bouwde, wordende, Amphiteater wegens den omtrek van trappen, genoemt, waar op de aanſchouwers met gemak de ſchouwſpeelen zagen uitvoeren.

Het ongeval van de verwoeſting van dit over groots gevaarte, het *Coloſſeum* genoemt, is niet alleen den inval der Gotten, en andere woeſte Volkeren, die Romè tot een puinhoop maakten, te wyten, maar zelfs dat het by brokken is ingeſtort, en door den Kardinaal Farneſe tot den opbouw van zyn overheerlyk Paleis gebruikt, 't zy dat hy 't afgebroken heeft, of van de neergeſtorte ſteenen zoo veel laaten wegvoeren, dat 'er nu niet dan een kleyn gedeelte meer van overig is.

Door deeze breede uitwying zouden we wel haaſt t'eenemaal van ons ſtuk afraaken, om de Hiſtorie van de Pauzin te vervolgen, derhalven laat ons nu in 't volgende Hoofdtſtuk zien, wat de Schryvers van haar gedrag geoordeelt hebben.

XXII. HOOFDTSTUK.

Het gevoelen der Schryvers over den tyd en toeſtant van Johannâs Pausſchap. Middelen tot voorkoming van diergelyke ongelegentheden voor den Roomſchen Stoel bedacht.

FLorimond de Remond, *Boccatius over dit in de kraam komen der Pauzin aanhaalende, doet hem zeggen; dat ze in de gevankenis wierd gebragt: *in lachrymas erumpes, juſſu patrum in carcerem detruſa eſt.* Alhoewel Boccatius zich met deeze woorden niet uitdrukt, is 't echter waar, dat hy 't op een zeer overeenkomende wyze doet, zeggende, † op d'eene plaats: *cum foetu abjecta in tenebras exteriores abiit:* en ‡ in een andere; *dejecta miſellam mulierculam deveniſſe querebatur:* dat veel eer beteekenen zoude, dat *ze verdreeven was.* Een Joodſch Schryver, Abraham Zachut genoemt, zegt: dat *men haar kind liet ſterven.* Maar deeze Joodſche Schryver en Boccatius, die duiſter in hun verhaal zyn, konnen tegens alle d'anderen niet voldoen, die de zaak, als gezegt is, verhaalen. Verſchil onder de Schryvers over den toeſtand van Johannâs ongeval.

Onderling komen ze, wegens den tyd dat het Pausſchap deezer Pauzinne geduurt heeft, niet over een. Eenigen bepaalen 't Als meede over de duuring van haar Pausſchap.

* *Raemund* III. 1. † *De claris mulieribus.*
‡ *De caſibus virorum illuſtrium.*

met een jaar, en 't meerendeel, met twee jaaren. Anderen zyn 'er, die dit op drie, vier, of vyf jaaren uitbreiden. Volaterraan vergroot het op elf jaaren, agt maanden, en een Kronyk, in 't jaar 1476 te Rome gedrukt, maakt 'er negentien jaaren en twee maanden van. Maar 't schynt, dat in deeze twee laatste Auteuren, 't zy in den druk, of in de Copy, een fout ingesloopen is; Want het grootste getal der Schryveren zeggen, dat Johanna twee jaaren, vyf maanden en eenige dagen de Stoel bezeten heeft: waar by anderen voegen, dat de Pauselyken Stoel omtrent een maand leedig bleef, waar na Benediktus de III. verkooren wierd. Eenigen zyn 'er, die dit ganssche Pausschap, als toen leedig staande, willen aanmerken, nademaal geen Vrouwe bevoegt was deeze alzo min, als andere orders te bekleeden. Waarlyk, meer dan dartig Schryvers verzeekeren, dat men wegens dit geval haar niet in 't getal of de naamlyst der Pausen zet. Niettegenstaande laaten veele deezer Schryvers niet na haar in den rang te tellen: en wat zeer aanmerkelyk is, ‡ is dat omtrent in 't midden der vyftiende eeuwe, de groote Kerk van Siëna met een verwulffel of zoldering versiert was, beneden welk verwulffel men in order de borstbeelden van alle de Pausen geplaatst zag, tot aan Pius den II, die toen den Pauselyken Stoel bezat; men had deeze Pauzin in haaren rang, tusschen Leo IV, en Benediktus III, met den naam van *Johannes* den VIII.

Welk een rang zy onder de Pausen bekleed.

‡ *Launoius Epist.* IV. 8.

:ene vrouw gezet, en is ook aldaar
tyd van de Reformatie, of Luthe-
e gebleeven; wanneer Paus Clemens
I. een Siëner van geboorte, de zel-
t laaten wegneemen, om de Hiſtorie
:ze verfoeyelyke daad, zo niet uit de ge-
h, ten minſten uit de oogen der men-
en voornamentlyk der onroomſchen,
:n ter tyd al de roomſche Kerk dee-
tveldaad verweeten heeft, wanneer die
: onfeilbaarheit en heiligheit der Pau-
or den dag quam.

hoedanigheit van den Hiſtoriſchryver
:ht hier niet het onderzoeken, hoe
deeze Pauzin na haare dood is geſtelt
ſt. Deezen, die 't meeſt tot zachtigheit
gen zyn, gelooven uit medelyden, dat
chandelyke dood, als een ſtraffe ge-
is, haar van Godt opgelegt, die ge-
aam * voor de voldoening haarer mis-
vas, ingevolge van de keur, haar door
ngel voorgeſtelt. Waar by men de ‡
hten van 't gemeene volk voegen kan,
iemand van de Pauſen verdoemt is.
rtuſſchen vertoont Baptiſta Mantua-
een Latyns Dichter, en Landgenoot
'irgilius, zullende de helle beſchryven,
phangen van haar in den ingang der
, nevens haaren Minnaar, om terſtond
ar te worden, wat voor ongelukkigen
aldaar onthouden.

Wat gevoelen eenigen over haare dood hebben gehad.

Mallevolus. ‡ *Badius Aſcenſius.*

* *Hic pendebat adhuc ſexum mentita virilem*
Foemina, cui triplici Phrygiam diademate mitram
Suſpendebat apex, & Pontificalis Adulter.

Dat is:

Hier hing nogh 't valſche wyf, dat zich had uitgegeeven
Voor eenen man, en eêr ten Pausſchap was verheeven,
Met een driedubblen kroon gezeten op den Stoel,
En aan haar' zyde hing de Pausſelyke boel.

Maar alzoo altoos den Dichters, insgelyks als den Schilders, de vryheit gegeeven is te verſieren wat hun behaagt, zoo laatenwe hun dat voorrecht genieten, en wy zullen zien, wat men te Rome in 't vervolg na haare dood en 't gebeurde van de Pauzin deed.

Tempelgebouw zoo men meent op de plaats van 't voorval opgereeht.

I. △ Om de geheugeniſſe te doen ſtand houden, en de plaats te weeten, waar de Pauzin, met haar Opperprieſterlyk gewaad bekleet, in de kraam beviel; liet men † een kleine Kapel of Tempel bouwen ter plaatſe, waar de Pauzin geſtorven was, en deeze is 't, waar ook haar graf wierd gemaakt: men geeft voor, dat de overblyffels van deezen Tempel noch ten einde van de vyftiende eeu-

* *Mantuanus.* △ *Valerianus.* ‡ *Blanc.*

eeuwe gezien wierden ; alhoewel het waar is, dat 'er niet dan een eenige Schryver gevonden word, die daar van gewaagt.

II. De zelfde Schryver voegt 'er noch by, dat men ter zelver plaatſe een ſteene Standbeeld zag, de Pauzin en haar kind verbeeldende: Dit word door andere noch ‡ ouder Hiſtoriſchryvers beveſtigt, als mede door de hedendaagſchen, die zeggen, dat dit Standbeeld van marmer was ; en (-) *dat dit het in de kraam komen en 't ſterven van deeze ſchaamtelooze vrouw verbeeldde.* Waar op Antonius en Nauclerus ſtelliglyk verklaaren, dat men zeide, dat het aldaar was geplaatſt geweeſt, om de gedachteniſſe van dit voorval te vereeuwigen. Als mede een ſtandbeeld.

III. Door :-: deeze reden was 't noch, en om te gelyk te betuigen , welk een afſchuuw men over deeze ſchandelyke daad had, die de (:) Kerk niet weinig onteerde ; (‡) dat 'er door een Pauſſelyke inſtelling gelaſt wierd, dat in 't toekomende de Pauſen deeze ſtraat, alwaar het ſchennis gebeurt was, niet zouden paſſeeren. Ingevolge dan van deeze inſtelling , wanneer de tyd deezer Kruisdagen gekomen was, dat de Pauſen in Proceſſie uit de ruime raadzaal van St. Pieter naar de Kerk van St. Jan van Lateraanen gingen , en vervolgens met de Geeſtelykheit en 't volk weer te rug quamen, zoo mydden ze in 't paſſeeren deeze afſchouwelyke plaats , in 't midden van hunnen wegh gele- Hoedanig de ſtraat van 't voorval, door de volgende Pauſen wierd gemyd.

‡ *Nienus. Antoninus. Nauclerus.* (-) *Meſſie.*
:-: *Baccatius. Bergomenſis. Sabellicus. Stella.*
(:) *Ecmondenſis.* (‡) *Eſtaernerus.*

gelegen; ten dien einde deeden ze eenen omwegh, door eenige kleine ſtraatjes; en deeze verfoeielyke plaats achter zich gelaaten hebbende, hervatten ze weder hunnen rechten wegh.

Wat tot voorkoming van diergelyke ongelegentheit bedacht werd.

IV. Deeze voorzorge was te beſtendiger, (*) om de gedachtenis van 't gebeurde te doen ſtand houden: Doch, om te vermyden, dat in 't toekomende eene diergelyke zaak niet voorviel, had men noch geen zorg gedraagen. Hierom was 't, dat men een gewoonte inſtelde, onzedig waarlyk, indien 't ooit in gebruik is geweeſt, waar over het moeyelyk is zich te verklaaren, en waar aan wy ons zegel niet zullen hangen, niet tegenſtaande het zeer wyſſelyk verzonnen was. Een (†) Frans Dichter, omtrent het midden van de vyftiende eeuwe bloeyende, heeft dit in een ſoort van brabbeltaal dus uitgedrukt, dat we uit (I) Bayle niet ſchroomen alhier voor te ſtellen:

Si fut tantoſt faict un Edict,
Que jamais Pape ne ſe fiſt
Tant euſt il de ſcience au nas,
S'il ne montroit le doy petit.
Enharnachié de ſon harnas.

En op een zedige wyze hier op uitkomt.

Eerlang wierd als een wet bevolen,
Dat nooit een Paus den ſtoel bezat,
Voor dat men eerſt recht kennis had,
Wat

(*) *Malleolus.* (†) *Martin Frant.*
(I) *Diction. Critique.*

Wat onder 't hemd hier was verſcholen,
't Zy vrouw- of manlyk, zulks men wiſt,
Dat in de keur niet was gemiſt.

XXIII. HOOFDTSTUK.

Het gebruik van den Doorgaten of Schouwſtoel, wanneer, en door wien ingeſtelt.

* BEnediktus de III, Navolger van Johanna, was, zoo men zegt, d' uitvinvinder van dit gebruik. Ten dien einde liet hy in de † Kapel van den Zaligmaker, die in 't Paleis van Lateraanen is, een marmere of porfire gegaate Stoel plaatſen, en zelf twee of meer, om 'er de nieuw verkoore Paus na zyne verkieſing op te laaten zitten. 't Was dan, dat ‡ de jongſte Diaken, of in zyn afweezen, § twee perſoonen uit de Geeſtelykheit, van wiens geloofbaarheit men verzeekert was, zich eerſtelyk door eene ondertaſtinge by zich zelven voldaan hielden, dat de verkoore Paus waarlyk een man was, en als men deswegen niets te zeggen vond, gaven ze vervolgens getuigenis voor de Geeſtelykheit, en voor 't omſtaande volk; en dit wierd gezamentlyk door een *Deo Gratias* beant-

Hier toe een gegate Stoel uitgevonden,

Om den verkooren Paus t'ondertaſten;

* *Malleolus.* † *Robertus. Brevinus. Sabellicus Fauchet.* ‡ *Platina. Bergomenſis. Schedel. Nauclerus. Stella, &c.* § *Malleolus.*

antwoord, als getuige van hun genoegen en erkenteniſſe; waar na de verkoore Paus wierd ingewyt.

Dit gebruik is lang in acht genomen, en 't is zeer waarſchynlyk, dat het zelfde beginſel van ingetogentheit, dat in Vrankryk heeft doen afſchaffen zeekere bewyzen van *Manbaarheit*, waar toe men de mannen verpligtte; ook te Rome, deeze manier van ondertaſting afgeſchaft heeft. Maar de Hiſtoriſchryvers van de Pauzinne geeven 'er een andere reden van. Dit * gebruik, zeggen ze, is achtervolgt, geduurende dat de Geeſtelykheit, naar de waardigheit van Kerklyke Ampten haakte, en voor al de jonge geeſtelykheit; zulks ze zoo veel te meer in kuisheit en eerbaarheit leefde, door dien men naaulyks hunne ſexe van deeze der dochters onderſcheiden kon, indien men op hunne zeden geen acht had geſlagen. Maar tegenwoordig, zegt een Schryver van de vyftiende eeuw, (waar uit we d'aanteekening, aldaar te vinden, getrokken hebben) zyn de zaaken zeer verandert: en men word nu 't onderſcheid der kunne, door zeekerder teekenen gewaar, dan deezen, die men door dit gebruik zou konnen vinden. Dit heeft nu aanleiding tot beſchimping in veele Puntdichten gegeeven, die van tyd tot tyd verſpreid zyn, en in 't byzonder tot de vaarzen, eenen Δ Biſſchop van Hongrië toegeeigent, die omtrent

* *Malleolus.* Δ *Johannes Pannonius. Epiſc. Quinque eccleſienſis.*

trent twintig jaaren na de voorgaande Auteur ſchreef, en van deeze gewoonte, als een reeds afgeſchafte zaake, ſpreekt.

Poſt haec Roma diu ſimili ſibi cavit ab aſtu,
Pontificum arcanos quaerere ſueta ſinus,
\- - - - - - -
Cur igitur noſtro mos hic nunc tempore ceſſat?
Ante probat quod ſe quilibet eſſe marem.

Dat is:

Hier na heeft Rome zich van zulk bedrogh ontlaſt,
Wanneer 't 's Paus manlykheyt heeft met de hant betaſt.
Maar waarom nu ter tyt die voorzorg togh vergeeten?
Wyl ieder Paus voor af zyn manne kragh doet weeten.

Deeze Stoelen dan niet meer noodig zynde, nam men ze wegh, of verplaatſte ze elders. De Preſident * Fauchet getuigt 'er een *gezien te hebben*, omtrent het jaar 1590. *in de Galdery van 't Paleis van Lateraan, waar door men naar de Kapel*, SANCTA SANCTORUM, *of 't Heilige der Heiligen genoemt, ging, alwaar men gewoon was de Conciliën te houden, wanneer de Pauſen in 't Patriarchſchap van 't Lateraan bleeven.* ‡ Boiſſard wyſt in zyne beſchryving van 't Lateraan de plaats aan, alwaar deeze twee ſtoe-

Plaats waar deeze Schouwſtoelen eertyds ſtonden.

* *Fauchet.* ‡ *Boiſſard.*

ſtoelen ſtonden, omtrent hondert jaaren daar na; verhaalende mede het gebruik waar toe zy gebezigt wierden, en ſchoon hy 'er *Scherſſend en ongerymt* over handelt; laat hy echter niet naa te bekennen, dat dit dingen zyn, *die ons mannen van de hoogſte Staat en geloofwaardigheit, in Schrift nagelaten hebben: quae ſummi viri in uſus fuiſſe, ſcriptis tradiderunt.* Waar by hy voegt: *Hodie non opus hoc inquiſitione; cum nemo ad Pontificatum promoveatur, qui ſuae virilitatis non reddiderit antea ſatis efficax teſtimonium.* * De P. Mabillon, in zyne Vojagie van Italië, ſpreekt zeer naaukeurig van deeze twee gegaate Stoelen, en van eene andere, *Stercoraria* genoemt, door hem in 't jaar 1685. onderzocht. Eindelyk, de Heer § Miſſon zegt een van deeze Stoelen 1688. gezien te hebben, in 't Portaal van 't Klooſter van St. Jan van Lateranen; en dat het een ſoort van armſtoel is, uit een enkel ſtuk Porfier ſteen gehouwen. Maar wy zullen hier van in 't volgende Hoofdtſtuk verder handelen, en vervolgens van veele andere omſtandigheden deezer Hiſtorie, de Pauzin betreffende, die wy uit verſcheide Schryvers met alle mogelyke naaukeurigheit getrokken hebben.

Ooggetuigen, die het geſtel deezer ſtoelen beveſtigen.

* *Mabillon Itiner. Ital. T. I. p. 58. 59.*

§ *Miſſon Voyage d'Italie. T. II. p. 73.*

XXIII. HOOFDTSTUK.

Beſchryvinge van den zoo genaamden Schouw- of Drek-ſtoel, waarom en waar toe verzonnen, en in gebruik gebragt.

DUs verre zien we ons gevordert in een voorval, dat geen der minſte blyken van de waarheit deezer Hiſtorie aangaande de Pauzin aan de hant ſchynt te geeven, waar van we reeds in 't voorgaande gewag hebben gemaakt; doch ons aldaar niet ingewikkelt, om dit te verklaaren, en wegens de geſteltheit van 't voorval zelf, geen verwarringe te veroorzaaken. Ondertuſſchen word het nu zeer noodzaaklyk, om 'er een weinig klaarder over te handelen, nademaal 't het moeielykſte om uit te drukken is, wat men ſtiptelyk voor een bewys der proefneeming houden moet; want vermits het eene belachelyke gewoonte behelſt, die men zich nauwelyks verbeelden kan, zoo ſchynt het veelen toe, dat men die niet anders zou ingevoert hebben, dan door eene gelegentheit alzoo ongemeen, als 't geval van de Pauzin is. Maar, voor dat wy zulks den Lezer voor oogen ſtellen, zal 't niet ondienſtig zyn, hem den raad van zeker Franſch Dichter, in een zoo ernſtige zaak te geeven:

Vooraf-gaande overdenking over 't gebruik van den doorgaten Stoel.

Et garde toy de rire en ce grave ſujet.

Dat is:

Zo gy myn raat betracht,
Werd in dit wichtig ſtuk niet 't allerminſt gelacht.

Waarom deeze Schouſtoel verzonnen is.

Wanneer men dan eene Paus verkooren had, liet men hem in een doorgaten ſtoel zitten, en men deed een zeker * onderzoek, dat niet eerbaar te noemen is, doch ondertuſſchen zeer vernuftig verzonnen was, om zich voortaan tegen een diergelyke bedriegery, als dit van de Pauzin, te konnen wachten. Een onnoemelyk getal Schryvers hebben gewag van deeze vreemde gewoonte gemaakt, ſedert dat 'er eene zekere Robertus, Franſche Monnik van de Order der Dominikanen, van gemeld heeft, van wien ‡ Bzovius als van een heilig menſch ſpreekt. Johannes Biſſchop van *Vyfkerken* eene Stadt in Neder Ongaryen aan de Riviere Keoriz gelegen, omtrent twee mylen van de Drave, en tien boven Eſſek; deeze Biſſchop, die in de vyftiende eeuwe leefde, gaf voor redenen, waarom deeze gewoonte vernietigt wierd, dat deeze voorzorge niet meer noodig was, en dat het gedrag der Pauſen hen voor allen vermoeden ten dien opzichte onthief.

Non

* *Papae virilia tangunt. Laonic. Chalcon de reb. Turc. Lib.* VI. *p. m.* 200. *interpr. ch. clauſer.*

‡ *Bzov. ad An.* 1316. *N.* 7.

Non poterat quisquam reſerantes Aethera claves
Non exploratis, ſumere, teſticulis.
Cur igitur noſtro vos hic nunc tempore ceſſat?
Ante probat quod ſe quilibet, eſſe marem.

Dat is:

Hier na mogt niemant ooyt St. Pieters Sleutels dragen,
Wiens mannelyke Sex niet eerſt was onderzogt.
Maar waarom dat gebruyk verzuymt in onze dagen?
Om dat elk voor dien keur heeft mannedaân volbrocht.

De Dichter Marullus, die in den beginne der zeſtiende eeuw ongelukkig verdronk, zegt in een Puntdicht, dat hy op Innocentius den VIII. maakte, die uit den huize van Cibo was, en van wien de geruchten niet te gunſtig waren, zulks dat hy acht baſtaardzoonen en meede zoo veele Dochters had, die hy alle tot groote ſtaat bragt, en om welke reden dan deeze plegtigheit ten opzichte van deezen Paus niet te werk wierd geſtelt. Met uitzondering van klaarblykelyker voorwerpen.

Quid quaeris teſtes, ſit mas, an Foemina Cibo?
Reſpice natorum, pignora certa, gregem.
Octo Nocens pueros genuit, totidemque puellas.
Hunc merito poterit dicere Roma patrem.

Dat is:

Wat zoekt men naar bewys, of Cibo is een man,
Daar zulks zyn groot getal van kind'ren toonen kan?
Kan Innocentius op vyf paar Dochters roemen,
En zoo veel Zoons, zo kan hem Rome ook Vader noemen.

Dit alles wyst duidelyk aan, dat niemand toen betwiste, dat deeze gewoonte al voor lang te Rome in gebruik was geweest, want anders moest dit Puntdicht zonder zout en zenuwloos zyn, indien 't eene, 't zy onbekende of zelf onzeekere, zaak waare geweest. Doch 't is noodig van een te scheiden, wat eenige betwisting in dit geval zou konnen lyden, met het geene onbetwistbaar is, en waar van de yverigste wederstreevers van de Pauzin, als Onuphrius, Pighius, Bellarminus, Chiflet, Mabillon en alle anderen, die van de Lateraansche zaal gehandelt hebben, als mede van de inwying der Pausen, en 't gebruik van deezen *Stoel*, niet konnen verschillen.

Hoe en waar deeze Stoel gebezigt wierd.

I. 't Is dan buiten twist, dat zo dra een Paus verkooren was, men hem naar 't Paleis van Lateranen leidde, om 'er hem plegtelyk in te wyen; en dat men hem aanstonds in eenen zekeren Stoel van wit marmer plaatste, gestelt in eene overdekte Galery of 't gewelf van de Lateraansche zaal, tusschen twee poorten of deuren. Deeze Stoel

Stoel wierd *Stercoraria*, (Kakstoel) genoemt, gelyk deeze vaerzen van zeker * Kardinaal onder Bonifacius den VIII. getuigen.

- - - Et sedes capiens de Stercore nomen,
In plateâ est circa Templum despecta parumper.

Dat is:

De Stoel, die haaren naam heeft van den drek bekoomen,
Word by de Kerk nog zelfs in de ope straat vernoomen.

Eenigen van onze Schryvers, en die zelf deezen Stoel gezien hebben, als † Mabillon, verzeekeren, dat die niet doorgaat was. Dat meede door een afbeeldsel blykt, ons door ‡ Chimentel medegedeelt. En indien deeze Stoel *Stercoraria* wierd genoemt, 't is, om dat men, als de Paus van de zelve opstaat, gewoon is dit vaers van den 113 Psalm te zingen; *Suscitat de pulvere egenum, & de Stercore erigit pauperem, ut sedeat cum Principibus.* Dat is: *Hy verheft den Elendigen uit het stof, en den Armen uit den drek, op dat hy hem doe zitten nevens de Vorsten.*

II. Nogh een andere plegtigheit is 'er, die men niet betwisten zal, nademaal die bevestigt word door een groot getal § getui- Van twee Stoelen gewag gemaakt.

* *Stepanesse.* † *Mab. Comment in Ord. Rom. p.* 121. ‡ *Chim. in Marmor. Pisanum. Fig.* 44.
§ *Valer. Chimentel. ex Vetust. Ceremon. Rom.*

en van welker gedaante die waen.

gen, en door geloofwaardige ſtukken; dit is, dat de Kardinalen na deeze plegtigheit, den Paus, het Paleis van Lateranen door gaanden, naar de Kerk of de Kapel van St. Silveſter geleiden, en dat men daar een andere Stoel van Porfier Steen had, die eigentlyk doorgaat was. 't Is zelfs aanmerkelyk, dat men te vooren van een eenigen Stoel ſprak, die in de Kapel van St. Silveſter was, daar men vervolgens volkomen van twee Stoelen gewag maakt, van de zelfde grootte en gedaante; beiden van zeer oud werk, d'een, zoo wel als d'ander gegaat, en naar Stoelen gelykende, waar van zich de vrouwen, in baarensnood zynde, bedienen, doch wyders zonder ſieraad, zonder kuſſen en zonder ſtoffeering. Men noemde ze met den naam van *Storcoraria*, als d'eerſte. Een ieder zy bewuſt, dat men de Paus voor de Inwying op d'een en d'andere deezer Stoelen liet zitten, of, om beter te zeggen, dat men 'er hem ter halver wege op liet leggen, zulks zyn geſtalte meer naar een Kraamvrouw geleek, dan naar een zittend man; en in deezen ſtaat bleef hy eenigen tyd. De Plegtigheden wierden 'er waarlyk in ſtilte verricht, doch deeze ſtilte is zoo verwonderenswaardig niet. Immers was 't noodig, dat een zaak van deeze natuur verborgen bleef, alhoewel eenigen gelooft hebben, dat dit in des volks tegenwoordigheit geſchiedde, doch waar-

Hoedanig de verkore Paus in de zelve zitten moeſt.

M. S. Lib. Ceremon Roman Eccl. edit Colon. 1557. *Ordo Roman. aut Cencio de Sabellis Card. Sub. Honor.* III. *Ceremon. Roman. edit juſſu Greg.* X. *Jacob Card. in vita Coeleſtini* V. *&c.*

waarſchynlyker is het, dat het voor een klein getal van geletterde perſoonen wierd uitgevoert. Maar om eenige reden van dit dubbel zitten te geeven, dat aan 't volk een onderwerp van natuurlyke nieuwsgierigheit verſtrekte, zoo zeide men, dat in den eenen Stoel de Paus de Sleutels met den * Biſſchoplyken ſtaf ontfing, om het beſtier, dat men hem ter hand ſtelde, te kennen te geeven; en dat hy in den anderen deeze Sleutels en Biſſchoplyken ſtaf weer overgaf, om te toonen, dat hy 't beſtier wel haaſt aan een ander zoude overlaaten; vervolgens omgorde men hem met eenen riem of gordel; waar na men hem de voeten kuſte, en eindelyk geld onder 't volk ſtrooide, wanneer deeze inhuldiging eindigde.

Wat wegens dit zitten voorgewend wierd,

En daar op volgde.

III. Een derde zaak is 'er, die geen meer tegenſpraak lyden zal, dan de voorgaande, namentlyk, dat deeze gewoonte zeer oud is. Sedert de elfde Eeuw is 'er al gewag van gemaakt, toen Honorius de II. in 't jaar 1061. ingewyt wierd, en vervolgens in die van Paſchal den II. in 't jaar 1099. volgens 't getuigenis van den Kardinaal † Pandulphus, die in de volgende eeuw leefde. Vruchteloos is 't, het getuigenis van deezen Schryver te wraaken, ſchoon men voorwend, dat zyne werken door de Ketters en Scheurmakers verminkt zyn. Niemand is 'er dan Raymond, of liever de Jezuit Richeome, de eigentlyke Schryver van 't Boek tegen de Pauzin, onder den naam van Florimond

De oudheit van 't gebruik deezer Stoelen onderzocht.

* *Ferulam.* ‡ *Pandulph. Cardin. de Rom. Pontific. à Greg.* VII. *ad Honor.* II.

rimond de Remond in 't licht gekomen; niemand zeggen we, is 'er geweeſt dan hy, en zyns gelyke Schryvers, die zulk eene erbarmlyke verſchooning hebben durven maken; en om de waarheyt te zeggen, behandelt * Blondel dit wel naar het vereiſcht word? Waarlyk alle de Schryvers, die deeze ſtof verhandelt hebben, komen daar in overeen, dat deeze Stoelen van een zeer oud ſnywerk en maakſel zyn geweeſt; Pandulphus ſpreekt van deeze gewoonte niet, als of ze nieuw was, maar als van eene plegtigheit, enkelyk ingeſtelt, wanneer het vereiſcht wierd, dat de verkiezing der Pauſen geſchiedde. En ‡ Mabillon bekent zelf, dat *deeze gewoonte ingeſtelt was, lange te vooren, eer Martinus het verdichtſel van de Pauzin in 't licht bragt.* Wy ontkennen niet, dat Mabillon zich ingebeeld heeft, dat Martinus de eerſte is geweeſt, die de Hiſtorie van de Pauzin uitgaf, waanende ten beſluit, dat het gebruik van den Stoel te vooren aan deeze Hiſtoriſchryvers al bekent was, zulks dit niet ter gelegentheit van de Pauzin kon ingeſtelt zyn. Doch dit gevolg voldoet niet, nademaal 'er het beginſel van vals is; want men zal met volkome zekerheit zonder tegenſpraak toonen, dat Martinus, noch de Schryver van de Hiſtorie der Pauzin is, noch de eerſte geweeſt, die de zelve in 't licht bragt; overzulks voldoet de getuigenis van Mabillon niets, maar dient veel meer voor ons, om d' Oudheit van 't gebruyk van den Stoel te bewyzen.

IV.

* *Anacr. p.* 101. 102. ‡ *Mab. in Ord. Rom. p.* 122.

IV. Eindelyk, hoe het zich ook met d'inwying der Pauſen mag toegedraagen hebben, geduurende dat de Stoel te Avignon geveſtigt was, is 't echter zeker, dat de gewoonte, waar van wy ſpreeken, te Rome in gebruik is geweeſt, nadat 'er de Pauſen weder hunnen zetel herſteld hadden, dat zelf tot de Reformatie in 't gebruik is gebleeven. Urbanus de VI. wierd 'er in 't Jaar 1378. met de plegtigheit der Stoelen, *volgens 't gebruik der Roomſche Kerke* ingehuldigt; gelyk in de verzameling van Dom Lucas * d'Achri word gezegt; op 't eindigen van de volgende eeuwe wierd † Alexander de VI., een monſter van ontucht, tot het Pausſchap verheven. Door kracht van geld en geweldadige kuiperyen wierd hy op den Roomſchen ſtoel geplaatſt. Wat nu van een man, dien zoo veele quaade geruchten nagingen, te wachten ſtond, was wel te beſeffen: In bloedſchande geteelt, wierd hy tot ergernis van 't Chriſtendom opgevoed, om vervolgens een ſchandvlek der Roomſche Kerke te worden.

Wie vervolgens deeze proef hebben ondergaan.

Deeze Paus was zoo mild, dat hy aan den Kaſtiliaanſchen Koning Ferdinand, uit eigen mildadigheit en Apoſtoliſche magt, zoo hy voorgaf, de Weſtelyke Landen van 't nieuwe ontdekte Weſtindiën, door Chriſtoffel Columbus allereerſt bevaaren, en namaals America genoemt, wegſchonk; dat *Athabaliba*, Koning van Mexico, door de Spanjaarden overwonnen en gevangen, zeggen deed: *Hoe is 't mogelyk; dat men voor een Paus*

* *Spicil. T. IV. Miſcell. Ep. p.* 360. † *A.* 1492.

achting hebbe, die aan een ander geeft, waar aan hy in 't minſt geen eigendom heeft. Onder zyne kerkelyke beſtiering was 't met de Geeſtelykheit zodanig geſtelt, dat by hen alle woeker, geldzucht, hoerery en dronkenſchap de overhand had. Dit veroorzaakte, dewyl de geleerdheit in de XVIde Eeuwe in Europe tamelyk aan 't bloeyen was, dat 'er door ſchrandere geletterden ſomtyds deeze ſchandelykheit niet weinig op 't ſcherpſte gehekelt, der kerkelyken bedryf gegiſpt, en opentlyk op de kaak geſtelt wierd; zulks Robertus, Biſſchop van Lincoln, deezen Paus aldus beſtond af te maalen:

Der Pauſen gierigheit was nimmer te verzaân,
Schoon hem al 's waerelds goed volop had overlaân.
Zyne ontucht was zoo groot, dat hy met alle hoeren
Des Weerelts niet genoeg zyn welluſt kon volvoeren.

Eindelyk deeze Paus, tegen den Kardinaal Adrianus een wrok opgevat hebbende, dacht hem door vergift om den hals te helpen; maar wat gebeurt 'er? door een misſlag van den Schenker, krygt hy het doodelyk mengſel zelf te drinken, waarop hy eerlang zyne heilooze ziel uitbraakte, 't geene dan, gelyk zyn voorig bedryf, wederom ſtof tot de navolgende gedichten op zyne doot verſchaft heeft aan den Dichter Sannazarius:

Mirum, ſi vomuit nigrum poſt fata cruorem
Borgia? quem biberat, concoquere haud potuit.

Dat

Dat is:

Is 't vremt, dat Borgia ſpoog bloet na zyne doot?
De plas, die hy ſteets dronk, viel voor zyn
maag te groot.

Dic, unde, Alecto, pax hæc effulſit, & unde
Tam ſubito reticent prælia? Sextus obit.

Dat is:

Alecto, waar van komt zoo ſchielyk deeze peys?
Paus Alexander is met Charons boot op reys.

Hy had vier zoonen, * die hy zyne kinderen noemde, en bewimpelde dit geenzins voor de gantſche waereld: daar en boven nogh eene dochter, Lucretia genoemt,

- - - † Lucretia nomine, ſed re
Thaïs, Alexandri Filia, ſponſa, Nurus.

Dat is:

Lukretia in naam, maar Thaïs in haar wandel,
Is Alexanders kind,
Die 's broeders bed bemint,
En met haar Vader zelfs pleegt vuylen minnehandel.

waar van men ook zegt, dat hy haar beſliep; en datze een hoer was, die met haar eigen broeder boeleerde.

* *Guichard. Boek I. 4 Cap.* † *Joh. Jovian. Pontanus Tumul. Lib. II.*

Dit alles was alomme bekent. Niettegenſtaande wilde men, dat Alexander zich d'oude gewoonte onderwierp, en dat hy de Proef naar den eiſch onderging: gelyk het een * Italiaans Schryver, en 's Pauſen tydgenoot met klaare woorden uitdrukt, doch te natuurlyk om vertaalt te worden. Deeze zelfde plegtigheit wierd nogh aan den Perſoon van Leo X. geoeffent, zelf toen de Reformatie een begin genomen had, en Lutherus tegen zyne aflaaten donderde. Dit blykt door het Dagregiſter van Paris Craſſius, die de Ceremoniemeeſter van deezen Paus was. In dit Daghregiſter, verhaalt Craſſius naaukeurig alle de openbaare plegtigheden van d'inwying van Leo X. en hy toont 'er op een genoeg verſtaanbaare wyze d'omſtandigheit van; want hy zegt, dat de Paus volgens gewoonte naar 't Paleis van Lateranen geleid wierd, en dat *hy ging zitten op den ſtoel, die aan de Kerkdeur ſtaat*, te weeten, de eerſte, waar van wy geſproken hebben; waar na hy, *in de Kapel van St. Silveſter gekomen, zich eerſtelyk half neer leidde meer, dan dat hy zat*, (te weeten op den doorgaten ſtoel) en in deeze geſtalte *ontfing hy van de eerſte Kanoniken de ſleutels*, en wat 'er op volgt. Doch deeze plegtigheit, by de inwying van Leo X. waargenomen, is ſedert niet meer geſchied.

en hoe deeze plechtigheit verricht wierd.

En

* *Bernardino Corio. Hiſt. Mediol. Ed.* 1508. *fol.* R. 4. *verſo. Finalmente eſſendo fornite le ſolite ſolemnitate in ſancta ſanctorum, e dimeſticamente tochatoli li Teſticuli, e data la benedictione, ritornoe Paiacio entro al Pontificato Alexandre ſexto manſueto. come bove l'ha adminiſtrato come leo.*

En * Mabillon bekent, *dat dit ganſche gebruik der ſtoelen* niet dan *na Leo X. vernietigt is*, nademaal *de Romeinen zich over zodanig een ongegronde Fabel ſchaamden, die men zoo licht gelooft had*, als deeze van de Pauzin; alhoewel hy zegt, dat de oorſpronk van deeze plegtigheit een of twee eeuwen ouder is, dan het verhaal, dat Martinus van deeze Hiſtorie doet, die 't hem gevalt een verdichtſel te noemen. Deeze geleerde man ſlaat geen acht, dat hy de Romeinen in een zaak van tegenſtrydigheit wikkelt, wanneer hy wil, dat zy 't gebruik van den doorgaatten ſtoel, als een gedenkſtuk van 't in de kraamkomen der Pauzin aanmerkten, en dat hy anderzins zelf waant, dat deeze in de kraamkoming niet dan twee eeuwen na 't gebruik van den ſtoel is ruchtbaar geworden: maar de waarheit is, dat de Romeinen zich niet bedrogen, aanſchouwende den doorgaatten ſtoel, als een gedachtenis van 't kraamen van de Pauzin, en als een voorzorge tegen diergelyke ontmoeting; 't is Mabillon, zelf die zich bedriegt, wanneer hy meent, dat de Hiſtorie van de Pauzin ſedert Martinus niet is bekent geweeſt, gelyk wy vervolgens toonen zullen. † Een Schryver van de voorledene eeuwe, die mede door wylen den Heere ‡ Desmarets, anders Marezius, Profeſſor te Groningen aangehaalt word, getuigt, dat beide deeze ſtoelen toen t'eenemaal door des Volks vertellingen en ſpotternyen in verachtinge waren geraakt.

Verdere redeneering over dit ontwerp.

Zie

* *Mab. Muſ. Ital. Tom. II. p.* 122. † *Steph. Win. Pighius.* ‡ *Tom.* 2. *Diſp. Ult.*

Zie hier dan de zaaken, waar van de ganſche Waereld overtuigt moet zyn. I. Men heeft een ſtoel, doch niet doorgaat, in de Galery van 't Lateraan, tuſſchen twee deuren of ingangen, waar op men de Paus plaatſt. II. Men leid de Paus uit deeze plaats naar de Kapel van St. Silveſter, alwaar twee doorgaate ſtoelen zyn, op welke men de Paus laat zitten, of eigentlyk half leggen, in de geſtalte van een Vrouw, die kraamen zal. III. Deeze gewoonte is bevonden, ſedert de negende eeuw, en na de Pauzin, in gebruik geraakt te zyn; en geen Schryver word 'er gevonden, die 'er te vooren van meld. IV. Deeze plegtigheit heeft tot den beginne van de Reformatie ſtand gehouden, wanneer men toen beducht wierd, door d'achtgeving van een verlichter eeuw, wegens zulk een beſpottelyk en onbetaamelyk gebruik.

XXIV. HOOFDTSTUK.

Redenen, waarom men toegelegt heeft om 't gebruik van den doorgaatten ſtoel te verduiſteren, en bedenkingen daar over.

TWee zaaken zyn 'er ons om te onderzoeken nogh overig. De eerſte is, de ſtiptetyd, wanneer dit gebruik is opgekomen; de tweede, wat het waare oogmerk van deeze behandeling is geweeſt. Men kan deswegen wel haaſt gewaar worden, dat het

Redenen waarom eenige

niet

niet te verwonderen is, dat Schryvers, die op 't eindigen van de negende eeuw, en in den aanvang van de tiende geſchreeven hebben, dit gebruik met ſtilzwygen zyn voorby gegaan; dat zy getracht hebben niets te zeggen, van wat 'er aanſtonds na de dood van Leo IV. was voorgevallen, 't zy, dat zy 'er niet genoegzaam van waren onderrecht, 't zy, datze dit wilden bewimpelen, gelyk wel 't waarſchynlykſte is, dat den Doktor de Launoy zelf toeſtaat. 't Zal ons genoegen, door veele voorbeelden getoont te hebben, dat het gebruik van den doorgaatten ſtoel ſedert de elfde eeuw al in zwang ging; en nademaal Mabillon bekent, dat deeze plegtigheit reeds voor Martinus een of twee eeuwen al geoeffent wierd; waarom zou dit niet voor drie of vier eeuwen konnen geſchiet zyn, en waarom wil men niet, datze op 't einde van de negende begonnen heeft? Waarlyk men vind 'er geen natuurlyker begin en gelegentheit tot een diergelyk gebruik, dan dat 'er in deeze eeuw voorviel, en dit is de reden, dat Schryvers, ouder dan Platina, en hy zelf, geen ander bericht gegeeven hebben; dit getuigt eene zekere Robertus van Avinjou, die in de dertiende eeuwe leefde.

Schryvers toegelegt hebben dit gebruik te verzwygen.

Noodeloos is 't, ons tegen te werpen, wat men in Anaſtaſius vind, * namentlyk, dat Benedictus de III. en Nicolaas de I. *op den Patriarchalen of Apoſtoliſchen Troon wierden geplaatſt, gelyk het de gewoonte der Pauſen was*, zonder eenig gewag van de ſtoelen

* *Libr. Viſion. edit. Par. an.* 1513.

Bedenkingen hier over, nader onderzocht.

len te maaken ; want het lichtelyk te oordeelen is, dat door deeze algemeene manier van ſpreeken Anaſtaſius alle de Plegtigheden van d'Inwying verſtaan heeft; Behalven dat het gebruik van den doorgaatten ſtoel niet hinderde, dat men 't vervolgens den Volke niet zien liet, voor dat de Pauſen op den Pauſelyken Troon zaten, die in de groote Lateraanſche zaal was. Daar en boven kan 't zyn, dat het gebruik der Stoelen nogh niet bedacht was, en men 't niet dan een weinig tyd daar na in 't werk ſtelde. Eindelyk, naardien de gedrukte Exemplaaren van Anaſtaſius, noch van de Pauzin, noch van iets, haar aangaande, ſpreeken, wat blyk zou men 'er dan van de ſtoelen vinden? Het gebeurde van Johanna gaf 'er immers den oorſprong van? Schoon 'er nu Anaſtaſius elders van geſprooken had, is 't kenbaar, dat men 'er tegenwoordig te vergeefs naar zoeken zou, nademaal men 'er zelf de Hiſtorie van de Pauzin zoo zorgvuldig beſnoeit heeft.

Dat we nu tot het waare oogmerk van deeze behandeling overgaan ; de verſtandigſten en Mabillon, als mede d'anderen, zyn hier genootzaakt hunne onkunde te bekennen, en die naar giſſingen te bepaalen ; dit zyn 'er de twee voornaamſte van. Eerſtelyk zeggen ze, dat het zeer waarſchynlyk is, dat dit gebruik ingevoert wierd, opdat de geſtalte, waar in zich de Paus in deezen ſtoel bevond, hem deed gedachtig wezen, *dat hy een menſch was, en alle benoodigtheden der menſchelyke natuure onderworpen*; dit waren de gedachten van Platina, die hy niet on-

voor-

oordachtelyk voorſtelt, om genoegzaam
: kennen te geeven, dat hy beducht was,
at een ieder met zyne giffing niet voldaan
ou weezen; want behalven dat, ſpreekt
y 'er niet volgens *zyn gevoelen*, hy be-
oept zich op voorafgaande Schryvers, die
ezegt hebben, dat deeze Stoel tot een ze-
er gebruyk geſtelt was, 't welk de zedig-
eit verbied, niet dan in een doode taal, uit
: drukken; *In ea ſede, ad eam rem perfo-
tâ, genitalia ab ultimo Diacono attrecta-
ntur.* Deezen, die in deeze uitvinding
n zinnebeeld van de menſchelyke geſtelt-
it zoeken, verwarren in hun gedachten
er deezen gegaaten Stoel met den ande-
n van Marmer, die men wel *Stercorea*
oemt, maar niet gegaat is, en waar in
en de Paus plaatſt, om voor hem de
oorden van den 113den Pſalm op te zeg-
n, gelyk reeds bygebragt is. 't Is wel
aar, dat den nieuwverkooren Paus in den
rſten Stoel word aangezegt zyne eer-
: hoedanigheit gedachtig te wezen, maar
at aangaat de tweede Stoel, die doorgaat
as, 't blykt niet, zoo lange de Paus daar
zat, of liever gelegen was, dat men
m iets voor las, waar door hy gedenken
oeſt een menſch te zyn. Men verrichtte
ar zekerlyk ganſch andere zaaken, met
tekere woorden binnens monds uitgeſpro-
n, genoeg te kennen geevende, dat 'er
s geheyms mede vermengt was, en waar
or men d' oogen en ooren der ongodts-
:nſtigen te duchten had. Wy zouden
waar-

* *Caes. Raſpon. Cardin. de Baſilic. Later. c. 12.*

waarlyk wel willen weeten, of de Paus wegens een zekere natuurlyke behoefte, waar van de Heilige Vader niet meer dan de minſte Dorppriester in verſchoont kan zyn, niet beter deed, by zich zelven zyne menſchelyke hoedanigheit gedachtig te weezen, dan dat hem zulks door 't ſchoone zinnebeeld, als men voorwend in een Kakſtoel of dus gegaaten Stoel gegeven wierd? Indien men hem een zinnebeeld van de ydelheit der Waereldſche mogentheden wilde geeven, heeft men 'er dan niet veel eerbaarder en te gelyk nadrukkelyker? By voorbeeld: wanneer de Ceremonimeeſter, *een bos werk in de eene, en een brandende waskaars in de andere handt houdende, driewerf den* ‡ *brand in't werk ſteekt*, zeggende t'elkens: *Pater Sancte, ſic tranſit gloria mundi*, dat is: *O Heilige Vader, dus vergaat de Glori der waereld.* Was dit niet onvergelykelyk de broosheit en onbeſtendigheit der menſchelyke bedryven gevoegelyker aangewezen? Doch 't is maar tyd verſpillen, zich met diergelyke voorwendſelen opte houden. Men heeft reden om verwondert te zyn, dat 'er zich zoo veele verſtandige menſchen mede hebben laaten vergenoegen. Daarenboven is 'er in dit gevoelen te veel loosheit verborgen, om daar door te worden overgehaalt. Dus kan men hier de woorden van een boertig Dichter te pas brengen:

Faciunt nae intelligendo, ut nihil intelligant.

Dat is:

Terwyl men niets begrypen wil,
Geraakt de kennis op den tril.

D'an-

‡ *Vid Chifflet Judic. de Johan.*

D'andere reden, die uitmuntende Schryvers van dit gebruik geeven, zyn niet gelukkiger verzonnen, noch min beſpottelyk dan de voorgaande. Zy zeggen dat het een der Stoelen was, die men in de baden gebruikte, en dat 'er gemeenlyk een van in de Kerken gehouden wierd. Wat ſtelt men zich niet voor veele ongerymtheden bloot, wanneer men de waare reden der geſteltheit verbergen wil! want, behalven dat de Stoelen die men in de baden gebruikte, de gedaante van deezen Stoel niet hadden; vraagen we, wat voor een overeenkomſt men tuſſchen d'Inwying van een Paus, en zodanige Stoelen vind; en waarom juiſt de zelve in de Kapel van St. Silveſter geplaaſt, alwaar de inwying geſchieden moeſt?

Wat andere Schryvers hier van gevoelden,

In overweeging gebragt.

Daarenboven is dit vermeende gebruik, om de Badſtoelen in de Kerken te houden, niet dan eene onderſtelling van eenige hedendaagſche wederſtreevers, die daar uit een tegenwerpzel van den Doorgaten-of Schouw-Stoel hebben willen opmaaken, en 't is zeker, dat geene Beſchryvers der plegtigheden van deeze gewaande Badſtoelen niets melden. Men onderzoeke dan zonder vooroordeel, of 't niet natuurlyker is, de Stoel van ons onderwerp aan te merken, als een gedenkſtuk van een daad, die voor 't oog der ganſche waereld geſchiedde, en die te Rome onmogelyk kon verborgen blyven, dan toevlugt te neemen tot redenen, die t' eenemaal onwaarſchynelyk zyn, en waar mede men zich niet vergenoegen kan, zonder een ongemeene geweldenary. Men

heeft dan zoo veel te meer recht, om zich aan deeze reden te houden, dat de geſtalte van zodanig een Stoel, die ons door veele Roomsgezinden vertoont is, en onder anderen door Clifflet en Chimentel, waar by komt, den ſtant waar in zich de Paus eenigen tyd in deezen Stoel hield en bleef, vertoonende den nieuwelingen het denkbeeld van een vrouw die baaren zoude. Is 'er nu wel iets blykbaarder om te gelooven dat deeze Stoel tot een dubbel gebruik diende, om door dit eerloos Gedenkſtuk te kennen te geeven, hoe de daad van Johanna verfoeyelyk was; en om 'er zich in 't toekomende, in diergelyk een ongeval, door zodanig een onderzoek voor te wachten? Met reden bekent Blondel dat dit de gedachten der oudſte Hiſtoriſchryvers waren die voor Luther hier over geſchreeven hebben, waar tegen de hedendaagſche zich niet behoorden aan te kanten, nademaal zy niets wezentlyks over deeze ſtoffe in te brengen hadden. Indien men 'er niet byvoegt, wat zorge de Pauſen gedragen hebben, om ſedert de eeuw van de Pauzin de Straat te myden, waar door zy eertyds naar de Lateraanſche zaal gingen; insgelyks de Stantbeelden, het afbeeldzel van deeze vrouw vertoonende, op meer dan eene plaats te zien geweeſt; is 'er wel iets billyker voor den Lezer om op alle deeze byeengebragte zaakelykheden te beſluiten, dat men te Rome volkomenlyk overtuigt is geweeſt, dat een vrouw den Pauſelyken Troon bekleed hadde?

Deeze en meer andere bewyzen beveſtigen dat 'er een Pauzin is geweeſt.

't LE-

't LEVEN VAN PAUS JOHANNA,

Onder den Naam

VAN

JOHANNES DEN ACHTSTEN.

II. DEEL.

I. HOOFDTSTUK.

Johannâs verkiezing nader beveſtigt. Hiſtoriſche Voorbeelden van onwaardige Pauzen. Paus Silvesters opgeleyde Gruwelſtukken verzacht.

't Schynt onnoodig te zyn op de waarſchynlykheit van een geſchiedenis aan te dringen, wanneer men goede bewyzen voor haare waarheit heeft. Niet tegenſtaande nochtans, wanneer de Lezer eens met deeze gedachten vooringenomen is, dat de waarſchynlykheit eenigzins mank gaat, vind hy

Waar op een Lezer, om achter de waar-

heit te komen, te letten staat.

hy zich te minder aangeport, om de kracht der geſtelde bewyzen goet te keuren; dies moet men deeze zyne vooroordeelen ontzenuwen, op dat hy zich door de redeneering van eenige * Roomſchgezinde Schryvers niet overeilen laate, die met ſtyve kaaken zeggen: dat *Godt nooit zou gedoogt hebben, dat St. Pieters Stoel, op Chriſtus zelf gegrond, zoo verontwaardiglyk zoude misbruykt zyn.* Een redeneering voorwaar, die niets met allen bewyſt, overmits ze te veel bewyzen wil, en dus zyn 'er ook eenige Roomſche Schryvers niet mede genoegt, gelyk men uit hunne Schriften beſluiten kan. By voorbeeld: ‡ Layman ſtelt onder 't getal van d'onbequaamheit tot het Pauſſelyke, de kindtsheit, 't zinnelooze en de vrouwelyke Sexe; en voor hem had Jan de Paris, Schryver in de XIII. eeuw, de *vrouwelyke Sexe* geſtelt, onder de redenen, die het Pausſchap buitenſluiten. Wie ziet nu niet dat dit de voorzorg zeer qualyk zou doen begrypen, indien 't waar was, dat Godt *nooit diergelyke misſlag gedoogen kon*, gelyk Onuphrius en Ciaconius onderſtellen?

Maar, zie welke gebeurteniſſen veel beter bewys zullen geeven, dan alle redeneeringen, als deeze Goddelyke gedooging zeer gebeurlyk was; gebeurteniſſen die veelvuldige ontheiligingen, werkelyk den Roomſchen Stoel overgekomen, na zich ſleepen, en

* *Onuphr. ad Platin, in Johann.* VIII. *Ciaconius. &c.* ‡ *Layman, Quaeſt. Canonic. de Praelat. Elect. Cap.* XII. *Diling.* 1627. *Johan Paris. Tractat. de Poteſt. Reg. & Pag.* C. XXIII.

en zonder twyffel door de *gedooging van Godt*. Wy zullen hier geen gewag maaken, waarom deezen, die dus redeneeren, onderling niet overeenkomen. Heeft Godt niet meer dan eens gedoogt, dat *St. Pieters Stoel* door ketterſche Pauſen ontheiligt wierd? * Liberius was een Arriaan; Anaſtaſius een Neſtoriaan; Honorius een Monotheliſt; Johannes de XXIII een Atheiſt: en volgens 't gevoelen van veelen der oprechtſte Roomſch gezinde Hiſtoriſchryvers, zou Silveſter de II om Paus te worden, zich den duivel hebben overgegeeven gehadt.

Onkunde deezer Eeuw met vooringenomene bygelovigheden verzeld, alhier onderzocht;

Hoe bygeloovig en ongeleerd de Geletterden in die eeuwen geweeſt zyn, daar van kan dit meede voor een ſtaaltje verſtrekken, nademaal hier gezegt word dat eenigen der oprechtſte Roomſchgezinde Schryvers van gevoelen waren, dat Silveſter, om den Pauſſelyken Stoel te bekleeden, zich den Duivel overgegeeven had. Miſſchien zal men hier, door de oprechtſte Roomſchgezinden, de eenvoudigſte en onkundigſte onder de Geletterden van dien tyd moeten verſtaan, die gemeenlyk ook de voorbaarigſten in 't oordeelen waren, 't zy dat hen d'onkunde in wetenſchappen, buiten 't bereik van hun vernnft, daar toe aanporde; 't zy dat hen d' afgunſt tegen geleerder, die verre boven hun begrip in Studie gevordert waren, hen deeze taal deed voeren. Immers

* *Martin Polon. Sigeb. Platin. Benno. Stella. Philipp. Berg. Ranulph. Ceſtr.*

mers, dit kan den gezonden van harſſenen niet aangewreeven worden, dat een menſch, enkel door Staatzucht zich zoo verre zou weeten te vergrypen, om een daad t'ondergaan, waar voor alle Chriſtenen gruuwen zouden. Maar, genomen deeze afſchouwelyke daad was hier geſchied? Wat zou de Duivel van groot vermogen moeten zyn geweeſt, om alle de Leden tot de verkiezing bevoegt, en 't meeſte gros der Kardinaalen, die belang in eene verkiezing van een openſtaande Pauſſelyken Stoel hadden, tot dit verſtand te brengen, dat ze juiſt tot de verkiezing van een Paus overhelden, ten gevalle van dien Helſchen Geeſt, om 't verbond, tuſſchen den verkiesbaaren Dinger naar 't Pausſchap te helpen ſtaaven! veel liever zoudenwe van deezen Silveſter van ganſch andere gedachten zyn, namentlyk; dat zyne geleerdheit, 't zy in Wiskunde, 't zy in Wysgeerte en Starrekunde, hem een groot aanzien reeds gegeeven hebbende, de onweetenheit dier tyden daar over gebelgt, hem deezen klak aangewreeven heeft, dat men hem van Tovery en Duivelskonſt verdacht hield, en waar uit mogelyk dit valſch gerucht zynen oorſpronk nam, dat Silveſter door dusdanig een gruuwelſtuk, zich den weg tot het Pausſchap zou hebben gebaant.

En hoedanig open gelegt.

Ongere-

II. HOOFDTSTUK.

Ongeregeltheit der Pauſen in 't algemeen beſchouwt. Theodora en Marozia verkiezen Pauſen en Biſſchoppen. Byzondere bedurvenheit der IX. Eeuw aangemerkt.

OM alle de eeuwen over dit onderwerp niet te doorloopen, zullen we ons alleenig ophouden, met deeze, waar in de Pauzin heeft geleeft; en wy zullen vinden, dat 'er niets zoo affchouwelyk is, dat toen niet ongeſtraft in de Kerke kon geſchieden worden. De * Schryver van de Beyerſche Jaarboeken bericht, dat ſedert den tyd van Eugenius den II. die in 't jaar 824 onder eenen opſtand verkooren wierd, de ſtaat van 't gemeenebeſt, t' eenemaal door *ſtaatzucht, gierigheid en kneeflery der voorige Pauſen omgekeert was.* Even voor den tyd van de Pauzin hadden reeds Sergius de II. en Leo de IV. begonnen zich het Pausſchap te bemachtigen, zonder dit hun bedryf den Keizer deelachtig te maaken, ‡ *dat de Romeinen nooit hadden durven onderneemen*, volgens de gedachten van Vader Noach Alexander. Naaulyks was Leo de IV geſtorven, of de Prieſter Anaſtaſius, ſchoon door deezen Paus in den ban gedaan

Hoedanig het verval in zaaken van 't Kerkelyk beſtier veele ongelegentheden baarde.

I 4

* *Avent. Ann. Bojar. Lib.* IV. *p. m.* 227.

‡ *Natal. Alex. Diſſ. in Hiſt. Eccl. Tom.* XV. *p.* 35. *Anaſtas. in Benedict.* III.

daan, dat zelf door 't Synode bekrachtigt wierd, bragt zoo veel door zyne gefleepenheit te weeg, dat hy zich den weg tot het naafte Pausfchap baande, even na dat van de Pauzin Johanna opengevallen. De Jaarboeken zyn vol van fchandelyke konftgreepen, waar door de volgende Paufen, zich tot deeze waardigheit wiften op te beuren. * Platina zegt duidelyk, dat Marinus de II, die hy Martinus noemt, door flinkfche wegen het Pausfchap bemachtigde, en dat Formofus de I *min door verdienfte dan door gunft van* † *Marinus, en niet zonder wederftreeving*, Paus verkooren werd. Wat aangaat Bonifacius de VI. en Stephanus de VII. Baronius beeld hen ieder in 't byzonder af, zulks het zeldzaam te begrypen is, dat men het haatelykfte in de Hiftorie van de Pauzin niet gelooven wil. ‡ Deeze Kardinaal noemt hen *Booswichten en afgryfchelyke Gedrochten.* Hy klaagt dat zy het weezen der Kerke met eene eerloosheit bevlekt hebben, welkers gedachteniffe alleen, tzidderen doet; en volgens zyne gedachten, al wat de Kerk onder haare wreedfte vervolgers geleeden heeft, is niet dan fpel in vergelyking der grouwelen van de negende eeuw.

Waar uit eerlooze bedryven ontfprooten,

De volgende is niet gelukkiger geweeft. § Genebrardus, Aartsbiffchop van Aix, verzeekert, dat *geduurende byna* 150 *Jaaren*, waar meede deeze tiende eeuw fluit, de Kerk door omtrent 50 Paufen, van een onge-

En een reeks van ongeregelde Paufen der

* *Platin in Martin* II. *p.* 314. † *p. m.* 317.
‡ *Ann. T.* X. *ann.* 897. *N.* 1. IV.
§ *Chron. Lib.* IV. *ad An.* 901.

ongeregelt en zoo grouwelyk gedrag, beſtiert wierd, dat ze niet waardig waren Apoſtoliſche genoemt te worden. Om den draad van deezen Schryver vaſt te houden, zoo zouden we, op 't gezag van Genebrardus, hier noch konnen byvoegen, * een lange lyſt van Hiſtoriſchryvers, alzoo weinig, als hy, verdacht, indien de gebeurteniſſen niet al te wel bekent waren. In deeze zelfde eeuw was 't, dat de Vrouwen te Rome alles uitvoerden. De Pauſſelyke Stoel verviel 'er aan 't Spinrokken, en was 'er meer dan ooit aan verbonden. Theodora, en Marozia, twee ontuchtige wanſchepſels, beſtierden na haar goetdunken, de verkiezing der Pauſen. De eerſte had te Rome, omtrent het jaar 908, zodanig een gezag, dat ze zich meeſtereſſe van 't Kaſteel St. Angelo maakte, en de Pauſen naar haaren zin verkiezen deed. Johannes, een haarer Minnaars, was door haar Biſſchop van Bolonje geworden, vervolgens tot Aartsbiſſchop van Ravenna verheven, en wierd eindelyk tot Paus verkooren, onder den naam van Johannes den XI. Deeze Theodora was moeder van Marozia; een vrouwmenſch, wiens ſchoonheit en ſchranderheit de genegentheit der edelſte Romeinen won, waar door zy van verſcheide liſtige aanſlaagen meeſtereſſe werd. Zy zich mede, gelyk haare moeder, van 't Kaſteel St. Angelo

Roomſche Stoel beklommen.

Twee eerlooze wyven maaken haar het beſtier van Rome magtig.

I 5 verzee-

* *Lunprand. Glaber. Mart. Polon. Rolwinc. Sigon. Naucl. Crantz. Avent. Sabellic. Onuphr. Baron. Bellarm. Spondan. du Cheſne &c. T. X. Ann. 925. N. IX.*

verzeekerende, dat toen onder Adelbert Markgraaf van Toskane ſtond, by wien zy een zoon, Alberik genoemt, had; en na de dood van deezen Adelbert, trouwde ze zynen zoon Guido geheeten. Dus dan mede over der Pauſen verkiezing gezag voerende, zette ze Johannes den XI af, liet zynen broeder ombrengen, Leo de VI in de gevankenis ſterven, en plaatſte in 't jaar 931 Johannes de XII op den Pauſſelyken Stoel, door Sergius den III bezeten. Een weinigh anders verhaalt zulks in het 12 deel van zyn Hiſtoire Eccleſiaſtique, Mr. Fleury, Prieſter, Prioor van Argenteuil en Biechtvader des Konings van Vrankryk, namentlyk: dat na de doot van Paus Stephen den VII. Johannes den XI verkoren wierdt tegens alle recht en reden, door toedoen van zyne moeder Marozia, vrouwe van Guido, halve Broeder van den Koning van Lombardye, voorheenen Hugo, Grave van Arles; want behalven dat gemelde Johannes nog geen 25 jaren out was, was hy een onechte zoon van Marozia zelf, dien Paus Sergius de III. by haar geteelt hadde. Baronius jammert niet weinig, dat men door de kuipery deezer Vrouluiden, op den Pauſſelyken Troon, dan haare Minnaars, dan haare Baſtaarden, dulden moeſt. Deeze Jaarboekſchryver verhaalt dit gebeurde, van zoo een vreemden afſchouwelyken en vuilen aart te zyn, dat hy zelf ducht, of 'er niet wel iets fabelachtigs onderſchuilde.

En weeten het gezag over de verkiezing der Pauſen in handen te krygen.

Drie Pauſen

In de elfde eeuw *gedoogde Godt*, dat de Kerk een wanſchapen lichaam van drie hoofden

den werd, en door drie Pausen wierd bestiert, te weeten: Benediktus IX. bekleedde den Pausselyken Stoel in't Paleis van Lateranen, Silvester de III, en Gregorius de VI. hadden St. Pieters Kerke in; die Platina zelf *afschouwelyke Gedrochten* noemt, klaagende over den deerlyken toestand dier tyde, zulks den Roomschen Stoel, aan den meestbiedende veyl stond. teffens ingevoert;

Hoe geweldadig Urbanus de VI den Pausselyken Stoel bezat, geeft ons de Historie van de veertiende eeuw te kennen. Naaulyks was hy Paus geworden, of spatte tot de snoodste wreedheit uit; vyf Kardinalen (wie hoorde ooit gruwelyker stuk!) wierden door een ontmenschden wrok, op hen geladen, in leere zakken genaait en in zee geworpen. Om deeze Kerkbaas den voet dwars te zetten, quam hem Robertus Bischop van Cambray in 't vaarwater voor den boeg te leggen, die onverstaagt dreef, dat zyne verkiezing onwettig was, en het eindelyk zoo verre berokkende, dat hy Urbanus uit den zetel drong en 'er zelf in zitten ging. Meer dan 15 Jaren, zette hy zich onder den naam van Clemens den VII. in dit Pausschap pal, zulks hem de Vorsten van Vrankryk, Engelandt, Schotlandt, Spanje en Napels de handt boden. Urbanus zat ondertusschen mede niet stil, de Italiaansche Prinsen ten dienst hebbende. Wederzyds hoorde men niet dan blixemen en donderen door het uit geeven van den vervaarlyken Kerkban, waar in ze elkander zodanige wydsche namen gaven, dat Antikrist, En meer buitensporighe-den aangeweezen.

krift, Ketter, Scheurmaker, Verrader enz. maar flechts eertytels waren, waar in de een den ander den loef afftak. De Napelfche Koning wierd door Urbaan in den ban geflagen, naardien hy zich tegens hem gewapent had, daar deeze Vorft zoo weinig ontzag voor toonde, dat hy den Paus by de kladden kreeg en in den kerker floot, doch door voorbede eeniger Kardinalen weder ontfloeg. In al dit gewoel, dagvaarde hy deeze Vorft der Napolitanen om zich te Nocera te komen verantwoorden, waar in die gehoorzaamde; maar zodanig met gewapende krygsknechten verzien, dat de Paus, hem niet durvende afwachten, van angft zyne biezen pakte, en naar Palermo in Sicilië vluchtte. De Koning van Napels onderwyl te fterven komende, waande Urbanus van zyn Ryk meefter te zullen worden, doch moeft wel haaft het hagje laaten glyden, en een blauwe fcheen geftoten te hebben, naar Rome keeren, alwaar hy eerlang ftorf, zulks de Pauffelyke Stoel aan een ander veyl wierd. Onder 't houden van 't Concilie te Pifa, in de vyftiende eeuw, was de Kerk mede van drie Paufen verzien: Benedíktus de XIII, Gregorius de XII en Alexander de V. op wien Johannes de XXIII volgde, die vervolgens afgezet werd, wordende van 40 misdaaden overtuigt. Zou men nu hier op deeze vraag niet mogen toepaffen, te weeten: *Indien Godt gedoogt heeft, dat de Roomfche Stoel, door alle deeze affchouwelyke misdaaden dus gefchonden en bezoetelt geworden was; zoude hy dan*

ook

ook wel gedoogen konnen, dat de zelfde Stoel, door de verheffing van Johanna tot het Pausſchap, ontheiligt wierd?

De ſcherffery ter zyde geſtelt; wanneer men door de klaarblykelykheit der gebeurteniſſen overtuigt word, is 'er geen verder onderzoek noodig, of het mogelyk zy dat Godt die heeft gedoogt of niet. Dus wikkelt zich Baronius ook in deeze redeneering niet in. Hy ‡ wiſt zelf aan deeze Goddelyke gedooging, een zeer goeden glimp te geeven, dat, wanneer men zyne redenen naagaat, het bezwaarlyk valt, niet te beſluiten, *hoe noodig het was, dat het Godt gedoogde, op dat het de ganſche Waereld bleek, hoe 't misdryf der Pauſen nooit de Kerke overhaalen zal.*

Redeneering over het gezegde ten beſluit gebragt.

't Schynt dan t'eenemaal, wat men hier ook van zeggen mag, dat *Godt*, deeze buitenſpoorigheden, den Stoel onderhevig geweeſt, *heeft gedoogt*; 't zy in 't algemeen of in 't byzonder, voornamentlyk in de negende eeuwe voorgevallen, en dat 'er niets waarſchynlyker is, dan de geſchiedenis, waar van ze behelzen: Of indien men in 't betwiſten van de waarſchynlykheit volhard; word vereiſcht, dat men deeze twee zaakelykheden bewyſt; eerſtelyk: Dat *Godt meer verpligt is, eene vrouw van den Pausſelyken Troon te weeren, dan te hinderen, dat de Kerke geen Paus heeft, die of trouwloos in zyn beſtier, of een Veinzaart, of Ketter, of Atheiſt zy*; ten tweeden: dat men bewyſt, dat in eene eeuw, waar in alles verward

‡ *Tom.* X. *An.* 900. *N.* 1. II.

ward ſtond, en waar niets in de Kerke verricht wierd, dan door kuipery en door t'zamenſpanning, *dat het onmogelyk is, dat een vrouw onder 't kleed van een man, een middel heeft gevonden, om de verkiezing van 't Pauſſchap, op haar te doen vallen.*

III. HOOFDTSTUK.

Een Vrouw beklimt den Patriarchialen Stoel van Konſtantinopelen. Oorzaak van 't verval van dat Patriarchſchap. Het Baartdragen hinderlyk aan wereltlyke Amptenaren.

ALles wat men, 't zy van de Pauſen in 't algemeen, 't zy in 't byzonder van den Staat der Roomſche Kerke in de eeuw van de Pauzin zeggen kan, geeft reeds aan haare Hiſtorie een groot merkteken van waarſchynlykheit. Noch moeten 'er nu eenigen in de byzondere omſtandigheden van de gebeurtenis zelf gezocht worden. Vervolgens zien deezen, die ons de Hiſtoriën, in 't eerſte Deels veertiende Hoofdtſtuk te vinden, hebben te boek gezet, de vermomming van Johanna als eene zaak aan, waar van de waarſchynlykheit verre te zoeken is.

Zelfs weeten we niet of een zeker voorbeeld van vermomming, als Mabillon bericht, omtrent ten tyde van de Pauzin voorgevallen, niet beter, met deeze van haar,

haar, overeenkomt, dan met eenen Patriarch van Konſtantinopelen; waar van dit de geſchiedenis is, door deezen * Mabillon, uit een Kronyk van Lombardië getrokken, en t'ſamengeſtelt door een Monnik van Mont Caſſin, Herembert genoemt, afkomſtig van de Hartogen van Benevento, die omtrent 30 Jaaren na de Pauzin, of na de Dood van Leo den IV ſchreef. † Deeze is 't waar van aan een Prins van Benevento Arechiſe genoemt, ontdekt wierd, dat, die d'Aartsvaderlyke Stoel van Konſtantinopelen bezat, een Vrouw was. Nu kan men oordeelen, of de Prins, na een diergelyke ontdekking, ook verzuimde zynen vlyt aan te wenden, om de Kerk van Konſtantinopelen van deeze bedriegery t'onderrichten. De waarſchouwing was niet vruchteloos gedaan; het bedrog werd ontdekt, en de gewaande Patriarch ſchandelyk verdreeven. Wy maaken ons niet ſterk aangaande Arechiſes ontdekking, dan alleen wegens de byzondere omſtandigheden, waar mede de voorgaande voorbeelden verzelt gaan. Dit zyn de voorvallen, die de Legendariſſen doen veroorzaaken, om de Hiſtoriën zelf verwonderlyk, of veeleer belachelyk te maaken, en 't verſcheeld ons niet wat men 'er van gelooft of niet; doch, zie echter waarom wy op de zaak van Arechiſe blyven ſtaan; 't is om dat het ſcheen, dat zich de zaak dus eenigermaaten toedroeg, waar door het gerucht, zich toen ver-

Een Patriarch van Konſtantinopolen mede een vrouw bevonden;

En word verdreeven.

Volgens wat 'er de Legende Schryvers van opgeeven.

* *Mab. Mus. Ital.* P. I. *p.* 27.
† *De Paus Leo* IV. *Storf in 't jaar* 854.

verſpreide, dat de Aartsvaderlyke Stoel van Konſtantinopelen, door een Vrouw bezeeten wierd. Want ſedert den tyd van deezen Arechiſe, die door Karel den grooten herſteld werd, waren 'er te Konſtantinopelen niet dan de volgende Patriarchen; *Nicetas*, ſedert het jaar 766. waar van Theophanes waarlyk een gelubde maakt; maar nochtans door geen bedriegery verkooren was, en ook geenzins van den Stoel gedreeven, dien hy tot zyn dood bekleede; *Paulus* de IV. die gewilliglyk het Patriarchſchap onder de Keizerinne Irena afſtond, om het *Taraiſus* te doen bekleeden, die van Leek, Patriarch gemaakt wierd, en in 't jaar 806 met een glimp van heiligheit ſtorf; *Nicephorus*, die Leo de Armenier in 't jaar 815 in een Klooſter bande, alwaar hy mede, zoo de Hiſtoriſchryvers berichten, heiliglyk overleed. *Theodotus* was wel een waereldlyke, maar een echte zoon van *Patricius Michel*, wiens Patriarchſchap omtrent twintig jaaren duurde.

Verſcheide Patriarchen van dien tyd bygebragt.

Om niet verre van 't aangeweeze oogmerk door den Monnik Herembert af te dwaalen; het bleek klaar door deeze opvolging, dat 'er toen geen ingedronge vrouwen, den Aartsvaderlyken Stoel van Konſtantinopelen bezaten. 't Is echter te waarſchynlyker, dat de Latynſche Monniken tot het verval van deezen Stoel quamen, als te Rome in de Perſoon van de Pauzinne Johanna gebeurde. De gelegentheit daar toe ſtond ſchoon: 't krakkelen was toen op 't allerhevigſte; en d'ontdekking van Arechiſe, zoo

Wat oorzaak tot het verval van 't Patriarchſchap gegeeven heeft.

zoo wel als zyn gezantſchap te Konſtantinopelen, kon 'er niet gevoeglyker worden uitgevonden.

Om weder onze Hiſtorie van Johanna te vervolgen; zy had dies te beter gelegentheit haare Sexe te verbergen, nademaal in dien tyd de Italianen en Weſter-Volkeren geen baard droegen, gelyk dit by de gedenkpenningen hier voor reeds aangeweezen, en by de Standbeelden genoegzaam blykt. * Waarſchynlyk dat toen de Italianen insgelyks hier op geſtelt waren, als 't Parlement van Parys in de verledene eeuwe. Want volgens bericht van den † Abt van St. Real, kon Francois Olivier als Requeſtmeeſter in dit Parlement niet ontfangen worden, *dan met bevel om zynen langen baard te laaten afſcheeren.* Blondel zelf weerſpreekt deeze gewoonte niet, die toen in 't Weſten in gebruik was, en zeer veel tot de verwiſſeling der Sexe holp. De Grieken zagen 't als een verwyftheit aan, ſchandelyk voor den Geeſtelyken, dies men 't dus onder hunne voornaamſte beſchuldiging, tegen de Latynen, geſtelt zag. Dit is wat ‡ Nicolaas de I, die de tweede opvolger van Johanna was, toeſtaat, in een brief aan Hinkmar over de beſchuldigingen der Grieken geſchreeven. § Chalcondyla die de Hiſtorie van de Pauzin verhaalt, eigent duidelyk de beguicheling die zy op den Roomſchen Stoel pleegde, de

* *Ma. 6. li. H. Ital. p.* 73. † *De l'uſage de l'Hiſtoire Diſcours.* V. ‡ *Epiſt.* LXX. *T.* VIII. *Concil. col.* 471. § *Chalcond. Hiſt. Tunc. Lib.* VI. *p. m.* 200.

gewoonte der Italianen van 't baard ſcheeren toe. Dat de beruchte * Pierius Valerianus een vertoog aan den Kardinaal Hypolites de Medicis, die in 't jaar 1529 Kardinaal wierd, deed, was om 't gebruik der lange baarden weder in te voeren; en deeze redenvoering was uitdrukkelyk aangelegt, om dat de vernietiging van dit gebruik, oorzaak had gegeeven, dat 'er een Vrouw den Pausſelyken Stoel bekleed had. Hier uit is genoeg te zien, dat deeze merktekenen van waarſchynlykheit, niet verre gezocht zyn.

Blondels twiſtredenen over Johannâs reize naar Athene ongezien.

D'andere omſtandigheden zyn mede niet verre na te ſpeuren. Ook zal 't ons weinig hinderen van waar Blondel zyne ſtrydredenen van daan haalt. By voorbeeld, de Reize van Johanna naar Athene, is geene zaak die deeze Hiſtorie hinderen kan. Want waarlyk, is 'er wel iets natuurlyker en gemeender, dan deeze weetgierigheit voor een Stadt, die eertyds het Toneel der geleerdheit verſtrekte? *men moeſt 'er geduurig Grieks ſpreeken*, zegt Blondel, *en dit alleen zou konnen voldoen om een weetgierige en naahaakende geeſt der Geleertheit op te wekken.* 't is wel waar, dat ze toen zoo bloeyende niet als eertyds onder den toezicht van Bardas was, maar echter noch niet t'eenemaal uitgebluſt, nademaal 'er † Johannes Erigenes een Schotsman, zoo berucht in twiſtredenen over 't H. Avondmaal, eenige jaaren achtereen, de Griekſche taal leerde.

Men

* *Johann. Pier Valer. pro ſacerdot. barbis ad Card. Med. Fol.* 21. *Lond. Ann.* 1533.

‡ *Hector. Boeth. de Reb. Scotic.*

Men moet het niet zeer vreemd vinden, dat Johanna te Rome onderwees, nademaal 'er toen buite deeze Stads muuren, een ſchool, in St. Martens Klooſter was, waar men de gewyde letteren onderwees. * Anaſtaſius, Du Cheſne en de Launoy getuigen, dat dit ſchool ſedert den jaare 847. bloeide, en 't was uit dit Collegie, dat Leo de IV gevordert wierd, om het Pausſchap te bekleeden.

Waar Johanna te Rome haar onderwysles-ſen gaf.

Wat de Hiſtoriën getuigen, van de achting die Johanna in haar beroep, zoo wel door haare goede zeden, als door haare wysheit verworf, toont genoeg aan, dat wanneet ze tot het Pausſchap verheven was, in een zoo groote onwetenheit niet leeven zoude, als men zich zou mogen verbeelden; en indien 't zelf waar was, dat Johanna voor dien tyd noch geen Orde van 't Klerkſchap ontfangen had, gelyk men voorwend, zoo was 't toen geen buitengewoone zaak, Pauſen verkooren te zien, zonder eenige ordens regulen te hebben ontfangen. Wy zullen hier niet aanhaalen, dan 't Voorbeeld van Conſtantinus den II, ‡ die de ordens niet dan na zyne verkiezing tot het Pausſchap ontfing, vermits hy een Leek was, die door toedoen van den Hartog van Nepi ingedrongen, hem door wapenen geſterkt, binnen Rome bragt, en op den Stoel holp: doch eerlang uit den zetel gedrongen, van zyn gezicht berooft wierd. Gelyk 'er veele ongeregeldheden en geweldpleegingen, in

Welke gebruiken men toen wegens geeſtelyke ordens had.

* *Anaſtas. in Leo* IV. *Launde Scol. celebr. Cap.* XIII. ‡ *A.* 767.

deezen handel in zwang gingen, als ons Baronius bericht, zoo kan 'er het voorbeeld niet dan krakkeelen zyn. Maar het Roomsche * Ceremoniboek, spreekt 'er uitdrukkelyk dus van: *Voorts, indien deeze, die tot het Pausschap verkooren werd, de geestelyke ordens noch niet ontfangen heeft, gelyk 'er eenige Voorbeelden van zyn, zal een Kardinaal of Bisschop hem die opdraagen, en hy zal ze alle ontfangen, zelf die van 't Priesterschap, op den zelfden dag.*

Hoedanig het Pausschap onder alle Landaarden verkiezelyk was.

Het Land van ‡ Johannâs geboorte, voldoet mede niet om haare Historie in twyffel te trekken. Andere Pausen zyn 'er geweest, niet alleen Duitschers, maar die zelfs nooit Rome hadden gezien; getuigen zyn, Damasus de II en Victor de II. beiden uit Beyeren, volgens bericht van Platina. Vernier Rolevink heeft beuzelachtig gehandelt, over 't gevoelen van die gelooft hebben, dat het voorval van Johanna de Duitschers buiten 't Pausschap geslooten had, in plaats van dat ze voor dit geval buiten gesloten waren. Daar zyn zelf Pausen van Sirië, Spanje, en Vrankryk geweest, toen de Pausselyke waardigheit noch niet alleen aan Italiaansche Kardinaalen bepaalt was. In Anastasius, Martinus Polonus, Platina en Stella kan men voorbeelden van Pausen zien, van wien men noch afkomst noch vaderland kende.

Dus

* *Cerem. Rom. Sect.* II. *Cap.* I. *P. m.* 13.

‡ *Nugantur aliqui hac de causa nullum. Ailman in Papam eligi quod valsum esse constat. Vern. Rolev. Fascic. Temp. Ætat.* VI. *F.* 66.

Dus neemt het in de kraam komen van Johanna, noch de geſchapenheit deezer gebeurtenis, niets van de waarſchynlykheit haarer Hiſtorie weg. Men behoeft 'er niet dan Blondel op te hooren. ‡ *Wat is't vreemd, zegt hy, indien een Vrouw quaad van gedrag, duchtende voor d'ontdekking haarer ſchande, zich meer intoomt dan haare ſtaat en de tyd haar niet gedoogen kan, die by alle gelegentheden van de nood een deugd maakt, en zich aan 't gevaar der droevigſte gebeurteniſſen bloot ſtelt.* Men zal dan dit Hoofdtſtuk eindigen, gelyk Platina zyn verhaal van de Pauzin eindigt, zeggende: *dat 'er in gevolge van dit niets is, of 't kan wel mogelyk zyn.*

Waar door de Hiſtorie van de Pauzin, niet ontzenuwt worden kan.

IV. HOOFDTSTUK.

Liſtigheden van eenige Schryvers, om door verſcheide verdichtſelen de Hiſtorie van Paus Johanna verdagt te maaken. Aardigh verzonne zeltzaamheden en wonderdaden van de Roomſche Kerk voor oogen geſtelt en ontzenuwt.

DEeze overeenkomſt kan voor een derde merteeken van waarſchynlykheit verſtrekken. Het blykt door 't voorgaande genoeg, dat de Hiſtorie vau de Pauzin, geen bloote vertelling is, met voordacht opgeſtelt. Maar 't zal in vergelyking van deeze gebeurtenisſe, met een oneindig getal

‡ *Eclairc. p.* 75.

belagchelyke verdichtſelen noch beter blyken, ſchoon men ze langen tyd voor ernſtige bedryven aangezien heeft. * Baronius en Blondel hebben 'er een merkelyk getal byeen geſchraapt, met oogmerk, om te doen gelooven dat de Hiſtorie van de Pauzin van de zelfde natuur was, maar 't ongemeen onderſcheid dat 'er tuſſchen de Hiſtorie, wat dit betreft, is, en deeze Verdichtſelen, moet men 'er gantſch verſcheidentlyk van oordeelen. Men heeft zich niet te verwonderen, als men een vertelling, van alle waarſchynlykheit ontbloot, ten einde om te misleiden t'ſamenflanſt, maar 't is nochtans zeldzaam, dat zodanige menſchen, als Monniken, d'allerhardſte en ongeſchikſte vertellingen verduuwen konnen, en zich echter zoo zwaarhoofdig over eene geſchiedeniſſe alzoo waarſchynlyk als deeze toonen, zonder acht te ſlaan op rechtmaatige bewyzen, die men 'er vervolgens van bybrengen zal.

Verdichtſelen om de Hiſtorie van de Pauzin verdacht te maaken voorgeſtelt, doch vruchteloos.

't Zou zonderling zyn, om de Hiſtorie van de Pauzin met zekere buitenſpoorige vertellingen voor te ſtellen, waar uit de Monniken en Jezuiten zoo driftig de waarheit trompetten; en waar van zy zich zoo behendig dienen, wanneer 't 'er op aankomt om 't Pauſſelyke gezag t'ondersteunen. Het vertrouwen van Vader Clifflet om deeze vertellingen gezag te doen hebben, is doorgaans verwonderlyk, nademaal hy zelf zoo zeer tegen de Hiſtorie van de Pauzin voorgenomen is, in een brief over dit onderwerp

* *Baron. Ann.* 853. *N.* 61. *Blond. Anacr. p.* 65. 66. *&c. Eclairc. p.* 93.

werp geſchreeven. Maar 't is deezen Clifflet alleen niet; hy heeft dit met veele andere Schryvers zyner Geloofsgenooten, gemeen: gelyk Baronius, zoo wel in zyne Jaarboeken als in zyne aanmerkingen over 't Martelaarsboek, Serarius in zyne Hiſtorie van Mentz, Ciaconius in zyne aantekeningen over 't leven der Pauſen, Bzovius in zyn vervolg der Jaarboeken van Baronius, enz. hebbende allen aan duizenderly ongerymde verdichtſelen geloof gegeeven, wiens wangunſt tegen de Hiſtorie van de Pauzin, wy niet zullen ophaalen.

Voorbeelden van Magdalena, Marta en Lazarus, 't inſtorten van den Vrede-Tempel te Rome, 't wonder beeld van Chriſtus; en anderen.

Maar om deeze aanmerking in zyn volkomen dag te zetten, zal 't niet ondienſtig zyn, alhier eenige deezer vertellingen by te brengen. Wy ſtellen dan in deezen rang de aankomſt van * Magdalena met Martha en Lazarus in Provence; 't nederſtorten van den Vrede-Tempel te Rome, 's nachts van de geboorte van Jeſus Chriſtus; wat men van een † Chriſtus-Beeld zegt, dat hy zelf aan Abgarus Koning van Edeſſa zond, door wiens hulp deeze Stad, uit handen van Coſroës, die de zelve belegert had, verloſt wierd; als mede van 't ‡ Biſſchops Ampt van Deonys den Areopagiet te Parys; d'uitruſting van eenen § Paus Cyriacus genoemt, die men ten navolger van Pontiaan ſtelt, en aan 't hoofdt van de elf duizend maagden plaatſt; de zeven Slaapers :-: van Epheſe,

* *Baron. ad Ann.* 35. *N.* 5. † *Baron. ad Ann.* 31. *N.* 62. ‡ *Baron. ad Ann.* 109. *N.* 41.
§ *Jaques de Voragine. Baron. Ann.* 237. *N.* XI.
:-: *Baron. Ann.* 254. *N.* 25.

die men ſedert den tyd van den Keiſer Decius doet ſlaapen, tot aan den Jongen Theodoſius, dat omtrent twee eeuwen is; de te rugroeping van de ziel van Trajaan uit de Helle, door de gebeden van Gregorius den Grooten; het bedryf van een zeker Biſſchop van Auxerre, Germanicus genoemt, die *door bevel*, de Koning en Koningin der Bretons afzette, om dat ze hem *niet erkenden*, en ſtelde in hunne plaats een *Oſſenhoeder met zyn Vrouw* op den troon, om dat deezen Boer, *Benedictus Germanicus* zoo goedgunſtig onthaalt had, en voor hem zyn * *eenig Kalf, dat hy had, geſlagt.* Deeze Sprookjes en veele anderen alzoo ongerymt, zyn in de Jaarboeken met ernſt ter neergeſtelt, en men heeft ze langen tyd met het grootſte vertrouwen ter waereld gelooft. Ondertuſſchen kan een ieder het onderſcheid zien, dat 'er tuſſchen deeze grove en ongeſchikte Verdichtſelen, met de Hiſtorie van de Pauzin is, doch men zal dit onderſcheid, noch beter, door de volgende aanmerkingen gewaar worden.

Welke verdichtſelen aan 't oordeel van onpartydigheit dienen getoetſt.

I. Het meerendeel deezer vertellingen, zyn niet dan door een of twee Hiſtoriſchryvers bericht, in plaats dat de Geſchiedenis van de Pauzin door een zeer groot getal Schryvers beſchreeven is. Waar uit heeft men, by voorbeeld, het nederſtorten van den Roomſchen Vrede-Tempel, 's nachts van de geboorte van Jeſus Chriſtus van daan gehaalt? welke overhoopvalling, die volgens 't bericht van † Baronius, in 't algemeen als

* *De gulde Legende.* † *ad Ann.* I. N. XI.

als een waarachtige en ontwyffelbaare zaak is aangezien. Indien men nochtans deeze Kardinaal gelooven wil, de eerſte die dit voorgewend Mirakel uitgevent heeft, is een onzeekere Schryver van gemeenzaame leſſen, die onder den naam van Petrus Damiaan te voorſchyn komt, en in de elfde eeuw ſchreef. Is 't nu wel geloofliyk, dat, zoo deeze Roomſche Tempel juiſt op de geboorte van Chriſtus ingeſtort was, noch d'Evangeliſten, noch d'Apoſtelen, noch d'eerſte Chriſtenen, noch eenig Hiſtoriſchryver, van welker Godtsdienſt hy zy, geen enkel woord van een zoo ongemeene inſtorting zou gerept hebben, en dat echter de gedachtenis hier van tot in de elfde Eeuw was bewaart geweeſt? De te rugroeping van Trajanus uit de helle, door de gebeden van Gregorius den Grooten, is niet dan een verſiering van Johannes den Diacon, in 't leven van Gregorius, of van den valſchen Damaſceñer, in een redenvoering van de *Fidelibus Defunctis*. Ook kan men by die verdichtſels voegen, zodanige Pauſen die geweeſt zyn, of verſiert, of buiten hunnen rang geplaatſt, als eenen Leo na Liberius, Fabiaan na Vigilius, Paulus of Stephanus na Benediktus den III. enz. Door een of twee Schryvers vind men ze in 't Regiſter der Pauſen ingevoegt, zonder van iemand daar in gevolgt te worden; dit is dan zeer verſchillende van een groot getal Schryvers, die de Geſchiedenis van de Pauzin getuigen, ſchoon ze belang hadden om 'er niet van te handelen. De aangetoonde

En overwogen zynde met de Hiſtorie van de Pauzin vergeleeken worden.

voorbeelden zullen nu voor een beſcheiden Lezer konnen voldoen.

II. Geſtelt, dat deeze geſchiedenis door een groot getal Hiſtoriſchryvers is bericht geweeſt, zoo is 't niet min aanmerkelyk, nademaal veele niet zyn bericht geworden, dan in een zeer ruimen tuſſchen tyd van gebeurteniſſen, en zulks van aaloude Schryvers, die geen belang om ze te verduiſteren hadden, om 'er geen woord van te reppen. Dit kan men van de Pauzin niet zeggen, gelyk ter zyner plaatſe blyken zal. Wat men van de voorgewende inſtorting van den Vrede-Tempel heeft gezegt, word nergens voor de elfde eeuw beſchreeven gevonden, gelyk reeds aangetoont is. D'aanlanding van Magdalena te Marſelje, en alles wat men van den Heiligen Balſem heeft gezegt, zyn vruchten van laatere eeuwen, namentlyk, de bygeloovige eeuwen. Evagrius Schryver in de zesde eeuw, is d'eerſte die van 't Beeld van Edeſſa geſprooken heeft, dat Jezus Chriſtus zich zelven op een zweetdoek hadde ingedrukt. * Euſebius die in 't breede alle de vermeende handelingen van Chriſtus met den Koning van Edeſſa beſchreeven heeft, meld geen een woord van dit Beeld, gelyk ook niet † Procopius van 't Mirakel, zoo men waant, dat het zelve deed, om de Stad Edeſſa van de beleegering te verloſſen, door den Koning Coſroes ingeſloten. Volgens d'uitreekening van den Dok-

Waar aan deeze verdichtſelen moeten getoetſt worden, en als dan in zich zelf vervallen door haare blykbaare onwaarſchynlykheit.

* *Euſeb. Hiſtor. Eccleſ. Lib.* I. *Cap.* XIII.

† *Procope, Oorlog tegen de Perſianen.* II. *Boek. Cap.* XII.

Dokter *de Launoy, telt men meer dan negen honderd jaren tuſſchen-tyd, tuſſchen Pontiaan, wien men wil dat Cyriacus zou gevolgt zyn; en Elizabeth de Schonaugie is d'eerſte, die van deezen Cyriacus, en van de ganſche Legende van elf duizend Maagden geſproken heeft. Twee voornaame verſchilligheden zyn 'er dan tuſſchen veele deezer Verdichtzelen en de Hiſtorie van de Pauzin. D'eene die onderſtelt dat de Bibliothekaris Anaſtaſius, geen gewag van Johanna heeft gemaakt; waarlyk is 'er veel tuſſchentyd tuſſchen dit voorval in 't midden van de negende eeuw, en 't verhaal dat men 'er van doet, of van Ranulphus in den aanvang van de tiende eeuw, of van Marianus Scotus in 't midden van de elfde; doch daar zyn 'er nochtans geen van 3, 4, 5, en 6. eeuwen, gelyk we in 't meerendeel der vertellingen konnen gewaar worden. D'anderen als in 't belang van den Chriſtelyken Godtsdienſt zynde, om alle deeze Mirakelen op te haalen, zoo zouden de gelyktydige Schryvers niet verzuimt hebben om ze te verhaalen, indien zy eenigen grond hadden gehad, dat men van de Hiſtorie van de Pauzin niet zeggen kan, als dat die van dit gewigt was, om ze ter eere van den Heiligen Stoel met eene ſtilzwygentheit te begraaven.

III. Alle deeze Hiſtoriën zyn dan klaarblykelyk verdacht, 't zy door 't klein getal der Schryvers die ze verhaalt hebben, 't zy door den tuſſchentyd die 'er tuſſchen de gebeurtenis en 't verhaal is; maar 't is nochtans

* *Epiſt. Part.* ‡ *Epiſt. ad Car. Maur. Teller.*

Waarom en om wat reden men eenige Hiſtorien verdacht houd.

tans van gewigt, op de hoedanigheit deezer Schryvers acht te geeven: of zy van een oprechtigheit zyn en van een genoeg bekende bequaamheit, om rang onder de geloofwaardige Hiſtoriſchryvers te neemen; en of zy geen kreupele Legende Schryvers zyn, luiden van aart als den Schryver van Mariâs Hemelvaart, als Simon de Metaphraſt, Nicephorus, Antonius Aartsbiſſchop van Florence, en Andreas van Kreten, van wien Launoy zegt, dat alle de Geleerden getuigen, * *dat deezen en hunsgelyken, geen naaukeurigheit noch oordeel hebben*; dat ze zyn, *uitſchryvers van ongeregelde boeken, en die zonder overleg de belagchelykſte vertellingen goed keuren.* Doch dit kan met recht den Hiſtoriſchryvers van de Pauzin niet verweeten worden.

Men voege alle deeze zaaken by een. I. De vertellingen zyn van waarſchynlykheit ontbloot. II. Zy worden niet dan van een of twee ſchryvers verhaalt. III. Deeze Schryvers zyn t'eenemaal niet geloofbaar. IV. Men bericht de gebeurteniſſen niet dan na een zeer lang verloopen tyd dat ze geſchied zyn, alhoewel men 'er belang genoeg ingevonden had, om ze in haaren voorgevallen tyd te beſchryven. Maar I. De Hiſtorie van de Pauſin behelſt niets, dan dat waarſchynlyk is. II. Zy word door meer dan hondert Hiſtoriſchryvers beveſtigt. III. De voornaamſten deezer Hiſtoriſchryvers zyn geloofwaardige Schryvers. IV. Waar is't dat ze de zaak met eenigen tuſſchentyd van de ge-

Doch waar mede de Hiſtorie van de Pauſin niet kan vergeleeken worden, ver-

* *Laux. Animad.* XIV. *in Thierſum. p.* 253.

gebeurteniſſe verhaalen; maar deeze tuſſchentyd is op verre na zoo groot niet, dan deezen die men aanmerkt ten opzichte van de meeſte deezer geſchiedeniſſen, en de gelyktydige Hiſtoriſchryvers hadden een blykbaar belang, van de Pauzin niets te melden, gelyk men vervolgens zien zal. V. De Hiſtorie van de Pauzin, heeft, om met korte woorden uit te drukken, alle de merktekenen van waarſchynlykheit, als reeds aangemerkt is; daar in tegendeel deeze vertellingen, telkens eenige wezentlyke misſlagen, met de waarſchynlykheit niet overeenkomende, vertoonen.

mits die volkomen waarſchynlyk is.

V. HOOFDTSTUK.

Onderſcheidentlyke Geſchiedeniſſen onder een gemengt. Wonderlyke uytvinding van Aventinus op de hiſtorie van de Pauzin, als zich zelven wederſprekende en zyn kinderachtig bewys.

ONuphrius heeft een aanmerking, waar uit men een vierde merkteken van waarſchynlykheit trekken kan. Hy zegt, ‡ *dat'er geen leugen is, die haar beginſel niet van iets waarachtigs ontleent.* En op deezen voet, hebben zo wel hy, als alle de anderen ondernomen, tegen de Hiſtorie van de Pauzin te ſchryven, en derhalven niets verzuimt

Aanmerking van Onuphrius overdacht.

‡ *Annat. in Johan.* VIII.

zuimt om uit te vorſſchen, waar op zy den grondſlag leggen zouden.

Noodig is 't dan, dat we d'aanmerking van Onuphrius door eenige voorbeelden bekrachtigen, om in gevolge te doen zien, dat ze niet betrekkelyk op de Hiſtorie van de Pauzin is, ontdekkende de valsheit van alle de beginſelen die men ze toeſchryft.

Numa Pompilius vrede Tempel, of die de zelfde van Veſpaſiaan is geweeſt.

* Clemens de Alexandriner ſpreekt van een Vrede-Tempel door Numa Pompilius geſtigt, en Joſephus, Plinius en Suetonius verzeekeren, dat Veſpaſiaan een prachtige Tempel bouwen liet, die hy de vrede toewyde. Of Clemens nu wel gegrond voorſtelt, dat Numa een Vrede-Tempel had laaten bouwen, of niet, is een onderzoek dat hier geen plaats heeft; maar 't vereiſcht hier niet meer, dan om te toonen, dat de Tempel door Veſpaſianus gewyt, de zelfde met deeze van Numa was, die op de geboorte van Chriſtus nederſtorte, en door Veſpaſiaan herbouwt wierd. Of liever gelyk Aurelius Victor zegt, dat Veſpaſianus ‡ *De Vrede-Tempel vernieuwde en veele gebouwen ſtigte.*

Wat § Gregorius de Tours in zyne Hiſtorie van Vrankryk gezegt heeft, dat eenen zekeren Dionyſius Biſſchop van Parys was geweeſt, onder de Regeering van Decius, en gevoegt by 't geene men elders kan verneemen, dat Dionyſius Areopagita Biſſchop en Mar-

* *Clem. Alexand. Storm. lib.* V. *p.* 979. *Joſeph. Bell. Jud. Lib.* VII. *c.* 19. *Plin. Hiſt. Nat. Libr.* 36. *c.* 15. *Sueton. in Veſpaſ. c.* 9. ‡ *Aurel. Vict. in Veſpaſ.* § *Lib.* 1. C XXVIII.

Martelaar was geweeſt, zoo heeft men beide deeze Dionyzen voor een en de zelfde perſoon konnen neemen, gelyk zulks de Vader Sirmond en de Heer Launoy bewyzen.

† De Grieken hebben met ernſt te boek gezet, dat een hunner Philoſofen 57 jaaren achtereen, in eene ſpelonk geſlaapen had, en dat men daar uit beſloot, dat God hem zeer byzonderlyk beminde. Waarſchynlyk is 't, dat de Fabel der zeven ſlaapers van Epheſe, uit deeze, haaren oorſpronk in 't Chriſtendom genomen heeft, gelyk ook een groot getal andere zaaken van den zelfden alloy. Veele perſoonen der oudheit hebben de naam van Cyriacus gevoert, dat mogelyk plaats gegeeven heeft tot de vermeende navolging van eenen Cyriacus op Paus Pontiaan. Daar zyn Cyriacuſſen, Martelaars, onder ‡ 't Ryk van Hadriaan zoo wel als onder de Regering van * Decius geweeſt, en 't Martelaarsboek meld van eenen Cyriacus van Jeruzalem, die de heilige plaatzen bezocht, en onder Juliaan gemartelt wierd. Wat de onderſtelde Pauſen door Marianus, Sigebert, Godefroy, de uitſchryver der tydreekeningen en anderen aangaat, als eenen Leo na Liberius, Fabiaan na Figlius en anderen in 't voorgaande Hoofdſtuk gemeld; men kan niet zeggen dat dit t'eenemaal ingebeelde mannen zyn geweeſt, die nooit in wezen waren, of nooit te Rome zyn geweeſt, gelyk men van Johanna zou willen doen

Of de Slapers van Grieken niet de zelfde zyn als deezen van Epheſen.

† *Diogn. Laart. Lib.* I. *in Eximenid.*
‡ *Baron. An.* 140. *N.* 4.
* *Id. Ann.* 254. *N.* 19.

doen gelooven ; maar dit zyn menſchen, ingedrongen door t'zamenſpanning, of aanſtonds verſtooten, of in de lyſt der Pauſen door eenige overeenkomſt van naam geſtelt, of zelf verzet, gelyk Fabiaan, die tuſſchen Anterius en Cornelius moeſt geplaatſt zyn. Wat aangaat de elf duizend Maagden, *

Waar op de Hiſtorie van de elf duizend maagden is gegrond,

Pater Sirmond heeft vermoed, dat die geenen, die deeze ſchoone Hiſtorie geſmeed hebben, in eenige geſchreeve Martelaarsboeken vonden: SS. URSULA ET UNDECIMILLA. V. M. en geleezen hebben: *Undecim millia*, in de plaats van *Undecimilla*. Anderen zyn van gedachten dat deeze vertelling haare geboorte aan een misgreep ſchuldig is ; zulks iemand op een aaloud † opſchrift van Keulen gezien heeft XI. M. V. en geleezen: (*onze mille Vierges*) elf duizend Maagden, in plaats van te leezen (*onze Martyrs Vierges*) elf gemartelde Maagden of Martelareſſen. 't Zoude mede niet moeielyk vallen den oorſpronk van 't meerendeel der Fabelen t'ontdekken, waar van men den mond zoo vol van heeft. Wy zullen dan ook volgens dit Voorbeeld zien, hoedanig de oorſpronk van de Pauzin heeft konnen ontſtaan.

Gemeenſchap met meer andere Fabelen hebbende,

Men onderſtelle, dat dit een Verdichtzel is, echter moet het ten minſten overeenkomen, dat het geen van dien is, nergens op gegrond, dan op de buitenſpoorigheit en droomeryen van eenige harſſenſchimmen. Wat aangaat een groot getal Hiſtoriſchryvers,

Van welker natuur geenzins de Hiſtorie van de Pauzin zyn kan.

* *Mertyr. ad diem.* 4 *Maii.* † *Valeſiana p.* 49. ‡ *Journal de Scav. Ann.* 1668. *ant.* 4.

vers, die verzeekeren, dat een vrouw de Pauſſelyke Stoel bezeten heeft, omtrent in een en 't zelve jaar, en voornamentlyk tuſſchen een zodanig en dusdanig een Paus, zonder d'omſtandigheden van haar gedrag, van haar verkiezing, van haare dood over te ſlaan, en den tyd die zy den H. Stoel bekleed heeft enz. Men moet weeten, *dat men* * *niet verplicht is, reden te geeven van alle de verdichtſelen van 't menſchelyke vernuft*, gelyk Blondel zegt, maar men moet ook toeſtaan, dat een geſchiedenis van deeze natuur, niet verſiert kan zyn, zonder dat men in de Hiſtorie eenige aanmerkelyke omſtandigheden ontdekt, die den grondſlag tot een diergelyke dwaaling niet verdient hebben. Dat het nu genoeg zy om te doen zien, dat 'er niets plomper verbeeld is, dan de beginſelen, die men aan de Pauzin heeft willen geeven, met dat oogmerk, om deeze Hiſtorie voor een verdichtſel te doen doorgaan.

† Aventinus in zyne Beverſche Jaarboeken, die met het Jaar M. D. XXXII. (1532.) eindigen, is de eerſte die zich ernſtelyk tegen de Hiſtorie van de Pauzin verklaart heeft; en zie welk een oorſpronk hy gevonden heeft. Hy eigent Johannes de IX, die anderen met meer grondt Johannes den X noemen, alles toe, wat men van de Pauzin heeft gezegt. Deeze Johannes de IX of X, was, gelyk reeds getoont is, en de gunſteling en de Minnaar van Theodora, een vrouwe teffens

Aventinus de eerſte wederſtreever van de Pauzin en op wat grond;

* *Anacr. p.* 64. 65. † *Avent. Annal. Bojar. Lib.* IV. *p.* 285.

fens door haare Staatzucht en door haare oneerbaarheit berucht. Zy verhief hem vervolgens tot Aartsbiſſchop van Bolonje, tot die van Ravenna, en eindelyk tot het Pausſchap. Nademaal dit nu door den drift en door liſt van eene vrouw bewerkt wierd, dat deeze Paus zyn fortuin maakte, meend Aventinus dat dit de oorzaak was, waarom hy zelf een vrouw genoemt is geweeſt. * Niets ontdekt *de verwarring en grove onweetenheit* beter, zulks Baronius de Hiſtorie van Aventinus beriſpt, en voor een verwaant beginſel aanziet, waar van Blondel by zich zelven de ydelheit erkent.

Dat onderzocht word.

Waarlyk in de Hiſtorie van de Pauzin betreft het Johannes de VIII en niet Johannes de IX. Daar zyn'er die uit genegentheit hem Johannes den IX noemen, die ten minſten Johannes de X is, en volgens Platina Johannes de XI: en anderen plaatſen eenen Johannes de VIII tuſſchen Leo en Benediktus. Naar waarheit is Johannes de IX zoo Aventius wil, geen Paus geweeſt, dan in de tiende eeuw. Maroſia de Dochter van Theodora, liet hem verraaderlyk ſmooren in 't jaar 929. Een zodanige dood, heeft, om hier ter loops aan te merken, niets gemeen met deeze van de Pauzin. Wyders, Johanna bezat het Pausſchap niet dan twee Jaaren en eenige maanden, en zulks in 't oog van de ganſche waereld; in plaats dat d'andere meer dan dertien jaaren den Stoel bekleedde.

't Word

* *Tom.* IX. *Ann.* 772. *Num.* XXII. *Anacr.* *p.* 60. 61. & *Eclairc. p.* 87.

't Word niet ontkent, dat deeze Paus de gunſteling van eene Vrouw was, maar voor 't overige waren 'er in 't minſt geene blyken van verwyftheit in zyn gedrag, zeden en behandeling te beſpeuren. De Hiſtorie van zyn Pausſchap levert ons voorbeelden genoeg van zyne ſtrafheit uit; Platina zegt, dat zyne genegentheit meer tot de hoedanigheit van een Soldaat helde, dan naar die van een geeſtelyke. Eindelyk vraagen we aan Aventinus, waarom deezen Johannes, om door Theodora tot het Pausſchap verheven te worden, veel meer een Vrouw is genoemt, dan een andere Johannes, gemeenlyk Johannes de XI geheeten, die mede na Stephanus den VIII door Maroſia, de Dochter van Theodora, ingedrongen wierd? want nooit had men, als toen, meer reden om te zeggen, dat de Kerk door eene Vrouw beſtiert was. Deeze Paus, een natuurlyke zoon van Maroſia, was om eigentlyk te ſpreeken, niet dan een kind, zoo dat deeze Maroſia zelf het beſtier in handen had. Wat ſtaat is 'er dan op de giſſing van Aventinus te maaken?

VI. HOOFDTSTUK.

De geſchiedenis van de Pauzin op die van de Pauſen Johannes de XII en XIII, t'huys gebragt, de ongegrontheyt daar van aangewezen. Ontuchtig leven en doot van Johannes den XII.

Wat Onuphrius aangewent heeft om de Pauzin te verduiſteren, ſteunende op 't gezag van Luitprand;

MOgelyk zal nu Onuphrius ons een beginſel van alle deeze zaaken ontdekken. * Ten minſten belooft hy 't met een goet vertrouwen, in zyne aanteekeningen over Platina. Zie hoe hy den grond op 't gezag van Luitprand legt. Hy waant dat dit verdichtzel geen anderen grond heeft, dan het welluſtig en verwyft leven van Johannes XII, die Platina en veel anderen Johannes de XIII noemen. Het gezag van zyn Vader Alberik, een Roomſch Prins, verhief hem tot het Pausſchap, naaulyks zyne jongelings jaaren afgelegt hebbende. Deeze Paus had veele Byzitten, waar onder Onuphrius meent, dat 'er eene was, *Johanna* genoemt Hier waant hy 't beginſel gevonden te hebben. Want Johanna, de minnaares van een Paus Johannes, te vinden, is 'er niets natuurlyker, dan 'er een Pauzin Johanna van te maaken? doch wy zullen deeze ſchoone winkelkraam ernſtelyk onder-

* *Annot. in Plat. in Johan.* VIII. *Ed. Col. p.* 148.

derzoeken. Veele misslagen zullen we over 't hoofdt zien, en zelfs eenige openbaare valsheden, waar op Onuphrius zyne vertelling bouwt, met dat oogmerk, om de Pauzin uit den weg te ruimen. Wy zullen ons met de vertelling zelf niet ophouden, die anders zeer koel, en klaarblykelyk verre gezocht is. Reeds is 't verwonderenswaardig, hoe Onuphrius zoo veel staat op 't gezag van Luitprand weet te maaken, die zich niet ontziet iemant te dwarsboomen, zelf * over zaaken, die door een Roomsche Kerkvergaadering behandelt zyn, en door Baronius bevestigt worden; gelyk over de verontwaardigingen, als tegen Formosus na zyn dood, met zyn lyk op te graaven en te mishandelen, geoeffent wierden. Maar wat meer is; deeze Luitprand maakt van eene Johanna geen gewag, die onder Johannes den XII geregeert heeft; en deeze Johanna is van Onuphrius verzonnen. Waar is 't, dat Luitprand van twee vrouwen spreekt, die toen de vermogenste in Rome waren, de eene Reinera en de andere Stephania geheeten, maar geene, die hy Johanna noemt. Men meld mede van eene Weduwe, in ‡ de handelingen van 't Roomsche Sinode, Anna geheeten, die onder Otto den I. deezen Johannes afzette; maar geenzins van eene Johanna. Daarenboven, wat overeenkomst is 'er tusschen Johannes den VIII en Johannes den XII, den zoon van Alberik, Octaviaan genoemt, voor dat hy Paus

Dat hier mede word onderzocht.

L 3 wierd?

* *Conc. P.* IX. 502. *Ed. Lab. Ann.* 897. *N.* VI. ‡ *Tom.* IX. *Col.* 649.

wierd? waarom neemt men voor Johannes den VIII. een Paus, die volgens de beſte reekening, niet dan de dartiende van dien naam is geweeſt? Waarom verkort men 't Pausſchap van Johannes den XIII. zeven jaaren, plaatſende hem op den Pauſſelyken Stoel niet dan twee jaaren, alhoewel hy die negen jaaren bekleed heeft? Indien de tyd van de Pauzin Johanna niet dan in 't midden van de tiende eeuw is, waarom plaatſt men die een ganſche eeuw verder? Hoe onbeſchaamt doet men voor eene Vrouw te voorſchyn komen een man, die zyn vermaak in 't jaagen ſchept, en in diergelyke bezigheden, en oeffeningen, ten tyde wanneer hy met de Sexe niet wilde te doen hebben? Welk een overeenkomſt vind men tuſſchen 't gemelde einde van Johanna en dat van Johannes den XII? Immers ſtorf Johanna te Rome, in een openbaaren plegtelyken omgang, op ſtraat in de kraam komende, en Johannes de XII, beluſt om met een dartel Vrouwmenſch van een goelyke geſtalte een ſnoepreisje te waagen, laat haar zyn voorneemen weeten, met belofte van geen geringe vergelding; en om deeze ſnoepery te geheimer in 't werk te ſtellen, (zulks haar man, die niet weinig jaloers was, gelyk gemeenlyk de Italianen zyn, wanneer ze een bevallige ſchoonheit, en dat noch van een wulpſen aart, tot hun deel hebben,) beſtemt men tyd en plaats op een zeker Luſthuis te Fraſcati, buiten Rome gelegen. De Heilige Vader, voor dien tyd zyne gewaande heiligheit afleggende, liet die te

Paus Johannes de XII. in overſpel verraſt, en doorſtoken.

te Rome, om zyn overſpelig harte, brandende van geile luſten, eens wakker op te haalen, begeeft zich, zoo hy waande, heimelyk ter beſtemder uure en plaatſe, waar dit overſpeligh wyf beſcheiden was. De ſchandzaal met een vorſtelyk tooiſel gefiert, en alle toebereidſelen voor dit ontuchtig paar gereed, had men weinig ſtaat gemaakt, van niet zeker in zyn vuil bedryf te zullen zyn: edoch de man, de ſnof van dit ſluikwerk in den neus hebbende, en achter de zaak gekomen, verborg zich heimelyk in 't vertrek, en quam hen, terwyl de Paus zich met de overſpeelſter op 't Ledikant verluſtigde, op 't ſchendig ſtuk verraſſen, en doorſtak den Echtſchender op den daat, terwyl de Overſpeelſter zich met de vlugt, zo dra mogelyk, weg maakte. Dus was dan 't rampzalig einde van dien heilloozen Paus, of zoo men * Luitprands beuzeltaal liever gelooft, wierd hy door den jalourſchen Duivel wegens d'eerzucht van deezen ongelukkigen man vermoort. Deeze giffingen nu, van zoo verre gehaalt, beveſtigen de waarheit van de Hiſtorie der Pauzinne, in plaats van ze te verduiſteren of t'eenemaal te vernietigen.

* *Lib.* VI. *Cap.* XI.

VII. HOOFDTSTUK.

Een vrou op den Patriarchalen Stoel van Conſtantinopelen door de Roomſchgezinde Schryvers geplaaſt. Hoedanig de Griekſche Patriarch hedensdaags te Conſtantinopelen aangemerkt word. Zyn macht en beſtier.

Baronius en Belarminus gedachten over de Pauzin in aanmerking gebragt,

DE Kardinalen Baronius en Bellarminus hebben byna de zelfde gedachten over de gegrondheit van de Hiſtorie der Pauzinne gehad; beide deeze aanzienlyke mannen van naam, moeten iets van een gelukkiger uitvinding aan de hand geeven. Waar is't, dat zy wegens den tyd, waar in men deeze Hiſtorie gemeen maakte, niet over een komen; want Bellarminus meent dat 'er Martinus Polonus, die op 't eindigen van de dartiende eeuwe leefde, de eerſte Schryver van is, ‡ in ſteede dat Baronius dit aan Marianus Scotus, omtrent het midden van de elfde eeuw toeeigent. Maar in den grond komen ze onderling over een, en geeven de oorſpronk van de Hiſtorie van de Pauzinne, gelyk wy 'er reeds iets van gemeld hebben, aan 't gerucht, dat zich verſpreidde, dat eene vrouwe zich in den Aartspriesterlyken Stoel van Konſtantinopelen gedrongen had. Zy haalen over dit ontwerp een Brief van Leo

‡ *Bell. de Rom. Pont. Lib.* III. *Cap.* XXIV. *Ann.* 853. *N.* 58

Leo den IX aan, waar in deeze Paus aan Michael den Patriarch van Konſtantinopelen ſchryvende, hem in deezervoegen aanſpreekt: *Wy hebben geen acht te ſlaan, wat het openbaar gerucht als een ontwyffelbaare zaak gelooft, dat onder een groot getal van geſneedaenen, die de Kerk van Konſtantinopelen zoo dikmaal tot de Opperprieſterlyke waardigheit verheft, tegen d'eerſte inzetting van 't Concilie van Nicea, het gebeurt is, dat eene vrouw deeze plaats bekleedde. Alhoewel d'afkeerigheit, die zoo een afſchouwelyke daad verwekt, en zoo een ſchandelyk misdryf, onze broederlyke goedwilligheit aan gewreeven, ons niet geoorloft is, aan dit gerucht geloof te geeven; ondertuſſchen, wanneer wy op uwe achteloosheit zullen acht ſlaan in 't waarneemen der Kerkelyke Wetten en Reglementen, en uwe gewoonte om zonder goetvinding, en met plechtigheit de Geſneedenen te verheffen, niet alleen tot het Klerkſchap, maar zelf tot het Aartspriefterſchap; doch 't zy verre van ons te gelooven dat dit zoo zy.* Dus verre de Brief van Leo den IX. Doch zie wat voor een aanmerking Baronius daar op heeft gemaakt: *Dat het gerucht, van de Kerke van Konſtantinopelen verſpreid, dat ze niet verzuimt, zich tegen de Roomſche Kerk door ſcheurzieke Grieken aan te kanten, met een gevolg van opſtooking tegen deeze Kerke; en 't is niet moeielyk te begrypen dat Marianus de zaak, gelyk hy die heeft hooren verhaalen, voordient.* Florimond de Remond voegt 'er by, dat behalven dit, den alleronkundigſten bekent is,

dat Konſtantinopelen nieuw Rome genoemt is geweeſt, en zomtyds enkelyk Rome geheeten. * Mabillon heeft getracht, deeze giſſing te beveſtigen, aangaande een gewaande droom van Arechiſe Hertog van Benevento, die droomde dat 'er eene vrouw was, in gedaante van een man, op den Kerkelyken Stoel van Konſtantinopelen gezeten, en zond 'er Afgezanten na toe, om 'er de Geeſtelykheit van die Stadt bericht van te geeven, die het bedrog ontdekte. Maar behalven dat deeze droom niet dan door Herembert alleen word vertelt, gelyk de † Heer Baſnage zeer wel aanmerkt; Mabillon zelf heeft van 't verdichtſel gehandelt; en Blondel, in zyne Latyntſche Redenvoering, heeft de gedachten der beide Kardinaalen, Baronius en Bellarmin in ſcherſſery verandert Hoedanig het met hun gevoelen zy, zal over den grond van 't verſchil getoont worden.

Die Mabillon tracht te beveſtigen, en hoe.

't Is verdicht, dat 'er zich ooit eenig gerucht van eene vrouwe verſpreid heeft, die op den Stoel van 't Patriarchſchap van Konſtantinopelen verheven was. Leo zelf is 't, die het getracht heeft te verbreiden, aan Michael ſchryvende, 't zy dat hy deezen glimp aan zynen brief ter gelegentheit van eenige geſnedene Patriarchen, heeft willen geeven, 't zy dat hy de ſtoffe tot dit verwyt uit de Kronyk van den Monnik Herembert genomen had, waar van reeds geſproken is. Zulks dat de toeſtemming zelf van Mabillon,

* *Mabill. Mus. Ital. part.* I. *p.* 27. *Anac. p.* 26.
† *Baſnage. Hiſt. Eccl. T.* I. *liv.* VII. *Ch.* 12. § I. *p.* 411.

n , dit gerucht , een Opperprieſterlyke
rouwe van Konſtantinopelen raakende,
lyk men met een zoo grooten opheſ van
:rtrouwelykheit aanhaalt , geen andere
ond gehad heeft , dan de vertelling van
:nen Latynſchen Monnik, die juiſt in dien
d ſchreef, toen de ſcheurziekte der Grie-
:n op 't hevigſt gaande raakte. Zou 't nu
et waarſchynlyker zyn te zeggen, dat het
:eze Latynſche Monnik is , en na hem
eo de IX, die de Roomſche Kerk van dee-
: ſmart hebben willen ontlaſten, om ze op
:eze van Konſtantinopelen te werpen ?
Vaarom niet ? Leo de IX. ſchryft in eeni-
: Brieven, dat 'er een zeker gerucht loopt,
ıt eene vrouw, door misleiding , tot het
ıtriarchſchap van Konſtantinopelen verhe-
:n is: hy ſpreekt zelf niet van dit gerucht,
ın als van een gerucht, dat , in waarheit,
:t onmogelyk is , maar waar aan hy ech-
: geen geloof geeven wil. En zonder ee-
gen verderen grond wil men, dat de Grie-
n, of eenige andere Vyanden van Rome,
: geenen zouden konnen zyn, en van ge-
chten waren , om onbezonnen het zelf-
verwyt tegen de Roomſche Kerke te
)en gelden. Zy zouden immers met ee-
:n ſlag Johanna als uit de wolken hebben
)en vallen , en eene Pauzin Johanna,
:t duizenderly byzondere omſtandigheden,
: zy aanſtonds van valsheit zouden hebben
)nnen overtuigen , alleenlyk , overmits
:n hen zou gewantrouwt hebben, als heb-
nde eene vrouw tot Patriarch gehad.
'aar zal men een voorbeeld van een we-

der-

derbeſchuldiging zoo plomp en zoo belagchelyk vinden? Maar wat 'er noch het zeldzaamſte van is, is, dat het der Latynen, Italianen en Romeinen allertrouwſte Hiſtoriſchryvers zyn, die men met al deezen handel weet te doeken, en die deeze tegenſtrydigheit van zaaken voor een ernſtige Hiſtorie opneemen. Het zyn de Scheurzieke Grieken, en de vyanden van de Roomſche Kerk niet; het zyn Monniken, die als Slaaven van den H. Stoel voorbedachtelyk Rome hebben toegeigent, wat Leo de IX niet gezegt had, dan om de wanorde van den Stoel van Konſtantinopelen te bemantelen. en om kort te zyn, Marianus Scotus, de herſteller van de Hiſtoriën en Kronyken, doch boven al een groot vleyer der Pauſen, gelyk hy ter gelegentheit van Hildebrand naderhant Paus Gregorius de VII, die by zyne groote ondeugden, echter het Pauſſelyk gezag tot zyn toppunt opgeveyzelt heeft, liet blyken, zou hy zich zelven in dit warnet begeeven hebben? wanneer men zich geſtelt vond, om diergelyke zaaken te gelooven, moeſt men te meer de Hiſtorie van de Pauzin voor echt houden.

't Zal niet 't onpaſſe koomen naar onze gedachten, om kortelyk alhier het hedendaagſche beſtaan van den Conſtantinopoolſchen Patriarch in te laſſen, en een gering denkbeelt van zynen magt aan den Duytſchen Leezer te geeven. De Patriarch van Conſtantinopelen word hedendaaghs van Metropolitanen en Aartsbiſſchoppen verkooren, en door den Turkſchen Oppervizier goetgekeurt,

keurt, doch niet als na het ſpillen eener groote ſomme gelts, zo dat tegenwoordig geleertheyt, behoorlyke ouderdom van zeſtig jaaren, of vroomheyt, weynig in acht genomen word. De Metropolitanen der Griekſche Kerke zyn vierenzeventig in getal, hebbende de Metropolitaan van Theſſalonica onder zich tien Biſſchoppen, die van Athenen zes, Corinthen vier, doch Mitylenen tegenwoordig geene, als ook Chalcedon, maar wel zeſtig Kerken, gelyk dus Nicea en Ephezen vyftig Kerken ieder hebben, Philippis hondert vyftig, Antiochien veertig, en Smyrne tachentig Kerken. Doch buyten dezen Patriach zyn 'er nog drie, als te Alexandrië, te Jeruzalem en Antiochië.

VIII. HOOFDTSTUK.

Verdichte omſtandigheden de Hiſtorie van de Pauzin aangewreeven, om die t' ontzenuwen. Leven en bedryf van Paus Johannes de IX. beſchreven.

HEt blykt niet al te wel, of Baronius de zwakke waarſchynlykheit van 't voorgaande verſierſel mogt gerooken hebben. Immers men kan 'er ten minſten van verzekert zyn, dat hy niet t' eenemaal voldaan is, nademaal hy een ander verdichtſel voorſtelt, latende den Lezer de vryheit te verkiezen wat hem 't aannemelykſte ſchynt. Volgens dit

dit nieuw verdichtſel, is 't Johannes de X. niet, dien Aventinus onvoegelyk Johannes de IX. noemt, noch Johannes de XII. van Onuphrius en zyne Uitſchryvers, die van de Hiſtorie der Pauzinne een Roman gemaakt hebben. * 't Is een andere Johannes, de opvolger van Adriaan den II. in 't jaar 872. en die na Martinus in 't jaar 882. geplaatſt word. Platina, die liefſt *met het volk* over de geſchiedenis van de Pauzin *dwaalen wil*, noemt hem Johannes den IX. maar Baronius en eenige anderen noemen hem Johannes de VIII, vermits zy onze Johanna overſlaan. Wat reden hy daar voor gehad mogt hebben, de † Kardinaal bouwt nochtans zyn ſamenſtelzel dusdanig op: Ieder is bekent, dat Photius de Patriarch van Konſtantinopelen, in een Concilie afgezet, eenigen tyd daar na, door 't gezach van den Keyzer Baſilius herſtelt wierd. Deeze Keizer de herſtelling van Photius willende te meer doen gelden, zond zyne Gezanten tot Johannes den IX. om 'er zyne bewilliging toe te verzoeken. Johannes, toen groot belang vindende om Baſilius niet af te wyzen, ontfing de Gezanten gunſtiglyk, en bewilligde wat zy verzochten. Men kan zich genoegzaam verbeelden, met welk een oog de Kerke dit aanzag, dat Johannes dus zyne nazaaten aan 't welbehagen van Baſilius opofferde. Deeze daad wierd als eene flaauwoedigheit en lafhartigheit aangezien, en zoo veel te meer ſmadelyk voor den Stoel,

Verſcheide verſchillende meeningen over dit onderwerp.

* *An. T. X. an. 879. N. V.*

† *Bar. annal. T. X. ann. 179. N. V.*

Stoel, als mede voor een Paus, die dus Photius begunſtigde, alhoewel hy voor een Geſneedenen gehouden wierd. Baronius twyffelt niet, of men heeft zich zedert dien tyd willen wreeken over de lafheit van Johannes, laatende hem voor eene Vrouw door de waereld aangezien worden. Dat hier op niet dan ſcherſſende gezegt word, en vervolgens, als een waare gebeurteniſſe is beſchouwt geworden; en 't is daar uit ontſprooten, dat men zegt: *dit tegenwoordige verdichtzel is zoo gemeen als Johannes de* VIII *een vrouw was*, indien men de Jaarboekſchryver gelooft, waar van * Maimburg d'ontwerpen gevolgt heeft, in zyne Hiſtorie van der Grieken ſcheurziekte.

Twyffelagtig is 't waar over men 't meeſt moet verwondert ſtaan, 't zy over de vrymoedigheit van Baronius in 't verzekeren der minſt waarſchynlyke zaaken, of over zyne behendigheit om ze een aanneemlyken zwier te geeven. Het voorwendſel van deeze verklaring van den Kardinaal, is ſchynbaarlyk de misſlag van eenen † Naamloozen Schryver van Erford, die in de vyftiende eeuwe ſchreef. ‡ De Tydbeſchryver eigent Johannes den IX door een blykbaare misſlag toe, dat hy een Synode te Erford, onder de Regeering van Karel den Diklyvigen vergaderde, dat men 'er van Johannes den VIII had hooren zeggen: *let wel*, zegt hy; *dat deeze Paus een Vrouw was, en Johannes de* VIII *wezen zou, indien men hem onder de Pauſen reekende.*

Ba-

* *Lib.* II. *p.* 98. † *Ap. Piſcerium.* ‡ *Chron. C.* VII.

Hoedanig Baronius zich on eigentlyk beholpen heeft.

Baronius heeft de misslag van den Tydschryver wel gerooken, maar hy heeft naar gelegentheit omgezien om alles uit te vorsten, waar 't hem in 't gedrag van Johannes den IX te zwak scheen, om 'er iets uit te vinden, waar door de misgreep in de Kronyk van Erford gezag kreeg. Doch niets onechter heeft hy zich verbeeld, dan dit. De verwyftheit van Johannes den IX is een droomery van Baronius, gelyk ook de naam van vrouwe, by deeze gelegentheit gegeeven. Ter bequaamer plaatse zullen we toonen, dat Photius geen gesneedene is geweest, en dat de verwyftheit van Joannes niet heeft konnen bestaan, in 't overmogen om een man van deeze gestaltheit te wederstaan. Behalven dat, kon de bewilliging, die Johannes ter herstelling van Photius toestond, redelykerwyze hem niet beschuldigen van verwyftheit en lafhartige gedienstigheit.

't Was immers Photius alleen niet, maar 't was de Keizer zelf, die deeze herstelling door een byzonder Gezantschap verzocht. Photius genoot dit uit gunst, zulks hy daar door afhankelyk van Johannes wierd, slyvende dus 't gezag van deezen, dat ook zelf niet ingewikkelt wierd, dan onder bevoordeeliger voorwaardens, te weeten: om de Bulgaren weder onder de gehoorzaamheit van den Roomschen Stoel te brengen. Daar en boven beloofde hem de Keizer Basilius een magtig Heir by te zetten, om Italië tegens den aanval der Sarazynen te verdedigen, die groote verwoestingen veroorzaakten. Ook is 't verre van daar, dat de Romei-

meinen dit bedryf zouden gewraakt hebben; het blykt door de Brieven van Johannes, dat zy 'er alle met gemeene toeſtemming in bewilligden. 't Is dan verwonderenswaardig, dat de plaats van 't leven van Johannes, alwaar hy zich vertoont de voorzichtigſte en verſtandigſte te zyn, alleenlyk deeze is, die Baronius verkooren heeft, om 'er de verwyftheit in te zoeken. Waarlyk, 't ſchynt niet, dat eenige Schryver van deeze eeuw, ('t zy by 't leven van Johannes, 't zy geduurende het leven van zyne opvolgers, als Adrianus den III, Stephanus den VI en Formoſus, gezamentlyk ſterk tegen Photius aangemoedigt) geſchreeven heeft, dat Johannes een vrouw wierd genoemt, en zulks ſpotsgewyze, wegens de flaauhartigheit, die hy in deeze ontmoetinge toonde. Eigentlyk zoo heeft hy eenig verzuim van kloekmoedigheit in deeze verrichtinge doen blyken, en de aanhangers van 't Roomſche Hof hebben 'er de misſlag van, niet op Johannes zelf geworpen, maar op zyne Legaten, die zyne bevelen qualyk uitvoerden. Hier over kan men Leo Allatius, * in zyn boek van 't achtſte Synode naſlaan, alwaar de zaak van Photius verhandelt word. Deeze Schryver ontkent volkomen ter eener zyde, dat de herſtelling van Photius door de Brieven van Johannes en anderen beveſtigt is geweeſt, en hy zegt, ‡ dat deeze Brieven, als mede de handelingen van 't Synode, t'eenemaal door Photius omgekocht zyn.

Gevoelen van Allatius ingezien.

* *C.* III. ‡ *Baron. Ann.* 873. *N.* LXXIII.

't Is wel waar, dat 'er geen grooten ſtaat te maaken is op dit byzonder gevoelen van Allatius; echter vind men geen zwaarigheit van in een Hoofdtſtuk alle het tegengeſtelde voor te draagen, wat men in een ander hadde voorgeſtelt. 't Is dan in 't derde Hoofdtſtuk, dat hy zegt: *dat het onwaar is, dat de herſtelling van Photius door de Brieven van Johannes beveſtigt is geweeſt*, alhoewel hy in 't tweede Hoofdtſtuk gezegt had: *Dat het niet te verwonderen was, dat men om deeze zachtzinnigheit, die Johannes omtrent Photius oeffende, hem als een Vrouw hadde aangezien.* Waar is 't, dat 'er noch ſlappigheit, noch zachtigheit met deezen handel van Johannes verzelt ging, maar enkele ſtaatkunde, gelyk reeds is aangeweezen; waarlyk, 't is niet te begrypen, hoe Baronius gelooven kon, dat men een Paus van ſlappigheit en verwyfde ſlaaumoedigheit heeft konnen beſchuldigen, over wien hy zelf zoo veel lof ſpreekt, en van wien men zoo veel kloekmoedige daden zonder voorbeeld van dien tyd berichtte. Door allerly onbillyke wegen verdedigde hy ‡ Karel den Kalen, Lodewyk den Stamelaar en Karel den Vette, die hy alle vervolgens tot Keizers kroonde, zonder acht op d'uiterſte wille van den Keizer Lodewyk den II, hunnen voorzaat te geeven, die voor zynen Navolger in 't Ryk, Lodewyk den Duitſcher, de oudſten zyner Oomen, benoemt had, en hy verkoor de party van Karel den Kalen, jongſte Broeder van

‡ *Mezeray. T. 1. An. 876. p. 227. Paryſche Druk.*

van Lodewyk, waar uit wy den Lezer laaten oordeelen, of hy hier door flaauhartig, dan of hy een geweldenaar ſcheen. 't Is de zelfde Johannes, die de Pauſen onthefte van 's Keizers inhuldiging, die zy tot dus verre onderhevig waren geweeſt. 't Was niet alleen dit, maar de Pauſen hebben 't zelf ſedert als een recht van eigendom geeiſcht, om den Keizer te beveſtigen. Anaſtaſius bericht, dat het deeze Paus was, die de Geeſtelykheit, de Weduwen en minderjaarige Kinderen het waereldlyk rechtsgebied ontrok. * Behalven deeze byzonderheden, die in Johannes den IX een zeer wakkere hoedanigheit vertoonde, weet men, dat hy verſcheide oorlogen te verduuren had, zoo wel tegens de Sarazynen, als tegens eenige Italiaanſche Prinſen. Hy ondernam d'ontzagchelyke Hertogen van Spoleto, Toskanen, Ravenna en Milaan door den blixem van Kerkban te dwarsboomen, als mede tegens zynen Formoſus, Biſſchop van Pont, die ſedert Paus wierd. Dit nu was de man, waar van Baronius ons heeft willen een vrouw maaken. 't Staat den Lezer te oordeelen, of de waarſchynlykheit van dit beginſel proef houden kan.

* *Baron. Ann. T. X. Ann.* 875.

IX. HOOFDTSTUK.

Thiota, een gewaande Profeteſſe te Mentz, en haare ſtraffe. Scheuring tuſſchen de Pauſen Johannes den XXII en Nicolaas den V geeft gelegentheyt aan enige Schryvers, om de Hiſtorie van Johanna op losſe ſchroeven te zetten, die hier krachtig beveſtigt wordt.

Wat ſtaat men op Allatius te maaken heeft,

OP de verſiering van ‡ Leo Allatius is alzoo weinig ſtaat te maaken, als op de voorgaande. 't Is uit der Franken Jaarboeken en uit Sigebert, dat hy de ſtoffe van zyne verklaaringen heeft geput. Eene zeekere Thiota, uit het rechtsgebied van Ments, is 't onderwerp, waar aan hy gevoeglyk geoordeelt heeft alles toe te eigenen, wat men van de Pauzinne Johanna heeft gezegt.

Thiota, een Propheteſſe van dien tyd voor de gewaande Pauzinne aangezien,

Deeze Thiota ontruſtte eenigen tyd de Kerke, ſpeelende de Propheteſſe en onderneemende in 't openbaar te leeren en te predikken. Aanſtonds waren 'er een groot getal Aanhangers, die haar als een Perſoon aanmerkten, hun van den hemel gezonden, maar de verleiding eindelyk ontdekt geworden, wierd ze door een Synode veroordeelt. Wy zullen nu eens beſchouwen wat gebruik Leo Allatius hier van maaken zal, voornamentlyk, dat de Lezer zich niet erinnere te gelooven, dat deeze Schryver hier niet dan ver-

‡ *Confut. fab. Paragr.* XXVI.

verdichtſelen voorſtelt. Hy bericht ons zeer ernſtig voor af, om zyne gedachten te doen klem geeven, niet alleen als een zeekere zaak, maar als een zaak, die zelf van de minſte *dubbelzinnigheit* niet is verdacht, *Certum nec Ambiguum.* 't Is, zegt hy, op de Hiſtorie van Thiota, dat eenige *eenvoudige en grove verſtanden* het Verdichtſel van de Pauzin gebouwt hebben. Nu is noodig te weeten, dat deeze *eenvoudige en grove Perſoonen*, Marianus, Scotus, Ranulphus, Otto, Godefroy enz. zyn. Hoe het hier mede zy, *deeze oprechte menſchen*, hebbende hooren zeggen, dat ontrent den tyd van Leo en Benediktus, een zekere Vrouw van Mentz geprofeteert, gepreekt en veele Prieſterlyke oeffeningen verricht hadde; maakten 'er zodanig een verwondering over als volgt: Uit Duitslandt hebben ze deeze Vrouw in Italië overgebragt, van Mentz naar Rome, en volgens den drift van hunne Inbeelding, gelyk St. Pieters zetel het middelpunt der Profecy en Preekinge is, hebben ze haar alles toegeeigent, wat zy van deeze Propheteſſe en Preekſter Thiota hoorden zeggen. Wat deezen niet dan door eenvoudigheit en door een enkele wanhebbelykheit van verbeelding deeden, voerden anderen door argliſtigheit uit, en dus wierd de H. Stoel belaaden met dit haatelyk voorval, dat in Duitslandt had moeten begraaven worden, alwaar het zynen eerſten oorſpronk genomen had.

De gelukkigſte inbeelding verwart zich, wanneer ze de Geſchiedeniſſen wil te za-

Verſchil onder de Schryvers over dit onderwerp;

men voegen, die geen t' zamenvoeging lyden willen. Sigebert en de Jaarboeken der Franken ſpreeken reeds geheel anders van Thiota als Allatius. * Deeze laatſte wil, dat ze een Vrouw van Ments zy, in de plaats, dat d'anderen alleenlyk zeggen, dat ze uit een *gedeelte van Duitslandt* gekomen was, waar door Blondel het † *gedeelte van Zwaben* verſtaan heeft. De zelve Schryvers zeggen, dat het in 't jaar 847 of 848 was, dat deeze onluſten opborrelden, en Allatius wil, dat het in 't jaar 855 geweeſt is. Zy zeggen, dat ze eene valſche Propheteſſe was, die tegen 't geloof der Kerke leerde, en onze Griekſche Schryver laat haar de oeffening van een volſtrekt Hogeprieſter doen, als of de bedieningen van een volſtrekt Hogeprieſter, in 't propheteren beſtonden, en in 't waarzeggen, of nieuwigheden in te voeren. Wat meer is, wat voor beſcheid kan men van deeze Propheteſſe ter onderſcheiding met de Pauzin Johanna vinden? de eene is Thiota, d'andere Johanna, of Johannes de Engelander genoemt. De eene heeft wel in waarheit de begeerte om te onderwyzen bezeten, maar zy leerde, niet naar den regel, noch in de ſchoolen, noch overeenkomende met de Leere der Kerke, noch met een algemeene toejuiching, noch eindelyk iets, dat met Johanna overeen quam. Ook is 't niet waar, dat Thiota ooit het Prieſterſchap, en veel min, den Pauſſelyken

Dat onderzocht word.

* *Serrar. Lib.* I. *rerum Mogunt C.* 33.

† *Eclaire. p.* 91.

ken Stoel bemachtigt heeft. Zy is eigentlyk de eenigſte van haare Sexe niet, die zich vermat, openbaaringen te bezitten, getuigen zyn Hildegarda, Elizabeth, Catharina van Siena, enz. Daar *het* ‡ *voorbeeld van Johanna het eenigſte is.* Nooit vermomde Thiota haare Sexe, en men heeft ze nooit van onachtzaamheit, noch van 't zwangergaan, noch van 't in de kraam komen beſchuldigt, maar alleen dat zy van haar Propheteeren eenig geldt trok. Wat meer is, zy wierd in 't zelve jaar van 847 door een Synode verweezen en in 't openbaar gegeesſelt, in ſteede dat Johanna twee jaaren lang in eene geruſte bezitting van 't Pauſſchap bleef. 't Staat nu aan den Lezer te oordeelen of 't waarſchynlyk is, dat Marianus Scotus, een Monnik van 't zelfde Bisdom, alwaar men zegt dat deeze Thiota geprophe-teert heeft, in de voorvallen van deeze Vrouw de ſtoffe van zyne Hiſtorie van de Pauzin heeft konnen vinden.

Noch word 'er een weinig gehoor vereiſcht wegens den Heere de Sorbiere, in Vrankryk genoegzaam bekent, en voornamentlyk door verſcheide hoedanigheden, die hy in de Wysgeerte, Oordeelkunde en Godtgeleertheit bezat, alhoewel hy een Geneesmeeſter van zyn beroep was.

Sorbieres gevoelen onderzocht, en gewraakt.

Deeze Schryver onderſtelt volgens Suarez, Biſſchop van Vaiſon, dat Ranulphus de Higeden Monnik van Cheſter, die zyne Kronyk in de veertiende eeuwe ſchreef, en waar van we reeds geſproken hebben, d'uitvinder

‡ *Coelius Rhodiginus. Lib.* VIII.

vinder deezer Hiſtorie is, ſchoon Ranulphus zelf Martinus Polonus over deeze geſchiedenis heeft afgeſchreeven; zie dan wat van Sorbiere bericht word, en hoe dit aan den Monnik van Cheſter gelegentheit heeft gegeeven, om deeze inbeelding te verbreiden.

Wie is 'er t'eenemaal zoo onkundig, dat hy uit de Kerkelyke Hiſtoriën nooit van de ſcheuring zou vernomen hebben, die in de veertiende eeuw tuſſchen Johannes den XXII, en Nicolaas den V voorviel, ter gelegentheit van Lodewyk van Beyeren en Frederik van Ooſtenryk, die in dien tyd tot Keizers verkooren waren? Johannes de XXII deezen Lodewyk van Beyeren niet gunſtig zynde, die echter de gerechtigſte troondinger van 't Ryk geacht wierd. Deeze Prins, gebelgt over 's Pauſen wederſtant, die toen te Avignon was, maakte zich meeſter van Rome, en liet 'er onder den naam van Nicolaas den V uitroepen een Franſiskaner Monnik, Petrus Corberia genoemt. Deeze Petrus de Corberia had, voor dat hy het geeſtelyk gewaad aannam, een vrouwe gehad, Johanna genoemt, neemende in weerwil van haar deezen ſtand aan; naar men voorwend, ‡ ſteunt dit op 't bericht van Spondanus, en 't gaf oorzaak aan 't verſpreiden van een ſoort van Schimpſchrift, *dat Paus Johannes te Avignon was, en de Pauzin Johanna in Italië.* Door de Pauzin Johanna vertoond men de Vrouw, die Nicolaas de V had gehad, toen hy noch Pe-

* *Mares. Pap. Rect. p.* 21.

‡ *Spond. ad Ann.* MCCCXXVIII.

Petrus de Corberia was. Indien 't eindelyk betreft, om eenige getuigen over dit zeggen by te brengen, naar men meent onder Nicolaas den V, uitgeſtrooit, dat *de Pauzin Johanna te Rome was*, zo dient dat ze nergens worden gevonden. Eenige hebben het leven, en de voorvallen van Corberia naaukeurig beſchreven, zonder een eenig woord van deeze Johanna te melden. Wat 'er van zy, 't is zeker, dat Corberia geen vrouw had, ſedert hy het geeſtelyk gewaad aannam, noch ook niet na zyne verheffing tot het Pausſchap. Behalven dat moet men ongemeen behendig zyn, om de minſte overeenkomſt tuſſchen deeze twee Johannaas te vinden, en men word genoodzaakt een vervaarlyken ſprong met de Vrouw van Petrus de Corberia te doen, te rug gaande van de veertiende eeuw, waar in Corberia leefde, tot in 't midden van de negende eeuw, waar in de Pauzin geleeft heeft. Maar zonder zoo veele redenen tegen het Verdichtſel van den Heer Sorbiere te bezigen, heeft men zich alleenlyk maar te gedragen naar een ſtuk van onbetwiſtelyke oudheit in een handſchrift uit de Bibliotheek van Voſſius, onder de Franſche Manuſchripten. 't Is een Kronyk van den beginne der Waereld, opgeſtelt, zelf in den tyd toen Johannes de XXII. t'Avignon was; waar in men dit vind: *Na Paus Leo den* V. (dit moet den IV zyn) *bezat Johannes de* VIII *van Engeland twee jaaren vyf maanden en eenige dagen den Pauſſelyken Stoel. En een maand ledig geſtaan hebbende; was 'er toen een vronw*

Wat alou-de Manuſcripten uitdruk-kelyk me-de van de

Pauzin gewag maaken.

vrouw, die zich volgens den raad van een haarer vertrouwelingen, als een man gekleed had. Vervolgens vind men in dit Handschrift eene beschryving der zeden en van de geleertheit van Johanna, nevens de Historie van haare verkiezing, van haar zwangergaan, van haar in de kraam komen enz. en de Schryver besluit alles, met deeze woorden: *En om deeze schandvlek uit te wisschen werd haare naam onder de Pausen niet gevonden.* „ En die oude Hollandsche „ Chronyk, gedrukt t' Amsterdam, nogh „ Spaansch zynde, A°. 1595. in de derde di„ visie en xc. Capittel schryft: Joannes de „ zevende was die CVIII Paus, en zat twee „ jaar, vyf maanden en acht dagen; deeze „ was een vrouwe, gebooren uyt Engelant, „ of, als zommigen zeggen, uyt Duytslandt „ van Ments, en werd van haar Boel in „ mans klederen te Athenen gebragt in Grie„ ken: zy was zo in der Heylige Schrifture „ geleert, dat haars gelyke niet was, ende „ quam van Athenen te Rome, en hadde „ daar veele groote en vermaarde Discipe„ len; en als zy drie jaren te Rome gestaan „ hadde, werd zy eendragtelyk Paus geko„ ren, en werd by een haar Dienaars met „ kinde gemaakt; ende als sy in de Proces„ sien ging van St. Pieters Kerk tot St. Jans „ te Lateranen, ende zy haar tyd niet en „ wiste, werd zy metten baaren belopen „ omtrent St. Clemens Kerk, en baarde „ daar, en bleef doot, ende werd daar be„ graven: En dit is die zeste Paus geweest, „ die den naam en Eer der Heyligheyt zon-

„ der

„ der werk gedragen heeft. Waarom dat „ hy, als anderen, geplaagt werdt van Godt; „ ende werd ook van ſommige Chronyk- „ ſchryvers in de linie ende ordene der Pau- „ ſen niet gezet, maar om 't getal te ver- „ vullen van den name Johannes, die 'er „ veele geweeſt zyn, zo zetten wy hem „ hier mede.

Johannes Nauclerus ſchryft dit zelve byna woordelyk in zyn Tydtregiſters 2 deel, pag. 713. gedrukt in 't Latyn binnen Antwerpen A°. 1590. en doet 'er by; *daar is als nog een marmer overblyffel tot een gedenkteken dezer zake overig, ter plaatze, daar deze baaringe voorgevallen is, ten huydigen dage.* Dus hebben dan Nicolaas de V, noch zyne Vrouw, de oorſpronk aan dit Verdichtzel van de Pauzin gegeeven, nademaal men een Kronyk onder de Regeering van deezen Paus geſchreeven vind, die de Hiſtorie van de Pauzin, als een waarachtige geſchiedenis verhaalt, en die in haare gevoegelyke plaats ſtelt.

Wy zouden ons zoo zeer over de waarſchynlykheit deezer Hiſtorie niet uitgebreid hebben, indien allen, die daar over getwiſt hebben, zoo geloofbaar, als Blondel en Launoy, waren geweeſt. Deeze beide Mannen van naam hebben geen acht geſlagen, dan naar redenen, die zy geloofden de waarheit van 't gebeurde betwiſt te hebben, om alleen niet dan over de waarſchynlykheit te hairklooven. Maar deezen die niet genoegt zyn in dit onderzoek een Hiſtoriſche gedachten aan te haalen, hebben

ben een ander oogmerk gehad, en niets verzuimt, om de waereld te doen walgen in 't onderzoek deezer geſchiedenis, haar een belachelyk gelaat aanwryvende, en ſchreeuwende over d' ongerymtheit van die. In deezervoegen is 't, dat 'er Baronius in zyne Jaarboeken van geſproken heeft, alwaar hy niet alleen deeze Hiſtorie als een verdichtſel verhandelt, maar zoo buitenſpoorig vertelt, dat 'er zelf geen blyk van waarſchynlykheit mede verzelt gaat.

De Lezer, dit Hoofdtdeel leezende, zal zich door de zwetſeryen deezer Jaarboekſchryvers niet laten om den tuin leiden, nademaal men hem gevolgelyk in 't onderzoeken van de onbewimpelde bewyzen beter overreden zal, die vervolgens worden bygebragt.

X. HOOFDTSTUK.

Aart der Schryvers van de negende eeuw, die van de Pauzin niet geſchreeven hebben, met de redenen van hunne ſtilzwygentheit onderzocht.

GEen getuigenis is 'er, die de waarheit van eene geſchiedeniſſe meer voldoet, dan deeze der Hiſtoriſchryvers zelfs, die 't meeſte belang om ze te verduiſteren hebben. Dit is het geval juiſt, waar in wy ons in de Hiſtorie van de Pauzin zien ingewikkelt.

Geen-

Geenzins hebben de eerſte Hiſtoriſchryvers, die ons deeze Hiſtorie nagelaaten hebben, Vyanden van den Godtsdienſt, of van den Roomſchen Stoel geweeſt; 't waren de verpligtſte voorſtanders, namentlyk Geeſtelyken, Prelaaten, Monniken en zelf *Inquiſiteurs*. Men kan daar beneven de Grieken niet beſchuldigen, van deezen laſter de Roomſche Kerke te hebben aangewreeven, overmits die geenen, die deeze Hiſtorie voor een verdichtſel houden, zich voornamentlyk op de diepe ſtilzwygentheit der Grieken ſteunen. Ook zyn 't de Vaudoizen, noch de Huſſiten niet, waar van men toen nogh niet had hooren ſpreeken, wanneer men het geval van de Pauzin ontdekte en verſpreidde. Deezen dan, die de oorſpronk deezer Hiſtorie in de quaadaardigheit van de voorgewende Ketters zoeken, gelyk Baronius en Vader Labbé doen, verdienen in 't minſt geen gehoor, nademaal het blykt, dat zy tegens hun eigen vermoeden ſpreeken. Men kan als een ontwiſtbaare zaak ſtellen, dat de eerſte Schryvers, die de Geſchiedenis van de Pauzin gemeen gemaakt hebben, aan de Roomſche Kerk niet konnen verdacht zyn; en dit is 't, wat wy in 't vervolg meenen volkomentlyk te verklaaren. Doch vooraf is 't noodig eene tegenwerping op te loſſen, die op de ſtilzwygentheit der Hiſtoriſchryvers, als naaſte tydgenooten van de gebeurteniſſe der Pauzinne, is gegrond.

Voorneemen om het ſtilzwygen van de Hiſtoriſchryvers over 't onderwerp van de Pauzin in te zien.

Wy zullen noch van geene afſchriften van Anaſtaſius, den Bibliothekaris, melden, een Schry-

Schryver van den negende eeuw, waar in men deeze Hiſtorie vind. 't Is een zaak van een lange naſpooring, die een byzonder Hoofdtſtuk vereiſcht. Ook willen we wel ter voldoening van 't recht, ons aan de gedachten van Baronius, Blondel en den Dokter de Launoy houden, die d'algemeenſte om aan te neemen zyn, en voor een wyl onderſtellen met hen, dat voor Marianus Scotus geen Schryver gewag van de Pauzin heeft gemaakt; doch wy houden ſtaande, dat het ſtilzwygen der Hiſtoriſchryvers, die hem voorgegaan zyn, geen voldonge redenen geeven, om deeze Geſchiedenis verdacht te houden.

I. Reeds hebben veele van deeze Schryvers, die ons voorgeworpen worden, 't ſchryven geſtaakt, en zyn ook, voor den jaare 855 of 856, dat de tyd van de Pauzin is, † geſtorven, als 1 Freculphus, 2 Valafridus, Strabo, 3 Haymon, Biſſchop van Halberſtad, en 4 Rabanus Maurus, Biſſchop van Mentz.

Onuphrius maakt zich beſpottelyk, wanneer hy zich grond op het ſtilzwygen van eenen zekeren Benediktiner Monnik, Ademar of Adelmus genoemt, wiens Hiſtorie vervolgt werd door een anderen Monnik van Parys, Ayman geheeten. Want Ademar heeft zyne Hiſtorie niet verder gebragt, dan tot Lodewyk den zachtmoedigen in 't Jaar 829. en 't is wel te vermoeden, dat Aymon, die behalven dat, de Hiſtorie der Franken ge-

† *In de Jaaren* 840. 849. 853. *en* 855.

geſchreeven heeft, en niet deeze der Pauſen, zich daar mede niet verder dan tot Lotharius uitſtrekte.

II. Daarenboven zyn 'er zeer weinig Hiſtoriſchryvers in deeze eeuw, die het vervolg van 't leven der Pauſen te beſchryven hebben ondernomen. Ado, Aartsbiſſchop van Viënna, ſchreef wel in de negende eeuw een Kronyk, maar men twyffelt op een zekere plaats, of deeze Kronyk zich verder dan de dood van Lodewyk den zachtmoedigen uitſtrekt, of tot den aanvang van 't Ryk van Lotharius; want wat het laatſte Deel aangaat, 't is van een anderen Schryver. Boven dien is Ado veel eer van voorneemen geweeſt, het Leven der Keizers dan der Pauſen te beſchryven, van wien hy veelen met ſtilzwygen niet alleen in d'andere eeuwen overſlaat, maar ook in deeze, waar 't vereiſcht wierd, die de negende is, en zelf ſedert Leo de IV. in 't byzonder. Wilhelmus de Bibliothekaris word voor de maaker van 't vervolg op Anaſtaſius gehouden, een Schryver, van wien men zo weinig licht heeft, zulks zyn gezag van geen gewigt is. Men weet niet wanneer hy heeft geleeft, noch wie hy was; en wat meer is, hy heeft zyne Hiſtorie alleen maar van Adrianus den II begonnen, dien Nicolaas de I gevolgt is, alwaar men meent dat Anaſtaſius het gelaaten heeft.

Wat Johannes den Diaken belangt, die een byzondere vriend van Anaſtaſius de Bibliothekaris was, men heeft niet dan deeze woorden van Blondel te leezen, om zich

over

zyn ſtilzwygen op 't onderwerp van de Pauzin te verwonderen. *Johannes de Diaken*, zegt Blondel, * *heeft niet dan 't leven van Gregorius den* I *beſchreeven, dat hy aan Johannes den* VIII *opdroeg, indien eenigen wilden beſluiten, dat dit de Pauzin is geweeſt, nademaal 'er deeze Schryver niets van meld, zouden ze door 't zelfde gevolg Leo en Benediktus om gewigtige redenen konnen ſtellen, overmits 'er Johannes de Diaken niet meer van zegt.*

Door Pauſſelyke Dekreeten Johanna uit het Regiſter der Pauſen geweert.

III. Maar de voornaamſte reden, die de Schryvers van de negende en tiende eeuw verpligt hebben, geen gewag van de Pauzin te maaken, is, dat door de Dekreeten te Rome verleent, Johanna in 't Regiſter der Pauſen niet mogt geſtelt worden. Dit blykt mede aan 't einde van den Bladwyzer van Martinus Polonus, waar men deeze dus merkwaardige woorden vind: *Indien 'er de Dekreeten der Opperprieſters niet waren, de optelling van Martinus zoude* XXII *Johanneſſen uitgelevert hebben.* Men zou 'er veel meer van in de Kerkelyke en Waereldlyke Hiſtoriën vinden. Maar om niet dan van de Pauzin te ſpreeken, heeft men in 't Regiſter der Pauzen de naam van Leo den III. tuſſchen Sergius den I. en Johannes den VI. verzweegen, *mogelyk*, zegt Martinus, *overmits zyne intreede niet wettig was.* Men telt niet meer onder de Pauſen Conſtantinus de II, die door Stephanus den IV. verdreeven wierd, alhoewel hy de Stoel reeds meer dan een jaar bezeten hadde, en zelf twee jaaren

* *Anacr. p.* 79.

ren volgens 't bericht van deezen Martinus. * Baronius maakt geen gewag van Bonifacius den navolger van Formoſus. Elders klaagt Onuphrius, in zyne aanmerkingen over Nicolaas den I, dat Sigebert, en zelf Marianus in hunne Regiſters veele Pauſen hebben geſteld, die daar niet moeſten zyn, als Agapetus na Marinus, en Baſilius na Adrianus den III, die Baronius alzoo min dan hy telt. Men wikkele zich niet in de verwarring, waar deeze † Kardinaal over de veranderlykheit deezer eeuw in is, 't zy om eenige Pauſen in 't Regiſter in te voegen, 't zy om 'er eenige anderen uit te ſchrappen, om niet beducht te zyn, dat Johanna niet mogt verduiſtert worden, in een zo donkere en warrige eeuw. Dit is de reden, dat Sigebert, Martinus en veele anderen, zoo uitdrukkelyk zeggen, *dat* de Roomſche Kerk, *om de ſchandelykheit der Geſchienis-halven, haar niet onder de Pauſen heeft getelt.* Op deezen voet had Nicolaus de I, een Paus, zo hoogmoedig, en zoo belgzuchtig over den luiſter van den Roomſchen Stoel, geen acht geſlagen, om 'er van in zyne Brieven te melden. Lupus Servatius, die elders zeer goede oploſſingen over de gevallen van zynen tyd gegeeven heeft, gaat hier alles ſtilzwygende voorby, gelyk ook Hinkmar, die, alhoewel een yverig voorſtander der Rechten van de Gallikaanſche Kerke, zich echter zeer aan 't gezag der Roomſche Kerke over gaf, om een zoo tedere en hoogwigtige zaak aan te roeren, gelyk 'er

Onregelmatigheit onder de Schryvers over de Regiſters der Pauſen.

* *Ad An.* 698. † *Ad An.* 897. *N.* I.

zich * Stephanus Pasquier over uitdrukt in een brief, daar over aan den Heere Turnebus geschreeven.

Wy zullen ons niet ophouden, om reden te geeven wegens het stilzwygen der Jaarboeken van St. Bertinus, aangaande deeze Historie. Overmits het geen werk is, dan van een Monnik, en die 't zelve door de † Jezuiten heeft gemeen gemaakt, dat voor d'eerste reis door den Heer ‡ Ducheſne is gedrukt, en derhalven geen stuk van groot gewigt is. Behalven dat verbind zich de Schryver deezer Jaarboeken enkelyk aan 't geene de Historie der Koningen van Vrankryk betreft, en geenzins aan die der Pausen. Waar by aan te merken is, dat wanneer men dit werk doorloopt, men 'er zoo hier als daar eenige uitlaatingen gewaar word, gelyk door de kantwyzingen word aangeweezen.

XI. HOOFDTSTUK.

't Stilzwygen der Schryveren, die in de tiende en elfde eeuwe gebloeit hebben, nagevorst.

HEt meerendeel der aanmerkingen, door ons in 't voorgaande Hoofdtstuk voorgestelt, om reden van 't stilzwygen der Schryveren van de negende eeuw te geeven, moe-

* *Lettres de Pasquier T.* I. *Liv.* XII. *p. m.* 829.
† *Rosweidus, Bolandus.*
‡ *Hist. Franc. Script. Lib.* III.

moeten aan de Schryvers der twee volgende eeuwen toegepaſt worden.

Regino, Abt van Pruim, heeft in den aanvang van de Xde eeuw geſchreeven, doch handelde voornamentlyk van de bedryven der Franſen en Duitſers, zonder een woord van eenigen Paus te melden, van Leo den III af, tot in den jaare 864. alwaar hy van Nicolaas ſpreekt. Wat voor Schryvers van de Pauzin geen gewag hebben gemaakt.

* Flodoardus, Abt van St. Remi te Reims, heeft zyn Kronyk niet begonnen dan na 't jaar 877, of liever 919, volgens Petrus Pithou.

Wat het Boek van de daaden der Roomſche Pauſen aangaat, alle de Geleerden zyn 't eens, dat het geen werk van † Luitprand is, maar van een hedendaags Schryver.

Abbo, Abt van St. Benedictus aan de Loire, die op 't einde van de tiende eeuwe leefde, getuigt zelf, dat het kort begrip van 't leven der Pauſen, door hem t'ſamengeſtelt, om by 't voorgaande werk te voegen, niet dan een uittrekſel van de Hiſtorie van Anaſtaſius is.

Leo de IX, die in de volgende eeuw *van 't afſnyden der Ketteren* ſchreef, ſloeg geen acht om van de Pauzin te ſpreeken. Wanneer deeze Paus was, had hy een blykbaar belang in het twiſten met de Grieken, om de Pauzin te deezer plaats niet te melden, ſchryvende een Boek *van de dwalingen der Griekſche Kerke.*

Van de Schryvers, die omtrent de zelfde eeuw leefden, hebben eenigen zich niet bemoeit,

* *Storf in 't jaar* 966.

† *Luitprand bloeide in 't jaar* 908.

moeit, dan om in 't korte de geſchiedeniſſen van Duitslandt te beſchryven, gelyk * Lambertus van Schafnenburg en † Bartoldus van Conſtans, en anderen met die van Vrankryk, als ‡ Hugo de Fleury. Want, aangaande een andere Kronyk, aan eene Gravinne Adelais genoemt, opgedragen, alwaar de zelve Hugo, die men, met reden meent den Schryver daar van te wezen, zyne Hiſtorie van den aanvang der waereld begint; § Conjard heeft te recht aangemerkt, dat ze voor den tyd van Leo den IV eindigt, waar uit dan blykt, dat, wat in deeze Kronyk van Hugo, het gevolg der Pauſen raakende, niet gevonden word, hem niet toe te eigenen is; 't is een byvoegſel, dat men 'er ſedert aangeflanſt heeft, en waar in men de ſchikking van d' opvolging der Pauſen naar 't welgevallen van de Roomſche Kerke in deezervoege verhanſelde: *Sergius volgde op Gregorius*, *Leo de* IV *op Sergius*, *Benedictus de* III. *op Leo den* IV *en Nicolaus de* I. *op Benedictus*, zoo dat het bewys, dat Lambecius waant uit deeze plaats te trekken, van geener-waarde is, nademaal ze van Hugo zelf niet is.

Verwarring in eenige Schryvers wegens de tydrekening aangemerkt.

Eindelyk meld de Graaf Herman, die omtrent in 't midden van de zelfde eeuwe Δ ſtorf, insgelyks mede niet van de Pauzin. Maar behalven de reeds bygebragte redenen, vertoont 'er zich zoo een ongemeene verandering in verſcheide Drukken aan dit Werk, en een zoo groote verwarring in d'uitrekening

* *In 't jaar* 1054. † *Storf* 1100.
‡ *In 't jaar* 1059. § *Coignard. Traité. p.* 75.
Δ *In 't jaar* 1054.

ning der tyden, boven al ter plaatze alwaar het vereiſcht wierd dat de Pauzin moeſt zyn geplaatſt, zulks men duchten moet, dat deezen, die ons dit werk hebben medegedeelt, die verwarring veroorzaakt hebben, om daar door de geſchiedenis van de Pauzinne Johanna te verduiſteren. Doch hier mede hebben ze hun oogmerk zoo volkomen niet konnen uitvoeren, of 'er zyn noch blykbaare teekenen genoeg van de waarheit deezer gebeurteniſſe overgebleeven. By voorbeeld: Herman ſtelt het begin van 't Pausſchap van Leo den IV in 't jaar 846, en hy ſchryft hem 9 jaaren, 3 maanden en 6 dagen regeering toe. Dus zou dan zyn dood in 't jaar 855 volgens deezen Herman voorgevallen zyn. Maar de zelfde Herman ſtelt volgens den Keulſchen Druk, van 't jaar 1618 de dood van Leo en 't begin van Benedictus, niet dan in 't jaar 856, zoo dat 'er dan een jaar in deeze plaats ledig ſtaat. Boven dat, zoo heeft Herman ons tegenwoordig meer dan negen jaaren aan 't Pausſchap van Leo toegeſchreeven, rechtdraats ſtrydig met alle andere Tydbeſchryvers, die hem niet dan 8 jaaren en eenige maanden toeſchryven; Maar wy hebben dit averechts bewys niet nodig verder in te zien. 't Blykt genoeg, dat men op de tydrekening van den Grave Herman geen ſtaat maaken kan, en wy zullen hem dan liever plaatſen onder den rang van deezen, die geen gewag van de Pauzin maaken.

Het ſtilzwygen van alle deeze Schryvers, dat in eenige andere voorvallen van eenig

belang zou zyn, is hier van geen gewigt; en 't is billyk van Launoy, dat hy 'er dit oordeel over geeft: *'t is niet behoorlyk* * zegt hy, *dat het ſtilzwygen, waar in men geweeſt is op den tyd die onmiddelyk op deeze gebeurteniſſe, gevolgt is, zich tegen het verhaal aankant, dat 'er zedert dezen tyd van is gedaan*; en wyders: † *'t Is wel waar, dat de gelyktydige Schryvers met Leo den* IV *en Benedictus den* III *van deeze vrouwe niet geſproken hebben, maar deezen, die hen gevolgt zyn, hebben minder zwarigheit gevonden, om hun ſtilzwygen op te ſchorten.*

Radulphus de eerſte Schryver, die van de Pauzin gewag maakt,

d'Eerſte van alle de Schryvers, ter onzer kenniſſe gekomen, en die het gewaagt heeft van de Pauzin te ſchryven, om niets van Anaſtaſius te zeggen, aangaande wat we belooft hebben in een byzonder Hoofdtſtuk aan te haalen, is een zekeren Radulphus, Monnik van St. Germer de Flaix, in 't Bisdom van Beauvais, de verklaarder van *Leviticus*, en een berucht Hiſtoriſchryver. De Heer Blondel en alle andere wederſtreevers bekennen, dat hy van de Pauzin geſproken heeft. Nu kan men op de getuigenis van ‡ Trithemius, Abt van Spanheim, waar tegen Sixtus van Sienna, noch Poſſevinus, noch Onuphrius, noch Bellarminus, noch Voſſius niets in te brengen hebben, beſluyten, dat het blykt, dat deeze Radulphus in 't begin van de tiende eeuwe heeft gebloeit, te weeten omtrent 50 of 60 jaaren

* *Laun. Part* IV. *Epiſt. ad Carol. Maur Teller.*
† *Id de Author. negant. argum.*
‡ *Trith. de Scrip. Eccl. p. m.* 159.

ren na de Pauzin. Dit zoo niet zynde, zal Marianus Scotus veel eer de Hiſtoriſchryver van de Pauzin zyn, gelyk wy in 't voorgaande Hoofdtſtuk wel hebben willen ſtellen, en 't bewys, dat Baronius en d' anderen daar uit trekken, zal ook niet te meerder kracht hebben. Dit is 't, waar door Blondel, en na hem Vader Labbé, ingewikkelt is, om 't leven van Radulphus niet dan in 't jaar 1157 te ſtellen, vindende zich enkelyk gegrond op 't gezag van Alberik, Monnik van d' Abdy der drie Fonteinen. Deeze Monnik zegt in eene Kronyk, dat een handſchrift is, in de dertiende eeuwe geſchreeven, op 't bericht van Elinandus, een anderen Geeſtelyken van d' Abdye van Froimond de Ciſteaux, dat *Radulphus Niger die ten tyde van deezen Elinandus leefde*, te weeten, in den aanvang der dartiende eeuwe, *een werk over Liviticus heeft gemaakt*, zonder een eenig woord van d' andere werken van Radulphus de Flaix te melden. Boven dien kan 't ook wel zyn, dat twee Schryvers van eenen naam over een zelfde Boek van de H. Schrift ſchreeven, echter is 't waarſchynlyker, dat Radulphus van de twaalfde eeuw de eere heeft van de Verklaaring over *Leviticus*, die door Radulphus van de negende eeuw byeen geſtelt is. Deeze misgreep is zoo veel te lichter over 't hooft te zien, nademaal 'er zeer veele Schryvers van deezen naam in Duitslandt, Engelandt en Vrankryk geweeſt zyn; en men weet, hoe gemeen het is, zich in Schryvers van een zelfden naam te verbeiſteren, alhoewel zy een reeks van afgezon-

Ten zy Marianus Scotus de eerſte niet zy.

derde tyden tuſſchen elkander geleeft hebben. Indien dit zoo is, zie hier dan een Schryver, die van de Pauzin gewag maakt, anderhalve eeuw voor * Marianus, waar van wy in 't volgende Hoofdtſtuk ſpreeken zullen.

XII. HOOFDTSTUK.

Marianus Scotus leven en geleertheyt beſchreven; zyne boeken geprezen. ſnoode praktyk van latere Schryvers, om zyne Kronyk te vervalſchen, ten toon geſtelt, en vernietigt.

Byzondere hoedanigheden van Marianus aangemerkt.

† MArianus, Scotus, by genoemt, omdat hy een Schot van geboorte was, verliet zyn Vaderland, en begaf zich naar Duitslandt. Hy nam 't gewaad van een Monnik te Keulen aan, waar van Vader Vondel overheerlyk, als alomme, uytgalmt:

Aartsbiſſchoplyke Stoel, de voorſte Keurvorſtin
Van drie, Juweel des Rhyns, van't Ryk, en 's Keyzers Steden,
Geboorteſtad en eer van de oude Keyzerin,
Uw ſtichſter na Agrip, hoe vroom hebt gy geſtreden

Voor

* *Huic* (*Leoni* IV.) *Succeſſit Joanna mulier. Annis* 2. *menſibus* 5. *Diebus* 4. *Scot. Chron. Lib.* VII. *Aetat.* VI. *ad ann.* 854. † *Trithem, Catal. Illuſt. Vir. p. m.* 133.

Voor 't kruyslam, ſedert uw Matern, Sint Peters hant,
U rukte van Teutaats en Heſus woutaltaren;
Getrouwe dochter van de Roomſche Kerk, gy ſpant
De kroon, in Heyligdom en Godsdienſt te bewaren.
Uw Kerken, in getal, op 't jaarlyx daghtal ſtaan.
Men ziet de zon van Rome in Keulens halve Maan.

van waar hy zich verder naar d'Abdye van Fulda begaf, en 'er d'orde van 't Prieſterſchap ontfing; vervolgens naar Mentz verzonden, overleed hy aldaar. Deeze Monnik was zoo eeng root yveraar voor den Pausſelyken Stoel, dat hy dien, om zoo te zeggen, tot zynen Afgodt maakte, gelyk bleek door den drift, waar mede hy tegens den Keizer Henrik den IV voor Hildebrand, of Gregorius den VII ingenomen was. Daarenboven was Marianus geen Schryver, dien men van eenvoudigheit, onkunde of ontrouw, beſchuldigen kan. Sigebert, Trithemius en allen die van hem geſproken hebben, ſchryven hem eenpaarige hoedanigheden toe, die 't eenemaal verſchillen met deeze gebreken, waar mede gemeenelyk de Monniken behebt zyn. Zyne achting verſpreidde zich zodanigh, dat Engelandt, Schotlandt, en Duitslandt, om de eer getwiſt hebben, wie van hun zoo een uitmuntend Schryver hadde voortgebragt, gelyk eertyds in Griekenlant over Homerus getwiſt wierd.

En hoe geacht deeze Schryver is geweeſt.

De beruchte * Voſſius heeft geoordeelt, dat men zich zeer nuttelyk van de Kronyk van Marianus bedienen kon, om veele plaatſen in Euſebius, en Caſſiodorus te verbeteren. Waar is 't, dat de hedendaagſche Schryvers hem eenige Misſlagen in zyne Tydreekening hebben aangeweezen, maar, waar vind men een Tydreekening, die van diergelyke feilen t'eenemaal vry is? Wat worden 'er niet al in Eginhardus, Anaſtaſius, Ado, Herman, Sigebert, enz. gevonden? Dat dan de Lezer op dit alles acht geeve, en dat hy daar uit oordeele, of in diergelyke geſchiedenis, als deeze van de Pauzin, ooit waardiger getuigenis dan deeze van Marianus kan beſtaan. Niet alleen is hy een Prieſter geweeſt, door zyne hoedanigheit ingewikkelt, om d'eere van den Roomſchen Stoel te verdeedigen, maar, wat meer is, hy is een Monnik geweeſt, en gevolgelyk een man t'eenemaal door zyne hoedanigheit overgegeeven in alle de belangen van 't Pausſchap. Hy was boven dien geene deezer Monniken, die toen meeſt Bloedbeulingen en Slechthoofden waren; maar hy was een Monnik van een zeer verlicht en geoeffent verſtand. Eindelyk hy was een Monnik, die in een beruchte aangelegentheit zyne Godtvruchtigheit en getrouwheit den H. Stoel opofferde. Indien men een diergelyke getuige wraaken wil, zyn 'er nooit Hiſtoriſche gebeurteniſſen voor tegenſpraak bevryd.

Deezen, die getracht hebben de Hiſtorie van de Pauzin te betwiſten, hebben ook wel de

* *De Hiſt. Lat.*

de kracht deezer aanmerkinge gerooken; dies zyn ze op andere middelen bedacht geweeſt, * om ons van zo een geloofwaardig Schryver te berooven. Zy hebben dan eenige afdrukſels van Marianus weeten voor den dagh te haalen, waar in van de Pauzin Johanna niets te vinden is, en zulks op 't vertrouwen van eenen naamloozen Schryver, door Serarius en ſedert door † Allatius, en den Vader ‡ Clifflet aangehaalt; of mogelyk op 't goed vertrouwen van § Aubertus of Albertus de Mira, die een zeker Exemplaar uit de Bibliotheek van Gemblours te voorſchyn brengt, waar in deeze Hiſtorie niet te vinden is. Op deezen grond is 't, dat :-: Mabillon met groot vertrouwen verzekert, *dat 'er niet een eenig woord van de Pauzin in de oprechtſte Exemplaaren van Marianus ſtaat:* Dus zou 'er naar de vertelling van deezen Schryver een Exemplaar of twee gevonden worden, waar in dit gedeelte door de Monniken was overgeſlagen, die 'er de uitſchryvers van waren; *zullen dit d'oprechte Exemplaaren zyn?* Maar in tegendeel, alle de met de hand geſchreeve Exemplaaren die in de voornaamſte Bibliotheeken, in Duitslandt, Vrankryk, in 't Vatikaan, te Vienna, t'Oxford en zelf 't origineele van Vrankryk, *geduurende eenige eeuwen in de Bibliotheek van Doma bewaart*, waar uit de

Aanmerking over verſcheide Exemplaren van Marianus, waar van eenigen van de Pauzin zwygen, en anderen omſtandig bericht geeven.

* *Aur. Anon. in Metropolin. Crantzii. Ser. Hiſt. Mog. Lib.* I. *C.* XLII. † *Allat. in Symmict.*
‡ *Chiffl. Judic. de Pab. Johan. Ann.* 1658.
§ *Aub. Miraeus ad Sigeb. p.* 107.
:-: *Mabill. Itin. Ital. T.* I. *p.* 27.

de Baſelſe Druk in 't jaar M. D. LIX vervaardigt is, en deeze van Frankfort in den Jaare M. D. LXXXIII. door de voorzorge van Piſtorius aangelegt. Zal men nu in alle deeze Exemplaaren de Hiſtorie van de Pauzin ingelapt hebben? wie zal 't gelooven? verre van daar is 't te vermoeden, dat men in zodanig een Exemplaar eenige byvoegſels zou gemaakt hebben, waar uit de Drukken van Bazel en Frankfort aangelegt zyn; deezen, die den druk bevordert hebben, klaagen in de Voorrede, *dat 'er veele plaatſen van verminkt zyn geweeſt*; en deeze, die de oudheit van d'Akademie van Oxford heeft in 't licht gegeeven, ſpreekt van een Exemplaar van Marianus, de helft meer uitgebreid, dan dat gedrukt is; Johannes Latomus, Domheer van St. Auguſtyn, wien men de lof geeft van een naaukeurig Hiſtoriſchryver te zyn, verzekert zelf van wel tachentig plaatzen van Marianus verbetert, * doch geenzins deeze in twyffel getrokken te hebben, waar van de Pauzin gehandelt word. 't Is wel waar, dat hy Heroldus beſchuldigt, van een tuſſchenrede uitgelaaten te hebben, die hy meent met deeze woorden in Marianus te ſtaan; *gelyk men verzeekert*; (ut aſſeritur) dat overeen zou komen met het geene Sigebertus zegt: *Men zegt, dat deeze Johannes een vrouw was*; Maar 't is blykbaar, dat 'er deeze tuſſchenrede in Marianus ingevoegt is, en van de kantteekening in den text geraakt; want het niet waarſchynlyk is, dat Heroldus, die 't oude Exemplaar van Frankfort, door laſt van den Keur-

* *Serrar. de Reb. Mogunt.* L. I. C. XL.

Keurvorſt van Mentz, en op aanzoeking van Latomus, in 't licht bragt, eene ontrouw van deeze natuur, en zoo blykbaar nadeelig voor den Roomſchen ſtoel, zou ondernomen hebben te pleegen. Maar zonder alle deeze byzonderheden af te handelen; laat het waar zyn, dat dit gedeelte van de Pauzin Johanna, van haare troonvolging, en de jaaren van haar Pausſchap, in Marianus ingeſloopen is, wat word dan de ganſche optelling deezer Tydreekening verwart! By voorbeeld; hy verhaalt den aanvang van 't Pausſchap van Benedictus den III niet dan in 't jaar 857, en dat van Nicolaus den I. in 't jaar 860. Deezen nu, die de Pauzin niet tellen, vervroegen het Pausſchap deezer Pauſen twee jaaren, waar uit het klaar blykt, dat de meening van Marianus is geweeſt, twee jaaren aan 't Pausſchap van de Pauzin toe te ſchryven; of indien men wil, dat de Hiſtorie van de Pauzin in zyne kronyk ingelaſt is geweeſt, wat zeggen ze dan, die deeze twee jaaren leedig zien? Hoe bezwaarlyk is 't over een zoo vreemd gedrag goede redenen te geeven, zonder dat 'er acht gegeeven word op deeze hairklovery, alleenlyk op een of twee Exemplaaren gegrond. Baronius, de Launoy, en Blondel geloofden niet, dat men kon twyffelen; dat de Hiſtorie van de Pauzin, in de Exemplaaren van Marianus te vinden, geen dadelyk werk van Marianus is. Maar † de Launoy zegt daar op, dat ſchoon Marianus deeze Geſchiedenis heeft verhaalt, het echter maar voor een

Wat verſchil dit in de Hiſtorie geeven kan onderzocht, en van geen gewicht bevonden.

† *Laun. Epiſt. Part.* IV. *Ep.* VIII.

een vertelling moet aangezien worden. *Men begon dit*, zegt hy', 200 *jaaren na de dood van Leo den* IV *uit te ſtrooyen, in een eeuw, toen men t'eenemaal onkundig was, wat 'er ſedert dien tyd te Rome waare gebeurt.*

Verwonderenswaardig is 't, dat deeze geleerde man dus van zyne gewoone vertrouwelykheit wilde afzien, om zich van een zoo kinderachtig en licht afweerend antwoord te bedienen. Reeds hebben we hier voor getoont, dat 'er noch grond, noch voorwendzel tot een diergelyk verdichtſel in de Hiſtorie te vinden is, en gezegt, wanneer men 'er zelf eenige gelegentheit zou weeten in t'ontdekken, dat wy toonen zouden, dat het onmogelyk is, dat een man van gedrag als Marianus Scotus, zyne Kronyk zou hebben belaſt met een zoo beſpottelyk en hatelyk geval, indien de Hiſtorie verſiert waar. Maar onderſtellende dat Marianus zodanig een misgreep heeft konnen begaan, hoe zouden de Pauſen, die toen regeerden, dit met ſtilzwygen hebben aangezien? Gregorius de VII, de hoogmoedigſte der Pauſen, zoo niet der menſchen, en deeze, die zoo veel drift voor de glori van den Roomſchen ſtoel betuigde, zou hy geleeden hebben, dat Marianus, die zyn ſlaaf was, de Roomſche Kerk met zodanig een verontwaardiging onteert hadde? En Victor de III, Urbanus de II, Paſchalis de II, hoe ſtreng en teffens geleert zy waren, zouden ze een zodanige ſmaad hebben door den vinger gezien, zonder daar gevoelig over te zyn, minder dan de Pauſen, hunne navolgers? Eindelyk de ſchryvers van dien tyd,

Indien Marianus de Hiſtorien van de Pauzin, als onecht in zyne Kronyk hadde ingelaſt, wat hem daar uit te duchſtond.

tyd, Alberik de Mont-Caſſin, Lanfrank, de Kardinaal Humbert, en zoo veel anderen, niet alleen berucht, maar, wat meer is, t'eenemaal den Pauſen overgegeeven, zouden zy verzuimt hebben, van tegen een zodanige laſtering, met ſchryven in 't ſtrydperk te treeden? Wat men van de Launoy bybrengt, *dat men onkundig was ten tyde van Marianus, wat 'er ſedert de dood van Leo den* IV. *te Rome was omgegaen*, is zoo erbarmlyk mager, dat we niet weeten of 't wel de moeite waardig is om het te wederleggen; want niet weinig Tydbeſchryvers en Hiſtoriſchryvers zou men konnen op de baan brengen, ſedert Marianus Scotus, die allen de geſchiedeniſſen van deeze eeuw beſchreeven hebben, en in 't byzonder het leven van Benedictus den III, Nicolaus den I, en deeze van hunne Navolgers. Dit groot getal van Cronologiſten bewyſt klaar genoeg, dat de Hiſtorie van de negende eeuw niet zoo duiſter was, of men zou genoegzaam een diergelyke Geſchiedenis, als deeze van de Pauzin, weerſprooken hebben, indien die niet wel gegrond had geweeſt; en 't is mede niet waarſchynlyk, dat onder zoo veele Schryvers, dus aan den Pauſelyken Stoel verknocht, dit zoo quaadaardiglyk zouden bewimpelt hebben, wat ter verdachtmaking van een zoo haatelyk gerucht dienen kon. Dies is 't niet zonder reden, dat de Launoy zich niet wel inbeelden kon, hoe de Monniken een veinzery van zich verwerven konden, zoo nadeelig aan den Roomſchen Stoel, maar deeze Geleerde Heer heeft geen reden om te

Beſluit over de Echtheit

van zyne Hiſtorie genomen.

te gelooven, dat zy zouden verzuimt hebben het noodige by te brengen, om de Hiſtorie van de Pauzin te wederleggen, indien ze niet wel gegrond had geweeſt; dus zyn 'er dan twee zaaken, die voortaan voor onfeilbaar konnen doorgaan; d'eene, dat Marianus van de Pauzin gewag heeft gemaakt, en d'andere, dat een Schryver, gelyk hy, in eene geſchiedenis van deeze natuur niet kan verdagt zyn.

XIII. HOOFDTSTUK.

Sigebert, de Monnik van Gemblours, zyn leeftyt, en groote roem, in de XI en XII Eeuw, en echter in later tyden van zyne geloofsgenoten gehekelt. Otto Biſſchop van Friſingen, Godefroy, Biſſchop van St. Aſaf, en Godefroy van Viterbo, Schryvers van de XII Eeuw, hun verhaal van de Pauzin.

't ZAl niet qualyk voegen, dat we een aantal Hiſtoriſchryvers voor den dagh haalen, alzoo weinig als Marianus verdacht, die allen niet min dan hy met verzekering van de Pauzin geſproken hebben. Daar zyn 'er zelf geweeſt, die, na haare verheffing tot het Pausſchap aangemerkt te hebben, mede haar in de kraam komen niet konnen ontveinzen, alhoewel zy deeze toeſtemming met

met betuiging van eenige ſchaamte hebben geuit; en wat 'er het aanmerkelykſte van is; zoo is 't, dat in de twaalde eeuw alzoo min, als in de twee volgende, niemant gevonden wierd, zelfs van deezen, zich 't meeſt aan den Roomſchen Stoel overgevende, die zich met den Schryver in 't Strydperk begaven, om deeze gebeurtenis als een Verdichtſel of een laſtering te beſtryden.

Sigebertus mede een geacht Schryver, wat die van de Pauzin zegt.

Men kan niet zeggen, dat ze toen nogh onbekent was, nademaal men ze met haare voornaamſte omſtandigheden in de Kronyk * van Sigebertus ingelyft vond. Deeze Sigebert, een Monnik van Gemblours, was in groote achting op 't uitgaan van de elfde en in den aanvang van de twaalfde eeuw. Baronius ſtelt hem onder d' eerſte getuigen van de Hiſtorie van de Pauzin, en Blondel noch de Launoy verſchillen 'er mede niet in, alhoewel Blondel niet vreemd ſchynt te wezen van 't oordeel van eenigen, die gelooven, dat deeze Hiſtorie in 't Handſchrift van Sigebert ingelaſt is. Wat hier van zy, zeker is 't, dat men in den eerſten druk van de Kronyk, † uit de Exemplaaren van bekende oudheit, met deeze bewoording, dit in 't jaar 854 opgeteekent vind: *Johannes een Engelſche Paus. Men zegt, dat deeze Johannes een vrouw was, die daar voor niet*

O *be-*

* *Fama eſt hunc Johannem faeminam fuiſſe, & uni ſoli familiari tantum cognitam, qui eam complexus eſt, & gravida facta peperit, papa exiſtens. Sigeb. Chron. ad Ann.* 854.

† *In 't jaar* 1523.

bekend werd, dan van een haarer Gunſtelingen, van wien zy bevrucht wierd. Zy baarde, Paus zynde; en om deeze reden is't, dat eenigen haar niet onder de Pauſen ſtellen, zulks haare naam werde uitgewiſt. Men kan immers niet uitdrukkelyker gewag van de Pauzin maaken, maar men moet ook teffens bekennen, dat, zo deze woorden en uitdrukſelen van Sigebert zyn, hy dit niet dan by wyze van een tuſſchenrede gezegt heeft, en dat hy dieshalven de jaaren van deezen Paus niet reekent; want hy ſtelt in 't zelve jaar het Pausſchap van Benedictus den III. die hy de CII. Paus noemt, na dat hy gezegt had, dat Leo de IV. de CI. was. Hier door kan 't zyn, dat dit Artikel door de Monniken, die 't handſchrift van Sigebert hebben afgeſchreeven, lichtelyk kon overgeſlagen zyn, zonder dat 'er eenige afbreeking van reden, noch in 't vervolg van zyne redeneering, noch in zyne tydreekening beſpeurt word, dat in de Hiſtorie van Marianus dus niet geſchieden kon.

Eenige Exemplaaren van dien Schryver onderzocht, waar in men de verminktheit genoeg beſpeuren kan.

* Ook moet men bekennen, dat behalven d' Exemplaaren, waar van Aubertus de Mira of Miræus meld, en deezen, waar van anderen geſproken hebben, waar in men voorwend dat dit Artikel niet te vinden is, alhoewel het in den druk van Piſtorius gevonden word, doch verminkt; men moet, zeggen we, bekennen, dat behalven deeze Exemplaaren, dit mede niet gevonden word in

* *MSS. Gemblacenſe. Aquicinctinum Lipſianum, & Orteliannm.*

in een zeer oud Exemplaar van Sigebert, eertyds aan 't Klooſter van Corbie behoorende, en geſchreeven op Parkement, tot een vervolg van de Kronyk van Euſebius en Proſper in 't jaar 1154. indien men gelooven mag wat men aan 't hooft van dit Exemplaar leeſt, tegenwoordig in de Bibliotheek van Leiden bewaart. Doch als men dit Exemplaar met d'anderen vergelykt, en voornamentlyk met deezen, waar van zich Aubertus de Mira of Miræus heeft gedient, men wort 'er veele byvoegſelen en afbreekingen gewaar, vooral in zaaken, waar Rome belang in hebben kan, en waar over Baronius, Sigebert van laſteringe beſchuldigt heeft. By voorbeeld, wat 'er te Rome tuſſchen den Keizer Henrik den V. en Paſcalis den II. voorviel. De eedt, die deeze Paus den Keizer deed, de overdragt van 't recht der leenhulding, en veele andere zaaken, die in den druk van Miræus op 't Jaar MCXI. te vinden zyn, en geenzins in 't Exemplaar van Corbie. De Mira toont met ingetooge woorden aan, dat de Handſchriften van Sigebert, zoo wel deezen, * die hy bezat, als d'anderen, niet overeenkomen in den rang, waar in zy de Pauſen plaatſen, en dat zelf het Exemplaar van Gemblours, waar van hy zich gedient heeft, door handen van een laatdunkend menſch gegaan is, die het in wanorde heeft gebragt. Dit kan door eenige voorbeelden beweezen worden. Stephanus de V, en Paſchalis, waar van

* *Ad Ann.* 387. & *Ann.* 824.

d'eene de 96ste Paus en d'andere de 97ste in den druk van de Mira is, zyn niet dan de 92ste en 93ste in 't Exemplaar van Corbie, dat men te Leyden vind. In den zelfden druk van Mira, † word Eugenius de II. voor den 100sten Paus geteit, dat een leedige plaats van 97 tot 100 maakt. Leo de IV, die Johanna en Benedictus voorgegaan is, noemt men Leo den V. in 't Exemplaar van Gemblours, en ‡ Martinus, die de 109de by de Mira is, ſtaat de 100ste in 't Exemplaar te Leyden. Men ziet nu wel, hoe weinig ſtaat op de ſtilzwygentheit, wat het onderwerp van de Pauzin aangaat, uit Exemplaaren, dus verminkt te maaken is. 't Is in tegendeel waarſchynlyker, dat Sigebert, die de Kronyk van Marianus heeft gehad, en daar van in zyn Boek van de § Kerkelyke Schryvers met lof gewag maakt, van de Pauzin geſprooken heeft, doch met omzichtigheit, gelyk in den Paryſchen druk van 1513, en in die van Frankfort van 1566 te zien is. Hier uit ontſtaat, dat Sigebert het Pausſchap van Leo den IV. niet begrypt, gelyk deezen doen, die de Pauzin verzweegen hebben, maar verder dan het begin van 't jaar 854., waar in hy met Marianus overeen komt. Dit alleen moet voldoen, dat het ſtilzwygen van eenige Exemplaaren van Sigebert over 't onderwerp van de Pauzin niet veroorzaakt is van Sigebert zelf, maar van de Monniken en anderen, Slaaven van 't Roomſche

† *In 't jaar* 826. ‡ *In 't jaar* 888.
§ *Chap.* CLXXII.

ſche Hof, die zyne ſchriften hebben onder handen gehad.

Sigebert is dan de eenigſte Schryver van de twaalfde eeuw niet, die van de Pauzin geſprooken heeft. Otto Biſſchop van Frieſingen, broeder van Keizer Conraad den III. en kleinzoon van Henrik den IV. die zyne Kronyk tot in 't jaar 1146 vervolgde, ſtelt in den rang der Pauſen eenen Johannes de VII. als Vrouw, alhoewel buiten haar behoorlyke plaats. Verſcheide andere Schryvers die van de Pauzin gewag maaken.

Geofroy d'Arthur Biſſchop van St. Aſaph, die in den zelven tyd leefde, ſpreekt zoo volkomen van de Pauzin, dat Aubertus de Mira en veele anderen, zich ingebeeld hebben, dat, wat van deeze Hiſtorie in de Exemplaaren van Sigebert gevonden word, uit Geofroi genomen is.

Eindelyk, Godefroi van Viterbo, die op 't einde der zelve eeuw * overleed, en van wien Martinus bekent, een gedeelte van zyn werk getrokken te hebben, maakt van de Pauzin gewag, in zyn ‡ Pantheon tuſſchen Leo den IV en Benedictus den III. met deeze woorden: *men reekent de Pauzinne Johanna niet.*

* *Ann.* 1192. ‡ *Part.* XX.

XIV. HOOFDTSTUK.

Conradus Urſpergenſis, en zyn Kronyk; Martinus Polonus, wie hy was. Deszelfs geleerde Schriften in de XIII Eeuw. Kunſtenaryen der Roomſche Kerke, om haar eyge Schryvers te verminken, daar die 't gebeurde niet volgens haar oogwit, maar naar waarheyt, verhaalen.

CONraad Abt van Urſperg, is een der eerſte en voornaamſte Schryvers van de dartiende eeuw. Zyn Kronyk eindigt in 't jaar 1229. Niet tegenſtaande hy van de Pauzin niet ſpreekt, verſchaft hy echter, om de waarheit deezer Hiſtorie te bewyzen, een argument van omtrent de zelfde kracht, als wy uit den Graave Herman getrokken hebben. Want zoo men Conradus gelooft, ſtorf de Paus Leo de IV. niet dan in 't jaar 857. wien Benedictus opvolgde. Indien nu Benedictus, niet dan in 't jaar 857 tot het Pausſchap verheven wierd, gelyk Marianus, Martinus en d'anderen ſtellen, en dat Leo de IV. in 't jaar 854 of 855 geſtorven zy, gelyk de eerſte Hiſtoriſchryvers het vaſt ſtellen is 't volgens Anaſtaſius blykbaar, dat d'overige twee jaaren deeze tuſſchenruimte voor de Pauzin uitmaaken. Maar alzoo 't aan 't Roomſche Hof beſlooten was, dat Johanna uit den rang der Pauſen zou geweert worden, heeft den Abt van Urſperg, volgens den Gra-

Schryvers van de dartiende Eeuw bygebragt.

Grave Herman, nodig gevonden, het Pausschap van Leo den IV. tot het jaar 857 te verlangen.

't Zelfde bewys kan men trekken uit de Kronyk van Albertus Abt van Staden, want, schoon hy Benedictus de III op Leo den IV. doet volgen, blykt het echter, dat hy onderstelt eenen Johannes den VIII. ontrent den tyd, die men de Pauzin toeschryft, naardien hy Johannes den VII noemt, den laatste van deezen, die deezen naam voor den tyd der Pauzin voerden, en hy noemt dien Johannes den IX, die Adrianus den II gevolgt is.

Maar niets verdient meer over deeze stoffe in aanmerking genomen, dan 't getuigenis van Martinus Polonus, die na 't midden der dartiende eeuwe bloeide. Deeze Historischryver was een ‡ Geestelyke van St. Dominicns orde, of volgens eenigen van de Orde der Cisterfiën. Wat 'er van zy, hy was een Geestelyke, en zelf een Geestelyke, in achting van zeer geleert te zyn; en daarenboven opper Biechtvader onder de Pausen Johannes den XXI. en Nicolaus den III: hy wierd door den laatsten tot Aartsbisschop van Gnesna in Polen benoemt, maar storf te Bolonje, als hy bezitting

Martinus Polonus een geacht Schryver verhaalt de Historie van de Pauzin omstandig,

‡ *Tantam apud omnes bonos & eruditos gratiam inivit, ut progressu temporis inter tres Religiosorum ordines; Benedictum, inquam, Dominicanum & Cisterfiensem, de professionis hujus certitudine, contentio nata sit, singulis eum sibi quasi suum vindicantibus. Suffrid. Petr. Prefat. in Mart. Pol. Ann.* 855.

van deeze waardigheit zou gaan neemen, die d'eerſte van dit Koningryk is. Zoo dat, indien ooit Schryver over een diergelyke Geſchiedenis moeſt gelooft worden, als ons onderwerp is, was hy 't, en buiten twyffel zodanig een Schryver, gelyk Martinus van aart. Hy berichtte niet alleen deeze geſchiedenis, maar hy verhaalt ze zelf met veel meer omſtandigheden, dan de twee voorgaande Hiſtoriſchryvers. Want hy genoegt zich niet alleen om te zeggen: *dat Johannes de Engelander te Mentz geboo-ren was, dat hy 't Pausſchap gedurende den tyd van twee jaaren vyf maanden en vier dagen bezat*, enz. Maar hy ſpreekt ook van *haar zwanger gaan*, van *haar in de kraam komen* in de Straat waar door men van St. Pieter naar St. Jan van Lateranen gaat, van *haare dood* en van *haare begraaving*. Hy voegt 'er by, dat zedert dien tyd de Pauſen deeze ſtraat en plaats om ze te paſſeeren, wegens den *afkeer van 't gebeurde*, gemyd hebben, en hy beſluit, dat het om deeze reden is, waarom zy niet in 't Regiſter der Pauſen wierd geſtelt.

En hoe:

Hoedanig men deezen Schryver heeft getracht verdacht te houden, om daar door de Pauzin te verduiſteren.

't Is licht te begrypen, dat men niets verzuimt heeft, om de getuigenis van een zoo gewigtige getuigen te dwarsboomen. Daar zyn 'er, die willen ſtaande houden, dat 'er van de Pauzin in de oudſte en getrouwſte Exemplaaren van Martinus geen gewag word gemaakt, of dat, indien 'er eenigen van gevonden wierden, waar in van haar geſprooken werd, dit niet dan een byvoegzel was, dat men 'er *gelykerwys als een aan-*

aanhechtſel, * *dat van een verdichtſel ſprak, aan geknoopt had*; Maar Leo Allatius en eenige anderen, geeven voor, dat dit byvoegzel in 't werk van Martinus niet is ingelaſt, ‡ dan door ontrouw der geenen, die hy *vyanden van de Kerk noemt.* Vader Chifflet is mede in 't gevoelen der laatſten; en om dit gezach te geeven, haalt hy, een met de hand op Parkement geſchreeven Exemplaar aan, van een zeer ouden Schryfſtyl, uit de Bibliotheek van zynen Vader Jean Jaques Chifflet getrokken: waar in geen enkel woord van de Pauzin gevonden word, noch ook niet in een ander Exemplaar van Martinus, dat de § Heer Burnet, Biſſchop van Salisbury, zegt in Engelandt gezien te hebben. Anderen hebben een ganſch anderen weg ingeſlagen, om het getuigenis van Martinus t'ontzenuwen. Zy ſtaan toe, dat het geval van de Pauzin in d'echte Exemplaaren van deezen Schryver gevonden word, maar zeggen, dat het een verdichtſel is, of ten minſten dat hy d'eerſte is, die 'er ooit van geſprooken heeft. Doch alle deeze poogingen, die van den een en den ander worden aangewent, om de waarheit van 't verhaal te verduiſteren, dienen niet; dan om ze beter te beveſtigen. Niets is 'er min te verdedigen dan de gedachten van deezen, die willen dat de Hiſtorie van de Pauzin trouloozelyk in d' oude Exemplaaren van Martinus ingelaſt is. Want eerſtelyk moet

* *Sniffrid. Petr. Not. ad Martinum.*
‡ *Flor. Raym. Andr. Victoris.*
§ *Burnets Vojage.*

men d' onbeſchaamtheit van eenen Allatius of Raymond hebben, om iemand van de Proteſtanten te beſchuldigen, die immers niet dan in de zeſtiende eeuw te voorſchyn quamen, dat 'er in Martinus een Hiſtorie zou ingelapt zyn, daar zoo veel beruchte Hiſtoriſchryvers, veel ouder, en boezem vrienden genoegzaam van de Roomſche Kerk, gelyk ook Martinus zelf, van bericht gegeeven hebben. Dit byvoegzel moet dan alleen die geenen voor Lutherus te laſt gelegt worden, die toen reeds de meeſte dwaalingen der Roomſche Kerke den ſchop gaven, gelyk Johannes Hus, de zoo genaamde Boheemſche Ketters, en eene Schedelius van Neuremberg, waar van Raymond meld; nademaal in dien tyd niemand de Hiſtorie van de Pauzin in twyffel trok: dit blykt door de Actens van 't Concilie van Conſtans, die men vervolgens vertoonen zal. Boven dien laaten wy 't aan 't oordeel van redelyke en verſtandige Lezers, door wien een zoo groot getal handſchriften konden verminkt, ontzenuwt en vervalſt worden, betreffende de zaaken, die de Pauſen konden bevoordeelen. Is 't niet billyker diergelyke veranderingen te wyten den handleenders van 't Roomſche Hof, den *Inquiſiteurs*, den Schryvers der verbeterde Regiſters, den Monniken, die bezitters der aaloude Handſchriften waren, en 'er het voornaamſte belang in hadden, dan de Proteſtanten, die geenzins in ſtaat waren om het te doen; waarlyk zyn 't de Proteſtanten alleen niet, die over oneindige laſteringen en 't Monniken bedrog, in

Ten tyde van Johannes Hus de Hiſtorie van de Pauzin voor waarachtig gehouden.

Die vervolgens door de aanhangers van 't Roomſche Hof verduiſtert is.

in 't drukken der Boeken geklaagt hebben; deezen van de Roomſche belydenis hebben 't niet min dikmaals door openbaare geſchriften gedaan, gelyk de Launoy by veele gelegentheden, en Gabriel Naudé ter gelegentheit van 't Boek van de *navolging van Jeſus Chriſtus* getuigen. Maar om van onze geſchiedenis niet af te wyken; Blondel zelf heeft meer dan eens den Schryver van 't Roomſch geloof beſchuldigt, op een bedriegelyke wyze de Pauzin uit verſcheide Jaarboeken gelaaten te hebben. Wat meer is, een zeer * geoeffent Schryver in dit ſoort van Taal- en Waereldkunde legt de ſchuld der uitlaating van de Pauzin in eenige Exemplaaren van Martinus, *op de bedachtzaamheit van eenige perſoonen, aan 't Roomſche Hof verpligt.* Dit is nu wel waar, zulks het niet alleen van Marianus, Sigebert en Martinus word gezegt, maar zelf van Platina, dien men te Rome getracht heeft 't gebeurde van de Pauzin t' ontrooven. Want Johannes Bernardus in zyn Boek † van de *nuttigheit der Hiſtoriën*, zegt; dat 'er *in de Vatikaanſche Bibliotheek zeer oude Handſchriften van Platina zyn, waar in men niet een woord van de Pauzin vind.* Maar, genomen dat deeze Hiſtorie in eenige Exemplaaren van Martinus gemiſt werd, of dat ze in ſommige anderen, van een anderen aart als d'overige ſcheen te zyn; onderſtel zelf, gelyk ‡ Lambecius verzekert, dat 'er veele dier-

Eenige Exemplaaren van Platina mede verminkt, en hoedanig.

* *Herman. Conring. Not. ad Bull. Innocent.* X. *p.* 191. 192. † *Pag.* 111.

‡ *Lambec. Biblioth. Caezar. Lib.* II.

diergelyke van te vinden zyn, en dat in vergelyking van een byna onnoemelyk getal andere Exemplaaren, alwaar deeze Hiſtorie eveneens te vinden is, en zulks in de zelve order en met de zelve uitdrukſelen, als in den Baſelſchen druk van 1559. nevens de Kronyk van Marianus, onder 't * opzicht van Heroldus. Men kan 'er noch byvoegen de Antwerpſche druk van 't jaar 1574 by Plantyn, waar in mede de Hiſtorie van de Pauzin gevonden word; hier over is Suffridus Petri elders krachtig tegen de waarheit deezer geſchiedenis ingenomen, tekenende zelf aan, *dat alle de met de hand geſchreeve Exemplaaren, wat de zaak betreft, met den druk overeenkomen.* Waar is 't, dat de Hiſtorie van de Pauzin niet gevonden word in den druk, die Johannes Fabricius, Cezar by genaamt, Kanonik van Gladbach, te Keulen in 't jaar 1616 heeft laaten doen, en zulks uit een byna alzoo oud handſchrift als de Kronyk van Martinus zelf; en zoo deeze Kanonik bericht: met een tytel alzoo gemaakt, als deeze, die hy aan 't hoofdt van zynen druk heeft geſtelt, en men hier onder † aangeweezen vind, gevoegt by een ze-

D'oprechtigheit van eenige Exemplaaren van M. Polonus verdacht, en waarom.

* *Typ. Johan. Oporini, curante Heroldo.*

† *Martini Poloni Archiepiſcopi Conſentini, ac ſummi Pontificis Poenitentiarii Chronicon evetutiſſimo Manuſcripto, & ipſi ſcriptori paene conſentaneo, ſummà fide & diligentia expreſſum. Quo cum reliquis, quae hactenus prodierunt Editionibus, collato, quid genuinum, quid ſpurium & Suppoſititium facile intelligentur, ut ad Lectorem Praefatio latius indicavit.*

zekere plaats uit zyn Voorrede, maakt dit ons zyne oprechtigheit zeer verdacht. In deeze Voorreede vertoonen zich twee tegenſtrydige zaaken; d'eene is, alzoo hy zegt; dat 'er *de Hiſtorie van de Pauzin, in't Boek van Martinus Polonus, door den Boekverkoper van Baſel in gelapt is, tegen al 't vertrouwen, dat dit Handſchrift niet verdacht was*; d'andere zaak is, dat hy in de zelve Voorreede, de voornaamſte onderſcheiding aanmerkt, die 'er tuſſchen dit handtſchrift en de Baſelſche en Antwerpſche drukken is. Maar wie ziet niet, hoe de Kanonik van Gladbach zich al te plomp wederſpreekt? Want, overmits hy deeze verſchilligheden aanmerkt, heeft hy dan de Antwerpſche druk wel ingezien, en de plaats van Suffridus Petri gemerkt, die behelſt, dat *alle de met de hand geſchreeve Exemplaaren, wat de zaak betreft, met den druk overeen komen*? Heeft hy die gezien; hoe vermeet hy zich dan te zeggen, dat de Hiſtorie van de Pauzin in Martinus ingelaſt is, tegen al 't vertrouwen, dat dit handſchrift niet verdacht was, nademaal ze in alle die van Suffridus Petri gevonden word?

Men moet dan op den druk van den Gladbachſchen Monnik niet te veel ſtaat maaken, ‡ zulks men die niet boven d'andere ſtelle, waar in deeze Hiſtorie te vinden is. Lambecius bekent, dat 'er van agt handſchriften van de Hiſtorie van Martinus, die in de Bibliotheek van Viënna zyn, vier gevonden worden, waar in de Hiſtorie van de

‡ *Biblioth. Caeſ. Lib.* II. *C.* VIII.

Pauzin gemelt ſtaat; en dat van deeze vier, twee op parkement geſchreeven zyn, wiens oudheit hy niet betwiſt, alhoewel hy getuigt, zich meer aan 't Exemplaar te gedraagen, waar in de Hiſtorie van de Pauzin niet te vinden is; waar over men zich niet verwonderen moet, nademaal het te Viënna was, toen hy zyn werk ſchreef. Dat we ook het handſchrift van Voſſius niet vergeeten, een Exemplaar op Parkement, 't geene ten minſten van de Eeuw van 't Concilie van Conſtans heugt, waar in men alles vervolgens met een zelfde hand, de zelfde zaaken geſchreeven vind, als in de gedrukte Exemplaaren. Maar om zoo veel Bibliotheeken niet te doorſnuffelen, verſtrekt ons deeze van Leyden niet genoegzaam, waar uit deeze vermeende byvoegzelen wederlegt worden? In deeze Bibliotheek, vind men een zeer oud Handſchrift van Martinus op Parkement in *quarto*, dat niet lang na Martinus kan geſchreeven zyn, gelyk een ieder lichtelyk merken kan; men leeſt 'er vervolgens alles zonder eenig onderſcheid van letteren, het zelfde als in de gedrukte Exemplaaren; en dit zyn de eige woorden van 't handſchrift: *Na deezen Leo, bekleedde Johannes de Engelander, van Mentz geboortig, de Stoel twee jaaren, vyf maanden en drie dagen, en ſtorf te Rome, waar na de Pauſſelyke Stoel een maand leedig ſtont. Deeze, gelyk men verzeekert, was een vrouwe, en in haare jeugd naar Athene gereiſt zynde, een van haare Minnaars*, enz: en al 's overige vervolgt, gelyk in d'andere Exem-

Eenige Exemplaaren aangeweezen waar in men niet uitdrukkelyk van de *Pauzin* geſchreeven vind.

En hoe:

Exemplaaren, tot aan de woorden Benedictus de III. enz. aan den kant, vind men met zeer oude letteren geschreeven: *aangaande den Paus, die een vrouw was.*

Noch is 'er in de zelve Bibliotheek een ander Handschrift in *folio*, dat in waarheit van die ouderdom niet is, als dit, waar van gesprooken is, doch echter van een genoegzaame oudheit, waar in men 't zelfde gebeurde, in de zelve order tusschen Leo den IV. en Benedictus den III. vind, zonder dat men 'er naaulyks een woord verandering in gewaar word. Op den kant leest men, als in de anderen: *Johannes*, en vervolgens: *deeze Paus is een vrouw geweest*, lager: *de Paus storf in de kraam*; en op 't einde van dit verhaal vind men in de Text: *hier uit is de gewoonte ontsprooten, die sedert in 't gebruik raakte, om de Pausen t' ondertasten, enz.* Eindelyk is 'er noch een zeer oud handschrift op Parkement in de Leidsche Bibliotheek, dat de Historiën der Roomsche Pausen behelst, door Bernard Guy, aan den Paus Johannes den XXII in 't jaar 1320 opgedraagen, en 't handschrift zelf schynt niet veel minder oud; men vind 'er de Historie van Johannes den Engelander, tusschen Leo den IV en Benedictus III beschreeven, alles achter een volgende, met den zelfden letter als 't overige, en met de zelve spreekwyzen, waar van Martinus zich bediende, waar uit blykt, dat deeze Historie van dien tyd af, in d' Exemplaaren van Martinus te vinden was. * Dus is 't dat in d' aaloude Re-

* *Fuld. & Voragine.*

Registers der Pauzen, aan 't einde van de Kronyk van Martinus gedrukt, Johanna tusschen Leo en Benedictus verschynt; en zelf te Leiden, in een Register, aan de Historie van Guy gehecht, alwaar de Pausen sedert Johannes den XXII van een andere hand beschreeven zyn, en men leest: *Leo de* IV. *de* CVII. *Paus*; *Johanna een vermomde vrouw als een man de* CVIII. *Paus. Benedictus de* III. *de* CIX. *Paus.* Men moet dan aan Raymond, Victorel, Chifflet, Allatius, Lambecius en anderen 't zeggen laaten, dat de Historie van de Pauzin in deeze Exemplaaren van Martinus, waar ze gevonden word, een byvoegsel is, en zelf, dat ze 'er door de Ketters is bygevoegt, zonder te duchten, dat een zoo ongegronde gissing het gezag van zoo veel oude handschriften wegneemt. Indien echter dit gezag niet voldoet, kan men hen noch te keer gaan, niet alleen met het getuigenis van Blondel, die hier niet moet verdacht worden, maar ook met dat van † Mabillon, die deeze woorden van Ptolomeus de Luca bericht, een Schryver van de veertiende eeuw, die Biechtvader van Johannes den XXII. was, en zyne Jaarboeken tot in 't jaar 1303. vervolgt heeft, zonder die van Marianus gezien te hebben, en die Martinus alzoo min gezien had. Dus zegt dan Ptolomeus de Luca: ‡ *alle de Schryvers, die ik geleezen hebbe, behalven Martinus, zeggen, dat Benedictus de* III *onmiddelyk op Leo volgde, maar Mar-*

Eenige Schryvers die Martinus als getuige over

† *Itin. Ital. T.* I. *p.* 27. ‡ *Lib.* XVI. *Cap.* VI. *Edit. Lugd.* 1619.

Martinus ſtelt Johannes den Engelander tuſſchen deeze beide Pauſen. Eindelyk kan men aan Ptolomeus de Luca den toenaam van Bernard Gui toeeigenen, d'aangeſtelde *Inquiſiteur* tegen de Albigoizen van Toulouſe, Ranulphus van Cheſter, Antonius van Florence, de Kronyk van Neurenberg, en veele anderen, die alle Martinus als een getuige van de Hiſtorie van de Pauzin hebben aangehaalt. de Pauzin hebben by gebragt.

Wat aangaat dat Mabillon zegt, dat Martinus d'eerſte uitvinder van dit gebeurde is, of ten minſten d'eerſte, die 't geſchreeven heeft, 't is naar allen ſchyn een gevolg, dat hy uit de woorden van Ptolomeus de Luca heeft getrokken, volgens dat 'er van bericht word, waar by hy voegen kon de wyze van ſpreeken, die Onufrius, Serarius en veele anderen van Martinus gebruikt hebben, als van een eenvoudig en lichtgeloovig Schryver, die altoos tot de belacchelykſte verdichtſelen geneegen was; maar is 't wel rechtmaatig, dat hy van deze Schryvers oordeelt, van zodanig een groot gezag, als waar in Martinus is geweeſt, wegens de achting die anderen, de oudſte Schryvers voor zyne, werken hebben gehad? ‡ Deeze achting, ging zoo verre, dat deezen, die hem in 't ſchryven gevolgt zyn, byna zyne woorden enkelyk hebben afgeſchreeven; dat hy in de Roomſche Kerke langen tyd, als de voornaamſte is aangezien geweeſt, en zelf voor

‡ *Men zie hier van Alexander Cock in zyne Dialogue de la Papeſſe Jeanne, P. 64, 65, 66, de Geneefſche Druk.*

d' eenigſte, waar op men, wat de Hiſtorie der Pauſen en Keiſers betreft, ſtaat kon maaken. Maar dit ter zyden geſtelt; wie zou zich verbeelden konnen, dat een man van aanzien als Martinus, een Biechtvader van twee Pauſen, een man, de eerſte waardigdigheden der Kerke bekleedende, een onderneemer om zorgvuldig Jaarboeken, voor hem geſchreeven geweeſt, op 't naaukeurigſte t' onderzoeken, en zulks van den tyd van d' inſtelling der Pauſen af, gelyk hy in zyne Voorreede zegt, dat hy, zeggen we, getracht zou hebben, uit eigen beweeging, en zonder dat 'er voorgaande Jaarboeken van gemeld hadden, in zyne Hiſtorie in te laſſen, een Paus, meer dan twee Jaaren den Stoel bekleedende, en eene vrouwe tot Paus te ſtellen, te weeten, een haatelyk wangedrocht, waar door de Stoel van Rome een eeuwige blaam aan gewreven wierd?

Beſluit van 't bygebragte over Martinus aangeweezen.

XV. HOOFDTSTUK.

D'Algemeene tegenwerpingen tegen de bygebragte Getuigen, in de voorgaande Hoofdtſtukken vervat, in 't licht gezet, en wederlegt.

I. MEn zou ons konnen te gemoet voeren, dat de reeds aangehaalde Schryvers, als mede een groot getal anderen, die ten einde van dit werk volgen zullen, alle met den ander, van zodanig een groot gewicht niet zyn

Eenige tegenwerpingen overwogen.

zyn, dan men zich verbeelden mogt, om de Hiſtorie van de Pauzin te beveſtigen, overmits men niet onkundig is, hoe de Hiſtoriſchryvers gewoon zyn, de een den ander, na te ſchryven, zonder de zaak naaulyks te onderzoeken. Wy bekennen, dat dit zeggen wel t' eenemaal niet ongegrond is; maar wanneer men dit op Marianus, Sigebert en Martinus wil toepaſſen, zullen 'er noch genoeg gevonden worden, om den onzydigen Lezer t' overreden. Wy voegen 'er niet tegenſtaande by, dat dit groot getal Hiſtoriſchryvers, al mede voor iets wezentlyks moet aangezien worden, in zaaken van deeze natuur; nademaal deeze Hiſtorie van zodanig een aart is, dat ze niet al te onachtzaam kan uitgeſchreeven zyn door Hiſtoriſchryvers van zulk een inborſt, als wy hebben bygebragt, en noch vervolgens bybrengen zullen. Wanneer het niet dan een onverſchillende zaak betreft, begrypen we wel, dat d' achteloosheit haare reekening beſt vind, zich op 't goed vertrouwen des eerſten, die daar van geſchreeven heeft, te verlaaten. En wy bekennen ook, dat, wanneer het een Hiſtorie is, waar van de waarheit den Hiſtoriſchryvers kan voordeelig zyn, of deezen, wiens party zy kiezen, dat 'er weinig van, zoo onzydig zullen zyn, om de waereld ten hunnen nadeele uit den dut te helpen, en om een gezag zoo naau t' onderzoeken, waar van zy liever verſchillen willen. Maar 't is met d' ontkenning van een Hiſtorie zodanig niet gelegen, waar in de Hiſtoriſchryvers, die deeze party kiezen, t' en krachteloos bevonden.

eenemaal belang hebben. 't Is immers oneigen, achteloos en licht geloovig ten eigen nadeel te zyn, en zonder onderzoek 't getuigenis van eenen Schryver aan te neemen, die tegen ons de aller faamroovenſte zaaken getuigt. Dit is dan eigentlyk het oordeel, dat men over een groot getal van getuigen aangaande de Pauzin, vellen moet. Is 't wel gelooflyk, dat Schryvers, die voor oprechte Roomsgezinden te boek ſtaan, het een en ander hebben konnen uitſchryven, zonder het minſte onderzoek in zodanig een ſchandelyk voorval, en waar in zy zoo veel belang hadden, om 'er de valsheit van t' ontdekken? 't kan dan een openbaare klaarblykelykheit van deeze Hiſtorie geweeſt zyn, die hun deeze toeſtemming ontwrongen heeft, en alzoo ter eener zyde, den grooten yver van Marianus en Martinus voor den Roomſchen Stoel, hen nooit zou hebben doen gedoogen, om in hunne Kronyken eene zoo ſchandelyke daad uit te drukken, indien zy 'er niet van overtuigt waren; dies zoo moet men van d' andere kant zich immers verbeelden, dat deezen, die daar op gevolgt zyn, niet zouden nagelaaten hebben, hun gezegde te wraaken, indien 'er de minſte reden van ontkenning voor waare geweeſt. Maar geſtelt, dat alle d' andere Hiſtoriſchryvers die Martinus gevolgt zyn, achteloos en zorgeloos genoeg waren geweeſt, om den Roomſchen Stoel met deeze ſchandvlek belaſt te laaten, zonder zich te bekommeren om ze te helpen uitwiſſchen; zoo vraagen we, of Bernardus Guy, die bekent zoo veele misſlagen

ſlagen in de voorgaande Kronyken verbetert te hebben, deeze zou over 't hoofdt gezien, en zelf voor echt aangenoomen hebben eene gebeurteniſſe, den Albigoizen zoo voordeelig, tegens wien hy als *Inquiſiteur* was aangeſtelt, indien 'er iets verdachtelyks in waare te vinden geweeſt?

Tweede tegenwerping onderzocht.

II. Alzo min kan men ons voorwerpen, dat eenige verſchillentheden, in de Hiſtoriſchryvers te vinden, wat d' omſtandigheit van de Hiſtorie der Pauzin aangaat, niets voldoen, nademaal ze echter in den grond de zelve zaak behelzen; want Marianus alle de omſtandigheden niet verhaalt, waar mede Martinus deeze Hiſtorie verzelt. Doch men moet acht geeven, dat de Kronyk van Marianus zeer kort van inhoud is. Zy vergenoegt zich alleen om eenvoudiglyk aan te wyzen het gevolg der Pauſen, en de Jaaren van hun Pausſchap, met deeze woorden: *zulk een en zodanig een heeft den Roomſchen Stoel bekleed*; en dus drukt zich Marianus voor, en na Johanna uit: *Sergius* 101. *Papa poſt Petrum, ſedit annis* 3 --- *Sergius Papa obiit. Huic Succeſſit Leo, annis* 8 --- *Leo Papa obiit Kalend. Aug. Huic Succeſſit Joanna mulier Annis* 2. *menſibus* 6. *diebus* 6. *Nicolaus* 104. *poſt Petrum ſedit annis* 8. *diebus* 9--- *Sanctus Nicolaus obiit* 8. *Idus Decembris. Adrianus* 105 *poſt Petrum ſedit annis* 3. Dat is: *Sergius de* 101*ſte Paus na Petrus, heeft* 3 *Jaaren gezeten* - - *Paus Sergius ſtorf. Deeze volgde Leo, zat* 8 *jaaren* -- *Paus Leo ſtorf den eerſten Auguſtus. Hem volgde Johanna, eene vrouw, zat* 2

Jaaren 6 maanden en 6 dagen. Nicolaas de 104*de na Petrus heeft 8 Jaaren en negen dagen gezeten - - St. Nicolaas ſtorf dtn 8ſte December. Adrianus de* 105*de na Petrus, zat 3 Jaaren.* Gelyk ook met d'anderen, zonder eenige omſtandigheit van hunne verkiezing, van hun Leven en de Dood van eenig Paus. Niet zonder merkelyke redenen heeft hy deeze kortheit, ten opzichte van Johanna, waargenomen, over zulks hy zich genoegt, met alleen maar d'opvolging aan te tekenen; 't is wel waar, dat hy de Roomſche Stoel heeft geſpaart, om 'er Johanna zoo volkomen niet op te plaatſen: want in de plaats, dat zy de 103de Paus volgens rekening moeſt zyn geweeſt, heeft hy dit getal aan Benedictus den III toegeweezen. Men heeft zich alzoo min te bekommeren over het verſchil, dat 'er onder de Hiſtoriſchryvers, wegens den tyd, waar in Johanna den Troon bekleedde, te vinden is. 't Blykt en 't zal in 't vervolg nogh beter blyken, dat de Tydſchryvers genegen zyn geweeſt, in deeze omſtandigheit eene duiſterheit te laaten invloeyen, zulks eenigen het Pausſchap van Leo verlengen, en anderen dit van Benedictus en Nicolaas voorwaarts invullen. De verſcheide naamen, die men de Pauzin Johanna geeft, als Agnes, Gilberta, Jutta, enz: zyn van zoo weinig aangelegentheit, dat het niet waard is, dat men 'er van rept. Ook is 't niet vreemt, dat eenigen haar hebben Johannes den VII genoemt, in plaats van Johannes den VIII. 't zelfde is in dien opzichte, aan veele andere

dere Pauſen gebeurt. Johannes de XXI. word door eenigen Johannes de XX. geheeten. Stephanus de VI. is volgens veelen Stephanus de VII. Eenige Hiſtoriſchryvers noemen Leo de V. deezen, die waarlyk niet dan Leo den IV. is. Leo de IX. word by Martinus Leo den X geſtelt. Leo de IV, de voorzaat van Johanna of van Benedictus, is naar eenigen de 105de Paus, naar anderen de 107de, naar Marianus de 102de, naar Blondel de 101ſte enz. het voldoet, dat ze allen hier in overeen komen, dat 'er een Pauzin is geweeſt, wiens naam uit het Regiſter der Pauſen moet worden geweert; om welke reden dan de Tydreekening zoo veel verandering onderhevig wierd.

III. Om door deeze tegenwerping het gezag deezer getuigen te meer te wraaken, is 't, dat ze geen gewag van de Hiſtorie der Pauzin maaken, dan onder 't gezegde als van *een algemeen gerucht*, gelyk Raymond zegt, verzellende hun verhaal met deeze woorden: *gelyk men verzekert*; *alzoo men zegt*; *dat dus 't meeſt gelooft word*; *volgens een loopend gerucht*, *enz.* Deeze tegenwerping is van alzoo min vermoogen als alle d'anderen. De Kronyken der Monniken, en zelf Nicephorus, Metaphraſtes en de Schryvers van 't leven der Heiligen, gelyk Euſebius, Socrates, Sozomenus, Evagrius, en Beda berichten ons, de uitgedrukte geſchiedeniſſen op de zelfde wys, waar aan echter de wederſtreevers van de Pauzin geen geloof weigeren. Daarenboven hebben Marianus Scotus en veele anderen, de

Derde tegenwerping overwogen.

zaaken zeer naaukeurig uitgedrukt, en men heeft reeds getoont, dat het gezegde, *gelyk men verzekert*, in eenige Exemplaaren van Marianus te vinden, door een verdachte hand daar in geflanſt is. Deeze ſpreekwyzen, *gelyk men verzekert*; *alzoo men zegt*, enz. zyn immers dikmaals gebruikt, om waare geſchiedeniſſen uit te drukken. Waarom worden ze dan in eenige ſchendaaden gewraakt? Insgelyks gebruiken ze Platina, Clemangis, Onufrius en veele anderen, wanneer zy van Gregorius den X. Alexander den III. Johannes den XXIII. en Pius den II gezint zyn, de daaden of het gezegde voor te ſtellen, gelyk het niet moeielyk om te bewyzen zyn zoude, indien 't vereiſcht wierd, dat we ons in dit ſtuk inlieten. Een † Schryver van de Roomſche Godtsdienſt tracht in eene zamenſpraak de Verſchyning der Heiligen naar hunne dood te beweeren, en voornamentlyk de verſchyning van eene zekere dochter Pontamiënna genaamt, waar van ‡ Euſebius, met deeze ſpreekwyze, *men zegt*, van meld. Deeze Schryver, zeggen we, ontkende t' eenemaal, dat men uit dus een ſpreekwys beſluiten kon, dat de zaak, die zy behelsde, onzeker was; naardien door dit zeggen dan volgen zou, dat men niet alleen de Hiſtorie van de verſchyning van Pontamiënna doorhaalen moeſt, maar ook alle d' andere zaaken, die Euſebius van deeze Dochter verhaalt, en in 't al-

† *Alanus Copus, ſeu, Nic. Harpsfeldius Dial.* III. C. XI.

‡ *Hiſt. Eccleſ. Lib.* VI. C. 5.

't algemeen alle de geſchiedeniſſen, die men, door *men zegt*, beſchryft. Hier over kan men den Schryver zelf in zien, en Baronius in meer dan eene plaats van zyne Jaarboeken, die wy tot bewys zouden konnen bybrengen.

Alles wat we in de voorgaande Hoofdtſtukken, en hier gezegt hebben, ontdekt met d'uiterſte klaarblykelykheit de ontrouw van deezen, die voorwenden dat het gezegde van de Pauzin Johanna een hedendaagſche Hiſtorie is, die niet dan omtrent twee hondert jaaren bekent is geweeſt; dat de Proteſtanten die naar hunne wyze opgeſiert hebben, en dat zy die in Anaſtaſius, Marianus, Sigebert, Martinus enz: hebben ingelaſt. Van d'eene kant zal 'er weinig of geen zwarigheit over d'oudheit deezer Hiſtorie overig blyven, overmits, zonder van Anaſtaſius te melden, Launoy zelf toeſtaan zal, dat men ze in den aanvang van 't Pausſchap van Leo den IX begon gemeen te maaken, en dat Mezeray uitdrukkelyk in zyn kort begrip der Tydbeſchryving zegt, * dat men geduurende den tyd van 500 Jaaren, deeze Hiſtorie *als een beſtendige waarheit* heeft aangezien. Boven dien is 't onmogelyk geloofbaarder getuigen voor den dag te haalen, gelyk reeds is geſchied, nademaal het niet alleen Roomsgezinde Schryvers, maar ernſtige Schryvers, en den Roomſchen Stoel geneegene Schryvers zyn, die allen een groot getal Schryvers uitmaaken, en waar van veelen op eigen riemen dry-

Onbetwistelyke blykbaarheit van de echtheit der geſchiedenis van de Pauzin aangeweezen.

* *Ann.* 855.

ven, zonder anderen in te zien, gelyk Martinus, die Marianus nooit geleezen heeft. Om dan onze voorgeſtelde order te vervolgen, is 'er niet meer overig dan de zeekere bedryven t'onderzoeken, die zoo veel te meer de waarheit van de Hiſtorie der Pauzin beveſtigen, dat de geſchiedeniſſen van een algemeene blykbaarheit zyn, zoo wel te Rome, als in den ganſchen Pauſelyken ſtaat.

XVI. HOOFDTSTUK.

De Pauzin door Paus Johannes XXI beleeden, door dien hy zich de XXI en niet de XX Johannes liet noemen.

Bewys dat 'er een Pauzin is geweeſt.

DE eerſte deezer geſchiedeniſſen is, dat de Paus, die in 't jaar 1276 verkooren werd, Johannes de XXI was genoemt; dat niet zyn kon, *ten minſten men onderſtelle, dat toen het † Pausſchap van deeze zeker geacht wierd, dien men den naam van Johannes den* VIII *gegeeven had*, om ons van Blondels woorden te bedienen. Zie nu hoe Ciacconius zich over den zelfden Paus uitdrukt: *Johannes de* XX, *is Johannes de* XXI. *genoemt, om dat zich eenigen ingebeeld hebben, dat 'er een vrouw in 't getal der Pauſen begreepen was.* Ook ziet men hier een Paus, en zelf een Paus, die voor een der bequaamſte aangezien wierd, een geoeffende

† *Eclairc. p.* 12.

de in wysgeerte en geneeskunde, een ſtut van geleertheit en der geenen, die zich daar toe overgaven. Voor zyn Pausſchap wierd hy genoemt Johannes Petrus, Cardinaal van Tuſculum, en was gebooren te Liſſabon in Portugaal; doch hoe geleert hy is geweeſt, en hoe vredig hy den Pauſſelyken Stoel bekleedt heeft gehadt, heeft hy echter zynen opſpraak gevonden, want Platina beſchuldigt hem van onervarenheit in de Politie, doch geen wonder, wyl hy geene Pauſen heilig en grootmoedig acht, dan die, onder den dekmantel van Godts Kerke voor te ſtaan, de Chriſtenheit hebben weeten te beroeren, om alzo in dat troebel water te viſſchen, en de Pauſſelyke waardigheit te verhoogen. Deeze Paus onderſtelde, dat 'er eene Johannes de VIII waare geweeſt, *want hy wilde zich Johannes den* XXI. *genoemt hebben, die hy ook waarlyk was.* Dit nu geſchiedde ten tyde, als Martinus zyne Kronyk ſchreef: en wy laaten den Lezer oordeelen, of het waarſchynlyk is, dat deeze Hiſtoriſchryver dien Paus en 't ganſche Roomſche Hof teffens konde wysmaaken, dat 'er eene Pauzin onder den naam van Johannes den VIII was geweeſt, indien hy d'eerſte waare, dien men dit gebeurde had hooren verhaalen, by aldien het niet bekent was. En zelf, terwyl Martinus een en twintig Pauſen van dien naam optelt, en met deezen Johannes zyn Kronyk eindigt, is 't een klaar teeken, dat voor deezen Paus twintig anderen den naam van Johannes gevoert heb-

* *Anacr. p.* 10.

hebben, dat niet zyn kan, indien men de Pauzin voor Johannes den VIII. niet telt. Dus is deeze Paus, waar mede Martinus zyne Hiſtorie eindigt, en die in 't jaar 1276 den Stoel bekleedde, door Bellarminus, Johannes de XX. genoemt, waar op de Kardinaal, die de Pauzin niet erkennen wilde, deeze aanmerking maakt: 't *is verwonderens waardig*, zegt hy, *dat deeze Paus Johannes de* XXI. *wilde genoemt zyn, vermits 'er geene Johannes de* XX. *voor hem geweeſt was.* Waar op men antwoorden kan, dat het niet min verwonderenswaardig is, dat Bellarminus het getal der Pauſen meent beter te weeten, die den naam van Joannes gevoert hebben, dan de Kerke zelf, die hem Johannes den XXI. noemt, en dat deeze Paus zich zelf, gelyk wy zoo even zeiden, dus heeft willen genoemt hebben.

XVII. HOOFDTSTUK.

't Concilie van Conſtans, en de oorzaak van deszelfs byeenkomſt. Drie Pauſen te gelyk op den Stoel, en derzelver afzettinge. Johannes Hus tegens 't Keyzerlyk woord vaſt gehouden, veroordeelt en vermoort.

d'ANdere ‡ Geſchiedenis, die niet min van gewicht is, word ons door de Actens van 't Concilie van Conſtans aan de hand

‡ *Seſſ.* XV.

hand gegeeven. Een Concilie of Kerkvergadering, door 't beſtier van Keyzer Sigismond 1414. belegt, om de ſcheuring, welke de drie, die zich als toen voor Pauzen uitgaven, in de kerk onderhielden, te doen weghruymen. Paus Johannes quam'er zelfs den 8 October, wachtte tot dat die Kerkvergadering gemaakt was, en wierd aldaar door den Keyzer op den 23 December ontmoet, die hem des anderendaags als Diaken, met de Keyzerlyke Cazuifel bekleed, hielp, wanneer gemelde Paus de middernachtze mis in zyn volle pontificaal celebreerde. In de tweede zitting op den 2 Maart 1415. raadpleegden de leeden van 't Concilie wegens't herſtellen der vrede in de kerke, en vindende geen nader middel daar toe, als in de drie verkoorene Pauzen van het Pausſchap te doen afſtaan, zo deeden zy Paus Johannes, die in het Concilie voorzat, daar in bewilligen, onder beding van zyne kant, dat Gregorius de XII en Benedictus de XIII zyne mede Pauzen, zulks mede doen zouden. Doch hy, na weinige dagen hier berouw af krygende, vluchtte heimelyk, maar ziende zich in geen ſtaat om zyn gezagh te hanthaven, bezweek hy, gelyk ook Gregorius, die in de 14 zitting door een Legaat aan den Keyzer en 't Concile zynen afſtant liet doen. In de zelfde vergadering wierd het Boek van * Johannes Hus ter onderzoek gebragt, en een uittrekſel zyner voorſtellingen gemaakt, die gedoemt moe-

* *Johan. Huſſ. de Eccl. C.* VI. & XIII. *Cap. Tom.* I. *fol.* 207. & 220.

moeſten worden. In dit Boek meld Johannes Hus meer dan eens *van eenen Paus Johannes, die een Engelſche Vrouw was, Agnes genoemt*, zich grondende op 't gezag van Ranulphus van Higeden, Biſſchop van Cheſter, die 60 Jaaren voor 't Concilie van Conſtans bloeide, en voor een der verſtandigſte Hiſtoriſchryvers van Engelandt geacht wierd. Maar wat in 't onderzoek over dit Boek aanmerkelyk is, beſtaat hier in, dat in deeze Hoofdtſtukken zelfs plaatſen gevonden wierden, die door de Vaders van dit Concilie met een vloekbeſluit moeſten getroffen worden, daar men zonder eenige achtgeeving, deeze plaatſen kon onaangeroert laaten, waar Johannes Hus van de Pauzin ſpreekt, en zelf op een niet weinig ſteekelige wyze dit geval behandelt. Wat meer is, wanneer Johannes Hus voor 't Concilie verſcheen, en men hem 39 Artikels, uit zyne Boeken getrokken, voorlei; beantwoorde hy 14 der zelven, brengende het voorbeeld van *Agnes* by, om te bewyzen, dat de Kerke dwaalen kon. Vervolgens zes andere Artikelen hem voorgelegt zynde; antwoordde hy op 't eerſte en 't vierde, aanhaalende nochmaals het voorbeeld van *Agnes*, die onder den naam van *Johannes* het Pausſchap meer dan twee jaaren bezat. Doch het Concilie doemde deezen Johannes Hus over geen van deeze, hoe zeer hun ſmertelyke, verantwoordingen, gelaatende dit zelf geene beſtraffinge waardig te zyn. Maar wel over zyne kloekmoedige verdediging der goddelyke waarheden,

Uit het gedrag van 't Concilie van Conſtans beweezen.

den, na dat deeze Vergadering die doemenswaardige ſtoutheit gebruykt hadde van den Keyzer, die onzen Hus op den 18 October 1414 uit Spiers een vrygeleide gegeeven had, op welkers trouwe hy naar Conſtans toog, om aan het Concilie reden van zyne leere te geeven, in te boezemen, dat men den Ketters geen woord behoefde te houden, waar nevens hunne onmenſchelyke grimmigheyt nogh verder blyken moeſt, als men dit onnozele ſchaap onder de grootſte ſmaad en vervloeking met een papiere myter met Duyvelſche gedrochten, beſchildert ten vuure geleydde, onder deeze afgryzelyke vloekwoorden: *Nu beveelen wy uwe ziel den Duyvelen der Helle.* Dat hy, kloekmoedige Martelaar, beantwoordde, met te zeggen, *en ik beveel ze mynen goeden Heere, Jezus Chriſtus.* Waar op de zedige Dichter Claas Bruin uitgalmt:

Bouw op geen vrygeleide, ô Hus! ô licht van deugt,
De Kerkvergadering heeft reets uw val beſteeken;
De brantpaal ſtaat gereet; doch, kruyshelt, zyt verheugt,
Al breekt de Vorſt zyn woord, God zal zyn eed niet breeken,
Als hy uw dierbre ziel voert uit de vlam om hoog.
De doot der heyligen is koſtlyk in zyn oog.

De Launoy maakt geen zwaarigheit om te oordeelen, dat de reden van dit ſtilzwygen der

der Vaderen van Conſtans is geweeſt, † om *dat men ſedert veele jaaren deeze Hiſtorie als een onbetwiſtbaare zaak aanzag.* Indien nu een gebeurtenis van deeze natuur, die zoo haatelyk en zoo ſteekelig was, t' eenemaal buiten geſchil waar; hoe is 't mogelyk, dat dit van Pauſen, Concilën, beruchte Akademiën, Schryvers, in de Hiſtoriën geoeffent, en die in d' archiven, en tot de handveſten der Pauſen, en geſchriften der Kerke den toegang hadden, zoo geduldig zoude geleeden zyn, dat in hun oog een Ketter, hun dit beſtont dus voor te houden?

XVIII. HOOFDTSTUK.

Kerkvergadering en 't geſprek over de Geloofsverſchillen tuſſchen de Roomſche en Gereformeerden te Poiſſy in Vrankryk. De perſonelyke opvolging der Pauſen, en de Pauzin door Beza betoont, dat door de tegen party met ſtilzwygen beantwoordt word.

EEn diergelyke aanmerking kan men over de ‡ 't zamenſpraak van *Poiſſy* maaken. Een van de voornaamſte, die ooit tuſſchen Roomsgezinde en Gereformeerde Leeraaren is gehouden. Karel de

† *Part.* IV. *Epiſt. ad Carol. Maur. Teller.*

‡ *Hiſt. Eccleſ. de Beze T. I. p.* 518.

de IX, Koning van Vrankryk, ziende, hoe dagelyks een ontelbare menigte zyner onderdanen, en zelfs Prinçen van den bloede, het Pausdom verlieten, vondt geraden, voor en aleer iets ter handen nam, wederzyds Geloofspunten te onderzoeken, ten welken eynde dan, hy zelve nevens den Koning van Navarre, hunne Koninginnen, des Konings moeder, de Hertog van Orleans, Prins van Condé en een groot getal Parlements Heeren te Poiſſy buyten Parys in de Klooſterzale verſcheen, op den vierden September 1561, alwaar tot verdediging des Pausdoms verſcheenen de Kardinalen van Bourbon, Tournon Chaſtilion, Lotharingen, Armeniacq en Guiſe, nevens vyftig Biſſchoppen, Aartsbiſſchoppen, de Voorleezers van de hooge Schoole te Parys, nevens een aanzienelyk getal Canoniſten, en, om in redenwiſſeling te treeden, van de zyde der Gereformeerden beroepen en gekoomen zyn Beza, Marloratus, Viret, Gallaſius, Merlin, Mogellus, Boquinus, Eſpineus, en eenige Predikanten, door 's Konings Lyfwagt van St. Germain naar Poiſſy begeleydt, openende de Koning zelf deze Vergadering met te zeggen: hy had deeze Vergadering beleydt, ten eynde een middel bedacht moght worden, waar door d'ontſtaane Geloofsverſchillen in Vrankryk geſtilt wierden, en waar toe, zo zy alles bybragten, zy zyn Koninklyke gunſt, en beſcherming alomme gevoelen zouden, welke reden de Secretaris Hoſpitalius aldus vervolgde: *alle leerſtukken*, ſprak hy, *moeten aan Godts woord getoeſt worden*, *'t paſt ons*

niet, bitterheit tegens de Proteſtanten te voeden, die, als broeders zynde, en uyt een en 't zelve badwater wedergebooren, den zelfden Chriſtus met ons dienen. Wie wil ze uyt voor-oordeel onverhoort verdoemen? geſtrengheits oeffening, de maat te buyten gaande, zondigt tegens hen: met zagtheit moet men hen trekken. De Kardinaal de Lorraine, een lange redenvoering den 6den September gedaan hebbende, zo beantwoordde ze * Theodorus de Beza den 24ſten der zelve maand: ſpreekende van de *Perſoneele Succeſſie* der Biſchoppen, drukte hy zich met deeze woorden uit: *zonder de zaaken voor het tegenwoordige verder op te haalen, zo is 'er een opſchorting geweeſt in de perſoneele Succeſſie, voor het minſte van den tyd, dat Honorius de eerſte den Stoel omtrent het jaar 623 inhield, veroordeelt om d'afkeerige kettery van Eutiches omtrent 681; en van den tyd van Paus Johannes den twee en twintigſten, insgelyks om kettery veroordeelt; behalven dat men zeggen wil, dat de openbaare Ketters Kerken Leeraars wierden, daarenboven is 't gebeurt ten tyde van* DE PAUZINNE JOHANNA, *omtrent het jaar 854, en geduurende de ſcheuring der tegen Pauſen, daar de Hiſtoriën van melden.* Hoedanig men ook in deeze vergadering over verſcheide deelen van deeze redenvoering twitſte, zo wierd 'er echter 't artikel van de Pauzin nooit aangeroert, en deeze ſtilzwygentheit trof niet weinig het harte van Florimond de Remond. Als hy gezegt hadde, dat de † Vergadering, *zonder een*

Door de gehoudene zamenſpraak te Puiſſy, de Pauzin beweezen.

* *p.* 555. † *Remond* VI. 8. *Franſche Druk.*

een woord te ſpreeken, met de beuzelachtigheit van deeze redenvoering ſpotte; ging hy zelf voor deeze Vergadering het woord doen: *vergeef het my*, ſprak hy, *doorluchtigſte Prelaaten, gy moeſt niet toeſtaan dat deeze man vertrok zonder zyne vermetelheit in te toomen, en zyne laſtering aan te wyzen, als gy de miſmaaktheit van zyne reformatie aantoonen zult.* 't Is met den zelven drift, dat zich eene *Joan de Saint Martin* uitdrukt in de Vaerzen, die hy aan 't hoofdt van zyne Latynſche Vertaaling van de Antipauzin ſtelt, en die den Lezer mogelyk niet verveelen zullen te leezen, voor zoo veel ze deeze omſtandigheit behelzen:

Prò pudor! haec nobis indigna opprobria dici,
Paſſiaco in coetu Lotharingius audiit heros,
Et Regni Sorbona decus, fideique fidele
Praeſidium: ille tamen modo non immutuit ore,
Iſta nec andacem retadit quaſi conſcia Bezam.

Wat ſchande! dat de Kardinaal
Van Lotharingen zulke taal,
En laſtering zyn oor liet naadren,
Daar in gevolgt van Vrankryks eer,
Die ſteun en ſtut der Roomſche leer,
Sorbonnes wytberoemde Vadren.
Niet vremt, dat zy zich hielden doof,
Wyl tegens Bezas recht geloof,
En klaar bewys, dat een vermetel,
En liſtig wyf, in mans gewaat,
Als Paus beklom den Roomſchen zetel,
Gevonden wiert noch ſchyn, noch raat.

hier op zeiden noch de Kardinaal noch de Sorbonne geen eenigh woord. Waarom dan uit dit ſtilzwygen niet beſlooten, dat niet alleen de Kardinaal, maar ook de Sorbonne zelf, *quaſi conſcientia* (gemoeds halven) overtuigt was, dat Beza op dit Artikel niets dan waarheit zeide?

XIX. HOOFDTSTUK.

Beſchryvinge van een Gedenkſteen te Rome, het in de kraam koomen van de Pauzin verbeeldende; deszelfs oprechting, en vernietiging.

WAt nu in deeze zaak nogh meerder aanmerking verdient, zyn verſcheide gedenkſtukken, langen tyd in Italië en te Rome ter gedachteniſſe van deeze geſchiedenis bewaart; te weeten: Standbeelden, Stoelen, waar van reeds in 't I. deel geſproken is, zekere voorzorge in de Verkiezing, en in de Proceſſiën der Pauſen, zonder van Schilderyen, Medaljes en veele andere diergelyke gedenkwaardige dingen te melden.

De Hiſtorie van de Pauzin door een Stantbeeld te Rome beweezen,

* Theodoricus de Niem meld ons, volgens Ranulphus de Higeden, uitdrukkelyk van een zeker marmer Standbeelt, te Rome opgerecht, ter plaatze zelf, waar de Pauzin in de kraam quam, en dit Standbeelt, indien we deezen Schryver gelooven, die echter niet moet verdacht zyn: *vertoonde onbe-*

* *Ad an.* 1413.

bewimpelt het voorval. Hy oordeelt zelf, dat het Benedictus de III. was, die het te Rome in de zelfde ſtraat liet oprechten; om voor een openbaar gedenkſtuk deezer ſchandelyke daad te verſtrekken. Eenige * hedendaagſche Schryvers, gelyk ook de Cardinaal Bellarminus, hebben daar geen anderen wegh mede geweeten als te ontkennen, dat het de Pauzin en haar kint was, maar ſlegts een heidenſche Prieſter met zyn jongen, doch de zwakheit van dit zeggen blykt klaar, zo uyt hun enkel zeggen zonder bewys, ten anderen uyt het weghneemen en vernietigen deezer gedenkſteen, en ten derden om dat men by geenig Schryver of Reyziger zodanige verbeelding, onder alle andere, zo menigvuldige aloude gedenkſtukken van Rome, en in deeze ſtraat geplaatſt, verhaalt of uitgebeelt vint, dat anders zekerlyk zoude gebeurt zyn, daar het allerminſte teken van outheit door de liefhebbers te Rome opgezogt, en de waerelt meer dan eens medegedeelt is; zo dat deeze gedachten zoo min waarſchynelyk zyn, dat † Blondel die zelf verwerpt.

Waarlyk de gedachten van Theodoricus de Niem zyn des te natuurlyker, dewyl ze niet zonder voorbeeld in Kerkelyke en waereldlyke Hiſtoriën zyn, dat men Stantbeelden oprechtte ter betuiging van een ſchandelyke daad, vooral, wanneer ze zo bekent was, dat men ze onmogelyk verbergen kon. ‡ 't Is dan in de vierde eeuw, dat

* *Natal. Alex. Hiſt. Eccleſ. T.* XVI. † *Anacr. p.* 73. *& Eclairc. p.* 108. ‡ *Socrat. Hiſt. Eccleſ.*

Theophilus van Alexandrië, na 't omverwerpen en het doen ſmelten van alle de Beelden der valſche Goden, die in de Stadt Alexandrië waren, alleen een aap verſchoonde, om voor een ſchandelyk gedenkteken der Heidenſche Afgodery te dienen. Om eindelyk de Voorbeelden in zoo verre gezochte eeuwen niet op te haalen; wat verdient meer een eeuwige vergetenheit, dan de eerelooze naam van eenen *Jean Chaſtel*, alzoo wel als de naam van verſcheide moordenaars der Koningen? ondertuſſchen heeft men Piramiden laaten oprechten, en 'er gedenkſchriften in doen houwen, ter gedachteniſſe van deeze verfoeielyke ondernemingen voor den nakomelingen. 't Is dan immers natuurlyk genoeg te oordeelen, dat, † *de Roomſche Kerke, niet tegenſtaande de ſmerte over een zo grooten ſmaad, waar van ze niet weinig moeſt gevoelig zyn, echter een openbaar Gedenkſtuk wilde oprechten, tot een afkeer van zodanig een ſchandelyken en eerloozen daad.* Dus redeneert Blondel nogh. Wie zal men boven dien over een gebeurtenis van deeze natuur gelooven, indien men Theodoricus de Niem niet gelooft, die van dit Stantbeeld, als van iets, dat hy zelf gezien heeft, ſpreekt, en dat nogh ten zynen tyde in wezen was? hy, die zyn beſten levenstyd te Rome verſleeten had, zou hy iets durven hebben verſieren, dat den Roomſchen Stoel onteerde, en waar over hem ontallyke getuigen van openbaare valſchheit zouden hebben konnen beſchul-

Lib. V. *C.* XVI. *& Hiſt. tripart. Lib.* IX. *C.* 27.

† *Blond. Anacr.* 70. 71.

beſchuldigen? En hy, die 't ampt van Sekretaris van meer dan een Paus waarnam, zou hy wel zoo onvoorzichtig geweeſt zyn, om deeze Hiſtorie in een zoo deftig werk te laaten invloeyen, als zyn Boek *van 's Keizers Voorrechten, en Rechten* is, indien ze niet volkomen waereldkundig waare geweeſt?

Wat nu nogh meer ten bewys, dan al 't overige, verſtrekken kan, vermits het voor een zeer ſchandelyke zaak aangezien wierd, en waar voor men beducht was, dat het licht der Reformatie deeze ſchandvlek nogh meer opbaggeren zou; zoo is 't dat † Sixtus de V. dit Stantbeeld liet in den Tiber werpen. Want, 't zy dit Beeld een Kraamvrouw verbeeldde, 't zy dat het iets onverſchilligs vertoonde, als by voorbeeld, eenige Heidenſche Plegtigheit, gelyk de meeſten willen; indien dan dit laatſte plaats heeft, waarom dit Beeld vernietigt? Waare het niet gevoeglyker in ſtant gebleeven, om den indruk, door Theodoricus en een meenigte anderen gegeeven, t' eenemaal uit te wisſchen? En toen Sixtus de V. deeze ſtraat liet breeder maaken, waarom het beeld niet weder in den zelven ſtant gebragt, waar in het te vooren was? Of waarom het niet elders verplaaſt, indien men geen gewichtige reden had, om dit voorwerp t' eenemaal het oog en 't geheugen der waereld t' ontrekken? Te meer, daar Sixtus de V. uitneemend keurig in d' aloude gedenkſtukken was, gelyk bleek, door de gedenkzuilen, die hy weder oprechten liet, en door zyne genome-

Dat om de geheugenis uit te wiſſchen, door Sixtus den V. in den Tyber geworpen wierd;

Bedenkingen hier over.

† *Anderen zeggen dat het Pius V. was.*

ne zorge om veele Oudheden te herſtellen. Getuige zy de ‡ Gedenknaald, die dit opſchrift voerde;

DIVO CAESARI, DIVI JULII F. AUG.
TIBERIO CAESARI DIVI AUG.
F. AUGUSTO SACKUM.

Dat is:

Ter eere van den vergoden Ceſar Auguſtus, zoone van den vergoden Julius, en ter eere van Tiberius Auguſtus, zoone van den vergoden Auguſtus.

welke gedenknaald Sixtus de V. uit het ſtof liet opdelven, leggende achter de Sakriſtie van St. Pieters Kerk bedolven, om die na 't Vatikaan over te voeren. Wat blyk is 'er, dat deeze Paus, *die zich alleen daarom Paus gewenſcht hadde*, om dit gevaarte in zyn eerſte luiſter te herſtellen, gedoogt zou hebben, dat men het Standbeeld van ons onderwerp in de Rivier wierp, indien 't een heidenſche Plegtigheit verbeeld had? Maar in tegendeel, indien dit Beeld ter gedachteniſſe was opgerecht, of veel eer, ten Spiegel van 't in de kraam komen der Pauzinne, zoo is 't niet te verwonderen, dat het door een Paus wegh genomen wierd, die voor d'eere der Roomſche Kerke dus yverde, en zorgvuldig uit den wegh ruimde, alles wat eenige ſtoffe tot ergerniſſe geeven konde.

Stant

‡ *Leven van Sixtus V. door Leti, II Deel. III Boek. p. 212.*

XX. HOOFDTSTUK.

Stantbeeld van de Pauzin te Bologne, en een ander tuſſchen de Pauſen te Siëna geplaatſt en beſchreeven.

DIt Stantbeeld is 't echter alleen niet, dat de Pauzin verbeeld heeft. Dokter Burnet, Biſſchop van Salisbury, bericht in zyne Reizen door Italië, dat men te Bolonje in een openbaare plaats, tegen over de groote Kerk, onder andere Stantbeelden der Pauſen, een afbeeldſel ziet, dat een Paus verbeeld, met een gezicht, en een geſtalte, t' eenemaal vrouwelyk, en dat men dit gemeenelyk voor 't afbeeldſel van de Pauzin Johanna hield. Waar is 't, dat eenigen, die zich ſchaamen dit toe te ſtemmen, zeggen, dat dit Beeld Nicolaas den IV. vertoonde, die een vrouwelyk wezen had; maar de Heer Burnet heeft aangemerkt, dat dit Beeld met dat van een anderen Nicolaas den IV. zeer veel verſchilde, 't gene te Rome in de Kerk van Sta. Maria Magiora te zien is. Doch alzoo wy deeze dingen zelf niet gezien hebben, ſpreeken wy daar niet beſlechtenderwyze van. Een ander Stantbeeld te Bolonje te zien.

Men vind ook aan 't hoofdt van een Byvoegſel der Kronyken, door Jacobus Philippus Foreſt van Bergamo, een berucht Hiſtoriſchryver geſchreeven, en in 't jaar 1486 voor d' eerſtemaal te Breſcia gedrukt, dat de Pauzin op een Troon gezeten vertoont, tortſende de driedubbele kroon op haar hoofdt, en houdende een open Boek

in de slinkerhand, geevende met de rechter den zegen. Insgelyks ziet men in de Neurenbergsche Kroning, door Hartmanus Schedelius beschreeven, en in 't jaar 1493 te Neurenberg gedrukt, een afbeeldsel van een vrouw, dragende een Pausselyke Kroon op 't hoofdt, en een kind in den arm, gelyk deeze nevenstaande figuren verbeelden.

Een Standbeeld van de Pauzin onder den rang der Pausen te Siënna voor eenige eeuwen opgerecht.

Doch wat wel meest alle twist beslechten kan, is het Beeld, dat men geduurende eenige eeuwen in de groote zaal van Siëna, onder deezen der Pauzen van St. Petrus tot Pius den II. heeft gezien. De *Launoy, zegt over dit onderwerp; *dat hy zich liever zyne oogen wilde laaten uitsteecken, om het Beeld van de Pauzin Johanna niet te zien, tusschen deezen van Leo den* IV. *en Benedictus den* III. *geplaatst.* Mabillon zelf verschilt 'er niet meer van; en waarlyk, hoe zou men 'er van konnen verschillen, nademaal de naam van de Pauzin dusdanig geleezen word: *Johannes de* VIII *een Engelsche Vrouw*? Dat nu de Lezer een weinig acht geeve, op de heiligheit van deeze beruchte zaal, op de uitmuntenheit van de Stadt Siëna, de geboorte plaats van zoo veele doorluchtige en vermaarde Pausen, als Gregorius VII. Alexander III. Pius II. Pius III. Paulus V. en Alexander VII. als mede op dien langen reeks van tyden, waar in men dit Standbeeld onder deezen der Pauzen gezien heeft, en zulks naaukeurig in den rang, waar in het moest geplaatst zyn; en dat hy hier na oordeele, hoe de Pausen, voor

* *Laun. Animad. in Thirsum. p.* 214.

voor zoo Godtvruchtig en zoo yverende voor de eere hunner Kerke berucht, zich niet aangekant hebben tegens d'oprechting van een zoo schandelyk gedenkstuk, en voornal, hoe Pius de II. een Paus boven dien zoo omzichtig, wien zelf de Bohemers de Pauzin hadden voor geworpen, toen hy nogh ‡ Æneas Silvius was; hoe hy, zeggen we, niet bedacht was, om dit afbeeldsel uit de zaal van Siëna weg te neemen, een voorwerp zoo smaadelyk voor d'achting van den Roomschen Stoel: Immers de reden daar van is blykbaar, dat deeze geschiedenis te Rome zeer kenbaar was, en dat men daar en boven onder deeze Beelden veele Monsters van Pauzen ziet, alzo eerloos als de Pauzin zyn konde; zuls die by gevolge mede behoorden weg genomen te zyn geworden. Waarlyk, wanneer de Hussiten en Vaudoizen, Æneas Silvius over deeze gebeurtenis in de klem kreegen, bleek het wel, dat hy ze niet dan al te vast geloofde, overmits hy niets antwoordde, als dat de verkiezing van de Pauzin door een *onkundig bedryf* gedaan was; doch hy voegde daar nochtans by, dat *de Historie wel niet zeker zyn kon*; maar de § Launoy maakt geen zwarigheit te bekennen, dat hy *de huik naar den wind hong, gelyk men doet, wanneer men niet recht uit eene zaak toestemmen wil, waar van men echter overtuigt is.* Johannes Pierius Valerianus, een Roomschgezint Schryver, die in 't midden van Italie gewoont, en ten tyde van Lutherus

‡ *Epist.* CXXX. *inter Sylvianos.*

§ *Launoy Epist. p.* IV. *Ep.* VIII.

therus geleeft heeft, getuygt zelfs van deeze Pauzin volmondig in zyne verhandeling, van de baarden der Prieſteren aan den Kardinaal Hippolytus de Medicis, die voor de eerſtemaal te Romen met Privilegie van Paus Clemens den VIII gedrukt is. Indien nu dit Beeld, niet dan een miſtal van eenigen Beeldhouwer waare geweeſt, gelyk een hedendaags * Schryver dit belagchelyk onderſtelt, zou Æneas Silvius in een zoo groote ongelegentheit niet geraakt zyn, als bleek; en alzoo zou het hem niet moeielyk gevallen hebben, de verdrietige gevolgen van een diergelyken misſlag te voorzien; en dus had hy niet veel werks noodigh gehad, om met de weghneeming van dit Beeld alles voor te kokomen: Ondertuſſchen wierd dit Beeld niet weghgenomen, dan onder Clemens den VIII. en zulks door ernſtige en ſterk aanhoudende aanzoekingen van den Kardinaal Baronius, by den Kardinaal van Siëna en den Groot Hartog van Toskane. Ook is 't onwaar, dat dit Beeld onder Clemens den VIII. t'eenemaal gebroken zou zyn, gelyk Baronius in zyne Brieven roemt, aan Florimond de Remond geſchreeven, die een der eerſte wederſtreevers van de Pauzin is; maar men genoegde zich, *het wezen van de vrouw, in 't wezen van een man te veranderen, en 'er de naam van Zacharias voor te zetten*, alwaar deeze van Johanna had geſtaan. Van dit Beeld, dus van geſtalte verandert, is 't, dat Mabillon in zyn Kabinet van Italië ſpreekt, en dat de Launoy in 't jaar 1634 ſchreef, te weeten, eenige jaaren na de dood van Cle-

* *Natal. Alex.*

mens

mens den VIII, *dat hy zich liever wilde zyne oogen laaten uitſteeken, om 't Beeld van de Pauzin Johanna te Siëna niet te zien*, ſchoon ieder wiſt dat dit Beeld van de Pauzin, in dat van den Paus Zacharias verandert was.

Deeze Stantbeelden zyn niet alleen de openbaare kentekenen, waar door men de ſtraat zelf faamloos wilde maaken, alwaar Johanna in de kraam beviel. Want Martinus Polonus, Theodoricus de Niem, Bocatius, Platina en veele anderen verzeekeren, dat ſedert dien tyd de Pauſen, in Proceſſie van 't Vatikaan naar de Kerk van Lateranen gaande, deeze ſtraat te paſſeeren gemyd hebben, alhoewel de wegh rechter en korter waar, dan deeze die zy tegenwoordig neemen. Wanneer zelf alle deeze Hiſtoriſchryvers zeggen, dat dit wegens de afſchuwelykheit van dit ſchennis geſchiedde; en dit gedrag alleen, bewyſt het immers niet op een handtaſtelyke wyze, dat dit geſchiedde om eenige ſchanddaad, waar van men den nakomelingen wilde een afgryzen doen hebben? Men heeft het goet te zeggen, dat de Pauſen door deeze ſtraat te paſſeeren, alleen maar nagelaten hebben, overmits ze te naau en te zeer belemmert voor een Proceſſie was. Deeze reden voldoet echter niet; want, wat haaperde daar aan, dat de Pauſen dien niet breeder lieten maaken, gelyk men zegt, dat Sixtus de V. waarlyk gedaan heeft? 't Is dan veel natuurlyker de zelfde reden, als † Blondel, hier van te geeven: dat

Het myden van de Straat, alwaar het in de kraam komen voorviel, wanneer de gewoone Proceſſie geſchiedde, bewyſt niet min.

zoo

† *Anacr. p.* 71. *Eclaire. p.* 75, 76.

zoo de plaats, alwaar de ontaarde Tullia over 't lyk van haaren Vader reed, *la Scelerate*, of gruwelwyk wierd genoemt, om de afschuwelykheit van deeze onmenschelyke daad; Tullia, gehuuwt aan Lucius Tarquinius, *Superbus*, of de verwaande genoemt, was een ongemeene staatzuchtige vrouw, en Dochter van Servius Tullius, den VIden Koning van Rome. Onophoudelyk lag ze haar Gemaal aan 't oor te talmen om hem regeerzucht in te boezemen, en zonder haar vaders dood af te wachten, pordeze hem aan naar den rykstaf te tasten. Tarquinius, staatzuchtig genoeg van aart, liet zich te lichter tot dit verwaten stuk overhaalen, en alle bedenkelyke beweegredenen den Raad voorgehouden hebbende, gelukte hem zynen toelegh, zulks zyn schoonvader door listige streeken, tegen hem gesmeed, in verachting raakt, en door zyne berokking moorddadig omgebragt word, waar door hem het bestier in handen viel. Tullia, hier van verwittigt, rend, op een verheve wagen gezeten, naar 't Raadhuis, om haar Gemaal als Koning te groeten; maar in 't wederkeeren, den wegh passeerende, alwaar haare Vader ontzielt lag, gebood zy den wagenmenner de verschrikte paarden te zweepen, zulks zy schuimbekkende voortdraven, en met deeze ontaarde Dochter dwars over 't Lyk van haaren Vader rennen. Weshalven de Heldedichter A. Bogaart in zyne Keurstoffe van aloude Griekssche en Romeynsche Grootmoedigheden, uyt bazuynt:

Waar by het ontaard voorval van Tullia kan vergeleken worden.

Af-

Affchriklyk monfterdier, hou ftant; waar wilt gy heen!
Wilt ge over Vaders borft met dartle paarden rennen?
De beeften fchrikken zelf; uw voerman onder 't mennen
Ziet om, en voelt van fchrik een fiddring door zyn leên.

Zeg, wreede Tullia, was 't niet genoeg uw' Vader,
Uw Zufter, uw Gemaal te moorden? wil uw' ziel
Nogh plettren 't doode rif uws Vaders onder 't wiel
Der karre, om in triomf te ontmoeten dien verrader,

Dien fchelm Tarquyn, dien gy in gruweldaden tart?
Vaar voort, gy wilt u doch met Konings bloet befmetten,
Maar denk de donder van Jupyn zal u haaft pletten.
De beeften toonen zich zo wreed niet als uw hart.

Had nu de plaats van zoo een gruweldaad dien naam gekreegen, niet te minder afſchrik moeſt men voor een ſtraat hebben, waar in een dus ſchandelyk voorval geſchiedde, als 't in de kraam komen van de Pauzin was.

Tot dus verre hebben we dan de Hiſtorie van de Pauzin beweezen, met aanwyzing van

van al wat dienſtig was, om de waarheit van deeze gebeurteniſſe te beveſtigen. In dit tweede Deel hebben we de waarſchynlykheit door merktekenen zoo zichtbaarlyk vertoont, dat ze krachtig genoeg zyn, om alle vooroordeelen uit den wegh te ruimen. Vervolgens hebben we verſcheide getuigen over deeze geſchiedenis bygebragt, die niet alleen niet konden verdacht zyn, maar die zelf dit voorval niet zouden hebben konnen verſieren, of lichtelyk verbreid hebben, zonder zich aan ontrouw omtrent den Roomſchen Stoel ſchuldig te maaken; en wy hebben ook veele geſchiedeniſſen aangehaalt, die geene andere verklaaring konden geleden hebben, verſtrekkende dierhalven voor te meerder bewys van de waarheit deezer Hiſtorie.

Alle dienſtige bewyzen bygebragt,

't LEVEN VAN PAUS JOHANNA,

Onder den Naam VAN JOHANNES DEN ACHTSTEN.

III. DEEL.

I. HOOFDTSTUK.

Getuigen, die in de dartiende Eeuw van de Pauzin geſchreeven hebben, aangeweezen.

ALhoewel wy ons oogmerk voor onze Landsgenooten, die noch de Latynſche noch Franſche Taale niet magtig zyn, en waar in nochtans deeze Hiſtorie beſchreeven, en ook krachtig beweezen is, reeds genoegzaam in de twee voorgaande Deeltjes van dit werk meenen bereikt te hebben, met hun in onze moedertaale de Hiſtorie van de Pauzin naakt voor oogen te hebben geſtelt; eene Hiſtorie, zeggen we, die de

Roomſche Kerke ſedert eenige eeuwen zo ongemeen tegen de borſt was, en waar aan hunne yverigſte Schryvers hun brein te koſt gelegt hebben, om die, waare het mogelyk geweeſt, t' eenemaal te verduiſteren, of ten minſten verdacht te maaken. Echter achten we nogh nodig te zyn, een aantal Schryvers, die alle van deeze Hiſtorie ſedert de dertiende tot in den aanvang van de zeventiende eeuwe gewag maaken, in dit derde Deeltje, dat tot een aanhangſel van de twee voorgaande dienen kan, hun voor oogen te ſtellen.

Schryvers van de dertiende eeuw, wie die geweeſt zyn.

Dit groot getal Hiſtoriſchryvers deezer eeuwen, die alle zodanig eene ſchandelyke gebeurtenis voor de Roomſche Kerke, als deeze van de Pauzin is, getuigt hebben, geeft een te krachtiger bewys, dat de Biechtvader Martinus niets over deeze ſtoffe te voorſchyn bragt, of 't was volkomen in de Roomſche Kerke genoeg bekent. Overzulks zullen we geen zwaarigheit maaken, om een aanmerkelyk getal deezer Schryvers voor den dag te haalen, om met hun in 't overtuigen der zaaken een eind te maaken, ſchoon we door de voorgaande bewyzen genoeg hebben voldaan. Het zoude ook al te langwylig vallen, en ongetwyffelt al te verdrietig voor den Lezer zyn, indien men zich over alle deeze getuigen wilde uitbreiden; dies zullenwe dan niets zeggen, als dat het noodzaaklykſte dient in acht genomen, en zomtyds zullenwe ons alleen met het blotelyk aantoonen vergenoegen.

In

1. In den allereerſten rang ſtellen we een *met de hand geſchreeve* KRONYK, in de * Bibliotheek van St. Paulus te Leypzig te vinden: wiens plaats, door eenige Schrivers afgeſchreeven, † wy vervolgens aanhaalen zullen. Deeze Kronyk eindigt met het jaar 1261. en moet ten tyde van Martinus Polonus geſchreeven zyn, of eerder: Maar d'Auteur in Duitsland ſchryvende, ſchynt het naaukeurigſte bericht niet gehad te hebben. Want hy geeft te kennen, dat men den naam van deeze Pauzin, noch den tyd dat zy den Stoel bekleed heeft, niet weet. Hy voegt 'er nochtans by, dat men te Rome de zaak niet ontkende: en bericht verder, dat het zwanger gaan van deeze Pauzin door een Bezetenen, in dit vaers ontdekt wierd, dat hy in 't Conſiſtorie dus zou uitgeſprooken hebben: 1261. Een geſchreeve Kronyk uit de Bibliotheek te Leipzig.

Papa Pater Patrum, Papiſſae pandito partum.

2. Een KRONYK, onder den tytel van *Flores temporum*, waar van men een oud handſchrift in de Bibliotheek van den Raad van Leypzig vind, en gemeenlyk *Martinus den Franciskaaner* toegeeigent word; deeze bericht de Hiſtorie van de Pauzin, met de zelfde omſtandigheden, en byna met de zelfde bewoording als Martinus Polonus. Maar zy voegt 'er de geſchiedenis van den Bezetenen, die de Pauzin bezweeren zou, en 't antwoord dat 'er gegeeven wierd, in deeze twee vaerzen by: 1292. Een andere Kronyk, Martinus den Franciskaner toegeeigent.

* *Captal. p.* 314. *No.* 47. † *No.* 5. 54. 63.

Papa Paterque Patrum, Papiſſae
pandito partum:
Et tibi tunc edam, de corpore
quando recedam.

1297. Gervaſius Pucobaldus een Kronykſchryver.

3. GERVASIUS PUCOBALDUS, van Ferrara, * Kanonik van de Kerk van Ravenna, en Kardinaal, meld mede van de Pauzin, in een Kronyk, die den tytel van *Pomarium* heeft, waar van men veele handſchriften en voornamentlyk in Italië vind. Een is 'er van in de Bibliotheek van Wolffenbuttel, die met het jaar 1297 eindigt, en waar in men de zelfde uitdrukſelen van Martinus Polonus ziet, tot aan deeze woorden: *Sic in Diverſis Scientiis profecit.*

II. HOOFDTSTUK.

Merkwaardige Getuigen, die in de veertiende eeuw van de Pauzin ſchreeven.

1308. Johannes Pariſienſis maakt van een Pauzin gewag.

4. JOHANNES PARISIENSIS, Geeſtelyke van St. Dominicus orde, Dokter in de Godtgeleertheit, en een groot verdediger der Koninklyke Rechten tegen de Pauſen; bekent ‡ dat 'er Pauſen waren, waar van 'er een eene Vrouw was, en andere Ketters geweeſt zyn, die dieswegen niet onder de Pauſen getelt worden. Deeze Schryver ſtorf

* *Voſſ. Hiſt. Lat.* ‡ *Geſner. Cap.* 23. *Ap. Goldaſt. & Schard.*

* ſtorf in 't jaar 1304. en zyn werk van de *Koninglyke en Pauſelyke magt* was kort te vooren voltrokken.

5. SIFFRIDUS, een Prieſter van Miſnië, ſchreef een Kronyk, onder den tytel van Beknopte Hiſtoriën, ſedert den beginne der Waereld tot het jaar 1306, waar van Gregorius Fabricius eenige gedeeltens in zyne Hiſtorie van Saxe ingelyft heeft, die Piſtorius vervolgens in zyne verzaameling der Hiſtoriën van Duitslandt inlaſte. Onder de Handſchriften van de Bibliotheek van St. Paulus te Leipſig † zyn drie Exemplaaren van deeze Kronyk, waar in men ziet, dat Siffridus den eerſten getuigen heeft afgeſchreven. Waar by hy nochtans voegt; dat, *in een zekere Straat te Rome het afbeeldſel van deeze Pauzin nogh vertoont word, met Pauſelyke Sieraden getooit, nevens d'afbeelding van een kind.* 1306. Siffridus, Schryver van een beknopte Kronyk.

6. Een *met de hand geſchreeve* KRONYK, ‡ in de Koninglyke Bibliotheek van Berlin, die zich tot den jaare 1313 uitſtrekt, doch gebrekkelyk aan 't einde, maakt mede gewag van de Pauzin, tuſſchen Leo IV. en Benedictus III. met een tytel op den kant, *van de vrouwelyke Paus.* Deeze Kronyk is eindelyk een deel, in wiens begin men de ganſche Kronyk van Hugo, Monnik van Fleuri ziet, hier en elders aan Ives, Biſſchop van Chartres toegeeigent. 1313. Een geſchreeve Kronyk aan den Biſſchop Ives toegeeigent.

7. LANDULPHUS DE COLUMNA, § Kanonik van Chartres, ſtelde een verkorte

* *Guil. Cave.* † *Catal. p.* 156. 314.
‡ *G.* IX. *N.* 11. § *Voſſ. Hiſt. Lat.*

1316. Landulf van Columna een Hiſtorifchryver.

Hiſtorie by een, die hy Paus Johannes XXII opdroeg, en die over dit onderwerp aangetrokken is, door den Schryver van den Hiſtoriſchen korten inhoud, in 't jaar 1428. geſchreeven, waar van wy te * zyner plaatſe ſpreeken zullen.

1318. Sozomenus een Kronykſchryver.

8. SOZOMENUS, † Prieſter van Piſtoja, door Ptolomeus de Luca aangehaalt; ſchreef een Kronyk, waar van ‡ Mabillon in Italië twee dikke Boekdeelen gezien heeft, die op 't jaar 1292 eindigden, en waar in van de Pauzin Johanna op 't jaar 853 word gewag gemaakt.

1320. Ptolomeus de Luca getuigt van de Pauzin.

9. PTOLOMEUS DE LUCA, Dominikaner en Biechtvader van den Paus Johannes XXII. die § Biſſchop van Torzella in 't gebied van Venetië omtrent het jaar 1318 was, getuigt in Martinus Polonus de Hiſtorie van de Pauzin geleezen te hebben, gelyk op 't einde van 't voorgaande tweede Deels laatſte Hoofdtſtuk is gezegt.

1325. Bernard Hugo eene krachtige getuige van de Hiſtorie van de Pauzin.

10. BERNARD GUY, Biſſchop van Tuy in Gallicië, in 't jaar 1322. die in 't volgende jaar Biſſchop van Lodeve wierd. t' Aanmerkelyker is zyn gezag in deeze geſchiedenis, gelyk reeds elders gezegt is, wyl hy tot Inquiſiteur tegen de Albigeoizen door Johannes den XXII verheven wierd. Zie dan de verklaaring, die hy in een Φ zyner werken doet, in de veertiende eeuw opgeſtelt, welk Δ handſchift in de Biblotheek van Leiden, als mede in die van den Heere Col-

* *N.* 38. † 1318. *Voſſ. Hiſt. Lut.* ‡ *Itin. Ital. p.* 173. 174. § *Ughellus T.* V. *col.* 1443. *Wharton.* Φ *Flores Chronicorum.* Δ *Het nieuw*

Colbert, en in deeze van Avignon gevonden word. Hy verklaart dan, dat hy, *van voorneemen zynde de naamen der Pauſen, de jaaren van hun Pausſchap, hunne gedenkwaardige daaden, en wat 'er ten dien tyde het aanmerkelykſte voorgevallen was, te beſchryven, de boeken van veele geſchicht-en Tydſchryvers enz. geleezen heeft, met oogmerk om volkomen en klaarlyk de waarheit van ieder zaak t'ontdekken, voornamentlyk, vermits hy gemerkt had, dat 'er in verſcheide Jaarboeken zoo veele verſchilligheden en tegenſtrydigheden waren, zelf wat de Jaaren, maanden, dagen en de gebeurteniſſen behelsden, dat meeſtendeels door misſlag der uitſchryvers veroorzaakt wierd.* Deeze dus naaukeurige Schryver, volgt byna overal Martinus, doch vooral in 't geen de Pauzin betreft, die hy insgelyks tuſſchen Leo en Benedictus den III plaatſt. Wy laaten nu den Lezer oordeelen, of een man tot Inquiſiteur tegen d'Albigeoizen van Toulouze, vyanden van de Roomſche Kerk, aangeſtelt, en daarenboven een Schryver die zich onderwind de Jaarboeken te verbeeteren, waar in hy bekent zoo veele misſlagen te vinden; in Martinus de Hiſtorie van de Pauzin zou over 't hoofd gezien hebben, waar uit de Albigeoizen zoo veel voordeel konden trekken, indien 't toen niet t'eenemaal voor een onbetwiſtelyke geſchiedenis wierd gehouden?

Regiſter niet genoemt. Maar't is mogelyk dat p. 528. *Col.* I. *op 't einde by gebragt word.*

1328. William Occam, maakt mede van de Pauzin gewag.

11. William Occam, Engelsche Franciskaner, zegt in een t'zamenspraak, die hy tegen de geweldenaryen der Pausen schreef, dat * *de Vergadering der Kardinaalen grootelyks dwaalde, toen zy een vrouw voor Paus verkooren.* En in een ander † werk zegt hy; dat *d'algemeene Kerk dwaalde, toen zy gedurende twee jaaren, zeven maanden en drie dagen als Paus deeze vrouw eerde, waar van de Kronyken gewag maaken.* Beide deeze ‡ werken wierden omtrent het jaar 1328 by een gestelt.

1328. Een fransche Kronyk.

12. Men kan niet voorby gaan, dat ter zelver tyd een *Kronyk in 't Frans* geschreeven is, toen Johannes XXII. te Rome den Stoel bekleedde. 't Is de zelfde, waar van reeds in 't tweede Deel gesproken is.

1340. Barlaam een Griek.

13. Barlaam, een Griekssche Monnik, of wel van Calabrië, en tydgenoot van § Boccatius, of volgens Φ Vossius een weinig ouder; meld mede van de Pauzin, als van een bekende zaak, in een Ξ Traktaat *van der Pausen magt*, dat Salmasius in zyne jeugt in 't licht gaf.

1348. J. Vitoduranus een Historischryver.

14. Johannes Vitoduranus, ξ Monnik van d'orde der Minder Broeders schreef, volgens Simler, een Historie van zynen tyd sedert het jaar 1215 tot 1348. Wy hebben een Kronyk, onder den zelven naam, door den Heere Δ Leibniz in 't licht gebragt; en die hy zegt in 't jaar 1340 geschreeven te zyn. Doch

* *Dial. Inter Mag. & Disc.* V. 7. *ap. Gold.*
† *Opus* 90. *dier cap.* 12. ‡ *Goldast. & Cave.*
§ *Onder N.* 20. Φ *Voss. Hist. Lat. p.* 526.
Ξ *Ap.* 14. ξ *Simler.* Δ *Access. Hist. T.* 1. *p.* 21.

Doch ze begint niet dan in 't jaar 1200. en eindigt in 't jaar 1277. De Schryver zegt, dat 'er * *van St. Petrus tot dien tyd toe* 192 *Pausen hadden geweeſt, behalven Linus, Cletus, en een Vrouw, die men niet telt.*

15. HERMANUS AEDITUUS is door Wolfius als getuige van de Pauzin aangehaalt, die hem ſtelt in 't jaar 1500 te leeven. Maar Wolfius vergiſt zich anderhalve eeuw ten zynen nadeel; want † Voorburg toont ons, dat de Kronyk van deezen Schryver alléén tot het jaar 1349 zich uitſtrekt. En Aventinus, die hem op twee plaatſen ‡ *Aemulum Marzini* noemt, zegt, dat hy onder den Keizer Karel den IV. ſchreef, verkooren, gelyk bekent is, in de maand July van t jaar 1347. Deeze Schryver heeft afgeſchreeven, of wel eer vervolgt, zynen Medebroeder *Martinus den Franciskaner* waar van we hier voor § geſproken hebben, en in hem te volgen, keurt hy goed wat van de Pauzin is gezegt. 1350. Herman Ædituus kan mede voor getuige verſtrekken.

16. Een KRONYK *met de hand geſchreeven*, te Leipſig in Δ de Bibliotheek van St. Paulus te vinden, en aan Keizer Karel den IV. opgedraagen; deeze breid zich uit van den beginne der waereld, tot het jaar 1354. Waar na een tweede Deel volgt, den Pauſen toegeeigent, verhandelende zaaken, waar van men in 't eerſte weinig heeft gezegt. De Schryver verzuimt niet van de 1354. Een geſchreeve Kronyk.

* *P.* 36. † *Vorb. T.* XII. *p.* 12. *a.* ‡ *Avent. Lib.* VII. *Edit.* 1525. *p.* 707. 727. *Edit.* 1615. *p.* 435. 438. § *N.* 2. Δ *Catal. p.* 301. *N.* 34.

Pauzin te zeggen, dat ze zich * door haaren Dienaar bezwangeren liet, en, gaande naar de Consistorie, in de kraam quam.

1357. Ranulphus Higdenus een Schryver over dit onderwerp door J. Hus aangehaalt.

17. RANULPHUS HIGDENUS, Benedictiner Monnik van Chester in Engelandt, en wegens zyne trouw en verstand geacht, is meer dan eens door † Johannes Hus aangehaalt. Behalven de geschreevene Exemplaaren van deezen Schryver, die zeer gemeen in Engelandt zyn; is 'er een in de Bibliotheek van Sta. Elizabeth te Breslau in Silesië, waar in men ‡ de Historie van de Pauzin vind, byna t' eenemaal overeen komende met deeze, in Martinus Polonus te zien.

1362. Amalricus d'Augerus Kronykschryver der Pauzen.

18. AMALRICUS D'AUGERUS, § Prioor van St. Augustinus orde, schreef een *Kronyk der Pausen*, die hy aan Urbanus den V. opdroeg; en zonder acht op d'order der tyden te geeven, plaatste hy de Pausen, volgens een Alphabet. Petrus Scriverius heeft 'er een geschreeve Exemplaar van gehad, waar uit Vossius enige regels getrokken heeft, ons onderwerp betreffende. Maar de Heer Leibnitz heeft 'er ons de geheele plaats van mede gedeelt, die breed uitgestrekt is, en waar in de Schryver onder anderen zegt: dat de Pauzin zich *eenigen tyd eerbaar en godtvruchtig qveet: maar door de bevalligheden en bekoorlykheden van 't vleesch weelderig geworden, zich bezwangeren liet*, en wat 'er verder op volgt.

19. FRANCISCUS PETRARCHA, Kanonik van Padoua, berucht door zyne uitmuntende Itali-

* De *suo Dominicille.* † N. 3. ‡ *Lib.* V. *cap.* 32. § *Voss. Hist. Lat. p.* 530.

Italiaanſche Gedichten, * wierd te Rome Poeët gekroont op den 8ſten April, zynde Paasdag 1341. en ſtorf den 19 July 1374 ter ouderdom van 70 jaaren min een dag. Op 't laatſt van zyn leven beſchreef hy in 't Italiaans † het leven der Keizers en Pauſen, tot aan Gregorius den XI. Dat van de Pauzin vind men 'er in haaren rang. 1370. Franciſcus Petrarcha maakt van de Pauzin gewag.

20. JOHANNES BOCCATIUS, ‡ Florentiner, tien jaaren jonger dan Petrarcha, wiens leerling hy was, en ook niet dan een of twee jaaren overleefde; hy ſpreekt omſtandig van de Pauzin in twee byzondere werken, en heeft 'er veele gedenkwaardige byzonderheden van verhaalt. Het eerſte werk, alhoewel mogelyk het laatſte naar order van den tyd, is zyn Traktaat § *de claris mulieribus*, waar van we niet dan eenige Latynſche uittrekſels gezien hebben, en een hoogduitſche vertaaling, van de plaats van de Pauzin aangaande. 't Andere werk voert den tytel van *de caſibus viorum illuſtrium*. De laatſte Hiſtorie, daar hy van meld, is deeze van Joannes, Koning van Vrankryk, die gevangen naar Engeland gevoert wierd: dat in 't 1357 voorviel. ≡ Voſſius ſpreekt van dit werk, als nogh een handſchrift zynde. Maar men ziet 'er in de Bibliotheek van Berlin een oude en ſchoone Druk van, zonder Plaats en Jaar, zonder naam 1370. J. Boccacius een getuige van de Pauzin.

* *Wharton. Hanckius.* † *Edit. Florenca*, 1478. *Genev.* 1625. ‡ *Bergom. Trithem-volat, &c.*
§ *Edit. Germ.* 1471. *&* 1473. *Lat. Bernae* 1539. *Ital. Florent.* 1598. ≡ *Voſſ. Hiſt. Lat. p.* 527.

naam van den Drukker, zonder gefolieerde bladen en zonder kuſtos of overwyzende letter. Deeze druk word mede te Leipzig gevonden. Een andere Druk is 'er te Parys, door Jean le Petit van Beauvais: maar 't jaar ſtaat 'er niet aangeweezen. Hanckius heeft deezen druk aangehaalt. Voorts nog een Hoogduitſche vertaaling, te Augsburg in 't jaar 1545 gedrukt. In alle deeze Drukken word de Hiſtorie van de Pauzin gevonden; en in de Hoogduitſche vertaaling word de Pauzin vertoont, op den grond neer gezeten, en in 't midden der Kardinaalen in de kraam komende.

1380. Brieven van verſcheide Univerziteiten.

21. Onder de * Brieven van d'Univerziteiten van Oxfort, Parys en Praag, geduurende de ſcheurziekte, voor 't Concilie van Conſtans, dat tot demping der zelve vergaadert was; vind men 'er † een, die uitdrukkelyk gewag van *Johanna* maakt, die *Leo* IV *volgde*; en *geduurende haar Pansſchap zwanger werd* enz. Deeze Brief was omtrent het jaar 1380 geſchreeven.

1380. J. W. van Arnſtein Schryver van een Kronyk en een Regiſter der Pauſen.

22. JOHANNES WILHELMUS VAN ARNSTEIN, Prieſter van 't Bisdom van Wirtzburg, heeft een Kronyk in Folio geſchreeven, waar van een Handſchrift in de Bibliotheek van den Raad van Leipzig te vinden is. Zy breid zich uit ſedert den aanvang der waereld, tot het Jaar 1380. en de Verkiezing van Karel den VI. Koning van Vrankryk. Waar na een Regiſter der Pauſen volgt, door den Affchryver niet dan tot

* *Edit* 1520. *ab Heldr. Hutteno.* 4. *Et ap. Goldaſt. T.* 1. † *Ad Urban.* VI. *P. M.*

tot Christophorus, omtrent het jaar 906. geschreeven. De Pauzin word 'er in haaren rang gevonden, byna even eens als in Martinus Polonus.

23. HENRICUS VAN LANGENSTEIN, of *van Hessen*, Licentiaat van de Paryssche Faculteit, schreef in den aanvang der scheuring, in 't jaar 1381. een Traktaat, *Consilium Pacis* genoemt, dat in 't jaar 1695. te Leipzig gedrukt wierd. De Heer van der Hardt heeft het in zyne * verzaameling van d'Actens van 't Constantsche Concilie ingelyft: en men heeft het mede aan den laatsten druk van † Johannes Gersons werken gevoegt, die den Heer Dupin bevordert heeft. Volgens deezen Schryver, ‡ *kan de H. Geest wel gedoogen, dat het Concilie dwaalt, indien 't zaaken zyn, die 't geloof niet te kort doen: nademaal*, zegt hy, *het eertyds gebeurt is, dat een vrouwe het Pausschap in handen viel.* 1381. Henrik van Langenstein.

24. JACOBUS ZWINGERUS *van Koningshofen*, Kanònik van St. Thomas te Straatsburg, meld, in een Kronyk van Elsas en Straatsburg, in 't Hoogduits geschreeven, wydloopig van de Pauzin, die hy zegt door een Kardinaal bezwangert te zyn geweest; maar hy meld niets van haare Reize naar Athene. Deeze Kronyk wierd in 't jaar 1698 te Straatsburg, onder 't opzicht van den Heere Schilter gedrukt. Zy eindigt met het jaar 1386. Gelyk de Schryver in zyne Voorrede te kennen geeft, dus verre ontworpen 1386. Jacob Zwinger een Kronykschryver.

* *T.* II. *Init. Col.* 25. † *T.* II. *Append. Initio.* ‡ *Cap.* 12.

worpen te hebben. Wy hebben zelfs een geſchreeve Exemplaar te Breſlau gezien, dat niet verder als tot het Jaar 1384 ging, en de Schryver ſtorf in 't Jaar 1420. zoo zyn graffchrift volgens getuigenis van den Heere Schilter vertoont. Dus moet het Handſchrift van Baſel, door Wolfius aangehaalt, en dat, waar van Flaccius, Grim, Hallervord en Sandius ſpreeken, door eenige anderen vervolgt zyn, vermits zy zich tot in 't jaar 1446. of 1456. uitbreiden.

1386. Honoré Bonet, melt mede van de Pauzin.

25. Honoré Bonet, Rechtsgeleerde, en Prioor van Salon in Provence, een Stad zeer berucht door 't Graft van de Lievevrouw, meld in een Boek, den tytel voerende: * *L'Arbre des Battailles*, of *de Douleurs*, van de Pauzin in weinig regels, en eindigt aldus: *Was 't toen niet een groote ſmart, eene Vrouw tot Paus te hebben*? Dit werk wierd aan Karel den VI, Koning van Vrankryk, opgedraagen in 't jaar 1380. en † geduurende de ſcheuring van Clemens den VII. en Urbanus den VI. opgeſtelt. Hy ſtorf in 't jaar 1389. ‡ Men vind 'er nogh veele Handſchriften van in Vrankryk en Nederlandt: wordende in 't jaar 1493. gedrukt. De *Dictionaire* van den Heere Bayle meld 'er by 't woord *Franc* verder van.

1396. Een geſchreeve Kronyk.

26. Een *Geſchreeve Kronyk*, in § de Koninglyke Bibliotheek van Berlin te vinden, en in folio in 't Hoogduits geſchreeven, eindigende in 't jaar 1396. De Schryver hier van

* *De Boom des Stryds of van Smerte.*

† *Labb. Bibl. MS. 4. p.* 195. ‡ *P.* 308. 343. *Sander Bibl. Belgie.* § *Fol.* B. 26.

van meld niets van Sergius den II. of van Leo den IV of van Benedictus den III. Doch hy vergeet echter de Pauzin niet, die hy op 't jaar 847 plaatst.

1400. Kronyk van Constans.

27. Een *Kronyk van Constans*, in de Zwitserſche taal omtrent het eindigen van de veertiende eeuw geſchreeven, word door Wolfius en Flaccius aangehaalt als een Handſchrift. Volgens een Naamloozen Schryver, dien wy hebben, * is die in 't jaar 1588 geſchreeven. In twee of drie regels word 'er van de Pauzin bericht gegeeven, en gezegt, dat ze door een Kardinaal bevrucht wierd, gelyk mede in † Jacobus van Koningshofen geleezen word.

III. HOOFDTSTUK.

Een reeks van Getuigen, die alle van de Pauzin in de vyftiende eeuwe gewag maaken.

1404. Jean Charlier, een aanmerkelyke getuige van de Pauzin.

28. JEAN CHARLIER, gezegt *Gerſon* ‡ wegens de naam van een Dorp van 't Bisdom Rheims, waar in hy den 14 December 1363 gebooren wierd; hy was Kantſelier van de Paryſche Univerſiteit; verſcheen niet zonder roem in 't Concilie van Conſtans; en om veele reden verdient hy geplaatst aan 't hoofdt van onze getuigen van de vyftiende eeuw. § Te Taraſcon zynde, eene

* *Serar. Ant. Mogunt. Cap.* 41. *Init.*
† *&* 24. ‡ *Labbe, Cave, &c.*
§ *Gerſon Oper. Edit.* 1706. *T.* II. *p.* 54. *b.*

eene Stad van Provence, aan den boord van de Rhône gelegen, deed hy op den eersteu dag van 't jaar 1404 een Predikatie in 't byzyn van Paus Benedictus den XIII. waar in hy zeide, dat * *de Kerk bedrogen was, toen zy geduurende eenigen tyd een vrouw voor* † *Paus erkende.* Waar op de Heer Dupin, die de nieuwe druk der werken van deezen Kantselier bezorgde, deeze drie woorden als een tusschenrede ingelyft heeft: *Falleris Vir bone.*

1405. Tydrekenkundige Verzameling.

29. De Tydrekenkundige *Verzaameling*, ‡ door den Heer Leibniz in 't licht gegeeven, en die in 't jaar 1405 eindigt; meld eenige weinige woorden van de Pauzin, plaatsende haar op 't jaar 849: zonder van Leo den IV. of van Benedictus den III. gewag te maaken.

1412. Johannes Hus een merkwaardige getuige.

30. Johannes Hus is een der Schryvers, dien men over deeze stoffe wel het meeste aanhaalt. Hy stelt de Historie van de Pauzin zeeker, en als een volkome blykbaarheit; niet alleen in verscheide § plaatsen zyner werken; maar zelf zich verantwoordende voor Σ 't Concilie van Constans. Hy geeft de Pauzin den naam van *Agnes:* en haalt Δ Ranulphus van Higeden, of Chester, onder den naam van *Cestrensis* aan.

1413. Theodorus de Niem

31. Theodorus de Niem, Sekretaris van meer dan eenen Paus, moet mede den rang onder onze getuigen hebben. Ξ Te Flo-

* *P.* 71. *a.* † *Coluit.* ‡ *Script. Brunsw. T.* II. *p.* 62. § *De Ecclesia. Cap.* 7. *&* 13. Δ *N.* 33. Φ *N.* 17. Ξ *Goldast. T.* II. *p.* 1476.

Florence,* onder Paus Johannes den XXIII zynde, vond hy 'er een Traktaat *van de Voorrechten en Rechten des Keizers*, dat hy met byvoeging van eenige uitleggingen, en aanmerkingen in 't licht bragt. In eene deezer uitleggingen, ‡ zegt hy, dat de Pauzin Johanna *te Rome in't openbaar in de Griekſche Schoole onderwees, alwaar Auguſtinus eertyds geleeraart hadde*; dat, *zoo lange zy in deezen nederigen ſtaat was, zich neerſtig aan de Studie overgaf*; maar dat de *ledigheit en genoegtens* van 't Pausſchap haar bedorven; dat *ze in een plegtelyke Proceſſie op den dag der Kruisdagen, naby den Vrede-Tempel gekomen, van een zoon in de kraam quam, die zy by een haarer Kapellaanen had:* en dat men 'er voortaan *een marmer afbeeldſel* zag, deeze zaak verbeeldende. Wy hebben in 't tweede Deels XIX^de Hoofdtſtuk, deeze laatſte byzonderheden verder opgehaalt.

een omſtandige getuige.

32. Een *Hoogduitſche Kronyk*, door Grim aangehaalt, op 't zeggen van Laurentius Albertus, en gedrukt zoo men zegt, onder de Reformatie van Keizer Sigismundus; maakt van de Pauzin gewag, en zegt, dat veelen haar Johannes VII genoemt hebben. 1414. Hoogduitſche Kronyk.

33. Het CONCILIE VAN CONSTANS, is de geloofwaardigſte getuigenis die men bybrengen kan, en hier meer dan alle d'andere gelden moet. 't Is geen eenige Geleerde in 't byzonder, gelyk deezen die men tot dus verre genoemt heeft: 't is een talryke vergadering van Geleerden van den eerſten rang; en 1415. 't Concilie van Conſtans een der geloofwaardigſte getuigen.

S

* *A.* 1413. *Dupin T.* XII. *p.* 10. *a.*

‡ *Ap. Gold. & Schard. p.* 250. *b.*

en, gelyk men toen aanmerkte, 't Is de algemeene Kerke gezaamentlyk vereenigt, die niet beſtraffen zullen wat * Johannes Hus, de Pauzin betreffende, in eener zyner werken had gezegt, die men onderzocht; en zelf niet weder ophaalt wat 'er deeze aangeklaagde meer dan eens in zyne verantwoording van heeft gemeld. Wy hebben 'er breder in 't tweede Deels XVII^de Hoofdtſtuk van gehandelt.

1415. Jean de Rocha.

34. JEAN DE ROCHA, een Franciskaner, en Godtgeleerde van d' Univerſiteit van Toulouſe, † gaf onder't Conſtanſche Concilie ‡ een geſchrift tegen Johannes Gerſonius uit, waar in hy ſtelde, dat den Staat van Kerkvoogdyſchap niet naliet beſtand te zyn, ſchoon men geen Paus had. Zonder dat zegt hy, zou daar uit volgen, dat 'er geen Kerkvoogdy waare geweeſt, *toen Johanna van Ments als Paus gezeten heeft.*

1419. Een Tydbeſchryving van 't Auguſtiner Klooſter te Canterburi.

35. De *Tydbeſchryving van't Klooſter van St. Auguſtinus* te Canterburi, die § in't jaar 1419 eindigt, zegt, Φ met weinig woorden van Paus Johannes; *dat deeze een Vrouw was, wiens jaaren tot aan Benedictus* III *getelt worden, en die men om deeze reden in den rang der Pauſen niet ſtelt.* Deeze Schryver dan, Leo IV. voor den 105^den Paus gereekent hebbende, noemt Benedictus III. de 106de Paus.

1423.

36. THIERRI, of THEODORUS ENGELHUSIUS, van Eimbek, in 't Bronswykſe, ſchreef

* N. 30. † *In de Maand Octob.* 1415.
‡ *Oper Geſ. T.* V. *p.* 456.
§ *Op Twys. Col.* 1239. Φ *A.* 853. 855.

ſchreef een Kronyk die in 't jaar 1423 eindigt, en in de * voorleedene eeuw door Maderus in 't licht quam, en weder herdrukt wierd in den aanvang van deeze eeuw onder 't opzicht van den † Heere Leibniz, die de zelve omtrent een derde vermeerderde. Deeze Schryver verhaalt het gebeurde van de Pauzin, tuſſchen den tyd van Karel den Grooten en Lodewyk den Zachtmoedigen. Hy zegt, dat Johanna in een plegtelyken omgang in de kraam komende, de Duivel door de lucht, de twee vaerzen reeds bericht, uitriep: *Papa Pater Patrum*, *&c.* In de Bibliotheek van St. Paulus te Leipſig, is een Handſchrift van dit werk. Maar de Heer ‡ Feller heeft den Schryver niet gekent, die, op 't jaar 1420. door deeze twee Letteren T en H. word aangeweezen.

Theodoricus Engelhuzius getuigt van de Pauzin.

37. De *Naamlooze Schryver van Erfort*, door Piſtorius in 't licht gebragt, verſchynt hier in zynen rang. Wat 'er van gezegt is, kan men op Pag. 108. nazien. 1426.

Een naamlooze Schryver.

38. *'t Hiſtoriſch kort verhaal*, in 't Jaar 1428. § geſchreeven en te Poitiers 1479 gedrukt, haalt op deeze wyze een der voorgaande Δ getuigen aldus aan: *Landulphus de Columna heeft een kort begrip der Hiſtoriën gemaakt, van de Schepping van den eerſten menſch af, tot aan Johannes den Engelander, die, zoo men zegt, een vrouw was.* 1428.

Hiſtoriſch kort verhaal.

39. Een *Hoogduitſche Kronyk* met de hand ge- 1429.

* *Edit. Helmſt.* 1671. *in quarto.*
† *Script. Brunsv. T.* I. *p.* 1065.
‡ *Catal. MS. p.* 409. *fine.*
§ *Voſſ. Hiſt. Lat.* Δ *N.* 7.

Een geschreeve Hoogduitsche Kronyk.

geschreeven, wiens tytel is met vermilioen verfiert, en in 't jaar 1429 eindigt, is door Flaccius Illyricus aangehaalt, volgens een naamlooze Schryver die wy hebben. Men vind 'er, zeggen ze, het zelfde wat de Pauzin aangaat, als in Martinus Polonus.

1431. Zwingerus en Megerlinus.

40. ZWINGERUS en MEGERLINUS, hebben mede op het zelfde onderwerp aangehaalt, een geschreeve Kronyk in de Bibliotheek van Basel te vinden, die in 't Jaar 1431 eindigt. De Schryver was, zeggen ze, Dokter in de Rechten, Voorzanger te Zurich, en Halsrechter van Soleurre. Dit is al wat wy 'er van weeten.

1435. Hermanus Cornerus.

41. HERMANNUS KOERNERUS, of CORNERUS, Ξ van d'orde der Predikheeren, en zoo men gelooft, van Lubek; heeft wydloopige Jaarboeken geschreeven, die tot noch toe ongedrukt zyn; Maar, waar van men verscheide handschriften te Helmstadt, in Lanenburg en elders vind. ζ Zy breiden zich uit van de grondlegging van Rome, tot den jaare 1435. Behalven wat andere Schryvers van de Pauzin berichten, zegt hy, dat men *door een besluit der Vaders, de straat myd waar in de Pauzin in de kraam quam*, en dat men, *om in 't toekomende een diergelyk misval voor te komen, byzondere zorg draagt, zich van de Sexe der Pausen verzeekert te houden.*

1441. Johannes Stadweg.

42. JOHANNES STADWEG, van Papendyk, heeft in 't Hoogduits een Kronyk geschree-

Ξ *Calixt. de Conj. Cleric. Ed. Erfor.* 1653. *p.* 157. *Zwing. p.* 167. ζ *Bangert. ad Helmold. Praef. af. p.* 2.

ſchreeven, door den ξ Heer Leibniz in 't licht gebragt. De jaaren zyn 'er tot in 't jaar 1441 aangeteekent, alhoewèl hy op de drie laatſten niets heeft beſchreeven. De Schryver zegt met weinig woorden iets van de Pauzin: en bericht in deezer voegen het vaers waer van reeds geſproken is:

Papa Pàter Patrum peperit
Papiſſa Papellum.

1444. Andreas van Regensburg.

43. ANDREAS *Prieſter* van Regensburg, en Domheer van St. Auguſtinus, † bloeide onder den Keizer Sigismundus. Behalven wat 'er reeds van hem λ in 't licht is, heeft den Heer Leibnis Σ een geſchreeve Kronyk aangehaalt, die tot het jaar 1444 zich uitſtrekt. De Schryver bericht 'er de woorden van Martinus Polonus, met eenige byvoegſels, en 't Vaers waar van al de woorden met een P beginnen.

1444. Malleolus een merkwaardige getuige van de Pauzin.

44. FELIX HAMMERLIN, of MALLEOLUS, Θ Dokter in de Rechten, Koorzanger te Zurich en Kanonik van Conſtans, meld in een t' zamenſpraak, *de Adeldom en 't Boersgedrag raakende*, Ψ zeer omſtandig van de Pauzin, en bericht 'er veele byzondere omſtandigheden van. Hy zegt; dat, *haare goede werken een licht voor 't menſchdom waren*; maar Paus geworden, *liet zy*

ξ *Script. Brunsv. T.* III. *p.* 263. † *Miraus.*
λ *Ambergae* 1601. *& Argent.* 1685.
Σ *Flores Sparſi &c.* Θ *Geſner, & Werlinus adTrith. addit.* 2 *Lett. F.*
Ψ *Edit. Hagan.* 1497. *Fol.* 99. *a.*

zich door haaren Kapellaan beſlaapen ; dat zy in 't openbaar in de kraam quam , *volgens de keur die zy genomen had , om de vergeeving haarer zonden* ; en dat *ter gedachtenis van dit voorval , haaren navolger Benedictus* III *een gegate Stoel in 't Lateraan liet maaken* , waar van hy alle de plegtigheden beſchryft.

1446. Een geſchreeve Ktonyk van Straatsburg.

45. De *geſchreeve Kronyk van Straatsburg* , door Wolfius en Zwingerus aangehaalt , ſpreekende van 't myden van de ſtraat, waar in de Pauzin in de kraam quam ; deeze Kronyk is bekent geweeſt by dien , die de *Paralipomenes* of gewyde Kronykboeken aan de Kronyk van Conradus van Urſperg gehecht heeft ; dewyl hy ze dikmaals aanhaalt ; en vornamentlyk, op 't jaar 1444.

1449. Mattheus Palmier een berucht Schryver.

46. MATTHEUS PALMIERUS , berucht Hiſtoriſchryver van Florence , ſchreef een Kronyk van juiſt duizend jaaren ; te weeten van 't jaar 449 tot 1449. Dikmaals is ze met deezen van Euſebius en Proſper herdrukt , waar van ze een vervolg is. Op 't jaar 854 ſpreekt Palmier van de Pauzin, eveneens als :-: Sigebert.

1449. Martin Frank mede een getuige van de Pauzin.

47. MARTIN FRANK , .·. geboortig uit het Graafſchap van Aumale in Normandië , Halsrechter en Kanonik van Lauzanne ; Sekretaris van Paus Felix den V. die in 't jaar 1449 het Pausſchap afſtond ; ſchreef tegen de *Roman de la Roſe* , een boek , onder den tytel , *Le Champion de Dames* (voorvechter der vrouwen) aan Philippus den II. Hertog

:-: *A.* 1112. .·. *Fauchet , Orig de la Langue & Poëſie Franc.* 205.

tog van Bourgonje, bygenaamt de Goede, opgedraagen. Dit Boek, in vaerzen, gelyk de Roman van de Roos geſchreeven, wierd te Parys in 't jaar 1530 gedrukt, en men vind 'er ook veele handſchriften van. De Heer :-: Bayle, ſpreekt 'er zeer breed van, de Pauzin raakende; alwaar hy onder andere zaaken meld, van 't gebod dat 'er gegeeven wierd, om de Sexe der Pauſen t' ondertasten. Waar by den Dichter voegt, dat men noch veele inleidingen van de Mis ziet, door de Pauzin opgeſtelt.

48. ENEAS SYLVIUS PICCOLOMINI; ſchryvende * aan den Kardinaal Carvajal in 't jaar 1451. voor dat hy zelf Kardinaal wierd, bericht van een twiſtrede die hy met eenige Thaboriten gehouden had, waar van 't onderwerp was, dat d'Apoſtoliſche Stoel zekerlyk gedwaald had, Agnes tot het Pausſchap verheffende; waar op Picolomini zich genoegde te antwoorden: dat het *een onkundigheit in de geſchiedenis was*, en dat daarenboven *de Hiſtorie onzeeker moeſt zyn*; zonder die geenzins te locheneu. Wy zullen hem † noch eens, Paus geworden zynde, te voorſchyn brengen: en wy hebben 'er in 't tweede Deels XX^ſte Hoofdtſtuk breed genoeg van gemelt. 1451. Eneas Sylvius Piccolomini.

49. ALBERTUS MONACHUS, ſchreef in de vyftiende eeuw een Kronyk der Pauſen en Keizeren, ſedert J. C. tot den jaare 1454. waar van Cuſpinianus zich ſomtyds gedient heeft in zyne Hiſtorie van de Keizers, en 1454. Albertus Monachus.

:-: *By 't woord Franc.* * *Edit Nuremb.* 1496. 4 *Epiſt.* 130. *med.* † *N.* 53.

waar van het handſchrift, tegenwoordig in de Bibliotheek van Viënna is. † Lambecius bericht 'er de Hiſtorie van den Bezetenen van , met het vaers : *Papa Pater Patrum*, *&c.* dat Albertus zegt uit *Martinus Polonus* genomen is : waar tegen Lambecius, hevig uitvaarende , zich aankant. Doch 't is in Albertus niet dan een vergiſſing in naam , en derhalven verſchoonbaar ; want de Hiſtorie word in *Martinus de Franciskaner* gevonden.

1454. Johannes Turrecremata.

50. JOHANNES DE TORQUEMADA , of *Turrecremata* , ‡ van d'orde der Domininen , ſedert het jaar 1439. Kardinaal , en een hevig Inquiſiteur , die geduurende den tyd van 14 jaaren , zes duizend zoo genoemde Ketters ten vuure doemde : bekent in § een zyner werken , *dat het zeker is dat door de Katholyken gelooft wierd , dat een Vrouwe was Paus geweeſt.*

1456. Alphonſus van Carthagena.

51. ALPHONSUS *Biſſchop van Carthagena*, zegt in zyn kort Verhaal Δ der Spaanſche Geſchiedeniſſen , dat met het Jaar 1456 eindigt ; dat na Paus *Leo* den IV. *Johannes den Engelander van Ments* volgde , *die eenige zeggen , een vrouw geweeſt te zyn :* en door *Benedictus* den III. gevolgt wierd.

1459. Antoninus een ernſtige getnige

52. ANTONINUS , van der Dominikanen orde , wierd in 't jaar 1446. Aartsbiſſchop van Florence zyn vaderland , ſtorf in 't jaar 1523. door Adrianus den VI gecanoniſeert ;

† *Bibl. vind. T.* II. *p.* 871. 2. ‡ *Journ. Deſcav.* 1717. *Janv. p.* 34. § *Lib.* IV. *Part.* II. *cap.* 20. *Edit Lugd.* 1496. *fol.* Δ *Cap.* 56. *Ap. Belum & Schottam.*

niſeert ; heeft niet verzuimt , in zyn werk dat hy in drie groote Boekdeelen begreep, behelzende de Hiſtorie van 's waerels aanvang, tot het jaar 1459. Φ een lange rede, raakende de Pauzin te voeren , het voorbeeld van Martinus Polonus volgende. Waar na hy uitroept : *O diepte der wysheit en kenniſſe Godts! wat zyn zyne oordeelen onbegrypelyk?* van de Pauzin.

53. Alhoewel we *Eneas Sylvius Piccolomini* * reeds hebben bygebragt , die in 't jaar 1456 Kardinaal van Siënna wierd, voeren we hem hier nochmaals in, onder den naam van Pius den II. Paus, en zulks met de woorden van den Heere de Launoi, in een † Brief aan Karel Martinus le Tellier geſchreeven; waar in hy zegt: *dat toen Pius* II. *de Kerk van Rome beſtierde , de groote Zaal van Siënna met verwulfſels verſiert wierd , op welker Lyſtwerk Borſtbeelden geplaatſt wierden van alle de Pauſen, tot op Pius den* II. *en onder deezen zag men dit van Johannes of Johanna , tuſſchen Leo* IV. *en Benedictus* III. *een zeker kenteeken dat men al overlang van dit gebeurde overtnigt was.* In 't tweede Deels XXſte Hoofdtſtuk hebben wy 'er breeder van geſproken. 1460. Paus Pius II.

54. Een *Hoogduitſche Kronyk*, die met het jaar 1462 eindigt, en te Ulm in 't jaar 1486 met groote letteren gedrukt , α meld met weinig regels van een Pauzin , doch word niet genoemt; en wat zorg de Pauſen ver- 1462. Een Hoogduitſche Kronyk.

Φ *Hiſt. T.* II. *Tit.* XVI. *cap.* 1. § 7. * *N.* 48.
† *Laun. Epiſt.* IV. 8. α. *Wolf. & Flacc.*

volgens droegen, om de Straat te myden alwaar de Pauzin in de kraam quam. Maar deeze geſchiedenis word 'er verhaalt, ten tyde van den Keizer Arnolphus te zyn voorgevallen.

1463. Laonicus Chalcondila een merkwaardige getuige van de Pauzin.

55. LAONICUS CHALCONDILA, die de Hiſtorie der Turken ſedert het jaar 1300 tot 1463 beſchreef, zegt, β dat, *toen d'Italiaanen zich meeſt alle den baard lieten ſcheeren, een vrouwe tot Paus verkooren wierd: maar bevrucht geworden, en in een plegtelyk Feeſt in 't openbaar voor 't volk in de kraam komende, hebben de Romeinen, om diergelyke voorvallen voor te komen, gelaſt, dat men voortaan de Sexe der nieuw verkooren Pauſen zorgvuldiglyk onderzoeken zou.* Dit is de korten Inhoud van Chalcondila, als Conradus Clauſerus, Leeraar in 't Canton zurich getrouwelyk uitdrukt, in zyne Latynſche vertaaling van deezen Schryver, te Parys in 't jaar 1550 gedrukt, en, die door Blazius Vigenére t' eenemaal in zyne Franſche vertaaling verzweegen word. Nochtans wil δ Florimond de Remond, of liever, de Jezuit Louis Richeome, met zyn gewoone onbeſchaamtheit, ſtaande houden, dat Clauſerus een ‡ vervalſcher was, die door een Φ quaadaardigen indruk, het zyne, met deeze woorden Chalcondila heeft aangewreeven, of wel van elders opgeraapt: een beſchuldiging, die door den π Kardinaal

β *Edit.* 1650. *p.* 160. δ *Raemund. Cap.* VI.
‡ *Franſche Druk.* Φ *Latynſche Druk.*
π *A.* 853. § 66.

naal Baronius en den θ Jezuit Serarius weder vernieuwt is. Maar de Jezuiten ξ Gretſer en π Labbé, hebben de getrouwheit van Clauſerus volkomen gerechtvaerdigt, door de vergelykinge van vier handſchriften van Chalcondila, die te Munchen of te Ingolſtat zyn: en ingevolge den misſlag van Vignére ontdekken. Eindelyk zoo zyn de een en ander buiten twyffeling gebragt, door den ſchoonen druk van Chalcondila, in 't jaar 1650. te Parys in de Koninglyke Dtukkery van de Louvre voltrokken.

56. JOHANNES, of JANUS PANNONIUS, Biſſchop van Vyf-Kerken in Hongeryë, is dikmaals over deeze zaak aangehaalt. Men heeft hem twee Puntdichten toegeeigent, 't eene was iets byzonderlyks, 't betrof den Paus Paulus II. in 't jaar 1464 verkooren, en 't behelsde niet dan vier Vaerzen; het eerſte 1464. Johannes Pannonius.

Pontificis Pauli teſtes ne Roma requiras.

laat klaarlyk blyken, de zinſpeeling op 't onderzoek der Pauſen waar van Chalcondila meld. 't Andere dat algemeen was, beſtond uit tien vaerzen; en d'opkomſt van deeze gewoonte op 't geval van de Pauzin toegeeigent. Het begint:

Foemina, Petre, tuâ quendam auſa
ſedere Cathedrâ.

% Men vind ze in een verzaameling van Schimp-

θ *Defens. Bellarm. T.* II. *L.* 3. *Cap.* 24.

ξ *Script. Eccl. T.* II. *p.* 755. 6.

% *La Monoye ſur le Menagiana, T.* II. *p.* 215. 216.

Schimpfschriften, te * Basel in 't jaar 1544 gedrukt. Doch men ziet geen van deeze vaerzen in de gedrukte Poëzy van Janus Pannonius. Die, 't zy hy 'er de Schryver van is of niet, 't zyn echter vaerzen van dien tyd: en derhalven hebben wy ze alhier bygebragt.

1469. Rodrigues Zanches.

57. RODRIGUES ZANCHES, Bisschop van Palencia in Spanje, † *een vyand van droomeryen en beuzelingen*, stelt ten bewys van een ander Spaans Schryver, ‡ eenen Johannes VIII. dat mogelyk de Pauzin is tusschen Leo IV. en Benedictus III.

1471. Chronica Temporum, &c.

58. In de Bibliotheek van St. Jan te Utrecht, is een geschreeve Boek, waar van het eerste stuk den tytel voert, *Gesta Tartarorum*, &c. en 't andere *Chronica temporum ab Adam ad Sixtum* IV. Het eindigt eigentlyk met het jaar 1471. als Sixtus IV. verkooren wierd; en verhaalt in weinig regels de Historie van de Pauzin: maar zegt 'er niets byzonders van.

1474. Matthias Kemnatius.

59. MATTHIAS KEMNATIUS, Kappellaan van Frederik Palts-Graaf van den Ryn, Hertog van Beyeren, en verdeediger van 't Keurvorstendom; heeft een *Kronyk van de Hertogen van Beyeren* geschreeven, die Rodolphus Cappellus χ zegt in een handschrift te Gussen, een Stadt in Hessenlandt gezien te hebben. Deeze eindigt met het jaar 1474. en de Pausen zyn 'er in een achtereenvolgende reeks beschreeven, van St. Petrus tot Sixtus

* *Eleutheropoli T.* I. *p.* 70. † *Alph. Gars de Doct. vir.* ‡ *Lib.* III. *c.* 12. *ap. Belum & Schottum.*
χ *Cappelle p.* 49.

Sixtus den IV, waar onder dien Schryver ſchreef. In het gevolg ziet men 'er *Joanna* tuſſchen Leo IV. en *Benedictus* geplaatſt; de Schryver zegt, dat, eer zy Paus wierd, *Agnes* was genoemt.

60. De *Verzaameling der Tydbeſchryvingen*, onder deezen naam genoeg bekent, eindigt in 't zelve jaar 1474. Eertyds is die door Piſtorius nevens andere Hiſtoriſchryvers van Duitsland in 't licht gebragt, en wederom van nieuws door den * Heer Leibniz, onder den tytel van *Kronyk van St. Gilles van Bronswyk*, herdrukt. Deeze Uitſchryver ſpreekt van de Pauzin, op de zelfde wyze als d'eerſte Getuige van deeze Lyſt. Hy zegt dat men de naam van de Pauzin, noch de tyd hoe lange haar Pausſchap geduurt heeft, niet weet, die hy op 't einde van de negende eeuw beſchryft, 50 jaaren omtrent laater dan hy doen moeſt. Een zeldzaame onkunde, vermits hy zo veel Schryvers voor zich had, waar uit hy zich van deeze Hiſtorie kon laaten onderrechten. 1474. Een Verzameling van Tydbeſchryvingen, onder den naam van St. Gillis.

61. Een *Hoogduitſche Kronyk*, die met Paus Sixtus den IV. eindigt, en in 't jaar 1487 te Augsburg met groote letteren gedrukt wierd; verhaalt mede de Hiſtorie van de Pauzin, met beide de Vaerzen: *Papa Pater Patrum*, &c. Zy word door Simon Goulart en Egbert Grim aangehaalt, na den Naamloozen Schryver in 't jaar 1588 gedrukt. 1475. Een Hoogduitſche Kronyk.

62. Een *Kronyk van d'uitmuntenſte Pauſen en Keizeren*, te Rome in 't jaar 1476 ge- 1476.

* *Script. Brunsv. T.* III.

Een Kronyk van Pausen en Keizeren.

gedrukt, dat het vyfde Jaar van Paus Sixtus den IV. was; meld in twee regels van de Pauzin, plaatsende haar 19 Jaaren en twee maanden op den Roomschen Stoel: dat verre den tyd overtreft die haar d'anderen toeschryven. Mogelyk zal 'er een misslag, 't zy door den afschryver, 't zy door den Drukker begaan zyn, in 't stellen of Schryven der jaaren. Deeze druk hebben we in 't overblyfzel van de Bibliotheek van Charenton gezien, die tegenwoordig in Hollandt is.

1479. Barthelemi de Sacchis anders Platina een omstandige getuige van de Pauzin.

63. Baptista *of* Barthelemi de Sacchis, toegenaamt Platina, wegens de naam van een Gehucht in 't gebied van Cremona, alwaar hy gebooren is; een Schryver *van Leugentaal vervreemt*, gelyk 'er Volateranus van zegt; hy is door zyne werken zeer berucht geweest en niet min door zyne ongevallen. Onder andere Boeken beschreef hy het *Leven der Pausen*, tot de dood van Paulus den II. zynen vervolger: en droeg dit werk Sixtus IV zynen nazaat op. Eerst wierd het * in 't jaar 1479 gedrukt, en sedert dien tyd is 't verscheidemaalen weder herdrukt. Men vind 'er een lange redeneering raakende de Pauzin, die hy zegt uit Martinus getrokken te hebben, als *een zaak die byna door een ieder bevestigt wierd, en waar in men niets vind, of 't kan waarlyk zoo gebeurt zyn.*

1480. Warner Rollewinus.

64. Werner Rollewinus, van Laar, een Westfalenaar van geboorte, en een Kathuizer Monnik; bericht mede de Historie

rie

* *Labbe Bibl. MSS. in quart. p.* 318. *N.* 759.

rie van de Pauzin, in zyn *Fasciculus Temporum*, zich uitstrekkende van den beginne der Waereld, tot het jaar 1480. die dikmaals is gedrukt. Wy hebben 'er een druk van, van 't jaar 1481.

1480. Kronyk der Bisschoppen van Verden.

65. Een *Kronyk der Bisschoppen van Verden*, die mede in 't jaar 1480 eindigt, en door den * Heer Leibniz in 't licht is gebragt; bericht de Historie van de Pauzin in 't leven van Leyulus vyfde Bisschop, en voegt 'er by: *dat men deeze Paus den Duitschers wyte, vermits hy, gelyk men zegt, van Mentz was.*

1480. Theodoricus Schernberg.

66. THEODORICUS SCHERNBERG, een Prieſter, † schreef in 't jaar 1480. in Hoogduitsche Vaerzen een Comedie, raakende de Pauzin, waar in men veele bygelovigheden deezer eeuwe ontdekt. In 't jaar 1565 wierd dit gedrukt naar 't origineel van den Schryver. Zonder twyffel is 't dit jaartal, dat ‡ Remond misleid heeft, om het voor den tyd te neemen, waar in deezen Schryver leefde; en mogelyk de § Heer Blondel zelf, die hem onder de Protestanten reekende. Nademaal dit een Comedie is, kan men ze aanmerken als met byverfierde omstandigheden omzwachtelt, wanneer 'er word gezegt, dat de Pauzin te Parys de waardigheit van Meester der vrye konsten en Dokter ontfing, en dat ze in haar Paleis in de kraam quam: Niemand heeft ooit het

* *Script. Brunf. T.* II. *p.* 211.
† *Reinec. ad Albert. Stud. in Erratis fol.* 34.
‡ *Remund* VII. 2. *Edit. Franc.*
§ *Anacris p.* 15.

het eerſte verhaalt; en 't laatſte is t'eenemaal het tegendeel wat 'er de waereld van zegt.

1484. Jazon Maynus. 67. JAZON MAYNUS, of *de Mayno*, Rechtsgeleerde van Milaan, en Profeſſer te Padoua, ſchreef in 't jaar 1484. een verklaaring over de twee eerſte Boeken van de *Digeſta* in de rechten; * waar in hy als wettig verdeedigt, wat door een vrouw gedaan wierd, in 't algemeen voor een man aangezien, en tot het Pausſchap verheven. † Henricus Zoes, Profeſſer van Leuven, in den aanvang der zeventiende eeuw, bekent echter, alhoewel het niet van zyne goedkeuring is, dat hy van de Pauzin wilde ſpreeken: dat dit bewysbaar is.

1485. Johannes Baptiſta Fulgoſus. 68. JOHANNES BAPTISTA FULGOSUS, Hertog van Gennes, waar uit hy in 't jaar 1483 verdreeven wierd, ſchreef omtrent het jaar 1485 een werk, den tytel voerende van *gedenkwaardige Spreuken en Daaden*; waar in hy zegt, ‡ dat de Pauzin *Agnes* genoemt, in ſneedigheit en ſchranderheit alle de door hem beleefde en geleezene voorbeelden overtrof. Vervolgens, maakt hy haar gelyktydig met Rosvida, een edele en geleerde Saxin. § Doch hier in vergiſt hy zich meer dan hondert jaaren; want Rosvida bloeide niet dan op 't einde van de tiende eeuwe. Dit werk Δ was in 't Italiaans beſchreeven, en is in 't Latyn door Camillus Gilinus vertaalt. 69.

* *Dig. Vet. lib.* I. *Tit.* 14. *De Off. Praet. lege* I *Barbarius N.* 64. † *Comm. ad Digeſt. lib.* I. *Tit.* IX. *N.* 19. *p.* 54. ‡ *Lib.* VIII. *Cap.* 3. § *Zie N.* 77. 129. Δ *Voſſius. Miraeus.*

69. JACOBUS PHILIPPUS FOREST, *van Bergamo*, een berucht Hiſtoriſchryver, naar 't oordeel van Trithemius, en * door de Launoy, over 't onderwerp van de Pauzin aangehaalt; verhaalt de Hiſtorie met haar voornaamſte omſtandigheden, in zyne † *vervulling van 't Byvoegzel der Kronyken*, dat in 't jaar 1485 eindigt, en in 't jaar 1486 voor d' eerſtemaal te Breſcia is gedrukt. Hy ſpreekt 'er langwyliger van in zyn Boek der doorluchtige Vrouwen, te Ferrare in't jaar 1497 gedrukt. Hy zegt, ‡ dat men de eige naam van de Pauzin niet wel weet; dat ze in Engelandt ſtudeerde, alwaar haaren Minnaar overleed, willende voortaan zich met geenen anderen inwikkelen enz: Aan 't hoofdt van dit verhaal, vertoont men de Pauzin op eenen troon gezeten, torſſende de drievoudige kroon op haar hoofd, houdende een open Boek in de ſlinker, en geevende de zegen met de rechterhand. Gelyk door een afbeeldſel onder de verhandeling van 't tweede Deels XX^ſte Hoofdtſtuk word vertoont. 1485. Jacobus Philippus Foreſt, een merkwaardige getuige van de Pauzin.

70. Een *Hoogduitſche Kronyk*, in 't jaar 1486 te Ulm gedrukt, is dikmaals § aangehaalt, als een vertaaling van de † Kronyk van Martinus de Franciskaner: en de woorden die men bybrengt, ſchynen 'er waarlyk uit getrokken. Maar dit is geene vertaaling: en wanneer 't 'er zelf een wezen zou, kan den 1486. Een Hoogduitſche Kronyk.

T Ver-

* *Lann. Epiſt.* VII. *p.* 688. † *Lib* XI. *a.* 858.

‡ *Cap.* 144. *fol.* 133. § *N.* 2.

† *Goulart. Zwinger. Blondel.*

Vertaalder voor een der getuigen van zynen tyd genomen worden.

1487. Geschreeve Augsburgsche jaarboeken.

71. De *Geschreeve Augsburgsche Jaarboeken*, die in 't jaar 1487 eindigen; zeggen dat de Pauzin Gilberta wierd genoemt: en berichten met weinig woorden, het overige van haare gebeurteniſſen. Deeze Jaarboeken zyn door den Heer Blondel aangehaalt; en onzen * Naamloozen Schryver meld 'er eenige woorden van.

1489. Saxiſche Kronyk, en een onder den tytel van Bronswykſche Kronyk.

72. en 73. By de *Saxiſche Kronyk*, dikmaals gedrukt, en door Blondel op 't woord der † Maagdenburgſche Eeuwſchryvers aangehaalt, voegen we een *Kronyk vol van Afbeeldingen*, te Ments in 't jaar 1492 gedrukt, en die zeer raar is. De Text van deeze laatſte, is van nieuws door den ‡ Heer Leibniz in 't licht gebragt, onder den tytel van *Bronswykſche Kronyk*, die hy *Conradus Botho* toeeigent; en die hy meend den grondſlag van de *Saxiſche Kronyk* te zyn. Inderdaad ſchynt ze wel niet dan in taal te verſchillen, die nieuwer dan van de Saxiſche is. Beiden eindigen ze in 't jaar 1489. en zeggen d'eene zoo wel als de ander, dat in 't jaar 856 *Lodewyk* II den Keizer Lotharius zynen Broeder opvolgde, en *door den Paus Johannes gekroont wierd:* Dat niet dan op de Pauzin zien kan, die toen den Roomſchen Stoel bekleede; gelyk § Du Haillan op eene uitdrukkelyke wyze zegt. Voor 't overige, alhoewel de Heer Leibniz d'afbeeldzels der Kronyk van Mentz veracht, vind men 'er echter

* *P.* 35. † *Magdeb. Cent. lib.* IX. *p.* 501.
‡ *Script. Brunſv. T.* III. *p.* 277. § *N.* 140.

echter eenige verklaarde Wapenſchilden, die veelen ten gebruik konnen dienen.

74. WILHELMUS JACOBUS *van Egmond*, ſchreef omtrent in't jaar 1490 een Gedicht, het *Leven der Pauſen* raakende, dat in 25 vaerzen beſtaat en noch ongedrukt is; Wolfius en Flaccius hebben 'er van bericht, dat deeze Dichter de gebeurteniſſen van de Pauzin beſchreef, die hy op Sergius volgen laat, zonder van Leo den IV. gewag te maaken. 1490. Wilhelmus Jacobus van Ekmond.

75. JOHANNES BAPTISTA HISPANIOLUS, gemeenlyk de *Mantuaan* genoemt, om dat hy van Mantua was, Virgilius Vaderlandt; hy was Opperhoofdt van d'orde der Karmelieten, en ſchreef omtrent het jaar 1492 een Gedicht, den tytel van *Alphonſus* voerende. Hy doet dan een beſchryving van de Hel, in welker ingang hy * in drie vaerzen de Pauzin opgehangen vertoont, met haare driedubbelde Kroon, en van haaren Minnaar verzelt. 1492. Johannes Baptiſta Hiſpaniolus.

76. HARTMANUS SCHEDELIUS, Dokter van Padua, is Schryver van de *Kronyk* de *Neurenbergſche* genoemt, nademaal ze aldaar in 't jaar 1493. gedrukt wierd. Na een tuſſchenregeering van twee Maanden en vyftien dagen, ſedert de dood van Leo den IV. vind men † Johannes den Engelander, en een Hiſtorie van haar Leven, van haare gebeurteniſſen, van haare Reizen, van haar Pausſchap, van haar in de kraam komen enz: zeer lang en omſtandig beſchreeven, nevens een afbeeldſel vertoonende een 1493. Hartman Schedelius, Schryver van de Neurenbergſche Kronyk een omſtandige getuige van de Pauzin.

T 2 Vrouw,

* *Lib.* III. *C.* 218. *a fine.* † *Fol.* 169. *b.*

Vrouw, draagende een Pauſchelyke Kroon op 't Hoofdt, en een Kind in den arm, gelyk het afbeeldſel onder de verhandeling van 't tweede Deels XXſte Hoofdtſtuk vertoont. Florimond de Remond * zegt dat deezen Schryver een Huſſiet was, en dat hy van de Pauzin op zoo een ſchraale en onzeekere wyze geſproken heeft, dat het ſchynt, dat hy 'er aan twyffelt. Maar, moet hy niet alle eerbaare ſchaamte afgelegt hebben, om 't een en 't ander van deeze geſchiedenis te durven voor den dag haalen? En deeze Schryver van de Anti-Pauzin, verdient hy niet een medegenoot van de Mantuaanſche Pauzin te zyn? Zonder hem op een andere wyze te wederleggen: dat de Schryver van de Kronyk, waar 't op aan komt, ons alleenlyk zegge wie hy is. † Op 't onderwerp van Matthiolus, die hy *Medicorum ac Philoſophorum Monarcham* noemt; dus ſpreekt hy dan van zich zelven: *Quem ego Hartmannus Schedel Nurenbergenſis, Doctor Patavinus, tribus annis ordinarie legentem auſchultavi, à quo demum, praehabita per eum Oratione elegantiſſima, inſignia Doctoratus Paduæ acceppi.* Wat de Huſſiten aangaat, dit is 'er een ſtaaltje van wat hy 'er van zegt. ‡ DE HAERESI HUSSITARUM ET EJUS ORIGINE. *Perfida Huſſitarum inſania - - - Germanos Catholicos crudelem in modum armis vexare coepit - - - Ea peſtis, cum pene totam Germaniam conturbavit, neque ad huc exſtincta, Regni Bohemici magnam partem*

* *Remund.* IV. 3. † *Chr. Nur. Aetat.* IV. *fol.* 252. *b.* ‡ *Fol.* 238. *a.*

tem occupat - - - Hujus Peſtiferae, ac jam pridem damnatae Factionis, Dogmata ſunt &c. Deeze Huſſiten Kronyk, wierd mede in 't Hoogduits in 't zelve jaar 1393, in de Stad Neurenberg, en met de zelfde afbeeldſels; gedrukt.

1494. Johannes Trithemius.

77. JOHANNES TRITHEMIUS, Abt van Spanheim, bragt * in 't jaar 1494. een Traktaat van Keizerlyke Schryvers in 't licht, † waar in hy iets van de Pauzin zegt; hy maakt haar tydgenoot met Rosvida, een edele en geleerde Saxin: Schoon deeze Rosvida niet dan hondert jaaren laater leefde. ‡ Fulgoſus had reeds de zelfde misſlag begaan. Trithemius ſpreekt wat naaukeuriger van de Pauzin, in zyne § *Kronyk van 't Klooſter van Hirſchau*, in 't Bisdom van Spiers gelegen: en niet, als den Heer Dupin zegt, Δ van 't Klooſter van *Richenou*, of liever, *Richenau*, dat van 't Bisdom van Conſtans is.

1497. Een beknopt Kronykje.

78. By de Kronyk van Engelhuſius, Σ waar van wy hier voor geſproken hebben, is het Handſchrift van Leipſig, gevoegt aan 't einde van een *Kronykje* dat niet dan 14 bladzyden vervat, beginnende ten tyde van Darius, en eindigt, niet in 't jaar 1491. als 't ξ Regiſter van den Heer Feller te kennen geeft, maar in 't jaar 1497. Dit Kronykje zegt, dat in 't jaar 810 *een Vrouwe het Pausſchap bekleede*, omtrent gelyk Engelhuſius,

* *Labb. Warth. Dupin.* † *Edit Paris.* 1512. *fol.* 89. ‡ *N.* 68. § *A.* 854. *in vita Lintbos. primi Abb.* Δ *T.* XII. *p.* 114. *p. med.* Σ *N.* 36. ξ *Catal. p.* 419. *m.*

husius, waar aan het gevoegt is: Dat men haar Johannes XIV. noemde; doch dit is mogelyk een schryf fout van den afschryver; en men vind 'er ook het vaers, als in * Johannes Stadweg:

Papa Pater Patrum peperit Papissa Papillum.

1497. Iohannes Laziardus. 79. JOHANNES LAZIARDUS, of *le Jards*, een Celestyner Monnik van Parys, bericht, in zyn *kort begrip van d'Algemeene Historie*, dat in 't jaar 1497 eindigt, de † Historie van de Pauzin; omtrent met de zelve bewoording als Martinus Polonus; en voegt 'er by: dat *eenige Historischryvers deezen Johannes voor Benedictus den* III *zetten, en anderen daar na.*

1499. Keulsche Kronyk bericht omstandig van de Pauzin. 80. De *Keulsche Kronyk*, dus genoemt, wegens de Stad, waar ze in 't jaar 1499. in oud Hoogduits gedrukt is, geeft een breed verhaal van de ‡ Pauzin, die hy zegt, *Paus Jut* genoemt wierd; dit schynt Blondel niet te weeten. Men bericht uitdrukkelyker als § Malleolus doet, van de keur die zy deê, om liever op de waereld onteerd te worden, dan eeuwig gestraft: en dat zy in een processie in de kraam quam, van Ξ St. Pieters Kerk naar Sta. Maria van Lateranen gaande. Men heeft 'er een afbeeldsel bygevoegt, gelykende naar dat in de Neurenbergsche Kronyk te vinden. Deeze Keulsche Kronyk is Φ zeer ongemeen, en zy ontbreekt meest

* N. 42. † *Lib.* III. *Cap.* 3. ‡ *Fol.* 119. *a.*
§ N. 44. Ξ N. 76. Φ *Collect. libror. Fuscic.* I. *Prefat. p.* 20. *Ed. Hallae* 1709.

meeſt in de grootſte Bibliotheeken. Echter vind men 'er twee Exemplaaren van in de Koninglyke Bibliotheek van Berlin.

81. STEPHANUS BLANK, van Paſſau, * in zyn Traktaat *van de Gedenkwaardigſte zaaken van Rome*, in 't jaer 1500 gedrukt, en aan Paus Alexander den VI. opgedraagen; ſpreekt van een geſloopten Tempel, alwaar de Pauzin in de kraam komende ſtorf: en voegt 'er by, de keur, waar van de Keulſche Kronyk meld, die *door een Engel Godts* de Pauzin aangeboden wierd; waar op zy deeze ſmaad en ſchande verkoor, als haar vervolgens overkomen zou. 1500. Stephanus Blank.

82. JOHANNES NAUCLERUS, een Edelman uit Zwaben, en Halsrechter van Tubingen, † bericht, in een groot Kronykboek, ſedert den begiune der Waereld tot het jaar 1500, in 't breede de Hiſtorie van de Pauzin. Maar hy doet byna niet dan ‡ Martinus Polonus uit ſchryven, § Antonius Aartsbiſſchop van Florence en Platina ſteeds aanhaalende. 1500. Johannes Nauclerus.

83. Op 't eindigen van deeze vyftiende eeuw, zullen we mede iets van een Italiaans Gedicht melden, *Hiſtoria de Donne famoſe* ten tytel voerende, dat noch ongedrukt is, en door Wolfius, Grim en Blondel aangehaalt word. Men dient zich niet dan van dartien afgezonderde vaerzen, waar in den Dichter de Pauzin Johannes de VII noemt, en verhaalt haar in de kraam komen 1500. Een Italiaans Gedicht.

* *Wolfius & Zwinger.* † *Vol.* II. *Gen.* 29. *Ed.* 1545. *p.* 649. ‡ *A.* 1277.

in een plegtelyke Proceſſie, insgelyks haare dood, en deeze van haar kind.

IV. HOOFDTSTUK.

Eenige Getuigen die in de zeſtiende Eeuw, voor de Reformatie, van de Pauzin gehandelt hebben.

1503. Albertus Crantzius maakt van de Pauzin gewag.

84. ALBERTUS CRANTZIUS, Kanonik en Profeſſer in de Godtgeleerdtheit te Hamburg, in zyn *Metropolis* die in 't jaar 1503 eindigt, en de Hiſtorie der Saxiſche Kerke behelſt, gegrond of herſtelt door Karel den grooten; * verzuimt mede niet van de Pauzin Johanna te melden, plaatſende haar in 't Regiſter der Pauzen.

Marcus Cocceus Sabellicus.

85. MARCUS ANTONIUS COCCIUS SABELLICUS, een Venetiaan, heeft veele werken geſchreeven, die alle te Baſel in 't jaar 1560. in vier Boekdeelen in Folio gedrukt wierden. Het voornaamſte voerde den tytel van *Eneades*, en quam te Venetië in 't jaar 1504 in 't licht. † Men vind 'er een lange redeneering raakende de Pauzin; zonder dat 'er den doorgaten Stoel vergeeten word; waar over hy ‡ Platina met zyne aanmerkingen aanhaalt. In een ander Werk, *van de Voorbeelden* genoemt, § ſtelt hy het gebeurde van de Pauzin, onder 't getal *der gebree-*

* *Lib.* II. *Cap.* 1. † *Ed. Baſil. T.* I. *Col.* 625.
‡ *N.* 63. § *Lib.* X. *c.* 7. *Edit Baſel T.* IV. *Col.* 285.

gebreken en quaade raadſlagen, die altoos weder den uitvinders t'huis komen.

86. JOHANNES STELLA, een Venetiaans Prieſter, * ſpreekt omſtandig van de Pauzin in zyn *Leven van de Pauſen*, dat in 't jaar 1505 eindigt, en hy aan den Patriarch van Venetië opdraagt, in plaats van den Kardinaal van St. Marcus, aan wien hy 't toegedacht had. Hy meld 'er echter niet nieuws van. 1505. Iohannes Stella. 1504.

87. HENRICUS PRIMEUS, Rector van 't Colleſie van Munſter, † ſpreekt mede van de Pauzin, in een *korten Inhoud van de Plegtigheden der Pauſen*, van den gegaten Stoel, en van de Proef waar toe de Pauzin reden gegeeven had. 1506. Henricus Primaeus.

88. RAPHAEL DE VOLATERRE, verzamelde uit veele Griekſche en Latynſche Schryvers, drie Boekdeelen van *Verklaaringen*, die hy aan den Paus Julius den II. opdroeg, en onder wien hy die eindigde. Dit, dat hy *Anthropologicus* noemt, ‡ meld van de Pauzin, onder den rang der Pauſen, met den naam van Johannes den VIII. Doch niet breeder dan met drie regels. 1506. Raphaël de Volaterre.

89. JOHANNES FRANCISKUS PIK, Graave van Mirandola, was een Neef van den beruchten Johannes Pik, mede Graaf van Mirandola, bygenaamt *de Phenix*. Hunne werken wierden beiden te Straatsburg in 't jaar 1507. in twee Boekdeelen in folio gedrukt, en ook dikmaals te Baſel op de Pers gelegt. Onder deeze van den Neef, is 1508. Iohannes Franciſcus Pik.

* *Edit Baſel* 1507. *fol. E.* 2. *verſo.*
† *Ap. Grim. p.* 215. 250.
‡ *Edit. Baſel* 1544. *fol.* 252. *a.*

'er een verhandeling *van 't geloof*, aan Paus Julius den II. opgedraagen, waar in hy zegt: * *dat men verhaalt, dat eertyds een Vrouw tot Paus verkooren wierd; alhoewel dit niet kon wettig zyn.*

1508. Een Kronyk aan die van Engesusius gevoegt.

90. *Chronicon Riddaghusanum*, is een tytel van een Kronyk, die in 't jaar 1508 eindigt, en den Heer † Leibniz in 't licht bragt. Men vind 'er deeze woorden; in 't jaar DCCCX. *Mulier Papatum tenuit*; die niet dan een gedeelte van deze ‡ Kronyk zyn, aan die van Engelhusius gevoegt.

1511. Iohannes le Maire.

91. JOHANNES LE MAIRE, uit Vlaanderen, die eenigen in 't Latyn *Johannes Major*, en anderen *Johannes Marius* noemen, was Historischryver van Lodewyk den XII. Koning van Vrankryk, en vervolgens van Margaretha van Oostenryk, Landvoogdesse der Nederlanden. Behalveu zyne *Doorluchtige Gaulen*, bragt hy in 't jaar 1511 in 't Frans, een Traktaat van de onderscheiding der scheuringen en Cociliën van de Kerke in 't licht, dat te Parys in 't jaar 1548 weder herdrukt wierd, en in 't jaar 1566 door Simon Schardius in 't Latyn vertaalt, onder den tytel, van *Schismatum & Conciliorum Ecclesiae Universalis differentia.* Dit is mogelyk 't zelfde dat Blondel onder deezen tytel van *Promptuarium Conciliorum* aanhaalt. Hoe 't ook zyn mag, de Schryver § drukt zich in 't Origineel dus uit: *aanstonds na de Pauzin Jo-*

* N. 78. † *Script. Brunsv.* T. II.

‡ *Theor.* 4. *fol.* 5. *verzo.*

§ *Part.* III. *fol.* 2 *recto.*

Johanna van Engelandt, baarde het een groot onheil voor 't Pausdom.

92. JOHANNES TARCAGNOTA, zegt in zyne Hiſtorie van de ganſche Waereld in 't Italiaans geſchreeven, en tot het jaar 1513 vervolgt,* dat Johannes d'Engelander, Leo gevolgt is, *gelyk eenige Schryven*: en verhaalt 'er naaukeurig de geſchiedenis van; zonder den doorgaten Stoel en zyn gebruik niet te vergeeten. Doch hy voegt 'er by: *Ma reſtino queſta Spinioni col vulgo.* 1513. Johannes Tarcagnota.

93. JOSSE BADIUS, bygenaamt *Aſcenſius*, van een gehucht naby Bruſſel gelegen, waar hy gebooren wierd, was een beroemt Drukker te Parys. In 't jaar 1513 de werken van den Mantuaan in drie Deelen in folio drukkende; maakte Badius ter gelegentheit der drie vaerzen, † waar van we reeds geſproken hebben, ‡ een lange aanmerking, waar in hy volgens § Sabellicus, Platina en den Volateraan, de Hiſtorie van de Pauzin verhaalt; en waar by hy zyne gedachten voegt, om den Mantuaan te begunſtigen. 1513. Iosse Badicus.

94. ADRIANUS FLORENTIUS, geboortig van Utrecht, die Paus wierd onder den naam van Adrianus den VI. in een Δ werk van Scholaſtike Godtgeleertheit in 't jaar 1515 gedrukt, namentlyk twee jaaren voor dat hy Kardinaal wierd, ſtelt mede het gebeurde van de Pauzin, volgens Φ Martinus, Ξ Platina, en Rolewink, en voert 'er een redeneering op zyne manier over. 95. 1515. Adrianus Florentinus.

* *Edit. Venet.* 1586. 1593. *Part* III. *Lib.* X. *p.* 374. 375. † *N.* 75. ‡ T. III. *fol.* 26. *d.* § *N.* 85. 63. 88. Δ *Quaſt. qu. vol. Quaſt.* XI. *lib.* DD. Φ *A.* 1277. Ξ *N.* 63. 64.

1515. 't Boek der Aflaaten.

95. Het Boek *der Roomſche Aflaaten*, te Rome in 't jaar 1515 gedrukt, meld, gelyk * eenige anderen, van de keur die de Pauzin door den Engel aangebooden wierd.

1517. Dominicus Iacobatius.

96. DOMINICUS JACOBATIUS, een Romein, in 't jaar 1517 tot Kardinaal verkooren, in een Traktaat van de Conciliën, te Rome in 't jaar 1538 gedrukt, † ſtelt verſcheide geſchillen voor, die alle de Hiſtorie van de Pauzin onderſtellen.

1517. Lodewyk Coelius Rhodiginus.

97. LODEWYK COELIUS RRODIGINUS, een geleert Italiaan, die ons ſchoone *Leſſen over de Oudheit* gegeeven heeft, in 't jaar 1517 gedrukt; zegt, ‡ dat *ſedert de Waereld, waereld is geweeſt, Johanna de eenigſte is, die onder 't mannelyk gewaad, zich heeft durven onderwinden, te Rome het Pauſchap te bekleeden.*

1517. Gaſpar Urſinus Velius.

98. GASPAR URSINUS VELIUS, bragt in 't jaar 1517 een klein Gedicht in 't licht, waar van ieder vaers een Paus, volgens rang van troonvolging vertoont, § alwaar de Pauzin tuſſchen Leo en Benedictus geplaatſt word.

1517. Franciſcus Irenicus.

99. FRANCISCUS IRENICUS, in zyne Beſchryving van Duitsland, met Privilegie van Leo den X. 14 Januari 1517 en in 't jaar 1518 gedrukt, Δ nadat hy gezegt heeft dat men zeven Duitſche Pauſen optelde, voegt hy 'er by: *Eenige zeggen dat Johannes, een Vrouw zynde, tot de Pauſelyke waardigheit, onder*

* *N.* 44. 80. 81. † *Lib.* III. *art.* 2. *& Sub iſto. lib.* IV. *art.* 4. *&c. lib.* IX. *art.* II. *n.* 6.
‡ *Lib.* VIII. *Cap.* 1. § *Zwinger. Berneger.*
Δ *Lib.* III. *Cap.* 3.

onder 't gewaad van een man, verheven, van Mentz was.

100. JEAN HENAULT, een Fransman, omtrent deezen tyd leevende, bericht in een Traktaat, van den ſtaat der Kerke, ſedert der Apoſtelen tyde, tot op de Regeering van Keizer Karel den V, van de Pauzin, eveneens als andere Hiſtoriſchhryvers. Waar by hy een aanmerking voegt, die naar de Mutzardt rook, indien 't uittrekſel van Wolfius getrouw is. 1517. Jean Henault.

V. HOOFDTSTUK.

Een aanmerkelyk getal van Getuigen, na de Reformatie, die in de zestiende eeuw geſchreeven hebben, en van de Pauzin gewag maaken, niet tegenſtaande zy yverige Roomſchgezinde Schryvers waren.

BY deeze meenigte van Schryvers die alle voor de Reformatie gebloeit hebben, kan men noch veele anderen voegen, alzoo yverig de Roomſche Godtsdienſt toegedaan, en die niet verzuimt hebben getuigenis der waarheit van deeze Geſchiedenis te geeven, zelf ſedert de Reformatie. Deezen dan zyn geweeſt.

101. JOHANNES *Biſſchop van Chiemſee* in Beyeren, en Sufragant van 't Aartsbisdom Saltzburg. Word voor den Schryver van een Boek gehouden, in 't jaar 1519 geſchree- 1519. Johannes Biſſchop van Chiemſee,

schreeven, en in 't jaar 1524 te Landstat gedrukt, onder den tytel van *Onus Ecclesiae*, dat is: *Last der Kerke*; om te bewyzen, * *dat schoon de Kerk door den H. Geest bestiert zy, haare Voorgangers, als Struikelbaare Menschen, somtyds door den boozen Geest worden aangezet*; hy brengt verder onder andere voorbeelden by: *hoe een Vrouw Agnes genoemt, meer dan twee jaaren Paus was, en zich hebbende laaten beslaapen, in 't openbaar in de kraam quam.*

1520. Johannes Mennelius.

102. † JACOBUS MENNELIUS, heeft zich, in een klein Boek dat den tytel van *Bapstal* voert, laaten overreden, ‡ (gelyk Laurentius Albertus zegt) dat deeze Pauzin 2 jaaren en 5 maanden den Stoel bekleede. 't Is mogelyk, § *Jacobus Manlius*, de Historischryver van Keizer Maximiliaan geweest; die volgens de Δ Dagverhaal-schryvers van Trevoux, ons *'t Leven der Keizers en Roomsche Pausen* nagelaaten heeft, waar van hy hunnen *naam, afkomst, zeden, Jaaren van regeering, dood, en gedenkwaardige daaden*, aanmerkt.

1522. Johannes Ravisius Textor.

103. Ξ JOHANNES RAVISIUS TEXTOR, van Nevers geboortig, en een berucht *Grammaticus*; in zyn Boek *Officina* genoemt, te Parys in 't jaar 1522 gedrukt, meld hy op Σ twee plaatsen van de Pauzin;

* *Cap.* XIX. *Sect.* 4. † *Grim. p.* 249.
‡ *Laur. alb. de Joh.* VIII. *Cap.* 5.
§ *Freh. Script. Germ.* T. II. *p.* 397.
Δ *Mem. l'Hist. &c.* 1718. *Juen. p.* 1019.
Ξ *Lib.* II. *Cap.* 31. Σ *lib.* IV. *Cap.* 12.

zin; en haalt over dit onderwerp, * Sabellicus en Rhodiginus aan.

104. MENRADUS MOLTHERUS, door Zwinger aangehaalt, heeft *Tweeledige Vaerzen raakende de Roomſche Pauſen* gemaakt, te Spier in 't jaar 1528. gedrukt. Een is 'er voor de Pauzin, die hy in de kraam komende voorſtelt, terwyl ze met de Mis bezich was. 1528. Menradus Moltherus.

105. BARTHELEMI CHASSENEUX, Raads-Heer in 't Parlement van Parys, en vervolgens Preſident van dat van Provence, bragt in 't jaar 1519 een Boek in 't licht, den tytel voerende: *Naamlyſt van den luiſter der Waereld*, † waar in men een kort verhaal van de Pauzin vind: die ‡ Philippus de Bergamo aanhaalt. Dit Boek is verſcheidemaalen herdrukt: alhoewel Sandoval het onder de verbodene ſtelt, (*Niſi expurgatur*) ten zy 't gezuivert worde. 1529. Barthelemi Chasseneux.

106. HENRICUS CORNELIUS AGRIPPA van Keulen geboortig, en by een ieder bekent; in *een opſnydende redevoering raakende den adeldom en d' dienuntenheit der vrouwelyke Sexe*, in 't jaar 1529 gedrukt, meld aldus: § *luaten de bewaarders van't geeſtelyke recht zeggen wat zy willen, dat hunne Kerk niet dwaalen kan; echter heeft hen de Pauzin door een* ≡ *uitſteekende bedriegery misleid*; en haalt, over dit onderwerp Φ Platina aan. Breeder ſpreekt hy 'er van, in zyn Boek van d'ydel- 1529. Henricus Cornelius Agrippa.

* *N.* 85. 97. † *Part.* II. *Conſid.* 9. *n.* 33.

‡ *N.* 69. § *Ora. Med.*

≡ *Egregia Impoſtura.* Φ *N.* 61.

d'ydelheit der wetenschappen, * in 't jaar 1530 gedrukt, dat zeer gemeen is.

1531. Johannes Pierius Valerianus.

107. JOHANNES PIERIUS VALERIANUS, geboortig van Belluno in den Venetiaanschen Staat, zond den Kardinaal Hippolitus de Medicis, in 't jaar 1529 tot deeze waardigheit verheven, een vertoog, om 't gebruik van lange baarden weder in te voeren. Deeze redenvoering wierd te Rome in 't jaar 1531 gedrukt, en met Privilegie van Paus Clemens den VII begunstigt. Het behelsde uitdrukkelyk, dat de nalatigheit van dit gebruik, oorzaak was geweest, dat men een Vrouw den Pausselyken Stoel had zien bekleeden. En na een weinig duister van 't Standbeeld gesproken te hebben, als ter gedachtenisse van dit voorval was opgerecht; meld men 'er verstaanbaarder van de Proef over de Sexe der Pausen genomen.

1532. Achilles Pirminius Gassarus.

108. ACHILLES PIRMINIUS GASSARUS, van Lindau, Dokter in de Artsenykonst te Augsburg; in een *kort begrip der Historiën*, in 't jaar 1532 te Basel gedrukt, meld met twee regels van de Paus n, op 't jaar 858.

1532. Paulus Constantinus Phrygio.

109. PAULUS CONSTANTINUS PHRYGIO, van Schlesstadt in der Elzas, en Proffesser in de Godtgeleertheit te Tubingen; geeft mede in een Kronyk, die op 't jaar 1532 eindigt, en in 't jaar 1534 te Basel gedrukt is, † eenig bericht van de Pauzin, en haalt 'er ‡ Platina over aan.

1534. Amand

110. AMANDUS van Zirkzee in Zeeland, een Geestelyke van d'orde der Franciska-

* *Cap.* 62. † *P.* 402. ‡ *N.* 63.

ciscanen, en Dokter in de Godtgeleertheit te Leuven, schreef een *Kronyk* van den beginne der waereld, tot het jaar 1534. In welk jaar hy overleed, en ook dit Boek gedrukt is, doch wy hebben 't niet konnen magtig worden; welke Schryver door den Heer Blondel aangehaalt word. den Zirkzeenaar.

111. JOHANNES LUCIDUS, Frans Priester, en een berucht *Mathematicus*, * maakt in een *Kronyk*, alleen maar met drie regels van de Pauzin gewag; deeze Kronyk eindigt in 't jaar 1535, en in 't jaar 1537 te Venetië gedrukt geweest, is vervolgens eenige maalen weer herdrukt, met byvoegzels van eenige Monniken. Florimond de Remond heeft zich bespottelyk ten toon gestelt, wanneer hy dorst zeggen, dat *Johannes Lucidus* een ontleende naam was. 1535. Johannes Lucidus.

112. De *Historie der Patriarchen en Aartbisschoppen van Bourges*, door een naamlooze Monnik van St. Sulpicius geschreeven, en eindigende met het jaar 1537, stelt Johannes den Engelander tusschen Leo den IV. en Benedictus den III. Vader Labbé, een berucht wederstreever van de Pauzin, heeft dit † Boek in 't licht gebragt. Maar, ‡ na de woorden *Joanne Anglico*, laat hy 'er als een tnsschenrede invloeyen: (*quem fuisse fœminam Historiæ falsæ tradunt:*) zonder te berichten, of het zynen Schryver is die 't zegt, dan of hy 't zelf is; en zonder onderscheid van letters. Een streek om d'eenvoudige menschen te misleiden, *dolus an vir-* 1537. Historie der Patriarchen en Bisschoppen van Bourges.

V

* *In Catal. Pontif. & Tab. A.* 854.
† *Bibl. MSS. fol. T.* II. ‡ *P.* 67.

virtus quis in hoſte requirat? Vergelyk deeze tuſſchenrede, met die van den Heere Dupin, over 't onderwerp * van Johannes Gerzonius. Doch Lieden van een middelmaatig verſtand, zullen zich niet licht door konſtſtreeken van den Jezuit laaten om den tuin leiden. Want, ten tyde van den Monnik waar't op aankomt, had men in Vrankryk geen gewoonte, de Hiſtorie van de Pauzin met valſchheit te betichten: en hy komt 'er niet dan vier of vyf jaaren daar na mede te voorſchyn, als Aventinus het in Duitslandt begonnen had.

1537. Johannes Bronkhort.

113. JOHANNES BRONKHORST, van Nimwegen; Beſtierder van 't Collegie van Deventer, onderwees in de Wiskunſt te Roſtok, en ſtelde verklaaringen over 't werk van Beda, *van de zes Eeuwen der waereld* op, die hy vervolgde tot den jaare 1537 als het Boek te Keulen gedrukt wierd. In een Regiſter van de Keizers en Pauſen, dat Bronkhorſt 'er byvoegt, † heeft de Pauzin Johanna haar gewoone plaats onder de Pauſen.

1539. Karel du Moulin.

114. KAREL DU MOULIN, Advokaat in 't Parlement van Parys, en een zeer geacht Rechtsgeleerde; voor d'eerſte vrucht van zyne Studie, bragt hy in 't jaar 1539 zyne ‡ *Verklaaring over de Paryſche gewoonte* in 't licht, die hy aan Francois den I. opdroeg. In den Bernſchen druk van 't jaar 1603. maakt hy van de Pauzin gewag: waar op hy § *Martinus*, ξ *Platina* en *anderen* aanhaalt. 115.

* *N.* 28. † *Fol.* 93. ‡ *Tit.* I. *N.* 26. *p.* 8. *a.*
§ *A.* 1277. ξ *N.* 63.

115. JOHANNES NEVISANUS, Rechtsgeleerde van Aſte, die in 't jaar 1540 overleed, zegt in zyn werk *Sylva Nuptialis* genoemt; dat, * *indien de vrouwen ſtudeerden, zouden ze ongemeen ſneedig zyn; gelyk aan deeze gebleeken is, die zich Paus maakte, onder den naam van Johannes den* VIII. en brengt † Adrianus Florentinus by. Waar op de Jezuit ‡ Poſſevinus zegt, dat deeze laatſte woorden moeſten uitgeſchrapt worden, *nademaal deeze Johannes een gedrochtelyke vrouw was, en een verleiding der Lasteraaren.* Uit dit trouwhartig bericht, konnen we gewaar worden, wat voor ſtaat men op de drukken maaken kan, door de Jezuiten in 't licht gebragt. 1540. Johannes Nevizanus.

116. CHRISTIANUS MASSEUS, geboortig uit het vlekje Varneſton in Vlaanderen, aan de Riviere de Lis gelegen, en door Jacob van Croy aan Kameryk gehecht, vermits hy 'er Biſſchop van was; ſchreef een Kronyk, ſedert den aanvang der Waereld, tot in 't jaar 1540, en hy meld 'er § van de Pauzin, tuſſchen Leo den IV. en Benedictus den III, zonder de proefneeming van verkooren Pauſen te vergeeten, ingevolge van dit voorval opgekomen. 1540. Chriſtianus Maſſeus.

117. VALERIUS ANSELMUS RYD, een berucht Geneesheer, ſchreef een Kronyk, van den beginne der Waereld, tot het jaar 1540. onder den tytel van *Regiſter der Jaaren* 1540. Valerius Anſelmus Ryd.

* *Lib.* IV. *cap.* 19. † *N.* 94.
‡ *Apparat. voce Neviſanus. Edit.* 1606. *p.* 230.
§ *Lib.* XV. *A.* 854. *Edit. Antwerp.* 1540. *p.* 211.

ren en der Vorſten, en droeg zyn werk aan den Raad en 't Volk van Bern op, alwaar hy 't dat zelve jaar liet Drukken. De Pauzin verſchynt 'er, in 't Regiſter der Pauſen; en de Schryver ſpreekt 'er een weinig breeder van, als in zyn werk zelf.

1541. Johannes Bouchet.

118. JOHANNES BOUCHET, Rechtsgeleerde van Poitiers, ſchreef de *Jaarboeken van Aquitanie*, gedrukt in 't jaar 1541 te Poitiers en herdrukt in de jaaren 1545 en 1557. waar in de Hiſtorie van de Pauzin dus beſchreeven word: * *dat zy den ouderdom van twaalf jaaren bereikt hebbende, het kleed van eenen jongeling aannam*; dat zy vervolgens Paus geworden, *zich heimelyk door haaren Kamerdienaar beſlaapen liet.* Hy meld ook met onbewimpelde woorden van de Proefneming der Pauſelyke Sexe: en voegt 'er by, dat † Platina meent die tot een ander oogmerk geſchiede. ‡ Florimond de Remond, haalt deezen Schryver, op deeze onbepaalde manier van zeggen aan: *Prodiit alius in* NOSTRA HAC *infelici Gallia Scriptor & novus Arpinas.* Het laatſte woord heeft een zinſpeeling op *Arpinum*, Cicerôs Vaderland: en gelyk Florimond de Remond, Voorzitter in 't Parlement van Guienne was, ziet men, alhoewel dit opzicht op de Jaarboeken van Aquitanie heeft, dat hy hier de zelfde plaats door verſtaat. Nochtans is de plaats die hy bybrengt, uit de § Jaarboeken der Gaulen van Nicolaas Gilles genomen, gelyk in 't vervolg blykt;

119.

* *Part.* II. *f. Edit.* 1557. *fol.* 61. *a.*

† *N.* 63. ‡ *Raemund.* IV. 4. § *N.* 127.

119. PETRUS MESSIE, Ridder, geboortig van Sevilje in Spanje, en Hiſtoriſchryver van Karel den V; meld omſtandig van de Pauzin, in zyn werk, *Silva de varia Leccion* genoemt, in 't jaar 1542 te Madrit gedrukt, vertaalt in 't Italiaans en Frans, en mogelyk in noch andere taalen. Hy * ſpreekt 'er van als een *verwonderenswaardige zaak.* In zyn verhaal, doet hy Johanna naar Athenen gaan, *alwaar toen*, zegt hy, *beruchte Academiën en een Univerſiteit waren:* en hy gaat mede d'omſtandigheden, noch de aanmerkingen niet voorby, die men in Martinus, † Platina, Sabellicus en Antoninus vind; beſluitende met een verwondering over de bequaamheit en de wel geſlaagde onderneeming van deeze vrouw. Hy maakt 'er meede met weinig woorden gewag van in zyne Hiſtorie der Keizeren, waar van den opdragt Brief geteekent is den laatſten Juny 1545. 1542. Petrus Meſſie een merkwaardige getuige die van de Pauzin meld.

120. ALEXANDER SCULTET, Kanonik van Warmerland in Pruiſſen, ſchreef een Kronyk, die hy in 't jaar 1545 den Kardinaal Alexander Farneſe opdroeg, en te Rome in 't volgende jaar 1546 gedrukt wierd. In 't ‡ werk zelf zegt de Schryver alleen, dat in 't jaar 854 Johannes VIII. *een Engelſche Vrouw, twee jaaren en een maand* den Stoel bekleede. Maar, in 't Regiſter der Pauſen voegt hy 'er by, § *Nademaal deeze Paus zyn tyd had, in't bemagtigen van deeze plaats; ſchynt het dat men hem in den* 1545. Alexander Schultet.

* *Part.* I. *Cap.* 9. † *N.* 63. 85. 52.
‡ *A.* 814. § *Fol.* 7. *a.*

rang der anderen ſtellen moet: anderzins zou men een getal van alle de Johanneſſen moeten verwerpen.

1546. Bartholomeus Carranza.

121. Bartholomeus Carranza, geboortig van Miranda, in 't Koningryk van Navarre, van der Dominikanen orde en Aartsbiſſchop van Toledo; in zyn *kort begryp der Pauſen en Conciliën*, te Venetië in 't jaar 1546 gedrukt, en vervolgens elders, met eenige byvoegſelen; melt hy mede van de Pauzin, en beſluit zyn kort verhaal dat hy 'er van doet, door een wyze van twyfeling, met de zelfde woorden van * Platina, die hy echter niet meld.

1547. Gilbert Couſin.

122. Gilbert Cousin, in 't Latyn: *Cognatus*, geboortig van Nozereth, in 't Graafſchap van Bourgonje, bragt in 't jaar 1547 zes boeken van vertellingen in 't licht, die wy echter niet gezien hebben. Het zesde behelſt niet dan *treurige en zeldzaame gevallen*, † waar onder hy de geſchiedenis van de Pauzin verhaalt.

1549. Richard van Waſſeburg.

123. Richardus van Wasseburg, geboortig van St. Michiel in Lorraine, Regent van 't Collegie de la Marche te Parys en Aartsdiaken van Verdun; bragt in 't jaar 1594 te Parys, in twee Boekdeelen in folio, zyne *Oudheden van Neerlands Gaule* in 't licht, ‡ waar in hy zegt, dat *in 't jaar 855 Johannes de Engelander, geboortig van Mentz, den Pauſelyken Stoel door Duivelſche middelen bezat: en dat zyne misdaad door een wonderwerk beveſtigt wierd.*

124.

* N. 63. † *Grim. p.* 413. *Cappelle p.* 64.
‡ *Lib.* III.

124. VALENTINUS MUNTZER, van Fulda, alwaar de Pauzin eertyds Monnik was, gaf in 't jaar 1550 een *Tydbeschryving* in 't Hoogduits uit, * waar in hy met weinig woorden, byna gelyk de anderen, de Historie van de Pauzin verhaalt, die hy zegt te vooren *Agnes* genoemt was. 1550. Valentinus Muntzer.

125. JANUS VITALIS, van Palermo, in Sicilië, liet in 't jaar 1550 zyne Lofdichten over de Pausen drukken, † waar in twee vaerzen zyn, raakende de Pauzin en haar in de kraam komen. 1550. Janus Vitalis.

126. LEANDER ALBERTI, Boulonnees, van der Dominikanen orde, gaf in 't jaar 1550 in 't Italiaans, zyne Beschryving van Italie in 't licht, die hy Henrik den II. Koning van Vrankryk opdroeg, en vervolgens in 't Latyn vertaalt, te Keulen in 't jaar 1566 en 1567 gedrukt wierd. Hier in is een Register van de Pausen, waar in ‡ Johanna haaren rang op haar tyd vind. 1550. Leander Alberti.

127. NICOLAAS GILLES, Geheimschryver van Lodewyk den XII Koning van Vrankryk, en Controleur van zyne schatkamer, schreef de *Jaarboeken en Kronyken der Gaulen*, te Parys in 't jaar 1551 en 1553 gedrukt. In een § lange redenvoering de Pauzin raakende, zegt hy, datze *door een haarer Kamerbedienden* beslaapen wierd; en dat dit vaers, 1551. Nicolaas Gilles.

Papa Pater Patrum Papissa
peperit partum,

* *Act.* III. *fol.* 60. *b.* 61. *a.*
† *Zwinger.* ‡ *Edit.* 1567. *p.* 167.
§ *Edit.* 1551. *fol.* 66. *b.*

door een der Kardinalen van Rome gemaakt was. De Jezuit * Gretſer en † Florimond de Remond, hebben deeze plaats van Nicolaas Gilles aangetrokken, als zynde uit de *Jaarboeken van Aquitanie* van § Johannes Bouchet: en in ons Latyns Exemplaar van Florimond de Remond, heeft een Duitſcher op den kant geſchreeven, dat dit mede in Nicolaas Gilles te vinden was.

1553. Marcus Guazzi. 128. MARCUS GUAZZI, geſprooten van Mantua, en geboortig van Padua, bragt in 't jaar 1553 een Kronyk in 't Italiaans in 't licht, ‡ waar in hy, na de Hiſtorie van de Pauzin verhaalt te hebben, dit daar byvoegt: dat men haar Pausſchap moet aanmerken, *als een leedige tuſſchen tyd: nademaal geen vrouw tot de gewyde orde, noch 't Pausſchap bevoegt is.*

1553. Iohannes Baptiſta Egnatius. 129. JOHANNES BAPTISTA EGNATIUS, Prieſter van Venetië, alwaar hy zyne geleertheit oeffende, ſtorf in 't jaar 1553. Hy verhaalt in zyn Boek *van de Voorbeelden*, Ξ de Hiſtorie van de Pauzin; en beſluit: *dat 'er een groote verſchilligheit, over 't onderwerp, in 't oordeel der Schryveren is, die, om de waardigheit der Pauſen geen vlek aan te wryven, deeze geſchiedenis t'eenemaal gelochent hebben.* Maar in 't zelve werk, Σ na dat hy deeze Hiſtorie verhaalt heeft, voegt hy 'er by: *Dat men 't bezwaarlyk gelooven zou, dat een vrouw zoo veel ſneedigheit en bequaamheit kon gehad hebben, en zodanig een tyd daar in volharden, indien de gebeurtenis onder*

* *Inſt. Cathol. II.* 14. † *Remund IV.* § N. 118.
‡ *Fol* 176. *a.* Ξ *Lib. III. Cap.* 4. Σ *Lib. VII. Cap.* 3.

onder alle de Schryvers niet volſtandig gebleeken waare. Zie welk een tegenſtrydigheit: Doch dit overgeſlagen; * vervolgens van Rosvida, de beruchte Saxin door haare wysheit, ſpreekende, zegt hy: dat zy *onder den Paus Johannes bloeide, die in 't vervolg een vrouw bevonden wierd.* 't Is een misſlag in de Tydreekening van meer dan een eeuw: waar in hy † Fulgoſus en Trithemius nagevolgt heeft; die deeze zelfde feil begaan hebben.

130. ALPHONSUS VENERUS, ‡ Spaans Dominikaner, bloeide in 't jaar 1555 en ſchreef in de Spaanſche taal een werk, *Euchiridion de los tempos* genoemt; waar in hy de Hiſtorie van de Pauzin verhaalt: gelyk een ander Spaans Schryver getuigt, § *Ciprianus de Valera* geheeten, die in 't jaar 1588 leefde: en waar van vervolgens zal geſproken worden. 1555. Alphonſus Venerus.

131. ANDREAS TIRAQUEAU, geboortig van *Fontenai le Comte*, in Poitou, Raad in 't Parlement van Bourdeaux, en vervolgens van dat van Parys; ſtorf, zo niet eerder, in 't jaar 1556 en wierd de *Varro* van zyne eeuw genoemt. Onder veele andere werken, ſchreef hy 'er een *van de Huwelyks wetten*, ¶ waar in hy een korte beſchryving van de Pauzin invloeyen laat, die hy *Gilberta* noemt. Na ¥ Platina, Boccacius, en Sabellicus aangehaalt te hebben, drukt hy 1556. Andreas Tiraqueau.

V 5 zich

* *Lib. VIII. Cap.* 2. † *N.* 68. *&* 77.
‡ *Vaſaus. Rer. Hiſp. Cap.* 4. *n.* 40. *Perog. Bibl. Hiſp. P.* 308. § *N.* 145. † *Leg. XI. n.* 30. *lit. G. Edit. Baſil.* 1561. *p.* 298. ¥ *No.* 63. 20. 85.

zich dus uit: *Naaulyks zou men de zaak gelooft hebben, indien ze door goede Schryvers van dien tyd niet waare beſchreeven geweeſt.* Eindelyk voegt hy 'er by, dat men zeide, dat de Pauzin *een Boek van de zwarte kunſt geſchreeven had.* Hy noemt dit boek * in 't vervolg van dit werk, en in 't Regiſter.

1556. Alphonſus de Caſtro.

132. Alphonsus de Castro, of *Du Chaſtel*, geboortig van Zamora in Spanje, Fanciskaner Monnink van Salamanca, en tot Aartsbiſſchop van Compoſtella benoemt; ſchreef een Boek, *van de rechtvaardige ſtraffe der Ketteren*, dat in 't jaar 1556. te Lion gedrukt wierd. † Men haalt het aan, als van de Pauzin ſpreekende; doch wy hebben 't niet gezien.

1557. Iacobus Curio of Hofemius, een merkwaardig Schryver.

133. Jacobus Curio, of *Hofemius*, van Heidelberg, Dokter in de Medicynen van Albertus Kardinaal en Keurvorſt van Mentz; ſchreef een Kronyk, ſedert den aanvang der Waereld, tot het jaar 1557. In een lange redenvoering over de Pauzin, vind men veele byzonderheden, die ‡ wy reeds in den beginne van haare Hiſtorie, en in 't vervolg hebben bericht. *Hy weet naaulyks waar over zich 't meeſt te verwonderen, of over de behendigheit, of over de onbedachtzaamheit deezer vrouwe:* en merkt haar als de eenigſte van dit voorbeeld aan. Waar na hy § Sabellicus en Platina aanhaalt.

1560. Dominicus Soto.

134. Dominicus Soto, geboortig van Segovia in Spanje, een Dominikaner Geeſtelyke, en afgezondene op 't Concilie van Trente,

* *Litt.* I. *p.* 299. † *Blondel. Spanheim.*
‡ *Sus. Parte* I. *Chap.* I. §. N. 85. 63.

Frente, door Keizer Karel den V. die hem tot zynen Biechtvader verkoor, en tot Bisschop van Segovia benoemde; dat hy weigerde, en ſtorf in 't jaar 1560. Een zyner voornaamſte werken handelt *over het vierde Boek der Gewysdens* van Petrus Lombard, waar in Soto dusdanig ſpreekt, * *Indien een Vrouwe de Ordens ondernam te vergeeven*; zouden de Sakramenten van geener waarde zyn, gelyk men zegt, dat 'er *een zeekere vrouwe Paus is geweeſt.*

135. *De t'zamenſpraak van Poiſſy*, kan mogelyk als een meenigte van getuigen verſtrekken, even eens byna, als † het *Concilie van Conſtans*, waar van wy in 't tweede deel XVII. Hoodtſtuk geſproken hebben, en mede de byzondere achtgeeving van deeze in 't XVIII. Hoofdtſtuk niet verzuimt hebben. 1561. De t'zamenſpraak van Poiſſy.

136. CORNELIS VAN DORDRECHT, Monnik van d'orde der Minder Broeders een hevig, buitenſpoorig en onzedig Preeker of liever ſnapper; te Bruſſel preekende, ‡ zeide hy eens tot zyne Catholyken, dat § wanneer de Ketters hun mogten voorwerpen, dat 'er Bloedſchenders, Sodomiten en Tovenaars onder de Pauſen waren geweeſt; en dat 'er een, eene vrouwe, zynde in een Proceſſie, was in de kraam gekomen: zy met deeze woorden van Chriſtus moeſten antwoorden, als hy voor zynen Text genomen had; Φ *De Schriftgeleerden en Phariſeen zyn op* 1569. Cornelis van Dordrecht.

* *Diſt.* XXV. *Quæſt.* I. *Art.* 2. † *N.* 33.
‡ *A.* 1569. §. *Serm. T.* II. *p.* 452. *Edit.* 1578.
Φ *Matth.* XXII. 2. 3.

op den Stoel van Moſes gezeten, enz. en dit beveſtigt de zaak immers meer dan men verwacht zou hebben.

1570. Iohannes Marcouville.

137 JOHANNES MARCOUVILLE, in een boek, waar van de tytel * verſcheidentlyk word opgegeeven, en ons niet ter hand gekomen is; ſtelt hy onder de voorbeelden van d'argliſtigheit der vrouwen, † deeze van *Johannes VIII*, en voegt 'er op 't einde van zyn verhaal by: *wat men van deeze Hiſtorie zeggen kan, is, dat al de geloofwaardigſte Hiſtoriſchryvers haar in hunne werken plaatſen; ſchoon het de Roomſche Kerke weinig aanzien geeft.*

1572.

138. In beide de drukken van Platina, te Keulen in den jaare 1572 en 1574 met Privilegie van den Keizer in 't licht gekomen, heeft men een Regiſter der Pauſen gevoegt, zelf uit Platina en andere Schryvers verzamelt, gelyk de voorrede uitdrukt. Dit Regiſter ſtelt de Pauzin Johanna in haaren rang.

1579. Iohannes Rioche een bondige getuige van de Pauzin.

139. JOHANNES RIOCHE, een Monnik van der Minder Broederen Orde, uit de Provintie van Bretanje; meld ‡ breed genoeg van de Pauzin, in een Kronyk van Chriſtus af tot zynen tyd toe, in den jaare 1576 te Parys gedrukt; en zegt, dat ſchoon § Platina en Carranza daar aan ſchynen te twyffelen, *echter de ganſche Kerke het beveſtigt.* Hy voegt 'er by, dat men zich niet moet verwonderen, dat de Kerk in dit voorval door deeze

* *Wolfius. Blondel. Megerlin.* † *Cap.* 4.
‡ *Lib.* III. *Cap.* 15. *Fol:* 230. *b. col.* 2.
§ *N.* 63. 121.

deeze vrouwe misleid is, nademaal Isaak, die een Profeet was, Jacob voor Esau nam. Vervolgens herhaalt hy 'er eenige zaaken van, ter gelegentheit van verscheide Pausen, die de zelfde naam van Johannes voerden.

1576. Bernard du Haillan, een aanmerkelyke getuige van de Pauzin.

140. BERNARD DE GIRARD, DU HAILLAN, Edelman van Bourdeaux en Historischryver van Frankryk; gaf in 't jaar 1577 een *Historie van Vrankryk* in 't licht, die hy aan Henrik den III. opdroeg. Men vind 'er in, een Δ breede redeneering, raakende de Panzin, zeggende: dat zy *Gilberta* was genoemt; dat haaren Minnaar *een Monnik van d'Abdy van Fulda was*; dat den Keizer *Lodewyk den tweeden, uit haare handen de Schepter en Kroon ontfing, nevens den zegen van St. Petrus*, (Men vergelyke dit met de getuigen 72 en 73.) *dat zy zwanger wierd by een haarer Capellaanen een Kardinaal*; dat *zy Adolphus eerste Kristen Kooning van Engeland en zyn zoon Alfridus haar onderwerpelyk maakte.* Hy voegt 'er nochtans by, dat *eenigen zeggen, dat 'er geen Vrouw Paus is geweest*, nademaal *deezen die in dien tyd leefden en schreeven, geen gewag van deeze Pauzin gemaakt hebben*; maar dat in *'t algemeen vermoed wierd, dat deeze Paus een Vrouw was.*

1578. Lodewyk Contarini een duidelyke getuige.

141. LOUIS CONTARINI, van edelen afkomste in Venetië, wiens Stamhuis verscheide Dogen verschaft heeft; hy leefde in 't jaar 1578, en schreef eenige werken, onder anderen zyne *Vago & dilette vole Giardino*, te Venetie in 't jaar 1602 gedrukt. De Schryver

Δ *Tom.* I. *p.* 451. 452.

ver * verhaalt 'er de Hiſtorie van de Pauzin; die hy *Gilberta van Mentz* noemt: en zegt dat ze naar Engeland reisde, waar zy haaren minnaar verloor; dat zy van daar, naar Rome vertrok; en wat 'er verder op volgde. Hy haalt voor Schryvers aan, † Volateranus en Sigebert: en ‡ bedriegt zich, volgende § Fulgoſus, over 't gezegde van Rosvida.

1580. Francois de Roſieres.

142. FRANCOIS DE ROSIERES, Aartsdiaken van Toul, ſchreef het *Geſlachtregiſter der Hartogen van Loraine*, dat in 't jaar 1580. te Parys met Privilegie wierd gedrukt; en echter vervolgens in de volle Vergadering geſcheurt werd, om redenen van ſtaat, die onze gebeurtenis niet begunſtigden. Behalven zyn voornaamſte onderwerp, behelsde dit Boek een ſoort van algemeene Hiſtorie, waar in de Schryver een lyſt van de Pauſen voegt, onder welke men de Δ Hiſtorie van *Johannes den Engelander* vind; die *een Vrouw was*, gelyk, zegt hy, byna alle de Hiſtoriſchryvers gelooven.

1586. Petrus Belloy.

143. PETRUS BELLOY, Advokaat voor 't Hof der Rekeningen van Toulouze, door Blondel aangehaalt, als van de Pauzin ſpreekende, in zyne *Redenen van 't misbruik tegen de Bulle van Sixtus* den V. Φ in 't jaar 1586 gedrukt. Doch wy hebben dit Boek, noch de woorden van deeze plaats niet gezien.

144. *De Harmonie der Roomſche Overheden*,

* *Edit. Venet.* 1629. *p.* 124. † *p.* 354.

χ *N.* 68. ‡ *N.* 88. § *A.* 1112. Δ *T.* IV. *Na de Hiſtorie. Cap.* 56. *fol.* 178. *a.*

Φ *Chap.* 5.

den, is mede door Grim en Blondel als getuige van de Pauzin aangehaalt. Florimond de Remond wiens werk * in 't jaar 1595 in 't licht quam, ſpreekt 'er van, als of ze Ξ *ſedert weinig jaaren* was uit gegeeven: en dit is 't wat hy zelf op ons onderwerp bericht: Δ *Deeze*, zegt hy, *die de Harmonie der Roomſche Overheden geſchreeven heeft, alhoewel hy Catholyk is, zegt en verzeekert dat men de proef nam tot verzeekering of den verkoornen een man of vrouw was: Johanna van Engelandt reden tot deeze wet en inſtelling gegeeven heeft.* 1586. Hermonie der Roomſche Overheden.

145. CIPRIANUS DE VALÉRA, ‡ bragt in 't jaar 1588 twee Spaanſche Traktaaten in 't licht: 't eerſte den Paus raakende, en 't ander van de Mis. In 't eerſte zegt hy, dat die 't Leven der Pauzinne zouden willen naſlaan, niet dan § Platina, 't Handboekje der Tyden, en Rodrigues Sanchez, te leezen hebben. 1588. Ciprianus de Valera.

146. NICOLAAS DOGLIONI, van Belluno, in den Venetiaanſchen Staat, zal mede een kort begrip der Hiſtoriën geſchreeven hebben, in 't jaar 1594 gedrukt, en over dit onderwerp door Blondel aangehaalt. Dit werk van Doglioni hebben we niet gezien; maar wel zyn *Theatro Univerſale de Principi*, dat in 't jaar 1605 eindigt, en te Venetië gedrukt wierd in 't volgende jaar 1606, alwaar de Φ naam van de Pauzin, in haaren 1594. Nicolaas Doglioni.

* *Blondel Anacr. p.* 73. *Marg.*
Ξ *Remund.* XVIII. 2 *Edit. Lat.*
Δ *Edit Franc.* ‡ *Grim. p.* 485.
§ *N.* 63. 130. 157. Φ *Catal. A.* 853.

haaren rang onder de Pauſen in 't Regiſter verſchynt, dat voor in 't Boek geplaatſt is: als mede in zyne Hiſtorie en in ‡ 't werk zelf. Maar hy voegt 'er by: *Al fermo non è vero che coſtei foſſe Papa.* Mogelyk heeft hy Onuphrius, die hy hier aanhaalt, niet willen tegenſpreeken: en wy zullen iets diergelyks zien, in den volgenden Schryver.

1596. Stephanus Paſquier een merkwaardig Schryver en getuige van de Pauzin.

147. STEPHANUS PASQUIER, Advokaat Generaal in de Reken-kamer te Parys, bragt voor d'eerſtemaal in jaar 1596 zyn *Onderzoek van Vrankryk* in 't licht, Δ waar in hy tweemaal van de Pauzin ſpreekt; doch alleen maar ter loops. Florimond de Remond verweet hem dit; en deeze verwyting word Ψ in den Franſchen Druk van zyne *Anti-Pauzin* gevonden, te Cameryk in 't jaar 1613 uit gekomen; maar niet in de Latynſche Vertaaling in 't volgende jaar gedrukt; mogelyk veroorzaakt door den Brief die Paſquier den 24ſten Maart 1614 aan den Heer Tournebus, Raad in 't Parlement van Parys ſchreef. In deezen Brief, χ zegt Paſquier, na alles wel overwoogen te hebben, dat, *wat hem belangt, hy deeze Hiſtorie niet voor aanſtotelyk, maar echter wonderbaarlyk houd, indien ze waarachtig zy:* en beſluit, dat, *indien de Hiſtorie waar is, het een daad Godts zy; indien echter verſiert, een ſpel der menſen wezen moet.* Doch in weerwil van deeze twyffeling, of veel eer

‡ *Vol.* I. *p.* 413. 414. Δ *Liv.* II. *Ch.* 4. *fol.* 203. *a. liv. cap.* 4. *fol.* 262. *b.* Ψ *Remund* IV. 4. *Franſe Druk.* χ XII. *Brief die de laatſte is van 't* I. *Stuk, Paryſche Druk,* 1619.

eer, deeze achting; in den druk van 't jaar 1621 is meer dan de helft uit des Schryvers papieren van zyn *Onderzoek* vermeerdert; niet tegenſtaande zoo heeft men echter deeze * beide plaatſen, die opzicht op de Pauzin hebben, onverandert gelaaten: en men heeft 'er noch een † derde bygevoegt, die in den eerſten druk niet is te vinden.

148. JANUS, *of* JOHANNES JACOBUS BOISSARD, te Beſancon in 't Graafſchap Bourgonje gebooren, bragt in 't jaar 1597 zyne *Plaatsbeſchryving van de Stadt Rome* in 't licht, in den jaare 1627 te Frankfort weer herdrukt, nevens andere werken van diergelyke ſtoffe. Het Lateraan beſchryvende, meld ‡ Boiſſard van den dóorgaten ſtoel, ter gelegentheit van de Pauzin Johanna ingevoert. Hy verhaalt het gejuich dat 'er in zwang ging, wanneer de Proef der Pauſen goed gekeurt wierd: en teekent aan, dat 'er voortaan niemand tot het Pausſchap verheven wierd, die reeds geen klaare blyken van zyne Sexe getoont had. 't Is wel waar dat 'er Boiſſard byvoegt, *Ridicula ſunt hæc & abſurda*: doch hy bekent ter zelver tyd, dat dit de byzonderheden zyn: *Quæ ſummi viri in uſu fuiſſe ſcriptis tradiderunt.* 1597. Iohannes Boiſſard, een naaukeurige getuige.

149. *Een Franciskaner Monnik*, die veertig jaaren den Preekſtoel beklommen had, een Man zeer gezien wegens zyne deugdzaamheit, kan alhier mede onder de getuigen plaats vinden, nademaal § Florimond de Remond 1600. Een Franciskaner Monnik getuigt van de Pauzin in zyne Predikatien.

* *Liv.* I. *ch.* 4. *p.* 165. *Liv.* VI. *ch.* 5. *p.* 465.
† *Liv.* III. *ch.* 7. *p.* 178.
‡ *Edit.* 1627. *p.* 36. *Enet.* § *Remund* XVIII.

mond dit van hem verhaalt: deezen Franciskaner, deed in een zyner Predikatien een verhaal van de proef der Pauſelyke Sexe, en van 't ongeval de Kerk wegens de Pauzin overgekomen. Remond hem hier op bezoekende; zoo zegt hy: *Naaulyks kon ik den goeden man deeze dwaaling uit het hoofdt brengen, noch hem 't overſchot van 't verdigtſel doen wantrouwen, tot dat ik hem toonde wat ik 'er van geſchreeven had.* Hy bekent wel, dat hy deeze goede man *naaulyks* wiſt van zyn ſtuk te brengen: maar hoe wiſt hy of het hem hier in volkomen gelukt was? Om 'er eenige zekerheit van te hebben, word 'er een andere borge voor vereiſcht als Florimond de Remond. Hoe het echter zy, 't blykt dat deezen Franciskaner, dit noch lang daar na geloofde, vermits hy de zelfde Hiſtorie van de Pauzin bleef preeken.

1600. Claude Fauchet een naaukeurig Schryver, getuigt mede van de Pauzin.

150. CLAUDE FAUCHET een Paryzenaar, eerſte Preſident in 't Hof der Munten, begon op 't eindigen van de zeſtiende eeuw, zyne *Oudheden van Gaulen en Vrankryk*, in eenige Boekdeelen in Folio in 't licht te brengen, waar van het laatſte in 't jaar 1610 eerſt te voorſchyn quam, en in 't zelve jaar, drukte men ze allen in een volumen in quarto. Hy beſchryft in 't breede de Hiſtorie van de Pauzin. * In 't byzonder zegt hy, dat *een Engelſche Vrouw, door een Prieſter die haar beminde, uit haar Vaderland vervoert wierd, en haar verblyf te Mentz neemende, quam ze aldaar van een dochter in de kraam, Gerberta genoemt*, die Paus geworden, *door haaren*

* *Fol.* 53. 54.

ren Kamerdienaar beſlapen wierd: en wat 'er verder opgevolgt is, nevens 't in gebruik brengen van het onderzoek der Pauſelyke Sexe, door *den jongſten Kardinaal Diaken:* nevens d'aanmerkingen van * Platina over dit onderwerp. Hy voegt 'er by, dat hy dikmaals deezen doorgaten ſtoel gezien heeft, *dat ze meer dan vyftig jaaren in de Galery van 't Paleis van Lateraanen geſtaan had:* en beſluit, dat *deeze verkiezing van de Vrouwelyke Paus zeer betwiſt en voor valſch verdeedigt is, door Papirius Maſſon, doch dat Platina een Pauſelyke Gunſteling, de gedachten had, dat deeze geſchiedenis waarachtig was, gelyk mede † Johannes Lucidius, ‡ Marianus Scotus en Sigebert, alle oude Schryvers, het daar voor hielden.*

Wat nu voortaan den Roomsgezinde Schryvers wederhoud de Hiſtorie van de Pauzin in hunne Schriften in te lyven.

Vervolgens ſchroomden de Roomsgezinde Schryzers in de zeventiende eeuw, met de zelfde vryheit wat de Hiſtorie van de Pauzin aanging te beſchryven, deels, om geen verwyt van anderen, hunne geloofsgenoten, die de zelve te betwiſten zochten, op den hals te laaden; of dat zulks de Reformatie te gunſtig ſcheen. Maar nademaal een Hiſtoriſche gebeurtenis, niet dan door Hiſtoriſchryvers of andere Schryvers kan beweezen worden, wiens werken wy bezitten, zoo moeten deezen naar ons dunken voor bewysbaar doorgaan: Naardien een gevolg van een aantal getuigen het mede bewyzen, zoo onder veel aloude gedenkſchriften te reekenen; die in verſcheide Bibliotheken, zelf in die van 't Vaticaan, bewaart worden, en nooit

* *N.* 63. † *N.* III. ‡ *a.* 1383 & 1112.

in 't licht gekomen zyn, noch ooit, ten zy verminkt, te voorschyn zullen komen. Dus heeft Laynoy mede openhartig betuigt. * *Dat 'er byna niemand is, of ten minsten dat 'er zeer weinigen zyn, die getwyffelt hebben, dat een Vrouwe den Raomschen stoel bezat.* En schoon Godefridus de Viterbo de overleevering der Lazery van Constantinus als onwettig aanziet, voornamentlyk om dat dit in geene geloofbaare Schryvers en boeken, noch in eenige Kronyken gevonden word, zoo konnen echter de voorgaande Hooftstukken met dit oog niet aangezien worden, noch de Historie van de Pauzin als onwettig beschouwt, nademaal de zelve steunt op 't gezag van een reeks van geachte Boeken en Kronyken de allereerste geloofbaarheit ingelyft.

Dit nu, en onze voorgaande bewyzen achten we genoeg te zyn, om den bescheiden Lezer over deeze zoo zeer betwiste stoffe te voldoen; dies wy tot het Tydregister der Pausen zullen overgaan, om onder deeze afhandeling de onzekerheit aan te wyzen, waar in de betwisters van de Pauzin in hunne Registers vervallen moeten.

* *Epist. ad Car. Maur. Tell. p.* 366. *Gothofr. Viterbo. Chron. Part.* XVI.

VI. HOOFDTSTUK.

Onzekerheit van de Pauſſelyke Tydreekening in 't algemeen beſchouwt.

HOe omzichtig de Schryvers van 't Leven der Pauſen, of der zelver Regiſters geweeſt zyn, toonen niet alleen de jaaren, maar ook de maanden en dagen dat de Pauſen den Roomſchen Stoel bezeeten hebben, als mede welk een tyd de Stoel heeft leedig geſtaan; waar uit men gelooven zou, dat 'er niets zekerder dan de Tydreekening der Pauſen wezen moeſt, deezen der Koningen van Perſië, Griekenlandt en van Rome niet wykende; indien 'er onder de Hiſtoriſchryvers van de eerſte Keizers gevonden worden, die ſomtyds in een diergelyke zaak zich inlaaten, is 't zeker dat zy 't niet altoos hebben gedaan, en dat het meerendeel van dien, die hen gevolgt zyn, deeze naaukeurigheit niet hebben in acht genomen. In de plaats dat men byna geen Regiſter der Pauſen ziet, dat niet de jaaren, maanden en dagen als gezegt is aanteekent, en hoe lange ieder Paus den Stoel bezeeten heeft, of geduurende den zelven leedig ſtond. Hier over zullen we geen zwaarigheit maaken, om het in 't algemeen aan te haalen, want byna is zelf de gantſche Tydorder der Pauſen onzeker, van Petrus, af, alwaar deeze Tydreekening begint, tot in de agſte en negende Eeuwe, te weeten:

Der Schryveren omzichtigheit, in 't leven der Pauſen te beſchryven, gebruikt;

Die echter ganſch onzeker is,

ten: tot de tyden van Adrianus den II. en Johannes den VIII. alwaar de Tafelfs van den Heere Blondel en Vader Labbé eindigen.

Hier over kan ons Vader Pagi beter dan iemand bericht geeven; hy die het laatſte over deeze ſtoffe gearbeid heeft, en die enkelyk zich heeft overgegeeven om de miſtellingen en misreekeningen der geenen van zyne gezintheit, die hem hadden voorgegaan, te ontdekken. Zie hier wat hy in 't jaar LXVII in zyne beriſping van Baronius zegt: *Ik bekenne, dat ik my meer dan eens in verwarring bevonden hebbe, en dat het my na een langen en moeyelyken arbeyd, onmogelyk is geweeſt, het begin en einde van veele Pausſchappen te ontdekken* En verder: *Het blykt daar door, hoe bezwaarlyk het is, de Tydreekening der Pauſen in veele plaatſen verminkt, te herſtellen.* † Hy zegt noch ter zelver plaatſe, dat Henſchenius en Papenbroek, die over de Tydreekening der Pauſen arbeiden, *geen acht geſlagen hebben, dat hen byna telkens eenige misſlagen in't getal der Jaaren, maanden en dagen ontglipt zyn, die de Kronyk aan ieder Paus toeeigent.* ‡ Een weinig verder: *de getallen die in de Regiſters der Pauſen gevonden worden, zyn zeer onzeeker, en dikmaals met elkander niet overeenkomende; en Baronius heeft reeds gemerkt, datmen zich niet te veel op den tyd van 't ledig ſtaan van den ſtoel vertronwen moet, die zodanig*

Dat uytdrukkelyk aangewezen word.

* *Ant. Pagi. Crit. Annal. Baron. An.* 67. *N.* 5. *p.* 56. *ibid. N.* 20.

† *Ibid. N.* 17. ‡ *Ibid. n.* 22.

in een Kronyk der aloudſte Pauſen is aangeteekent, en vermeerdert, als in Anaſtaſius, waar van geſproken is. Want deeze Regiſters zyn vol van misſlagen, die door achteloosheit der Boekverkoopers en Afſchryvers ingeſlopen zyn; en die daar en boven door hunne Schryvers met zeer weinig naaukeurigheit byeen geſtelt zyn. Deeze gebrekkelykheit word overal gevonden, in den tyd die het leedig ſtaan van den Stoel te kennen geeft, na de dood van ieder Paus. Hy ſpreekt noch op deeze wyze over 't jaar CXXX. *Men moet in deeze plaats wel aanmerken, dat men voor den tyd van Alexander niet weeten kan, in welk een jaar of maand de Pauſen hun Pausſchap begon; dat de dagen van de verkiezing en van de dood van veele opvolgers van Alexander niet zeeker der zyn, nademaal men de tyd van 't leedig ſtaan van den Stoel niet weet.* 't Is wel waar *dat men 't in 't Pontifikaal van Damaſius aangeteekent vind, en in de Kronyk der aloude Pauſen, vermeerdert: doch behalven dat, komen deeze Schryvers niet overeen, zy hebben de leedig ſtaande tyd getrokken, ieder van hun eige beginſelen, veeleer dan uit eenige zeekere gedenkſtukken.*

Verſchillentheden onder de Schryvers aangemerkt.

Vader Mabillon heeft in 't licht gebragt, twee oude Regiſters der Pauſen, *onderling ongemeen aangaande de getallen verſchillende, en beiden zeer onderſcheiden van de gemeene*, gelyk Mabillon zelf bekent: en eenige jaaren te vooren, heeft de Heer van Schelſtraten, een Regiſter van de tydorder der Pauſen in 't licht gegeeven hebbende, met een voorafgaande redenvoering, dit ver-

ſchil mede op een noch uitdrukkelyker wyze bemerkt. *Ik voorzie*, zegt hy, *dat eenigen zich zullen beklaagen, bericht over verſcheide meeningen de eerſte Pauſen raakende, gegeeven hebbende, vermits 'er niets zekers van wegens de Tydreekening gevonden word. Maar men moet het niet qualyk duiden, dat wy verſcheide meeningen bybrengen zullen, wanneer 'er geene van zeker zyn.*

Waar is 't dat 'er niets zekers over deeze ſtoffe te zeggen valt; en om 'er t' eenemaal van overtuigt te zyn, behoeft men niet dan te zamen te vergelyken, de Levens * aan Damaſius of aan Anaſtaſius toegeeigent, de Kronyken of Jaarbocken deezer eeuw, en een meenigte van hedendaagſche Schryvers, die getracht hebben, dit gedeelte van de Tydreekening te herſtellen; men heeft niet dan onder hen alle de Regiſters der Pauſen tegen elkander na te zien, 't zy deezen die reeds gedrukt zyn, 't zy die geenen die noch ongedrukt mogen wezen, en in de voornaamſte Bibliotheken worden bewaart; by voorbeeld in deeze van Leyden, die een goed getal zeer oude Handſchriften uitleveren kan, en voornamentlyk een van 't Pontifikaal van Damaſius, ten tyde van Karel den Grooten, geſchreeven op Perkament, en die eertyds in de Bibliotheek van Voſſius is geweeſt, Men zal 'er niet dan verwarring, zwarig-

he-

* *Onuphrius, Antonius Auguſtinus, Latinius, Pontacus, Carranza, Genebrand, Baronius, Bellarminus, Binius, Sirmond, Boucher, Petau Henſchenius, Papenbroek, Belland, Holſtenius, Labbé, Schelſtraaten, Pagi &c.*

heden , tegenſtrydigheden en onzekerheden vinden ; 't zy dat men het begin en einde van ieder Pausſchap aanmerkt, 't zy dat men op de duuring van 't zelve acht geeft, en de tyd van 't leedig ſtaan van den Stoël nareekent; 't zy dat men hunne t'ſamenbinding met de Jaaren der Keizeren , Burgermeeſteren , de Chriſtelyke *Æra*, *d'Indictiën* en andere merkteekenen der Tyden onderzoekt ; men zal 'er zeer verſchillende plaatſen vinden, ſomtyds Pauſen door eenigen overgeſlagen , en door anderen verſiert; Men zal eindelyk onder deeze Schryvers, of onder deeze Exemplaaren een zoo vreemt verſchil vinden, dat men 'er over verbaaſt zal ſtaan, hoe Mannen anderzins verſtandig , de naam van betooging hebben konnen geeven , aan een bewysſtuk dat naaulyks eenige bewyslykheit en waarſchynelykheit verzelt.

Waar van twee Staalen zullen voorgeſtelt worden.

't Is om te gemaklyker ten einde van hun oogmerk te geraaken , dat de Heer Blondel , Vader Labbé en alle die de Hiſtorie van de Pauzin beſtreeden hebben , byna altoos de reekening van Onuphrius als ontwiſtbaar hebben onderſtelt ; En om de ydelheit van deeze voorgeeving te toonen, is 't, dat wy in 't VII en IX Hoofdtſtuk, twee ſtaalen van de Tydreekening der Pauſen zullen voorſtellen , waar door den Lezer zal konnen gewaar worden , hoe Onuphrius , op wien men voornamentlyk ſteunt, zich zelven dikmaals tegenſtreeft , en byna geduurig met de oudſte en beruchtſte Kronykſchryvers verſchilt. Het eerſte deezer ſtaalen zal opzicht op de Pauſen hebben,

die omtrent hondert jaaren na St. Petrus hebben geleeft, alwaar het meerendeel van de Regiſters der Pauſen een aanvang neemen. Het tweede zal de Pauſen van de negende Eeuw, ſedert haar begin tot een weinig na den tyd van de Pauzin voorſtellen: En door 't eene zoo wel als 't ander, zal men voor eerſt zien, dat 'er niets zekers in de Tydreekening der Pauſen te vinden is; en ten anderen, dat het zonder grond is, dat men door deeze Tydreekening tracht te bewyzen; dat 'er geen Pauzin tuſſchen Leo den IV en Benediktus den III geweeſt is.

VII. HOOFDTSTUK.

De onzekerheit van de Tydreekening der eerſte Pauſen, geduurende een Eeuw, duidelyk aangeweezen.

Onzekerheit van Petrus Biſſchops-ampt te Rome aangeweezen.

HEt beruchte geſchil, *of den Apoſtel Petrus te Rome is geweeſt*, zullen we onaangeroert laaten. Behalven andere redenen die dit doen in twyffel trekken, is 't zeker, dat Petrus in eenige Regiſters der Pauſen, zelfs onder de Latynen, niet genoemt word. Maar onderſtellende dat hy waarlyk te Rome is geweeſt, en dat hy daar het ampt van eerſte Biſſchop heeft bekleed, zoo beweeren wy echter, dat 'er niets zeker van in de Tydreekening van 't Biſſchops Ampt, 't zy waar of onwaar te vinden is, gelyk ook niet in deeze van zyne

ne eerſte Navolgers. Dit is 't dat wy hier zullen onderzoeken.

I. PETRUS GALLILÆUS, by de Roomsgezinden voor den eerſten Biſſchop van Rome gehouden. De Roomſche Kerk viert op den 18den Januari het Feeſt *van St. Pieſters Stoel te Rome*, als of op een diergelyken dag Petrus te Rome gekomen was, of dat toen de bediening van zyn Biſchopsampt begonnen had. Ondertuſſchen weet men zelf het jaar niet, wanneer dit is geſchied, veel min dat men 'er de maand of dag van kan bepaalen.

De tyd van 't vieren van 't Feeſt van St. Pieters Stoel onder de Roomſchgezinden.

Carranza begint het Pausſchap van Petrus te tellen, ſedert het jaar van de geboorte Jeſus Chriſtus, drie en dartig, dat het jaar van zyne hemelvaart is. Maar andere Schryvers beginnen 't met meer waarſchynlykheit, ten tyde als *Petrus te Rome quam*, dat * *onder den Keizer Claudius* volgens 't gemeen gevoelen was. Euſebius die hier van het eerſte geſchreeven heeft, † ſtelt deeze komſt in 't tweede jaar van Claudius, dat hy het 44ſte jaar van Jeſus Chriſtus noemt, te weeten: 't jaar XLII van de gemeene *Æra*, door een misreekening van twee jaaren den alouden zeer gewoon, gelyk mede aan eenige hedendaagſche en onder anderen, den Kardinaal Baronius, overzulks zy de jaaren van Chriſtus twee jaaren eerder beginnen, als de gemeene *Æra* onder de Chriſtenen vaſt geſtelt. De Vader ‡ Petau hecht deeze komſt, met Euſebius

Wanneer *Petrus* te Rome quam onderzocht, en de verſchillentheit daar in aangemerkt.

* *Euſeb. Hiſt. Eccleſ. lib.* II. *c.* 14.
† *Euſeb. in Chron.*
‡ *Petau. Ration. temp. Part.* I. *Lib.* V. *c.* 3.

sebius aan 't tweede jaar van Claudius; doch hy stelt *den aanvang van zyn bestier* of Bisschopsampt, *in 't derde jaar van Claudius*, *dat het* XLIII *van Christus* volgens de gemeene *Æra is*. Conraad van Lichtenau Abt van Ursperg, verzeekert, dat * *byna alle die de heilige Tydreekening beschreeven hebben, getuigen; dat St. Pieter in 't vierde jaar van Claudius te Rome quam*, dat met het XLIV jaar van Christus overeenkomt, door Conraad het 46ste genoemt, vervolgens twee jaaren misreekening, waar van wy handelen zullen. De Vader Pagi ondertusschen, noch verder als de voorgaande verschillende, stelt de komst van Petrus te Rome, op 't jaar LIV van Christus, dat het eerste van Nero is: En 't is waar van dat † Lactancius zegt, dat *Petrus onder de Regeering van Nero te Rome quam*, waar in hy gevolgt is door den Heer ‡ Baluzius onder de hedendaagsche, en door het Pontifikaal van Damasius onder de Ouden. Dit zy een genoegzaam voorbeeld van verschillentheit die onder de Tydschryvers van de Historie der Pausen gevonden word; en wy vervolgen dus:

	Jaar.	Maand.	dag.
Petrus te Rome gekomen, hielt 'er zyn Bisschoplyken Stoel, volgens § Vader Pagi, alleen maar	= 11	= --	--
Maar een Register uit het Klooster van Corbië getrokken			

dat

* *Ursp. p. m.* 58. † *Lact. de Mort. Persec. N.* 2.
‡ *Baluz. in Not. citante Spark-Oxon.*
§ *Pagi ad Ann.* 64. *N.* 1.

	Jaar.	Maand.	dag.
dat Vader * Mabillon in 't licht bragt, als *ten tyde van Paus Vigilius geſchreven* zynde, in 't midden van de VI Eeuw, beſchryft zyn Biſſchopsampt geduurt te hebben - - - - -	= 20	= 2	= 3.
Ciaconius, en eenige anderen	= 24	= 3	= 12.
Onuphrius in zyne verklaaringen over Platina, eveneens als Arnoud Pontacus en Genebrand - - - - - - - - -	= 24	= 5	= 12.
Baronius † *die het zyne uit Onuphrius ontleent heeft*, gelyk Vader Pagi, Platina, Bellarminus en Vader Labbé zeggen -	= 25	= -	= --
Een Regiſter van de vierde Eeuw door Gilles Boucher in 't licht gebragt; een ander door den Heer Schelſtraten, en 't Pontifikaal van Damaſius - - -	= 25	= 1	= 9.
Een Regiſter van de zeſde Eeuw van den Heere Schelſtraten; een ander dat voor 't Handſchrift van Damaſius gehouden word, en Voſſius heeft toe behoort; en Carranza die zedert het jaar 33 van Chriſtus telt -	= 25	= 2	= 3.

Veele andere diergelyke merkteekenen door den Heer van Schelſtraten, kan men in zyn Regiſter der Pauzen zien.

Gelyk de Roomſche Kerk een beſtemden tyd voor 't Feeſt *van St, Pieters Stoel te Rome* heeft, zoo heeft ze 'er ook een voor de Mar-

Wanneer het Pausſchap van Petrus zou geeindigt zyn.

* *Analect. T. III.* † *Pagi Crit. an. 67.*

Marteldood van deezen Apoſtel, die zy den 29ſte Juni viert. De eerſte Chriſtenen beſchreeven zorgvuldig zodanige dagen. Niettegenſtaande kon men 't jaar waar in Petrus gemartelt wierd niet beter onderſcheiden. Carranza doet het Pausſchap van Petrus eindigen in 't jaar LVIII. De Vaders Henſchenius en Pagi, in 't jaar LXV. dat het * 12de jaar van Nero was, gelyk † St. Epiphanius aanmerkt. Het meerendeel ſtellen 't in 't jaar LXVII. als het 13de van Nero eindigde, gelyk de Vader Petau zegt, alhoewel Baronius het jaar 69 van Chriſtus noemt, door redenen reeds bygebragt. Veelen ſchynen dit Martelſchap in 't volgende jaar te berichten, dat het LXVIII. van Chriſtus is, brengende het in 't 14de jaar van ‡ Nero t'huis, gelyk Euſebius, St. Jeronimus, Martinus Polonus, d'Abt van Urſperg, en de Neurenbergſche Kronyk doen; dat mogelyk niet dan op een deezer twee manieren kan verdeedigt worden, of men zal het 14de jaar van Nero gelyk ſtellen met het 67ſte jaar van Chriſtus, op welkers einde het 14de jaar van Nero begint, te weeten den 13den October, of aan d'overlevering van de Roomſche Kerk raakende den dag van St. Pieters Martelſchap overlaaten. Want indien men naaukeurig gaat, of zoo men het 14de jaar van Nero met het 68ſte van Chriſtus gelyk ſtelt, gelyk Onuphrius doet, *is 't onmogelyk dat de Marteldood van Petrus den* 29ſten

En de verſchillentheit daar in aangeweezen.

* *Epiph. Hær. 27. quae eſt Carpocr. p. m.* 107. *Petav. ut Sup.* † *Euſeb. in Chron. Hier. de Script. Eccleſ. Cap.* I. ‡ *Bellarm. de Scrip. Eccle. in Tab. Chron.*

29sten *Juny voorgevallen zy*, dat de dag is *wanneer de Roomsche Kerk haare gedachtenisse viert, vermits Nero den* 10den *Juni reeds gestorven was*, volgens d'aanmerking van Bellarminus. En dit is de zekerheit van Onuphrius Tydreekening waar op men zoo veel staat maken wil.

Na Petrus, stellen het meerendeel der Schryveren vier Pausen voor *Evaristus*. Nochtans zyner eenigen die niet dan drie tellen. Maar noch d'een, noch den ander komen onderling niet overeen, wat rang men aan deeze Pauzen geeven moet.

Hoe onderling de Schryvers in het opvolgen van 't Pausschap na Petrus verschillen

I. * Men laat Clemens, om zoo te zeggen, wat omzwerven, zonder een vaste plaats voor hem te vinden. Tertullianus *bericht het begin der Roomsche Bisschoppen van Clemens door St. Pieter ingestelt, op de zelve wyze*, als hy den aanvang van deeze van *Smirna aan Policarpus door St. Jan ingestelt doet*, wiens Navolger hy aanstonds wierd. † Jeronimus verzekert, dat *het meerendeel der Latynen gelooven dat Clemens de tweede na Petrus was*, te weeten: onmiddelyk na hem; by aldien zyne gedachten 't zeekerste zyn: en Conraad Abt van Ursperg zegt, dat *eenigen hem de eerste Paus genoemt hebben*, en hy haalt het *Boek van 't lyden van Paus Alexander* aan, waar in *Clemens de eerste na St. Pieter is gestelt*, te weeten: *de tweede, tellende Petrus voor den eersten.*

Evenwel zyn 'er veelen die *Clemens* voor den tweeden opvolger van St. Pieter reekenen

* *Tert. de Præscrip. cap.* 32. † *Hier. Catal. Script. Eccl. cap.* 15. *Urs. p. m.* 59. *f.* 60. *m.*

nen. In deeze order is 't, dat hem twee Regiſters van de vierde Eeuw ſtellen, door Gilles Boucher in 't licht gebragt, en door Emanuel van Schelſtraten, eveneens als Onuphrius in zyn verkorte Roomſche Pauſen; Anthoni Anguſtinus in de Lyſt van de Tydreekening der Pauſen die hy aan 't hoofdt van Gratianus heeft geſtelt, en Vader Pagi in de laatſte plaats.

Maar het grootſte getal geeven hem de derde plaats, en ſchikken deeze vier Pauſen duſdanig: LINUS, CLETUS, CLEMENS, ANACLETUS. Dit is de order die het Pontifikaal van Damaſius volgt, insgelyks Platina, het meerendeel der Nieuwe Regiſters, Baronius, en Onuphrius zelf in zyne Tydreekening der Pauſen, niet tegenſtaande wat hy in zyne Verkorting heeft gezegt.

Eindelyk plaatſen anderen *Clemens* de vierde in order, gelyk men in 't gedicht tegen * Marcio zien kan, valſchelyk Tertullianus toegeeigent, en by zyne werken gedrukt.

En ſomtyds eenigen uitlaaten of anderen wederom invullen.

II Iets is 'er aan te merken, dat weinig met deezen verſcheelt, die niet dan drie Pauſen tuſſchen *St. Pieter en Evariſtus* tellen, waar van eenigen *Cletus* en anderen *Anacletus* uitlaaten.

Onder deezen die *Cletus* uitlaaten, plaatſen eenigen *Clemens* tuſſchen *Linus* en *Anacletus*, gelyk † Optatus en Auguſtinus: d'anderen

* *Adv. Mar. Lib.* III. *ſub fin.* † *Opt. Lib.* II. *fol.* 15. *Aug. Ep.* 165. *Iren.* III. *c.* 3. *Laudatus Euſeb. Hiſt. Lib.* V. *c.* 6. *in Chron. Halloix vit. Irenei. c.* 7. *Tom.* II. *Valeſius Annot. ad Euſeb. Epiphan. Har.* 27.

deren ſtellen na deeze twee, als: Ireneus, Euſebius, Georgius gemeenlyk *Syncellus* genoemt, en Nicephorus Patriarch van Konſtantinopelen.

Insgelyks plaatſen eenigen, onder deezen die *Anacletus* uitlaaten, *Clemens* tuſſchen *Linus* en *Cletus*, gelyk Vader Halloix, en den Heer de Valois: d'anderen plaatſen hem agter de twee Regiſters, gelyk Epiphanius, door Mabillon in 't licht gebragt, gelykerwys deezen van d'Abdy van St. Germain, en van 't Collegie van Clermont te Parys, op 't bericht van den Heere de Valois.

Waar door niet dan verwarring veroorzaakt word

Kan 'er wel een vreemder verwarring bedacht worden, dat een verdrietiger vooroordeel tegen de Tydreekening der Pauſen moet veroorzaaken? Men bevroed genoeg, zonder dat het noodig zy te zeggen, dat na deeze verſcheidene geſteltheden der Pauſen, het begin en einde van ieder in 't byzonder, noodzaaklyk in verſcheidene jaaren vallen moeſt. Deeze verſcheidenheit, die wy d'algemeene noemen, word door de byzondere verſcheidentheden die tuſſchen deezen gevonden worden, noch veel grooter, zelfs die de order deezer drie of vier Pauſen in diervoegen ſchikken: want zy plaatſen hen hooger of laager, volgens d'uitgeſtrektheit die zy aan 't Pansſchap van den een of anderen geeven. 't Zoude een zeer moeielyke en verdrietige zaak zyn, alle deeze verſcheidentheden t'onderzoeken. Hierom zullen we ons niet dan met het laatſte ophouden, dat genoeg voldoen zal om te merken, dat 'er niets dan onzekerheit in de Tyd-

reekening deezer eerſte Pauſen te vinden is.

Jaar. Maand. dag.

Verſchil over *Linus* Pausſchap aangeweezen;

II. LINUS, een gebooren Toskaan; van hem zegt Onuphrius, dat hy na de dood van Petrus de Stoel alleen bezat - - - = -- = 2 = 26.

Maar Vader Pagi meent dat dit was geduurende - - - - = 2 = - = --

Baronius en Vader Labbé zeggen dat zyn Pausſchap duurde - = 11 = 2 = 23.

Het Handſchrift van de agtſte eeuw, dat den Heer Voſſius heeft toebehoort; het eerſte Regiſter door Mabillon in 't licht gebragt, zelf dat van Platina, Onuphrius, Pontak, en Genebrard, ſtellen - = 11 = 3 = 12.

Het Regiſter van de vierde Eeuw, door den Heer Schelſtraten uitgegeeven, en dat door Boucher in 't licht gebragt, ſtellen - = 12 = 4 = 10. = 12.

Het tweede Regiſter van Mabillon meld van - - - - = 12 = 5 = 12.

Het Pontifikaal van Damaſius, of de gedrukte Anaſtaſius - - = 15 = 3 = 12.

Als mede over *Cletus*,

III. CLETUS, een Romein, bekleede de Roomſche Stoel, volgens 't Regiſter van Schelſtraten en Boucher - - - - - - = 6 = 2 = 7.

Sedert de dood van Clemens, volgens Onuphrius in zyne aanteekeningen over Platina - - = 6 = 5 = 3.

Vader Pagi zegt, dat hy na Clemens gezeten heeft - - - = 8 = -- = --

Het

Jaar. Maand. dag.

Het tweede Regiſter van Mabillon geeft hem - - - - = 8 = 2 = 5.
Onuphrius in zyne Kronyk die aan 't einde van Platina is - - = 9 = 4 = 26.
Het eerſte Regiſter van Mabillon - - - - = 11 = 3 = 12.
Anaſtaſius, gevolgt door Platina, Pontak, en Genebrard - = 12 = 1 = 11.
Baronius, Bellarminus en Vader Labbé - - - = 12 = 7 = 2.

IV. CLEMENS de I, mede een Romein; het tweede Regiſter van Mabillon zegt dat hy den Stoel bekleed heeft - - - = 6 = 1 = 14. Insgelyks *Clemens*.
Vader Pagi ſtelt zyn Pausſchap geduurt te hebben - - = 8 = -- = --
Het eerſte Regiſter van Mabillon - - - = 8 = 10 = 1.
Platina - - - = 9 = 2 = 10.
Onuphrius - - - = 9 = 4 = 16.
Pontak, Genebrard, Baronius en Vader Labbé - = 9 = 6 = 7.
Het Pontifikaal van Damaſius, of de gedrukte Anaſtaſius - = 9 = 11 = 10.
Het Regiſter van de vierde Eeuw van Schelſtraten, en dat van Boucher - - = 9 = 11 = 12.

V. ANACLETUS, een Athener van geboorte; Anaſtaſius, Platina en Genebrard, doen deezen Paus den Stoel bekleeden = 9 = 2 = 10. En *Anacletus*.
Ciaconius - - - = 9 = 2 = 18.
Baronius en Vader Labbé - = 9 = 3 = 10.
Vader Pagi - - = 12 = -- = --

	Jaar.	Maand.	dag.
Onuphrius - - -	= 12 =	1 =	27.
Het Regiſter van de vierde Eeuw, door Schelſtraten uitgegeeven - - - -	= 12 =	2 =	--
Het Regiſter van de vierde Eenw van den zelven Schelſtraten, en dat van Boucher - -	= 12 =	10 -	3.
Een ander van de agtſte Eeuw, mede door Schelſtraten in 't licht gebragt - - -	= 14 =	2 =	10.

Wat verſchil dat over het begin en einde hunner pausſchappen onder de Schryvers gevonden word.

Zie welk een groote verſchillentheit tuſſchen de Schryvers, raakende het duuren van 't Pausſchap der vier eerſte Navolgers van Petrus. Nu zullen we insgelyks de verſchillentheit aanmerken, aangaande het begin of 't einde van ieder deezer vier Pauſen. By Voorbeeld; Vader Pagi ſtelt de dood van Linus in 't 66ſte jaar van Chriſtus. De verdichte Damaſius en de Neurenbergſche Kronyk in 't jaar 67. Onuphrius in 't jaar 68. Maar Baronius en Vader Labbé ſtellen die tien jaaren laater, te weeten, in 't jaar 78. Eindelyk, * Euſebius en verſcheide anderen, volgens 't getuigenis van den Abt van Urſperg, by wien wy Martinus Polonus voegen, en den Abt van Urſperg zelf, wyzen dit in 't 2de jaar van Titus aan, te weeten, in 't jaar 80 van Chriſtus, alhoewel Martinus en den Abt van Urſperg het 82ſte jaar noemen, wegens de misreekening van twee jaaren, waar van wy hier voor geſproken hebben. 't Zoude niet moeielyk zyn over ieder der volgende Pauſen

* *Euſeb. Hiſt. Eccl. Lib.* III. c. 13.

Pausen diergelyke aanmerking te maaken; maar 't zal den verstandigen Lezer zonder moeiten klaar genoeg blyken.

VI. EVARISTUS, een geboore Griek; de gedrukte Anastasius zegt van hem, dat hy Paus wierd ten tyde van Domitiaan en Nerva Trajanus, dat t'eenemaal onmogelyk is, volgens d'aanmerking van Latinius, nademaal Clemens, volgens Anastasius, niet dan in 't derde jaar van Trajanus storf. Hoedanig de Schryvers over *Evaristus* Pausschap verschillen.

	Jaar.	Maand.	dag.
Het eerste Register van Mabillon, doet deeze Paus den Stoel bekleeden - - -	= 8	= 10	= 2.
Baronius en Vader Labbé - -	= 9	= 3	= --
Het Register der vierde Eeuw van Schelstraten; als mede dat van de agtste aan Vossius behoorende, insgelyks als Platina en Genebrard - - - -	= 9	= 10	= 2.
Vader Pagi - - -	= 12	= --	= --
Onuphrius - - - -	= 13	= 3	= --
De gedrukte Anastasius -	= 13	= 6	= 2.
Het Register van de vierde Eeuw van Schelstraten en Boucher - - - - -	= 13	= 7	= 2.
Het tweede Register van Mabillon - - - -	= 14	= 3	= 12.

VII. ALEXANDER de I, een Romein; het Register van Boucher reekent de tyd van zyn Pausschap op - - - - Als mede over dat van *Alexander* den I.

	= 7	= 2	= 1.
Onuphrius - - -	= 7	= 5	= 19.
Het tweede Register van Mabillon - - - -	= 7	= 6	= 6.

Jaar. Maand. dag.

Pontak en Genebrard - = 7 = 10 = 2.
Het Regiſter van de vierde Eeuw, door Schelſtraten uitgegeeven - - - = 8 = 2 = 1.
De gedrukte Anaſtaſius en na hem, Vader Pagi - = 8 = 5 = 2.
Baronius en Vader Labbé - = 10 = 5 = 20.
Het Regiſter van d'achtſte Eeuw, door Schelſtraaten in 't licht gebragt - - - = 10 = 7 = 2.
Het Handſchrift van Damaſius, dat aan Voſſius heeft gehoort - - - = 10 = 7 = 11
Het eerſte Regiſter van Mabillon - - - = 12 = 7 = 2.

En het merkelyk verſchil over zyne dood aangeweezen.

Vader Pagi ſtelt de Marteldood van deezen Paus in 't jaar van Chriſtus 116. Onuprius in 't jaar 117; maar Vader Labbé niet dan in 't jaar 130. en Baronius in 't jaar 131. Dus ziet men noch niets zekers in de Tydreekening der Pauſen, alhoewel 'er reeds byna een Eeuw verloopen is, dat hunne Kerke is geſtigt. 't Zal mede niet zeekerder in de volgende Eeuw gevonden worden; en indien iemand de moeite wil neemen, zal hy 't over het meerendeel der Pauſen dus geſtelt vinden, gelyk wy reeds hebben getoont: want naaulyks is 'er een Paus waar over de Tydſchryvers gezamentlyk eens zyn. Ondertuſſchen voldoet ons gezegde: indien we ons niet bedriegen, om te kennen te geeven, dat we van voornemen waren in dit Hoofdſtuk te toonen, dat ſedert haaren aanvang, de Tydreekening der Pauſen t'eenemaal onzeeker is.

VIII.

VIII. HOOFDTSTUK.

Een beknopte achtereenvolgende Lyſt van de Pauſen, die ſedert de tweede tot in den aanvang van de negende Eeuw, den Roomſchen Stoel bezeten hebben.

VOor dat we de tyd, raakende ons eigentlyk geſchil naderen, zullen we om niet te wydloopig voor den Lezer te zyn, het onderzoek van de verſchillentheit der tydreekening in deeze zeven volgende Eeuwen onaangeroert laaten, naardien het tegen ons oogmerk al te breed uitweiden zou; zulks dat we de volgende Pauſen, tot dat we de negende Eeuw, die deeze van ons geſchil is, genadert zyn, alleen maar blotelyk aanwyzen zullen, en volgens de gemeene tyd order ieder in hun rang en naar hunnen leeftyd, in hun Pausſchap voorſtellen, gelyk zy dus in order volgen:

Een reeks van Pauſen geduurende zeven achtereenvolgende eeuwen aangeweezen.

VIII. SIXTUS de I, een Romein, in 't jaar 130 verkooren, bezat den Stoel 9 jaaren, 10 maanden en 9 dagen, waar na hy als Martelaar in 't jaar 140 ſtorf.

IX. TELESPHORUS, een Griek, volgde zynen voorzaat in de Pauſſelyke waardigheit, in den jaare 140. en ſtorf Martelaar, nadat hy de Aartsprieſterlyke Stoel 12 jaaren en 9 maanden bezeten had.

X. HYGINUS, een Athener in 't jaar 152 verkooren, ſtorf mede Martelaar in 't jaar 156. nadat hy den Roomſch Biſſchoppely-

ken Myter 4 jaaren gedragen, en den Pausselyken zetel bekleed had.

XI. PIUS de I, van Aquilea geboortig, volgde in de Aartspriesterlyke waardigheit zynen Voorzaat, in 't jaar 156, en nadat hy deezen gewyden zetel 9 jaaren 5 maanden en 27 dagen bekleet had, storf hy in 't jaar 165, en wierd onder de Martelaaren aangetekent.

XII. ANICETUS, een Syrier, wierd in 't jaar 165 verkooren, bekleede den Stoel 7 jaaren, 8 maanden, en 24 dagen, en storf in 't jaar 173.

XIII. SOTER, te Fondi geboóren, volgde zynen Voorzaat in 't jaar 173, en nadat hy deeze Pausselyke waardigheit omtrent 4 jaaren bekleed had, storf hy in 't jaar 177 Martelaar.

XIV. ELEUTHERIUS, een geboore Griek, wierd in den jaare 177 tot het Aartspriesterschap verheven, welke waardigheit hy 15 jaaren en 13 dagen bekleet hebbende, in 't jaar 192 overleed.

XV. VICTOR, een Afrikaan van geboorte, volgde zynen Voorzaat in 't jaar 192. en wierd onder de Regeering van Severus Martelaar, nadat hy de Pausselyke Stoel 9 jaaren, 1 maand en 28 dagen bezeten had.

XVI. SEPHERINUS, een Romein wierd in 't jaar 201 tot de Pausselyke waardigheit verheven; men acht hem de eerste te zyn die zynen natuurlyken dood gestorven is, na eene Aartspriesterlyke regeering van 18 jaaren en 18 dagen.

XVII.

XVII. CALISTUS de I, een Romein, volgde zynen voorzaat in 't jaar 219, en had den Pauſſelyken Stoel 5 jaaren, 1 maand en 12 dagen bezeten, wanneer hy als Martelaar in 't jaar 224 zyn leven eindigde.

XVIII. URBANUS de I, een Romein, wierd in den jaare 224 de Aartsprieſterlyke waardigheit opgedragen, die hy niet dan 6 jaaren, 7 maanden en 4 dagen beklede, wanneer hy door zyne marteldood in 't jaar 231 den Pauſſelyken zetel vakant liet.

XIX. PONTIANUS, een Romein, in 't jaar 231 tot de Pauſſelyke waardigheit geroepen, bekleede die niet dan 4 jaaren en 6 dagen, vermits hy door de Marteldood deezen Aartsprieſterlyken zetel zynen nazaat inruimde.

XX. ANTERIUS, had naaulyks de Pausſelyke waardigheit aanvaart, of moeſt St. Pieters Stoel voor zynen nazaat inruimen, nadat hy die maar 1 maand bezeten had.

XXI. FABIANUS, een Romein, wierd in 't jaar 236 verkooren; onder den Keizer Decius ſtond hy de Marteldood uit, nadat hy de Aartsprieſterlyke waardigheit tot in 't jaar 251, 15 jaaren en 5 dagen bekleed had.

XXII. CORNELIUS, mede een Romein, in 't jaar 251 tot Paus verheven, bezat den Pauſſelyken Stoel niet dan 2 jaaren, 4 maanden en 17 dagen, wanneer zyne dood dien weder aan eenen anderen inruimde.

XXIII. LUCIUS, een Romein, in 't jaar 253 tot Aartsprieſter verheven, had den Roomſchen zetel bezeten 1 jaar, 4 maan-

den en 10 dagen, toen hy die met zyne dood in 't jaar 255 zynen nazaat overliet.

XXIV. STEPHANUS de I, een Romein, tot de Pauſſelyke waardigheit in 't jaar 255 verheven, moeſt hy onder de vervolging van den Keizer Valeriaan de Marteldood bezuuren, nadat hy de Roomſche Stoel 2 jaaren 3 maanden en 22 dagen bezeten had.

XXV. SIXTUS de II, een Griek, wierd in 't jaar 257 verkooren, en ſtorf Martelaar, niet dan 11 maanden en 13 dagen de Aartsprieſterlyke waardigheit bekleed hebbende.

XXVI. DIONYSIUS, een gebooren Griek, in 't jaar 258 tot de Pauſſelyke waardigheit geroepen, bezat den Roomſchen Sroel 12 jaaren, 5 maanden en 3 dagen, waar na hy als de tweede Roomſche Biſſchop zyn leven met een natuurlyke dood eindigde.

XXVII. FELIX de I, een Romein, in 't jaar 270 door zynen Voorzaat de Roomſch Biſſchoppelyke zetel ingeruimt, bezat hy den zelven 4 jaaren en omtrent 1 maand, tot dat hy dien in den jaare 275 met de dood ontruimde.

XXVIII. EUTICHIANUS, een Toskaner gebooren, aanvaerde by verkiezing de Aartsprieſterlyke waardigheit in 't jaar 275, maar moeſt eindelyk mede de marteldood ondergaan, na dat hy de Pauſſelyke Stoel 8 jaaren 6 maanden en 4 dagen bezeten had.

XXIX. CAJUS, een Dalmatiaan, wierd in 't jaar 283 tot het Opperprieſterſchap van Rome verheven, beſtierde deeze waardigheit

12 jaaren, 4 maanden en 5 dagen, en ſtorf.

XXX. MARCELLINUS, een Romein, volgde in 't jaar 296 zynen Voorzaat in de Roomſch Biſſchoppelyke waardigheit, doch moeſt die na 7 jaaren, 11 maanden en 26 dagen, met de dood, zynen nazaat overlaaten.

XXXI. MARCELLUS de I, een Romein, in 't jaar 304 verkooren, bezat den Roomſchen Stoel 4 jaaren, 1 maand en 25 dagen, en moeſt die toen zynen nazaat met zyne dood inruimen.

XXXII. EUSEBIUS, een Griek van geboorte, wierd in den jaare 309 tot de Roomſch Biſſchoppelyke waardigheit verheven, en ſtorf na dat hy de Pauſſelyke Stoel 2 jaaren, 8 maanden en 21 dagen bezeten had, in 't jaar 311.

XXXIII. MILTIADES, een Afrikaan, in 't jaar 311 tot de Pauſſelyke waardigheit verheven, wierd na een Pausſchap van 2 jaaren, 2 maanden en 7 dagen door de dood uit dien zetel gerukt, om die voor zynen navolger in te ruimen.

XXXIV. SYLVESTER de I, een Romein, in 't jaar 313 tot de Aartspriesterlyke waardigheit verheven, liet hy de zelve in 't jaar 335 door zyn afſterven zynen nazaat over, nadat hy den Roomſchen zetel 21 jaaren en 11 maanden bekleed had.

XXXV. MARCUS, een Romein, volgde zynen Voorzaat in de Roomſche Geeſtelyke Heerſchappy in 't jaar 336. maar overleed noch in 't zelve jaar, nadat hy de Pausſelyke waardigheit 8 maanden en 22 dagen bekleed had.

XXXVI.

XXXVI. Julius de I, mede een Romein, wierd in den jaare 336 verkooren, en had het Aartsprieſterlyk beſtier in handen gehad 15 jaaren, 5 maanden en 17 dagen, toen hy zynen Nazaat de Pauſſelyke Stoel in 't jaar 352 inruimde.

XXXVII. Liberius, een Romein, in 't jaar 352 tot Paus verkooren, bezat den Roomſch Biſſchoppelyken zetel 15 jaaren, 4 maanden en 2 dagen, doch moeſt voor zyne dood deeze ſmaad verkroppen, vermits hy weigerde het vonnis van Ballingſchap tegens Athanaſius te teekenen, dat hy zelf gebannen wierd; en Felix de II, 1 jaar, 3 maanden en 3 dagen zyne plaats innam.

XXXVIII. Damasius de I, een Spanjaard, wierd in 't jaar 367 tot den Pauſſelyken Stoel verheven, en na dat hy deeze Aartsprieſterlyke waardigheit 17 jaaren, 2 maanden en 27 dagen bekleed had, viel deezen zetel voor zynen Nazaat in den uitgang van 't jaar 384 vakant.

XXXIX. Siricus, een Romein, wierd tot de Pauſſelyke waardigheit in 't jaar 385 verkooren, en bekleede de zelve 13 jaaren, 1 maand en 14 dagen, waar na de Aartsprieſterlyke zetel voor den Nazaat vakant wierd.

XL. Anastasius de I, een Romein, tot de Roomſch Biſſchoppelyke waardigheit in den jaare 398 geroepen, bekleede de zelve 4 jaaren, 1 maand en 13 dagen, naardien hy door zyne dood de Roomſche Stoel zynen Nazaat in 't jaar 402 inruimde.

XLI.

XLI. INNOCENTIUS de I, een Albaan van geboorte, offerde men in den jaare 402 de Pauſſelyke waardigheit op, en na dat hy dezelve 14 jaaren, 9 maanden en 26 dagen bekleed had, viel de Stoel door zyn afſterven vakant.

XLII. ZOSIMUS, een Griek, wierd in 't jaar 416 tot Paus verkooren, bezat de Aartsprieſterlyke waardigheit, niet dan 1 jaar en 9 maanden, wanneer hy in 't jaar 418 door zyne dood, de Roomſche Stoel, zynen Navolger overliet.

XLIII. BONIFACIUS de I, een geboore Romein, tot de Roomſch Biſſchoppelyke waardigheit in den jaare 418 verheven, leidde de Aartsprieſterlyke Heerſchappy over de Roomſche Kerke of, na dat hy die 4 jaaren 9 maanden en 6 dagen bekleed had.

XLIV. CELESTINUS de I, mede een Romein, klom tot de Pauſſelyke waardigheit op in den jaare 423, bekleede dezelve 8 jaaren, 5 maanden en 5 dagen, vermits zyne dood de Roomſche Stoel zynen Nazaat naliet.

XLV. SIXTUS de III, volgde zynen Voorzaat in 't beſtier der Pauſſelyke Heerſchappy over de Kerke in 't jaar 432, en ſtorf, na dat hy de Pauſſelyke Stoel 7 jaaren en 11 maanden bezeten had.

XLVI. LEO de I, een Toskaan van geboorte, bygenaamt DE GROOTE, wierd in den jaare 440 tot Opperprieſter te Rome verkooren, en deeze waardigheit 20 jaaren en 11 maanden bekleed hebbende, ruimde hy door zyne dood, den Nazaat deeze waardigheit in.

XLVII.

XLVII. HILARIUS, uit Sardinië geboortig, aanvaarde by verkiezing de Aartsprieſterlyke waardigheit in den jaare 461, en na dat hy die 5 jaaren, 9 maanden en 23 dagen bekleed had, wierd de Roomſche Stoel met zyne dood vakant.

XLVIII. SIMPLICIUS, van Tivoli geboortig, wierd in 't jaar 467 tot Paus verkooren, bekleede de Aartsprieſterlyke waardigheit 15 jaaren, 5 maanden en 10 dagen, en ruimde in 't jaar 483 door zyne dood zynen Nazaat den Roomſchen Stoel in.

XLIX. FELIX de III, een Romein, volgde zynen Voorzaat in de Roomſche Biſſchoppelyke Heerſchappy in den jaare 483, na dat hy de Kerke 8 jaaren, 11 maanden en 20 dagen beſtiert had, rukte hem de dood uit dit leven weg.

L. GELAZIUS de I, een Afrikaan, wierd in 't jaar 492 tot het Pausſchap verkooren, bekleede deeze waardigheit 4 jaaren, 8 maanden en 19 dagen, wanneer hem de dood wegrukte, en den Roomſchen Stoel vakant viel.

LI. ANASTASIUS de II, volgde zynen Voorzaat in 't jaar 496 in de Pauſſelyke waardigheit, die hy niet dan 1 jaar, 11 maanden en 23 dagen bekleede, wanneer door zyn afſterven, de Roomſche Stoel voor den Nazaat ledig viel.

LII. SYMACHUS, uit Sardinië geboortig, wierd in 't jaar 498 Aartsprieſter van Rome verkooren, en bezat den Stoel 15 jaaren, 7 maanden en 27 dagen; wanneer zyn afſterven plaats voor zynen Navolger in den jaare 514 maakte.

LIII.

LIII. HORMIDAS, een Italiaan, wierd in 't jaar 514 tot Paus verkooren, bekleede deeze Roomſch Biſſchoppelyke waardigheit 9 jaaren en 10 dagen, en ſtorf in 't jaar 523.

LIV. JOHANNES de I, een geboore Toskaner, wierd in 't jaar 523 de Pauſſelyke waardigheit opgedragen, die hy wederom met zyne dood ontruimde, na dat hy de Roomſche Stoel 2 jaaren, 9 maanden en 14 dagen bekleed had.

LV. FELIX de IV, van Benevento, volgde by verkiezing zynen Voorzaat in 't jaar 526 in de Aartsprieſterlyke waardigheit, die hy na de zelve 3 jaaren 2 maanden en 14 dagen bekleed te hebben, in 't jaar 529 met de dood aflei.

LVI. BONIFACIUS de II, een geboore Romein, wierd in 't jaar 529 Paus van Rome verkooren, en nadat hy deeze Pauſſelyke waardigheit 2 jaaren, 2 maanden en 2 dagen bekleed had, ſtorf hy, en ruimde dus plaats voor een opvolger.

LVII. JOHANNES de II, een Romein, wierd in 't jaar 532 tot de Roomſch Biſſchoppelyke waardigheit verheven, die hy na 3 jaaren en omtrent 4 maanden bekleed te hebben; zynen Nazaat in 't jaar 535, met de dood, wederom inruimde.

LVIII. AGAPETUS de I, een Romein, tot de Pauſſelyke waardigheit geroepen in 't jaar 535, lei de zelve met zyne dood wederom af in 't jaar 536, na dat hy de Aartsprieſterlyke waardigheit 10 maanden en 18 dagen bekleed had.

LIX. SILVERIUS, in Campanië geboo-

ren,

ren, wierd in 't jaar 536 tot Roomſche Paus verkoren, hy bediende deeze Opperprieſterlyke waardigheit omtrent 4 jaaren, waar in hem veele wederwaardigheden zyn ontmoet: en ſtorf in 't jaar 540.

LX. VIGLIUS, een Romein, in den jaare 540 de Aartsprieſterlyke Myter op den kruin gezet, en na een Kerkelyke Heerſchappy omtrent 15 jaaren gevoert te hebben, wierd hem door de dood deeze waardigheit ontrukt, om ze weder zynen opvolger te worden bygezet.

LXI. PELAGIUS de I, mede een Romein, aanvaarde by verkiezing het Pausſchap in 't jaar 555, en bezat deeze Oppergezagvoering der Roomſche Kerke 3 jaaren, 10 maanden en 18 dagen, vermits hy in den jaare 559 overleed.

LXII. JOHANNES de III, een geboore Romein, volgde zynen Voorzaat in 't jaar 559, en bekleede de Roomſch Biſſchoppelyk waardigheit, 12 jaaren, 11 maanden en 16 dagen, alzoo hem de dood in 't jaar 572 wegrukte.

LXIII. BENEDIKTUS de I, een Romein, in 't jaar 572 tot de Pauſſelyke waardigheit opgeklommen, beſtierde de Kerke 4 jaaren, 2 maanden en 15 dagen, waar na hy deeze Kerkvoogdy door de dood ontruimde.

LXIV. PELAGIUS II, een Romein, wierd in den jaare 577 tot Paus van Rome verheven, doch ſtorf na dat hy de Pauſſelyke Stoel 12 jaaren, 2 maanden en 29 dagen bezeten had.

LXV. GREGORIUS de I, een Romein by-

bygenaamt *de Groote*, volgde zynen Voorzaat in 't jaar 590 in 't Roomſche Kerkbeſtier, en na dat hy deeze Kerkvoogdy 13 jaaren, 6 maanden en 10 dagen bekleed had, wierd hy door de dood weggerukt.

LXVI. SABINIANUS, een Toskaan van geboorte, wierd tot de Pauſſelyke waardigheit geroepen in 't jaar 604; maar bekleede die niet dan 5 maanden en 17 dagen, zulks hy in 't jaar 605 zyn leven eindigde.

LXVII. BONIFACIUS de III, een Romein, tot het Roomſch Opperprieſterſchap in den jaare 606 verkooren, bezat deeze Geeſtelyke Heerſchappy over de Roomſche Kerke, niet dan 8 maanden en 23 dagen, waar na den Pauſſelyken zetel door zyne dood vakant viel, en voor den Nazaat ingeruimt wierd.

LXVIII. BONIFACIUS de IV, van Valeria geboortig, wierd tot de Pauſſelyke waardigheit in 't jaar 607 verheven, en ſtorf na dat hy de Aartsprieſterlyke Myter gedragen had, 6 jaaren, 7 maanden en 20 dagen.

LXIX. DEUS-DEDIT, een Romein, in 't jaar 614 tot Paus verkooren, en ſtorf, na dat hy de Kerke 2 jaaren, 11 maanden en 26 dagen beſtiert, en de Pauſſelyke Stoel bekleed had.

LXX. BONIFACIUS de V, een Napolitaan, wierd in 't jaar 617 tot het Pausſchap verheven, welke Aartsprieſterlyke waardigheit hy na een Kerkbeſtier van 7 jaaren, 10 maanden en 1 dag met de dood in 't jaar 625 ontruimde.

LXXI. HONORIUS de I, uit Campanië geboortig, in 't jaar 626 tot de Pauſſelyke waardigheit verkooren, bekleede de zelve 12 jaaren, 4 maanden en 27 dagen, waar na hy zynen Nazaat, door zyne dood, de Rooomſche Stoel inruimde.

LXXII. SEVERINUS, een Romein, in 't jaar 639 het Pausſchap opgedragen, bezat deeze waardigheit niet dan 11 maanden en 4 dagen, waar na de Aartsprieſterlyke zetel door zyne dood vakant wierd.

LXXIII. JOHANNES de IV, een Dalmatiaan, wierd in 't jaar 640 tot Paus verkooren, welk Pausſchap hy wederom na een Kerkbeſtier van 1 jaar, 9 maanden en 13 dagen zynen Nazaat inruimde.

LXXIV. THEODORUS de I, van Jeruzalem geboortig, in 't jaar 642 de Aartsprieſterlyke waardigheit opgedragen, bekleede de zelve 6 jaaren, 5 maanden en 19 dagen, waar na hy in den jaare 649 door zyne dood het Kerkbeſtier zynen Nazaat vakant liet.

LXXV. MARTINUS de I, van Fodi geboortig, wierd in 't jaar 649 tot Paus verkooren, welk Pausſchap hy 6 jaaren, 1 maand en 26 dagen bekleede, en in 't jaar 655 overleed.

LXXVI. EUGENIUS de I, tot de Pauſſelyke waardigheit in 't jaar 655 verheven, bekleede de zelve maar 8 maanden en 18 dagen, zulks hy in 't jaar 656 overleed.

LXXVII. VITALIANUS, van Segni geboortig, in 't jaar 656 tot Paus van Rome verkooren, bekleede deeze Kerkvoogdy 14 jaar

jaaren en omtrent 6 maanden, waar na hy overleed en de Roomſche Stoel zynen Nazaat ingeruimt wierd.

LXXVIII. ADEO-DATUS, een Romein, volgde zynen Voorzaat by verkiezing in 't jaar 671 in het Pausſchap, en na deeze waardigheit 5 jaaren, 2 maanden en 17 dagen bekleed te hebben, ontruimde hy met zyn overlyden den Roomſchen Stoel.

LXXIX. DOMNUS, een Romein, wierd in 't jaar 676 tot de Aartsprieſterlyke waardigheit verheven, maar overleed, na een Kervoogdy van 1 jaar, 5 maanden en 10 dagen.

LXXX. AGATHO, een Ciciliaan van geboorte. in 't jaar 678. tot Paus verkooren, ſtorf na een Kerkbeſtier van 3 jaaren, 6 maanden en 25 dagen

LXXXI. LEO de II, een Ciciliaan, tot de Roomſch Biſſchoppelyke waardigheit verheven in 't jaar 682, overleed na een Pausſchap van 1 jaar, 10 maanden en 14 dagen in 't jaar 684.

LXXXII. BENEDIKTUS de II, een Romein wierd in 't jaar 684 tot Aartsprieſter van Rome verkooren, doch bekleede dit Kerkbeſtier niet dan 8 maanden en 17 dagen, waar na het zynen Nazaat vakant viel.

LXXXIII. JOHANNES de V, een Syrier, wierd in 't jaar 685 tot de Pauſſelyke waardigheit verheven, en overleed, na de zelve maar 1 jaar en 11 dagen bekleed te hebben.

LXXXIV. CANON, een Tracier van geboorte, volgde by verkiezing in 't jaar 686 zynen Voorzaat in het Roomſche Pausſchap,

maar ruimde deeze waardig, na een Kerkbeſtier van alleen 11 maanden en 23 dagen zynen Nazaat in.

LXXXV. Sergius de I, een Syrier, in 't jaar 687 Paus verkooren, bekleede deeze Aartsprieſterlyke waardigheit 13 jaaren, 8 maanden en 14 dagen, waar na hy door zynen dood de zelve wederom afleide.

LXXXVI. Johannes de VI, een Griek, in 't jaar 701 tot het Pausſchap verheven, overleed na dat hy de Roomſche Kerke 3 jaaren, 2 maanden en 12 dagen beſtiert had.

LXXXVII. Johannes de VII, mede een Griek, volgde zynen Voorzáat by verkiezing in 't jaar 705, en bezat den Pauſſelyken Stoel 2 jaaren, 7 maanden en 17 dagen waar na hy overleed.

LXXXVIII. Sisinius, een Syrier, in 't jaar 708 tot Paus verkooren, overleed na een Pausſchap van 20 dagen in 't zelve jaar.

LXXXIX. Konstantinus, Landgenoot van den voorgaanden, wierd in 't jaar 708 tot het Pausſchap verheven, en ſtorf na deeze waardigheit 6 jaaren, 1 maand en 2 dagen bekleed te hebben.

XC. Gregorius de II, een Romein, tot de Aartsprieſterlyke waardigheit in 't jaar 714 verheven, bekleede de zelve 16 jaaren, 8 maanden en 20 dagen, waarna hy met de dood de Kerkvoogdy in 't jaar 731 wederom inruimde.

XCI. Gregorius de III, een Syrier, wierd in 't jaar 731 tot Paus verkooren, en ſtorf na een Pausſchap van 10 jaaren, 9 maanden en 12 dagen, in den jaare 741. XCII.

XCII. ZACHARIAS, een Griek, volgde zynen Voorzaat in 't jaar 741 in de Pauſſelyke waardigheit, en bekleede den Roomſchen Stoel 10 jaaren, 3 maanden en 10 dagen, waar na hy ſtorf.

XCIII. STEPHANUS de II, in 't jaar 752 tot de Pauſſelyke waardigheit opgeklommen, daalde na een Pausſchap van ſlechts 11 dagen in 't graf.

XCIV. STEPHANUS de III, in 't zelve jaar 752 tot Paus verkooren, bezat den Roomſchen Stoel 5 jaaren, en 20 dagen, ruimende de Aartspriesterlyke waardigheit in't jaar 757 zynen Nazaat in.

XCV. PAULUS de I, een Romein, wierd in 't jaar 757 Paus verkooren, welke Roomſch Biſſchoppelyke waardigheit hy met zyne dood na een Kerkbeſtier van 10 jaaren, en 1 maand zynen Nazaat inruimde.

XCVI. STEPHANUS de IV, een Ciciliaan, in 't jaar 768 tot de Pauſſelyke waardigheit verheven, overleed na een Pausſchap van 3 jaaren, 5 maanden en 27 dagen.

XCVII. ADRIANUS de I, een Romein, volgde zynen Voorzaat by verkiezing in 't Aartspriesterſchap van Rome, in den jaare 772 en beſtierde de Roomſche Kerke 23 jaaren, 10 maanden en 17 dagen, zulks hy in 't jaar 795 overleed.

XCVIII. LEO de III, een geboore Romein, wierd in 't jaar 795 tot het Pausſchap verheven, bekleedende deeze waardigheit 20 jaaren, 7 maanden en 17 dagen, waar na door zyne dood de Roomſche Stoel zynen Nazaat ingeruimt wierd.

Naardien wy tot de negende Eeuw met eenen langen ſteep van achtereenvolgende Pauſen gekomen zyn, en het nu op de zaak van ons geſchil weder aankomen zal, zullen we in dit volgende Hoofdtſtuk wederom de verſchillentheden in de Tydorder van 't Pauſſelyk Kerkenbeſtier aantoonen, wel meeſt mogelyk ontſtaan, om de Pauzin uit den rang der Pauſen te weeren, dat klaarblykelyk eene wanorder in de Tydreekening veroorzaaken moeſt, gelyk in 't volgende Hoofdtſtnk word vertoont.

IX. HOOFDTSTUK.

De onzekerheit in de Tydreekening der Pauſen van de negende Eeuw, voor de Pauzin, aangetoont.

't Zy verre van daar, dat de zwaarigheit die ons perſt, als wy de negende Eeuw naderen, naar maate verminderen zou; doch in 't tegendeel kan men verzeekert zyn, dat ze des te meer vermeerderen zal, zoo wel door d'onkunde, of achteloosheit der geenen die over de Hiſtorie deezer Eeuw gehandelt hebben, als door veele andere redenen.

Welk een verplaatſing onder de Schryvers onderling in 't

't Ontſtaat eerſtelyk, dat 'er in de voorgaande Eeuwen veele Pauſen verſchikt zyn, of door eenige Hiſtoriſchryvers buiten hunne plaats geſtelt. Behalven wat wy reeds van vier Navolgers van Petrus gezien hebben,

ben, vind men in de tweede Eeuw eenen PIUS en ANICETUS in deeze order door * Ireneus en † Euſebius geplaatſt; doch geheel anders in ‡ Optatus, Auguſtinus en den gedrukten Anaſtaſius geſchikt; eenen PONTIANUS in de derde Eeuw, die zelf de gedrukte Anaſtaſius na ANTERIUS ſtelt, en alle d'anderen voor zetten; eenen HILARIUS en SIMPLICIUS, in de vyfde Eeuw, die § Nicephorus Patriarch van Konſtantinopelen voor SIXTUS den III en LEO den I plaatſt, in ſtede dat anderen hen na de zelven zetten. beſchryven der Pausſchappen gemerkt werd,

Men vind ten anderen ook veele Pauſen, die door eenige Schryvers uitgelaaten worden, of door anderen verplaatſt. In de tweede Eeuw word eenen EVARISTUS II, door Δ Epiphanius verſchikt, tuſſchen TELESPHORUS en HYGINUS; doch dit 's aan anderen onbekent. In de derde Eeuw, ſtond eenen CYRIACUS, waar van wy reeds geſprooken hebben, zyne plaats aan ANTERIUS af, om zich aan 't Hoofdt der 11000 Maagden te ſtellen. Deeze is een verdichte Paus, gelyk een ieder bekent is; eenen MARCELLINUS en eenen MARCELLUS door Ψ Euſebius in zyne Kronyk voor een en de zelve perſoon genomen, waar van Jeronimus en Proſper de getallen vervolgt hebben. In de vierde Eeuw vind men eenen LEO na En eenigen door hen uitgelaaten.

* *Iren. Lib.* III. *c.* 3. † *Euſeb. Hiſt. Lib.* V. *c* 6. *& in Chron.*

‡ *Optat. Lib.* II. *fol. m.* 15. 6. §. *Nicephor. C P. in Chronogr.*

Δ *Epiph. Har.* 27. *Euſeb. Chron. A. C.* 297.

LIBERIUS: in de zesde Eeuw eenen FABIANUS tusschen VIGILIUS en PELAGIUS; in de achtste, eenen anderen LEO waar van Anastasius zwygt, maar door Martinus Polonus, Roelewink en eenige Registers der Pausen, na SERGIUS den I. word gestelt: insgelyks eenen CONSTANTINUS en PHILIPPUS, die Baronius, Bellarminus en Vader Labbé uitlaaten, schoon CONSTANTINUS *twee jaaren en een maand* volgens Martinus Polonus, Paus is geweest; of 1 *jaar*, 1 *maand en* 11 *dagen* volgens Onuphrius; en dat, volgens den zelven Onuphrius, PHILIPPUS een jaar in den Patriarchalen zetel van 't Lateraan gezeten heeft.

Hoe onderling de Schryyers in 't getal der Pausen en in hun rang verschillen,

Uit deeze tweede soorten van verschillentheden, worden noodzaaklyk een derde gebooren, die op 't getal der Pausen betrekkelyk is. By Voorbeeld: Onuphrius telt in zyne Kronyk die hy aan Platina gevoegt heeft, en na hem Ciaconius, niet dan 115 Pausen tot aan Paulus den II: Maar Platina, Genebrard, Masson, Vader Labbé, en verscheide anderen, tellen 'er meer, volgens de verschillentheit der Registers die zy gevolgt hebben Het zal in 't beschouwen van 't verschil voldoen, wegens de Pausen die onmiddelyk voor of na de Pauzin geleeft hebben, gelyk de volgende tafel met eenen opslag voor oogen stelt: waar in het verschil in 't getal der Pausen Sergius II, Leo IV, Johanna onder den naam van Johannes den VIII, Benediktus III, Nicolaas I, en Adrianus II, aangeweezen word

Sige-

	Sigebert.	*Mariannus.*	*d'Abt v. Urſp.*	*Herman*	*Palm. Anton. Platina.*	*Gaſſarus*	*Cat. MS. gevoegt aan Bern. Guido.*	*Martin. Polonus.*	*Siffr. Miſn.*
Sergius II.	100	101	102	104	104	105	106	107	108.
Leo IV.	101	102	103	105	105	106	107	108	109.
Johanna	--	--	--	--	106	--	108	109	110.
Benediktus III.	102	103	104	106	107	107	109	110	---.
Nicolaas I.	103	104	105	107	108	108	110	111	113.
Adrianus II.	104	105	106	108	109	109	111	112	114.

Dit alles moet ons noodzaaken te oordeelen, dat de Tydreekening der Pauſen niet zekerder in de negende Eeuw, dan in de voorgaande Feuwen is. Maar alzoo men ook wel merken kan, dat dit niet dan gunſtige vooroordeelen voor het tegenwoordig geſchil zyn, zoo zullen we door genoegdoende bewyzen de waarheit doen blyken, en in deeze Eeuw de zelfde behandeling, doch een weinig naaukeuriger, vervolgen, gelyk wy over 't onderwerp der eerſte Pauſen zyn bezig geweeſt.

Het verſchil der Schryvers over den tyd van *Leôs* verkiezing.

Wy konnen dan met Leo den III beginnen, die de vyftien eerſte jaaren deezer Eeuw, of daar omtrent op den Roomſchen Biſſchoppelyken Stoel gezeten was, zynde in 't jaar 794. volgens Martinus Polonus verkooren; in 't jaar 795. volgens Onuphrius, in zyne aanteekeningen over Platina; in 't jaar 796 volgens Sigebert, Conraad van Urſperg en veele andere oude en hedendaagſche Schryvers; in 't jaar 797. volgens Marianus, en Onuphrius in zyne verkorte Levens der Pauſen, in 't jaar 798 volgens Stella en Carranza; in 't jaar 799 volgens Godefrid de Viterbo; en in 't jaar 800. volgens de verzame-

ling der Tydſchriften. Maar, overmits zy alle overeenkomen met de verkiezing van deezen Paus in de achtſte Eeuw te ſtellen, zullen wy met Stephanus den IV of V een beginmaaken, die de eerſte is, wiens Pausſchap in de negende Eeuw zynen aanvang nam.

Hoe merkelyk het Pausſchap van Stephanus in de Tydreekening verſchilt;

XCIX. STEPHANUS de V, een Romein. Het Pausſchap van deezen Paus begon in 't jaar 814. volgens Martinus Polonus; in 't jaar 816, negende *Indictie* volgens Onuphrius, en 817. volgens Marianus.

	Jaar.	Maand.	dag.
Onuphrius, ſtelt het Pausſchap van deezen Paus alleenlyk geduurt te hebben - -	= --	= 6	= 26
Het Paltiſche Handſchrift van Anaſtaſius, deezen van de Koninglyke Bibliotheek, en van den Kardinaal Mazarin, Martinus Polonus, Conraad van Urſperg en Platina - -	= --	= 7	= --
Onuphrius in zyne verkorte Pauſen - - -	= --	= 7	= 4.
Mattheus Palmier -	= --	= 9	= ---
* Vernier Rolewink, Raphaël de Volaterre van Philippus de Bergamo - - -	= 3	= 7	= ---
De oude Handſchriften van Abbo Abt van Fleury -	= 7	= --	= ---
De gedrukte Anaſtaſius, en het Handſchrift van den Heere de Thou - - -	= 7	= 7	= ---

* Ba-

* *Autheur van 't Faſciculus temporum.*

* Baronius zegt, *dat het een misslag van den Uitschryver is*, in de laatste getallen van Anastasius. Hy bekent waarlyk; dat hy de ruimte van veele jaaren wilde neemen, om plaats te geeven voor alles wat Anastasius aan dezen *Stephanus* toeeigent. Doch hy zegt ook met een, dat veele zaaken *Stephanus toegeeigent zyn geweest*, die *aan Leo zynen Voorgaat moeten toegeschreeven worden.* Eveneens gelyk wy hebben in acht genomen, en noch gewaar worden zullen; dat 'er veele zaaken aan *Leo* den IV. of aan *Benediktus* den III. door Anastasius, Sigebert of anderen toegeeigent zyn, die eigentlyk aan *Johanna* schynen te behooren.

Jaar. Maand. dag.

C. PASCHALIUS de I, een Romein. Deeze Paus geraakte aan 't Pausschap in 't jaar 817. volgens den Abt van Ursperg en Onuphrius; in 't jaar 820 volgens Philippus de Bergamo; en volgens eenige anderen in 't jaar 822. op 't bericht van den Abt van Ursperg, die zyn Pausschap eveneens als Mattheus Palmier stelt geduurt te hebben - - = 7 = -- = ---

Gelyk ook zodanig een verschil in den tyd van *Paschals* Pausschap gevonden word.

Antoninus Aartsbisschop van Florence en Rolewink - - = 7 = -- = 17.

Jacobus Philippus de Bergamo - - - - - = 7 = 3 = 7.

Eenige Handschriften van Anastasius, Platina, de Neuren-

berg

* *Baron. ad Ann.* 817. N. 1.

Jaar. maand. dag.

bergſche Kronyk, en Onuphrius, waar by men voegen kan, Bellarminus en Raphaël de Volaterre die min of meer een dag verſchillen - - - = 7 = 3 = 17.
De gedrukte Anaſtaſius = = 7 = 5 = 16.
Martinus Polonus - - - = 8 = -- = 17.
En eenigen op 't bericht van den Abt van Urſperg - - - = 9 = -- = ---

Insgelyks in dat van *Eugenius*,

CI. EUGENIUS de II, een Romein, aanvaarde zyn Pausſchap in 't jaar 824. volgens Onuphrius en eenige anderen. De Graaf Herman en Marianus zeggen dat hy den Stoel bekleede - - = 3 = -- = ---
Martinus Polonus en Rolewink - - - - - = 3 = 2 = ---
* Baronius en Vader Labbé = 3 = 2 = 23.
Onuphrius in zyn Kronyk, en Ciaconius - - - = 3 = 6 = 24.
Platina en de Neurenbergſche Kronyk - - - - = 4 = -- = ---
De gedrukte Anaſtaſius - = 4 = 2 = 23.
Onuphrius in zyne Verkorting der Pauſen en Genebrard = 4 = 6 = 24.

En *Valentinus*,

CII. VALENTINUS, een Romein. Deeze Paus ſtellen het meerendeel, dat zyn Pausſchap begon in 't jaar 826. of 827. en eenigen, † gelyk Aimonus, zeggen dat hy naaulyks een maand zyn Pausſchap bekleede, en

vol-

* *Baron. An.* 827. *N.* 29. † *Baron. ad An.* 827. *N.* 26. 29. *Aim. Lib.* IV. *c.* 115.

Jaar. maand. dag.

volgens getuigenis van Baronius - - - - = -- = 1 = --

Doch de meeſten geeven hem met Anaſtaſius - - = -- = 1 = 10.

Dat alle Weetgierige Lezers overleggen of zy noodig vinden, alle de voorgaande getallen goed te keuren. Doch wy verzoeken hun, byzonderlyk hunne opmerking te laaten gaan, over de verſchillentheit die volgen zal.

CIII. GREGORIUS de IV, een Romein. Eenige Schryvers ſtellen den aanvang van zyn Pausſchap in 't jaar 826.

Gregorius Pausſchap onder de Schryvers mede in geſchil, en hoe het ieder aanmerkt.

Doch het meerendeel teekenen het aan in 't jaar 827, gelyk men in de Jaarboeken van Fulda, St. Bertin, en Mets vind, insgelyks de Franſche door Pithou in 't licht gebragt, de Graaf Herman, Marianus, Conraad Abt van Urſperg, Mattheus van Weſtmunſter, Mattheus Palmier, Anthoninus Aartsbiſſchop van Florence, de groote Nederlandſche Kronyk, d'uitgeevers van Anaſtaſius, en * Baronius zelf die den 24ſten September van dit jaar aanteekent.

Onaangezien alle deeze Schryvers bericht Onuphrius de verkiezing van *Gregorius* in 't jaar 828, dan op den 16den en dan op den 30ſten der zelver Maand.

Jacobus Philippus de Bergamo verſchuift hem noch verder, te weeten: in 't jaar 831.

Jaar. Maand. daa.

Gobelinus Perſona zegt dat hy de Stoel bekleede - - = 15 = -- = ---

* Pla-

* *Bar. An.* 827. *N.* 29. 33.

Jaar. maand. dag

* Platina, zonder te zeggen of zyn laatſte jaar ingevallen was of geeindigt, zegt dat hy ſtorf in zyn = 16 = -- = ---

Dus drukt zich Schedel mede uit. in de Neurenbergſche Kronyk en Jacobus Philippus de Bergamo. Maar 't meerendeel zeggen met den gedrukten Anaſtaſius opentlyk - - - = 16 = -- = --

Onuphrius, Blondel en Vader Labbé, geeven aan *Gregorius* noch eenige maanden over de volle 16 jaaren, en Onuphrius voegt 'er by, dat na de dood van Gregorius, de Stoel leedig ſtond = --- = -- = 15.

Deeze Paus ſtorf volgens de verzameling der Tydſchryvers door Piſtorius in 't licht gegeeven, in 't jaar 841.

Maar de Jaarboeken van Fulda door Freher uitgegeeven, en de Franſche Jaarboeken door Pithou in 't licht gebragt, zeggen, dat dit in 't jaar 843 was. Baronius is van de zelfde gedachten; en wat meer is, † hy wederlegt die geenen, die *de dood van Gregorius tot in 't volgende jaar, zonder eenig gezag der ouden verſchuiven willen.*

Nietemin verſchuiven Onuphrius, Blondel en Vader Labbé zyne dood tot in 't jaar 844. te weeten op den 25 Januari.

CIV. SERGIUS de II, een Romein. De Verzameling van Tydſchryvers, waar van wy geſproken hebben, zegt, dat *Gregorius de IV.*

Als mede dat van *Sergius* ingezien.

* *Edit. Ffort.* 1599. & *ap. Meib.* T. I.

† *Baron. ad Ann.* 843. *N.* 12.

IV. in 't jaar 841 *geſtorven zynde, Sergius de CV. Paus verkooren wierd.*

Maar de Jaarboeken van Fulda, insgelyks de Franſchen, de groote Nederlandſche Kronyk, Bernard Guy, Mattheus Palmier en Gobelinus Perſona, ſtellen deeze verkiezing van *Sergius* niet dan in 't jaar 843.

Echter plaatſt * Baronius deeze verkiezing op den 10 Februari van 't jaar 844. gelyk Onuphrius, Blondel, en Vader Labbé doen. 't Is mede in 't zelve jaar dat het de Jaarboeken van St. Bertin, de verſierde Luitprand, Marianus, Sigebert, en Martinus Polonus berichten. De drukbevorderaars van Anaſtaſius hebben 't zelve jaar aangeteekent voor het begin van *Sergius*. Maar Anaſtaſius teekent noch het jaar van Chriſtus, noch het getal van d'*Indictie* aan.

Anderen zyn 'er die dit ſchynen tot in 't jaar 846 uit te ſtellen, gelyk Jacobus Philippus de Bergamo, die waarlyk met zich zelven niet al te wel overeenſtemt, maakende van deezen Paus ſedert het jaar 841 gewag.

	Jaar.	maand.	dag.
De zelve Philippus de Bergamo, en Raphaël de Volaterre, zeggen dat deeze Paus den Stoel bekleede - - - - -	2	3	—
Platina, zonder uit te drukken of het jaar inging of eindigde, zegt insgelyk als de Neurenberſche Kronyk, dat hy ſtorf, gezeten hebbende - - -	3	—	—
Anaſtaſius, het Handſchrift van			

* *Baron. An.* 844. *N.* 1.

Jaar. maand. dag.

van Abbo Abt van Flury, dat in de Leidſche Bibliotheek is, de Graaf Herman, Marianus, Matheus Palmier en veele anderen, geeven hem volkomen - = 3 = -- = --

* Baronius, als of hy 't uit Anaſtaſius getrokken had - = 3 = 1 = 1.

Martinus Polonus, Antoninus Aartsbiſſchop van Florence en Rolewink - - - = 3 = 2 = --

Ouuphrius, Blondel en Vader Labbé - - - = 3 = 2 = 2.

De Jaarboeken van St. Bertin zeggen dat *Paus Sergius den* 27ſten *Januari van 't jaar* 847 *ſtorf.* Maar Onuphrius, Baronius, Blondel en Vader Labbé verſchuiven de dood van Sergius *tot den* 12den *April* Alle vier ſpreeken ze volgens Anaſtaſius, indien men hen gelooft, en zeggen ook, dat *Leo IV. dien zelven dag* verkooren wierd. Alhoewel 'er Anaſtaſius niets van meld: in tegendeel zeggen de Handſchriften van de Paltz en van den Heere de Thou, insgelyks dat van Platina; dat de Stoel van Rome na de dood van *Sergius* leedig ſtond

Jaar. Maand dag.
= -- = 2 = 15.

Een merkelyk verſchil in de tydorder van 't Pausſchap van *Leo* den IV aangeweezen, waar in een

CV. LEO de IV, een Romein. Deeze Paus, die de onmiddelyke Voorzaat van JOHANNA was, begon zyn Pausſchap volgens de Verzameling van Tydſchriften in 't jaar 844.

Hy begon, volgens den Graave Herman, de Groote Nederlandſche Kronyk, Matheus

* *Bar. An.* 847. *N.* 2.

theus Palmier en Johannes Nauclerus in 't jaar 846. Maar volgens het Handschrift van Bernard Guy, dat in de Bibliotheek te Leiden is, *begon Leo IV zyn Pausschap* in 't jaar van Christus 846 of 847.

groot getal Schryvers niet overeenkomen.

In dit laatste jaar is 't, te weeten 847. dat dit begin door Sigebert, Martinus Polonus, Onuphrius in zyne aanteekening over Platina, * de Heer de Launoy, en veele anderen, bericht word.

Platina bericht dit in 't jaar 848. en eindelyk stelt het Florentius van Worcester, Schryver van de twaalfde Eeuw, niet dan in 't jaar 853.

	Jaar.	maand.	dag.
Deeze Schryver eindigt het leven van *Leo* in 't jaar 858; zulks dat volgens zyne rekening, Leo de Roomsche Stoel bekleed zou hebben - - - - -	= 5	= --	= --
Wat aangaat Sigebert, hy stelt den aanvang van Leôs Pausschap in 't jaar 847. en 't einde 854. onderstellende dat hy Paus is geweest	= 7	= --	= --
Marianus en Mattheus Palmier eigenen hem toe - -	= 8	= --	= --
Anastasius, Martinus Polonus Antoninus, Rolewink, Platina, de Neurenbergsche Kronyk, Onuphrius en verscheide anderen	= 8	= 3	= 6.

't Zy dat de getallen der Maanden en dagen verzet zyn, gelyk Blondel zegt, 't zy dat het van d'onzekerheit der Tydreekening

* *Laun. de Schol. celebrior. cap.* 13.

Jaar. maand. dag.

van deeze Eeuw komt, Luitprand en Albert van Stade doen dit Pausschap duuren - - = 8 = 6 = 3.

De Graaf Herman heeft - = 9 = 3 = 6.

En de Abt van Ursperg, alhoewel hy't niet met eigen woorden zegt, breid het uit, tot - = 10 = -- = --

Reeds hebben we elders aangemerkt, dat het einde van *Leo* in de meeste Handschriften van Anastasius ontbrak. Doch de gedrukte Anastasius zegt dat Leo de IV den 17 July storf, zonder het jaar uit te drukken, eveneens als de Handschriften van de Paltz, van de Koninglyke Bibliotheek, en deeze van de Kardinaal Mazarin, die mede den zelfden dag van 17 July voor dien van de dood van *Leo* den IV. uitdrukken.

Marianus, en de Verzameling van Tydschryvers, teekenen de dood van *Leo* den IV. in 't jaar 853. aan. 't Schynt ook dat Cœlius * Rhodiginus de zelfde gedachten heeft gehad. Maar Marianus heeft dit in 't byzonder, dat hy den 1 Augustus voor den dag noemt, toen *Leo* IV. storf.

De Heer Blondel bekent dat men beslniten kan, door de reekeningen van Marianus, Sigebert, Ranulphus, Palmier en eenige anderen, dat *Leo* de IV. in 't jaar 854 storf, alhoewel de druk van Marianus dit in 't jaar 853 stelt, gelyk gezegt is, doch mogelyk door een misslag van den uitschryver veroorzaakt.

Dee-

* *Rhodig. Antiq. Lect. Lib.* VIII. *cap.* 1. *Edit. Basil. Froben.* 1517.

Deezen die Anaſtaſius hebben laaten drukken, melden de dood van Leo den IV. in 't jaar 855. Maar de waare Anaſtaſius teekent het jaar van de dood van deezen Paus niet aan, van gelyken de Jaarboeken van Fulda en Mets komen niets van dit jaar te melden, alzoo min als veele andere Tydſchryvers doen. Niet tegenſtaande bepaalen Onuphrius en zyne aanhangers ſtiptelyk den 17 July voor den dag van Léos dood, dat zeer weinig van Martinus Polonus en Rolewink verſcheelt, die zeggen *dat men het Feeſt van deezen Paus den 16 July viert*; maar dit komt het minſt met de Jaarboeken van St. Bertin overeen, die melden dat Leo IV. den 1ſten Auguſtus ſtorf.

De Graaf Herman in 't jaar 1618 te Keulen gedrukt, ſtelt de dood van *Leo* in 't jaar 856. waarin men aanmerken moet, dat dit mede volgens de reekening van Platina zoo gevonden word.

Conraad van Urſperg en Albert van Stade, ſtellen die in 't jaar 857.

Eindelyk Florentius van Worceſter en Jacobus Philippus de Bergamo verſchuiven die, tot in 't jaar 858.

Behalven deeze drie verſcheidene verſchillentheden, die opzicht op het begin, de duuring, en 't einde van ieder Pausſchap hebben, voegen wy 'er een vierde by, die de tyd aanwyſt dat de Stoel na de dood van Leo den IV. leedig bleef, en zulks wegens het groot verſchil dat hier over onder de Schryvers gevonden word.

maand. dag.

Hoedanig de Schryvers in 't ledig ſtaan van den Roomſchen Stoel na Leo verſchillen, mede aangeweezen

De Handſchriften van Anaſtaſius, van de Koninglyke Bibliotheek en dit van den Kardinaal Mazarin, alle door Fabrot onderzocht, en 't eerſte door Blondel, van gelyken als Platina en de Neurenbergſche Kronyk, vervroegen deezen tyd - = 2 = 15

* Blondel zegt, dat *Albert van Stade en Mattheus van Weſtmunſter zich niet bedrogen hebben, wanneer zy ſchreeven dat de Stoel had leeg geſtaan* - - = 2 = 12.

Maar de Heer van Spanheim verzeekert dat 'er niets van in de Exemplaren van beide deeze Schryvers te vinden is, waar van hy zich heeft bedient.

Onuphrius, zegt in zyne verkorting der Pauſen, dat hy uit *Anaſtaſius en Wilhelmus de Bibliothekaris getrokken heeft*, wat hy meld, dat *na de dood van Leo de Stoel 45 dagen leedig ſtond, of* = 1 = 15

† Baronius meent, dat *volgens Anaſtaſius, Benediktus den 6den Auguſtus ingewyt wierd*, en dus de Stoel volgens zyne rekening leedig ſtond - - - = -- = 21.

Wyders *droomt* ‡ *Bellarminus*, om met den Heer Blondel te

ſpree-

* *Blond. Anacr. Tab Chron. An.* 855. *Not. Magn.*

† *Baron. ad Ann.* 858. N. 1. ‡ *Bellarm. de Rom. Pont. Lib.* III. *c.* 24. §. *ad Argum.*

maand. dag.

ſpreeken, dat * *Anaſtaſius heeft geſchreeven, dat na de dood van Leo den IV. de Stoel leedig ſtond* = -- = 15.

Ciaconius heeft verſiert, 't is Blondel die dus ſpreekt, dat Benediktus 8 *dagen na de dood van Leo verkooren wierd*, en dat alzoo de Stoel leedig ſtond 7 dagen, of wel - - - = -- = 8.

Maar Onuphrius in zyne Tydreekening der Pauſen, en niet tegenſtaande wat hy in zyne verkorting ſchreef, zegt, uit Anaſtaſius vernomen te hebben, dat de Stoel heeft leedig geſtaan - = -- = 6.

En Blondel verzeekert dat men 't zelfde uit Bernard Guy en de Groote Nederlandſche Kronyk haalen kan, alhoewel de woorden van deeze Kronyk niet konnen betrekkelyk zyn aan 't leedig ſtaan, dat het Pausſchap van Leo voorgaat.

Eindelyk Blondel, de dood van Leo op Woensdag den 17den July geſtelt hebbende, *heeft liever de verkiezing van Benediktus willen ſtellen, op Woensdag den* 19den *July, twee dagen na de dood van Leo*, de Stoel ledig geſtaan hebbende - - - - = -- = 2

Maar indien men alle deze gevoelens met Anaſtaſius vergelykt, zodanig als hy is gedrukt,

* *Blond. ut ſup.*

drukt, zal men zien, dat 'er niets is, dat Anaſtaſius gunſtig zy, overmits dat hy zonder eenige leedige tuſſchentyd aan te merken zegt, *zoo draa, en aanſtonds* na de dood van Leo, of, als * Baronius zegt, *zonder vertoeven*, Benediktus III. verkooren wierd. Ondertuſſchen zien wy hoe men den zelven Anaſtaſius aanhaalt, om vier onderlinge verſchillende gevoelens, en alle vier onderſcheiden van dat van den gedrukten Anaſtaſius, en van de Handſchriften waar in 't ganſche leven van Leo den IV te vinden is. Vertrouw u dan vervolgens op de aanhaaling der geheime Staatſchriften, wanneer 't door Onuphrius en door zynsgelyken is, dat ze aangetrokken worden.

X. HOOFDTSTUK.

Johannâs Pansſchap aangeweezen, en de onzekerheit in de Tydreekening der Pauſen van de negende Eeuw die haar gevolgt zyn.

Het verſchil over *Johannâs* Pausſchap in gezien

CVI. JOHANNA onder den naam van JOHANNES den VIII, gebooren te Mentz, hier van zegt Marianus, die men gemeenlyk als de eerſte Schryver van de Hiſtorie van deeze Pauzin aanmerkt, dat op 't jaar 853. *Paus Leo den eerſten Auguſtus ſtorf*, en dat *Johanna een Vrouw, hem op*

* *Baron. ad Ann.* 855. *N.* 36.

op den zetel volgde. 't Schynt dat dit mede het gevoelen van Cœlius * Rhodigius is; want met weinig woorden de Hiſtorie van de Pauzin verhaalt hebbende, eindigt hy met te zeggen, dat dit in 't jaar 853 van Chriſtus, geſchiede.

Sigebert en Palmier ſtellen het begin van Johannâs Pausſchap in 't jaar 854. eveneens als een Brief vervat en ingelyft in de verzamemeling der Brieven van de Univerſiteiten van Oxford, Parys en Praag, geſchreeven geduurende de groote ſcheuring der Pauſen, en door Uldrik Huttenus in 't jaar 1520 in 't licht gebragt.

Martinus Polonus zegt, dat dit in 't jaar 855 was.

Jacobus Philippus de Bergamo, en Raphaël de Volaterre in 't jaar 858.

Wat het overige aangaat, *de Romeinen bekennen dat men de naam van deeze valſche Paus, die een Vrouw was, niet weet, noch den tyd dat zy den Pauſſelyke Stoel bezat*, gelyk de Schryver van de verzameling der Tydſchryvers, door Piſtorius uitgegeeven, zegt. Hier uit ontſtaat dat Sigebert en Godefried de Viterbo geene jaaren van haar Pausſchap tellen, maar zich vergenoegen te zeggen, dat men haar niet onder de Pauſen telt. Niet te min, hebben verſcheide Schryvers ondernomen de tyd van haar Pausſchap aan te teekenen.

Jaar. Maand. dag.

Albertus Krantzius zegt dat het niet eindigde dan na - - = 2 = -- = --

* *Rhodig. Lection. Antiq. Lib.* VIII. *cap.* 1.

Jaar. Maand. dag.

Platina, de Neurenbergſche Kronyk en Carranza zeggen, dat zy den Stoel bezat - - = 2 = 1 = 4.
Mattheus Palmier - = 2 = 3 = --
Antoninus Aartsbiſſchop van Florence - - - = 2 = 3 = 6.
Marianus en Martinus Polonus - - - = 2 = 5 = 4.

Waar by men voegen kan de Brieven van d'Univerſiteiten, waar van geſprooken is, en Jacobus Philippus de Bergamo die enkelyk twee jaaren en vyf maanden ſtellen, zonder van de dagen gewag te maaken: gelyk ook een geſchreeve Kronyk uit de Bibliotheek van Voſſius, ten tyde van Johannes den XXII. geſchreeven; want wy leezen in dit Handſchrift, dat *na Paus Leo den vyfden*, (die men gemeenlyk voor den IV. reekent) *de Pauſſelyke Stoel Johannes VIII. van Engeland bezat, twee jaaren, vyf maanden en eenige dagen; en vervolgens een maand leedig ſtond.* Martinus Polonus reekent mede, dat de Stoel *een maand* leedig ſtond.

Hoe de Schryvers over den tyd van *Benediktus* Pausſchap verſchillen.

CVII. BENEDIKTUS de III, een Romein Radulphus de Diceto, die een Engelſche Hiſtoriſchryver was, te Londen in 't jaar 1652 gedrukt, begint het Pausſchap van Benediktus ſedert het jaar 851 te beſchryven.

Sigebert in 't jaar 854. Maar het ſluit in den tyd die hy aan Benediktus geeft, het ganſche Pausſchap van Johanna in.

Volgens de Wederſtreevers van de Pauzin,

* *moet*

* *moet het begin van Benediktus genomen zyn, of van des Vrydags den* 19den *July*, op 't Voorbeeld van Blondel, *of van 's Zondags den* 21ſten *der zelver maand volgens eenige anderen*, gelyk Vader Labbé zegt, of zelve van 's Woensdag den den 24ſten als Onuphrius en Ciaconius ſtellen. † Mabillon gaat noch verder, want hy begint het alleenlyk in de maand Augusſtus insgelyks als Mezerai, Bellarminus, en Baronius, welke laatſte den 6den Auguſtus aanteekent, als of hy 't uit Anaſtaſius getrokken had. Onuphrius en zyne aanhangers voegen 'er by, dat na de Scheuring van den Tegenpaus Anaſtaſius, Benediktus plegtelyk op Zondag den 29ſten September ingewyt wierd. Maar de Heer Baluzius heeft met meer omzigtigheit gehandelt; want hy wel zegt, gelyk d'anderen, dat Benediktus in 't jaar 855 verkooren was, maar hy bepaalt niets omtrent de maand.

De Heer de ‡ Launoi heeft de zelfde omzichtigheit in 't niet bepaalen van de maand gebruikt; maar hy ſtelt het begin van Benediktus Pausſchap in 't jaar 856. Dit is ook 't gevoelen van den Kronykſchryver van St. Gal, van den Graave Herman volgens den Keulſchen druk van 't jaar 1618. van Godefried de Viterbo, Bernard Guy, Mattheus

* *Labb. in Tab. Chron.*

† *Mabil. de re Diplom. Not. in Dipl. Bened.* III. *ad Tab.* 47. *p.* 440. *Mezerai. abr. Chron. an cou. de Charles le Chauve, Baron. Baluz, Not. ad Lupum p.* 440.

‡ *Laun. Ep. ad Thom. Rullandum. Part.* III. *p.* 186.

Palmier en de verzameling der Tydſchryvers, by wien het ſchynt dat men Ado van Vienne voegen moet, of zyne vervolger die de verkiezing van Benediktus na de dood van Keizer Lotharius ſtellen, voorgevallen ten einde van September des voorgaanden jaars.

De Graaf Herman, volgens den Frankfortſchen druk van 't jaar 1613. Conraad Abt van Urſperg, en Albert van Stade Benediktiner Monnik, die van de Pauzin niets melden, ſtellen het begin van Benediktus Pausſchap in 't jaar 857 insgelyks als Marianus en Martinus Polonus, die van haat geſproken hebben.

Eindelyk Florentinus van Worceſter, teekent het jaar 858 aan, en het derde van Keizer Lodewyk den II. voor 't eerſte van deezen Paus.

	Jaar.	maand.	dag.
Deeze Paus bezat alleen, volgens Conraad van Urſperg en Albert van Stade den Roomſche Stoel - - - =	1 =	-- =	-.
Godefried de Viterbo, en de verzameling van de Tydſchryvers geeven hem volkomentlyk =	2 =	-- =	--
Bernard Guy en Martinus Polonus - - - - =	2 =	5 =	--
De Groote Nederlandſche Kronyk en Rolewink - =	2 =	6 =	--
Marianus - - =	2 =	6 =	6.
Anaſtaſius, Platina, Onuphrius in zyne verkorting, Genebrard, en veele anderen - - =	2 =	6 =	9.
			= 10.

Maar

Jaar. maand. dag.

Maar Onuphrius in zyne Kronyk, reekent de verkiezing van Benediktus, eveneens als Ciaconius - - - = 2 = 8 = 16.

Blondel en Vader Labbé - = 2 = 8 = 20. te weeren ſedert den 19den July 855. alwaar zy zyne verkiezing ſtellen, tot den 8ſten April van 't jaar 858. wanneer zy meenen dat hy ſtorf.

Na zyne dood ſtellen Martinus Polonus, de Neurenbergſche Kronyk, Antoninus Aartsbiſſchop van Florence, Jacobus Philippus de Bergamo, en Onuphrius in zyne Kronyk, eenen tuſſchen tyd van *vyftien dagen* tot de verkiezing van *Nicolaas*. Maar in de plaats van deezen korten tyd, laſſen Godefried de Viterbo en de verzameling der Tydſchryvers twee Pauſen in, te weeten:

Jaar. maand. dag.

PAULUS die de Stoel bekleede = 10 = 2 = --
En na eenen leedig ſtand van = 1 = -- = --
STEPHANUS, die Paus was geduurende den tyd van - = 4 = -- = --

Zulks dat men hier aanſtonds een byvoegzel van vyftien jaaren beſpeurt waar van echter geen andere Hiſtoriſchryvers gewag maaken.

CVIII. NICOLAAS de I, een Romein. Arnout Pontak, die Genebrard dikmaals in zyne laatſte Boeken heeft uitgeſchreven, gekomen zynde aan 't begin van deezen Paus, merkt in zyne Tydreekening aan, dat alhier de Hiſtoriſchryvers de jaaren met een groote verſchillentheit aantekenen. Waarlyk teke-

Groote verſchillentheir in den tydvan *Nicolaas* Pausſchap onder de Schryvers gevonden.

nen

nen Anaſtaſius de Bibliothekaris, Regino Abt van Prum, de Jaarboeken van Fulda, Godfried de Viterbo, Ottho de Friſinga, Gobelinus Perſona en veele anderen, het eerſte jaar van *Nicolaas* niet aan.

Sigebert die de tyd van Benediktus vervroegt heeft, om deeze van de Pauzin te vullen, vervroegt mede het begin van Nicolaas Pausſchap, dat hy in 't jaar 857 ſtelt.

De Jaarboeken van St. Bertin, de Graaf Herman, uit den druk van Urſtifius, Conraad van Urſperg, Albert van Stade, Bernard Guy en Mattheus van Weſtmunſter, ſtellen 't in 't jaar 858.

De Graaf Herman, volgende de druk van Piſtorius Florentinus van Worceſter, Martinus Polonus, Mattheus Palmier plaatſen 't in 't jaar 859. en miſſchien zelf ook Regino die 't einde van dit Pausſchap in 't jaar 868. aanteekent.

Marianus en de verzameling van de Tydſchryvers in 't jaar 860.

Eindelyk Jacobus Pilippus de Bergamo in 't jaar 863.

	Jaar.	Maand.	dag.
Het Handſchriſt van Anaſtaſius dat in 's Konings Bibliotheek is, , meld dat *Nicolaas* den Roomſchen Stoel bezat - -	= 6	= 9	= 13.
Platina - - - - -	= 7	= 9	= 13.
Marianus - - -	= 8	= --	= 9.
De Graaf Herman - -	= 9	= --	= 9.
De gedrukte Anaſtaſius, Martinus Polonus, Rolewink en eenige anderen - - -	= 9	= 2	= 20.

Doch

Jaar. Maand. dag.

Doch Anaſtaſius door Onuphrius aangehaalt; Onuphrius zelf, * Baronius, Bellarminus, Ciaconius en d'andere wederſtreevers van de Pauzin - = 9= 6=20.

Het Paltiſche Handſchrift van Anaſtaſius - - = 9= 7=10.

Godefried de Viterbo, Florentius van Worceſter, de Groote Nederlandſche Kronyk en Matheus Palmier - - - =10= --= --

Het Handſchrift van Anaſtaſius, dat te Leiden is, op perkament geſchreeven, en veel korter dan de gedrukte Anaſtaſius - - - - =10=10= --

Een zeer oud Handſchrift van Abbo Abt van Fleury, dat aan Voſſius heeft toebehoort - - =11= 6= 7.

Onuphrius, Blondel en Vader Labbé, zeggen dat Nicolaas ſtorf *den* 13^den *November* van 't jaar 867. Zy brengen tot hun voordeel by, niet alleen Sigebert, over zulks hy het begin van 't Pausſchap van Adrianus in 't jaar 868 ſtelt, maar ook Anaſtaſius, die zegt, dat Nicolaas *den* 13^den *November eerſte Indictie* ſtorf, die in de maand September van 't jaar 867 begon.

Maar de Jaarboeken van Fulda en Mets, Ado van Vienne, Regino, de Graaf Herman, volgens den druk van Piſtorius, Albert van Stade, de Groote Nederlandſche Kronyk en verſcheide anderen, ſtellen de dood

* *Baron. an Ann.* 867. *N.* 137.

dood van deezen Paus, niet dan in 't jaar 868.

Marianus bericht dit op den 9den December van 't jaar 869. Maar * Blondel zegt, dat *het gelooflyker is*, dat Marianus *het einde van 't jaar* 868. heeft willen te kennen geeven, waar in de Heer Marezius toeſtemt.

Ongemeene tuſſchen tyd van 't leedig ſtaan van den Roomſchen Stoel en hoe.

Jaar. maand. dag.

De Neurenbergſche Kronyk zegt in deeze plaats, dat 'er zyn die Schryven, dat *na de dood van deeze Paus, de Roomſche Stoel veele jaaren leedig ſtond*; Platina teekent aan, dat dit leedig ſtaan, volgens eenigen was - = 8= 7= 9.

† Men vind het zelfde in 't Handſchrift van Anaſtaſius uit 's Konings Bibliotheek, Schoon 'er niets van 't gedrukte Exemplaar gevonden word; en Jacobus Philippus de Bergamo zegt, dat 'er gevonden worden die dit begrooten op - = 8= 7=20.

Zie welk een verwonderenswaardige lange tuſſchentyd van leedig ſtand, en bygevolg zeer aanmerklyk, indien 'er iets in de Hiſtorie der Pauſen van deeze natuur is. Daarenboven word zulks door veele Schryvers bericht. Nochtans is 't waarlyk onmogelyk. Hoe zal men dan konnen op het getuigenis van een of twee Schryvers rekening en ſtaat maaken, gelyk in verſcheide gelegentheden de Wederpartyen van de Pauzin doen.

ADRIA-

* *Blond. Anacr. poſt. p.* 44. † *Idem p.* 53.

ADRIANUS die op Nicolaas volgde, en d'andere volgende Pauſen, konnen ons veele voorbeelden van diergelyke verſchillentheit verſchaffen, als deeze die wy reeds beſchouwt hebben. Maar waarlyk, wy vertrouwen den Lezer al te laſtig te vallen, indien wy hem noodzaaken dit alles te leezen, en hem deeze zaaken voor oogen ſtellen. Want de Hiſtorie van 't einde deezer Eeuw en 't begin der volgende, is noch verwarder en ongeſchikter, dan wat wy reeds hebben vertoont.

Hoe verwart de Tydreekening der Pauſen in 't eindevan de negende en aanvang van de tiende Eeuw is, aangemerkt.

Na deezen *Adrianus* den II, vind men eenen *Gregorius*, in een Handſchrift van 't Leven der Pauſen door Abbo Abt van Fleury beſchreeven; eenen *Agapetus* die *Adrianus* III voorging, en eenen *Baſilius* die hem volgde, in Marianus en Sigebert. Maar de andere Hiſtoriſchryvers melden van deeze drie Pauſen niets.

Eenigen ſtellen *Stephanus* V of VI. voor *Formoſus*, en anderen na hem. Daar zyn 'er die *Bonifacius* VI. na deezen *Formoſus* plaatſen. Anderen zetten een *Romein* na deezen *Bonifacius*, of vinden in Martinus Polonus, *Stephanus* VI. die anderen de VII. noemen. Maar Suffridus Petrus zegt in zyne aanteekeningen over deezen Schryver; dat *het voornaamſte van zyne Handſchriften geen gewag van deezen Paus maaken.* Eindelyk volgde *Sergius* III den zelven *Formoſus*, volgens Luitprand, die Blondel dikmaals in zyne Tafel der Tydreekeningen bybrengt, en Baronius over dit onderwerp aanhaalt. Maar volgens den Graave Herman, volgde dee-

deezen *Sergius* op *Benediktus* den IV. in den aanvang van de tiende Eeuw; en volgens Onuphrius en Baronius, op *Chriſtophorus*, tweede navolger van *Benediktus*.

XI. HOOFDTSTUK.

Een reeks van Pauſen ſedert Nicolaas I, en die van de tiende tot deeze tegenwoordige Eeuw, den Roomſchen Stoel bezeten hebben.

NAardien wy nu ons oogmerk wegens de zaak des geſchils genoeg bereikt hebben, zullen we om den Lezer met de overige verſchillentheden niet op te houden, die alle van een langen nafleep zouden zyn, indien men ze op dien voet als de voorgaande wilde afhandelen; echter om hun met een volkome lyſt van alle de Pauſen ten dienſt te zyn, zullen we die kortelyk volgens de gemeenſte Tydreekening ieder in hunnen rang tot in onze tegenwoordige Eeuw voorſtellen, en daar mede dit werk beſluiten. Dus komt ons dan als de eerſte, NICOLAAS in de Pauſſelyke waardigheit op te volgen:

CIX. ADRIANUS de II, in 't jaar 867 deezen *Nicolaas* volgende, wierd by verkiezing op den Pauſſelyken zetel verheven, en leide de Kerkvoogdy wederom door zyne dood af, na dat hy die 4 jaaren, 10 maanden en 17 dagen beſtiert had.

CX.

CX. JOHANNES de IX, wierd in 't jaar 872 tot het Pausschap verheven, en storf na een Kerkbestier van 10 jaaren en een dag, in den jaare 882.

CXI. MARINUS of MARTINUS de II, een Toskaan van geboorte, volgde zynen Voorzaat in de Paussélyke waardigheit in 't jaar 882, bekleede de zelve 1 jaar en 20 dagen, waar na de Roomsche Stoel voor zynen Navolger openviel.

CXII. ADRIANUS de III, in 't jaar 884 tot Paus verkooren, ruimde zyn Pausschap zynen Nazaat in, na dat hy de Heerschappy der Roomsche Kerke 1 jaar, 3 maanden en 19 dagen bezeten had.

CXIII. STEPHANUS de VI, tot de Aartspriesterlyke waardigheit in 't jaar 885 verkooren, had de zelve 6 jaaren en 9 dagen bekleed, toen hy die met zyne dood zynen Nazaat inruimde.

CXIV. FORMOSUS, volgde zynen Voorzaat door verkiezing in den jaare 891 in de Paussélyke waardigheit, en bezat de zelve 6 jaaren en 10 dagen, waar na hy overleed.

CXV. STEPHANUS de VII, in 't jaar 897 tot Paus verkooren, bestierde de Kerke te Rome 3 jaaren, anderen stellen 4 jaaren, waar na hy met de dood de Paussélyke waardigheit aflei.

CXVI. THEODORUS de II, naaulyks in 't jaar 901. tot het Pausschap verheven, of de dood rukte hem na een Kerkbestier van 20 dagen weg.

CXVII. JOHANNES de X, van Tivoli geboortig, volgde in 't jaar 901 zynen Voor-

zaat in 't Roomſche Kerkbeſtier, en ſtorf, na den Roomſchen Stoel bezeten te hebben 3 jaaren en 15 dagen.

CXVIII. BENEDIKTUS de IV, een Romein, wierd in 't jaar 905 tot Paus verkooren, bezat den Stoel maar eenige maanden, en ſtorf in 't jaar 905 of 906.

CXIX. LEO de V, gebooren te Ardea, in den jaare 906 tot de Pauſſelyke waardigheit verheven, bekleede de zelve niet dan 1 maand en 10 dagen, zulks hy in 't zelve jaar overleed.

CXX. CHRISTOPHORUS, een Romein, volgde in 't jaar 906 in het Pausſchap, welke waardigheit hy na een Kerkbeſtier van 7 maanden genoodzaakt wierd t'ontruimen, vermits hy in 't zelve jaar in een Klooſter geworpen wierd, alwaar hy zyn leven eindigde.

CXXI. SERGIUS de III, een geboore Toskaan, in den jaare 907 tot Paus verheven, beſtierde de geeſtelyke Heerſchappy te Rome 3 jaaren en 4 maanden, waar na hem de dood wegrukte.

CXXII. ANASTASIUS de III, een Romein, in 't jaar 910 tot de Pauſſelyke waardigheit verheven, bekleede de zelve 2 jaaren en 20 dagen, waar na hy het Pausſchap zynen Nazaat overliet.

CXXIII. LANDO, een Sabiner van geboorte, in 't jaar 912 tot het Pausſchap gekomen, bezat deeze waardigheit maar 8 maanden, anderen ſtellen 4 maanden en 22 dagen, waarna hy de Roomſche Stoel zynen Navolger inruimde.

CXXIV.

CXXIV. JOHANNES de XI, volgde zynen Voorzaat in 't jaar 913 in het Roomsch Kerkbestier, en voerde de Heerschappy over de zelve 15 jaaren en omtrent 3 maanden, wanneer hy 't zynen Nazaat wederom overliet.

CXXV. LEO de VI, een Romein, in't jaar 928 de Pausselvke waardigheit opgedragen zynde, bestierde de Kerke maar 6 maanden en 15 dagen, waar na hy het leven afgelegt heeft.

CXXVI. STEPHANUS de VIII, wierd in 't jaar 929 Paus van Rome, maar eindigde zyn leven na een Kerkvoogdy van 2 jaaren, 1 maand en 15 dagen.

CXXVII. JOHANNES de XII, een geboore Tuskulaan, wierd in 't jaar 931 tot het Pausschap verheven, en ruimde den Roomschen Stoel na een Kerkbestier van 4 jaaren en 10 maanden zynen Nazaat in.

CXXVIII. LEO de VII, een Romein, volgde in 't Pausschap in den jaare 936, en bestierde de Kerke van Rome 3 jaaren en 6 maanden, waar na hy overleed.

CXXIX. STEPHANUS de IX, uit Oostenryk van geboorte, wierd in 't jaar 939 tot Paus van Rome ingewyt, bezat den Stoel 3 jaaren, 4 maanden en 5 dagen, waar na hy van deeze waereld scheide.

CXXX. MARINUS of MARTINUS de II, ook wel de III genoemt, in 't jaar 943 tot Paus van Rome verheven, bekleede dit Pausschap 3 jaaren, 6 maanden en 15 dagen, waar na hy ten graave daalde, en het Kerkbestier zynen Nazaat naliet.

CXXXI. AGAPETUS de II, een Romein, in 't jaar 946 tot Paus verkooren, bezat den Roomſchen Stoel 9 jaaren, 7 maanden en 10 dagen, waar na de Kerkvoogdy door zyne dood vakant viel.

CXXXII. JOHANNES de XIII, tot de Pauſſelyke waardigheit in 't jaar 955 verheven, bekleede de zelve omtrent 9 of 10 jaaren, waar na hy in 't jaar 964 overleed.

CXXXIII. BENEDIKTUS de V, een Romein. tot Pans van Rome in 't jaar 964 verheven, bekleede deeze waardigheit maar 1 jaar, vermits hy verdreeven wierd, en te Hamburg overleed.

CXXXIV, JOHANNES de XIV, een Romein, in den jaare 965 tot de Pauſſelyke waardigheit ingewyt, ſtorf na een Kerkbeſtier van 6 jaaren, 11 maanden en 15 dagen.

CXXXV. DOMNUS de II, een Romein, in 't jaar 972 tot de Pauſſelyke waardigheit verheven, bekleede de zelve niet dan 3 maanden, ſtervende in 't zelve jaar.

CXXXVI. BENEDIKTUS de VI, mede een Romein, in 't jaar 972 tot den Roomſchen Paus verkooren, beſtierde de Kerke 1 jaar, 3 maanden en eenige dagen, waar na hy overleed.

CXXXVII. BENEDIKTUS de VII, een Toskaan van geboorte, wierd in 't jaar 975 tot Paus verkooren, welke geeſtelyke Heerſchappy over de Kerke hy 9 jaaren, 2 maanden en 30 dagen bezeten had, toen hy van deeze naar d'andere waereld ſcheide.

CXXXVIII. JOHANNES de XV, in 't jaar

jaar 984 tot de Pauſſelyke waardigheit ingewyt, ſtorf na een Pausſchap van 1 jaar en eenige maanden, waar door de Roomſche Stoel weder vakant viel.

CXXXIX, JOHANNES de XVI, een Romein, in 't jaar 985 tot Paus van Rome verkooren, beſtierde de Kerke 10 jaaren, 4 maanden en 12 dagen, waar na hy uit deeze waereld ſcheide.

CXL. GREGORIUS de V, een Duitſer, wierd in 't jaar 996 tot de Roomſch Biſſchoppelyke waardigheit ingewyt, en na dat hy de zelve 2 jaaren, 8 maanden en 6 dagen bekleed had, wierd de Stoel zynen Nazaat door zyn afſterven ingeruimt.

CXLI. VILVESTER de II, een Fransman van Auvergne, in 't jaar 999 tot Paus van Rome verheven, bekleede deeze waardigheit 4 jaaren 2 maanden, waar na hy deezer waereld overleed.

CXLII. JOHANNES de XVII, een Romein, wierd in 't jaar 1003 Paus van Rome, welke beſtiering over de Roomſche Kerke, hy, na de Roomſche Stoel maar 5 maanden bekleed te hebben, met zyne dood vakant liet.

CXLIII. JOHANNES de XVIII, in 't jaar 1003 tot de Pauſſelyke waardigheit verheven, wierd na een Kerkbeſtier van 5 jaaren, 7 maanden en 28 dagen, door zyne dood deeze waardigheit ontzegt

CXLIV. SERGIUS de IV, welke naam hy voor zyne doopnaam Petrus verwiſſelde, een geboore Romein, tot de Pauſſelyke waardigheit in 't jaar 1009 ingewyt, be-

kleede hy het Kerkbeſtier 2 jaaren, 8 maanden en 13 dagen, wanneer hy 't weder met zyne dood den Nazaat inruimde.

CXLV. BENEDIKTUS de VIII, een geboore Toskaan, in 't jaar 1012 tot Paus van Rome ingewyt, beſtierde de Kerkvoogdy 11 jaaren, 9 maanden en 6 dagen, waar na hy deezer waereld overleed.

CXLVI. JOHANNES de XIX, mede een Toskaan geboortig, wierd in 't jaar 1024 tot het Pausſchap te Rome ingewyt, en ſtorf na de Roomſche Stoel 9 jaaren, 6 maanden en 8 dagen bezeten te hebben.

CXLVII. BENEDIKTUS de IX, volgde zynen Voorzaat in 't jaar 1033, en beſtierde de Kerke binnen Rome 10 jaaren en 4 maanden, waar na hy het Pausſchap in 't jaar 1044 afſtond.

CXLVIII. GREGORIUS de VI, in 't jaar 1044. tot de Aartspriesterlyke waardigheit van Rome verheven, beſtierde de Kerke 2 jaaren en 8 maanden, waar na hy met de dood deeze Kerkvoogdyſchap zynen Nazaat inruimde.

CXLIX. CLEMENS de II, een Sax van geboorte, in den jaare 1046 tot Paus verheven, bekleede de Pauſſelyke waardigheit ontrent 10 maanden, wanneer hy de zelve met de dood ontruimde.

CL. DAMASIUS de II, in 't jaar 1048 Paus verkooren, beſtierde de Kerke alleen maar 23 dagen waar na hy overleed.

CLI. LEO de IX, een geboore Duitſer, wierd in den jaare 1049 Aartspriester van Rome, welke waardigheit hy 5 jaaren, 2 maan-

maanden en 7 dagen bekleed hebbende, met zyne dood wederom afleide.

CLII. VICTOR de II, mede een Duitser, in 't jaar 1054 tot de Pausselyke waardigheit opgeklommen, daalde na een Kerkvoogdy van 2 jaaren, 3 maanden en 15 dagen in 't graf.

CLIII. STEPHANUS de X, een geboore Lotteringer, volgde zynen Voorzaat in de Pausselyke waardigheit in 't jaar 1057, en bekleede de zelve niet dan 8 maanden en 26 dagen, waar na hy overleed.

CLIV. NICOLAAS de II, een geboore Fransman, in 't jaar 1059 Paus geworden, bestierde de Kerke 2 jaaren en 6 maanden, waar na deeze Kerkvoogdy vakant wierd.

CLV. ALEXANDER de II, van Luca geboortig, wierd in 't jaar 1061 tot de Pausselyke waardigheit ingewyt, en storf na een Kerkbestier van 11 jaaren, 6 maanden en 22 dagen, in 't jaar 1073.

CLVI. GREGORIUS de VII, een Saoner van geboorte, onder den naam van *Hillebrand* bekent, volgde zynen Voorzaat in 't jaar 1073 in het Pausschap, dat hy 12 jaaren, 1 maand en 3 dagen bekleed had, toen hy overleed.

CLVII. VICTOR de III, van Benevento geboortig, wierd in 't jaar 1086 tot het Pausschap verheven, bestierde de Kerke 1 jaar, 3 maanden en 24 dagen, waar na hy zyn leven eindigde.

CLVIII. URBANUS de II, een geboore

Fransman, tot de Pauſſelyke waardigheit in 't jaar 1088 ingewyt, bekleede de zelve 11 jaaren, 4 maanden en 8 dagen, waar na hy deezer waereld overleed.

CLIX. Paschalis de II, een Toskaan van geboorte, volgde zynen Voorzaat in het Pausſchap in 't jaar 1099, en beſtierde de Kerke 18 jaaren, 5 maanden en eenige dagen, waar na door zyne dood de Roomſche Stoel vakant wierd.

CLX. Gelazius de II, geboortig van Cajeta, wierd tot de Pauſſelyke waardigheit in 't jaar 1118 ingewyt, en bezat den Roomſchen Stoel maar 1 jaar en 4 dagen, waar na hy deezer waereld overleed.

CLXI. Calixtus de II, een Bourgonjon van geboorte, wierd in 't jaar 1119 tot Paus verkooren, en beſtierde de Kerke 5 jaaren, 10 maanden en 15 dagen, zulks hy in 't jaar 1124 de Pauſſelyke Stoel zynen Nazaat inruimde.

CLXII. Honorius de II, een Bolonnees van geboorte, wierd in 't jaar 1124 tot de Aartsprieſterlyke waardigheit verkooren, en eindigde zyn leven naar een Kerkvoogdy van 5 jaaren, en omtrent 2 maanden.

CLXIII. Innocentius de II, een Romein, volgde in 't Pausſchap van Rome in 't jaar 1130, en beſtierde de Kerke 13 jaaren, 7 maanden en 20 dagen, waar na hy ten grave daalde.

CLXIV. Celestinus de II, een Toskaan van geboorte, wierd in 't jaar 1143 tot de Pauſſelyke waardigheit verheven, maar be-

bekleede die niet dan 5 maanden en 13 dagen, waar na hy de Roomſche Stoel zynen Nazaat inruimde.

CLXV. Lucius de II, een Bolonnees', in 't jaar 1144 Paus geworden, beſtierde de Kerke maar 11 maanden en 14 dagen, waar na hy met de dood deeze waardigheit aflei.

CLXVI. Eugenius de III, van Piſa geboortig, tot de Pauſſelyke waardigheit in 't jaar 1145 verheven, bekleede de zelve 8 jaaren, 4 maanden en 13 dagen, waar na hy het Pausſchap met de dood ontruimde.

CLXVII. Anastasius de IV, een Romein, wierd in 't jaar 1153 tot Paus verkooren, en ontruimde zynen Nazaat het Kerkbeſtier, na dat hy deeze waardigheit 1 jaar, 4 maanden en 24 dagen bekleed had.

CLXVIII. Adrianus de IV, een Engelander, in 't jaar 1154 Aartspriester van Rome verkooren, bekleede deeze geeſtelywaardigheit, 4 jaaren, 8 maanden en 29 dagen waar na hy overleed.

CLXIX. Alexander de III, te Siena gebooren, volgde zynen Voorzaat in de Pauſſelyke waardigheit in 't jaar 1159. en beſtierde de Kerke 21 jaaren, 11 maanden en 21 dagen, waar na hy deezer waereld overleed.

CLXX. Lucius de III, van Luca geboortig, tot het Pausſchap in 't jaar 1181 verheven, ontruimde met zyne dood deeze waardigheit in 't jaar 1185, na een Kerk-

beſtier van 4 jaaren, 2 maanden en 18 dagen.

CLXXI. Urbanus de III, een Milanees, wierd in den jaare 1185 tot Paus van Rome ingewyt, en na een Kerkvoogdy van 1 jaar, 10 maanden en 15 dagen, viel met zyne dood deeze Aartsprieſterlyke waardigheit vakant.

CLXXII. Gregorius de VIII, van Benevento, in 't jaar 1187 Paus verkooren, overleed in 't zelve jaar, na de Roomſche Stoel maar omtrent 2 maanden bezeten te hebben.

CLXXIII. Clemens de III, een Romein, in den jaare 1188 tot het Pausſchap ingewyt, overleed na een Kerkbeſtier van 3 jaaren 2 maanden en 10 dagen.

CLXXIV. Clestinus de III, mede een Romein, in 't jaar 1191 tot Paus verheven, bekleede deeze waardigheit 6 jaaren, 2 maanden en 28 dagen; waar na hy de zelve met de dood zynen Nazaat inruimde.

CLXXV. Innocentius de III, van Agnane geboortig, wierd tot de Aartsprieſterlyke waardigheit verheven in 't jaar 1198, en beſtierde de Kerke 16 jaaren, 6 maanden en 19 dagen, waar na hy deezer waereld overleed.

CLXXVI. Honorius de III, een Romein, in 't jaar 1215 de Pauſſelyke waardigheit opgedraagen, voerde de Heerſchappy der Kerke te Rome 10 jaaren en 8 maanden, waar na hy overleed.

CLXXVII. Gregorius de IX, van Agnane

Agnane geboortig, tot het Pausschap in 't jaar 1227 verkooren; leide deeze geestelyke Heerschappy af, na dat hy de Roomsche Stoel 14 jaaren, 5 maanden en 3 dagen bezeten had.

CLXXIII. CELESTINUS de IV, een geboore Milanees, in 't jaar 1241 tot Paus verkooren, bekleede deeze waardigheit maar 18 dagen en overleed.

CLXXIX. INNOCENTIUS de IV, een geboore Genuees, volgde zynen Voorzaat in 't Pausselyk bestier in 't jaar 1243, dat hy wederom na een Kerkvoogdy van 11 jaaren, 5 maanden en 14 dagen, zynen Nazaat inruimde.

CLXXX. ALEXANDER de IV, van Agnane geboortig, aanvaarde de Pausselyke waardigheit hem opgedraagen in 't jaar 1254, en bestierde de Kerke te Rome 6 jaaren, 5 maanden en 4 dagen, waar na hy deezer waereld overleed.

CLXXXI. URBANUS de IV, een geboore Fransman, volgde in 't Aartspriesterschap van Rome zynen Voorzaat, tot deeze waardigheit in 't jaar 1261 verkooren, maar moest de zelve, na een Kerkbestier van 3 jaaren, 1 maand en 4 dagen door de dood zynen Nazaat inruimen.

CLXXXII. CLEMENS de IX, mede een Fransman, in 't jaar 1265 tot Paus van Rome verheven, bestierde de Kerke 3 jaaren, 9 maanden en 25 dagen, waar na hy met de dood deeze waardigheit zynen Nazaat inruimde.

CLXXXIII. GREGORIUS de X, van Plai-

Plaiſance geboortig, wierd in 't jaar 1271 tot de Pauſſelyke waardigheit verheven, die hy na een Kerkbeſtier van 4 jaaren, 4 maanden en 10 dagen met zyn overlyden wederom aflei.

CLXXXIX INNOCENTIUS de V, in 't jaar 1276 tot de Pauſſelyke waardigheit opgeklommen, beſtierde de Kerke maar 5 maanden en 5 dagen, waar na hy ten grave daalde.

CLXXXV. ADRIANUS de V, in 't zelve jaar Paus verkooren, bekleede den Roomſchen Stoel ſlechts 39 dagen, en ſtorf in 't zelve jaar.

CLXXXVI. JOHANNES de XXI, noch in 't zelve jaar 1276 tot de Pauſſelyke waardigheit verheven, bekleede deeze maar 8 maanden en 8 dagen, waar na hy in 't jaar 1277 overleed.

CLXXXVII. NICOLAAS de III, een Romein, in 't jaar 1277 tot Paus verkooren, bekleede deeze Aartspriesterlyke waardigheit 3 jaaren, 8 maanden en 29 dagen, waar na hy deezer waereld overleed.

CLXXXVIII. MARTINUS de IV, een Fransman, de Pauſſelyke waardigheit in 't jaar 1281 opgedraagen, bezat de zelve 4 jaaren, 1 maand en 7 dagen, waar na door zyne dood het Pausſchap vakant viel.

CLXXXIX. HONORIUS de IV, een Romein, in 't jaar 1285 tot het Pausſchap verheven, beſtierde de Kerke 2 jaaren en 1 dag, zulks hy de Roomſche Stoel in 't jaar 1287 zynen Nazaat inruimde.

CXC. NICOLAAS de IV, van Askoli geboor-

boortig, volgde zynen Voorzaat in 't Aartsprieſterſchap in den jaare 1287 en bezat den Roomſchen Stoel 4 jaaren, 1 maand en 14 dagen, waar na hy overleed.

CXCI. CELESTINUS de V, van Iſernië geboortig, wierd in 't jaar 1294 tot Paus van Rome verkooren, en deed wederom afſtand na dat hy de Kerke maar 5 maanden en 3 dagen beſtiert had.

CXCII. BONIFACIUS de VIII, van Agnane geboortig, in 't zelve jaar tot het Pausſchap verheven, bekleede deeze waardigheit 8 jaaren, 9 maanden en 18 dagen, waar na hy met zyne dood den Pauſſelyken Stoel inruimde.

CXCIII. BENEDIKTUS de X, van Treviſe geboortig, in 't jaar 1303 Paus geworden, beſtierde de Kerke maar 8 maanden en 17 dagen, waar na hy overleed.

CXCIV. CLEMENS de V, van Baza geboortig, wierd in 't jaar 1305 tot Aartsprieſter verkooren, en ſtorf, na de Kerke 8 jaaren, 10 maanden en 17 dagen beſtiert te hebben.

CXCV. JOHANNES de XXII, te Kohors gebooren, in 't jaar 1316 Paus verkooren, bezat den Pauſſelyken Stoel te Avignon 18 jaaren, 3 maanden en 28 dagen, en overleed.

CXCVI. BENEDIKTUS de XI, een Fransman, wierd tot de Pauſſelyke waardigheit verheven in 't jaar 1334, en overleed, na dat hy de Stoel te Avignon 7 jaaren, 4 maanden en 6 dagen bekleed had.

CXCVII. CLEMENS de VI, mede een Frans-

Fransman, in 't jaar 1342 tot het Pausschap verheven, bezat den Stoel te Avignon 10 jaaren, 6 maanden en 29 dagen, en ruimde met zyne dood het Kerkbestier zynen Nazaat in.

CXCVIII. Innocentius de VI, een geboore Fransman, volgde zynen Voorzaat in de Paussélyke waardigheit in 't jaar 1352. en storf, na dat hy de Stoel te Avignon 9 jaaren, 8 maanden en 20 dagen bezeten had.

CXCIX. Urbanus de V, een Fransman, tot het Pausschap in 't jaar 1362 geroepen, bekleede deeze waardigheit zoo te Avignon als te Rome 8 jaaren, 1 maand en 23 dagen, waar na hy de zelve met de dood zynen Nazaat inruimde

CC. Gregorius de XI, een geboore Fransman, wierd in 't jaar 1370 Paus verkooren, storf na een Kerkbestier, en de verplaatzing van den Stoel weder te Rome, van 7 jaaren, 2 maanden en 24 dagen.

CCI. Urbanus de VI, een Napolitaan, wierd in 't jaar 1378 tot Paus verkooren, bekleede deeze Aartsprieſterlyke waardigheit 11 jaaren, 6 maanden en 8 dagen, waar na hy de zelve zynen Nazaat met de dood inruimde.

CCII. Bonifacius de IX, mede een Napolitaan, in 't jaar 1389 tot de Paussélyke waardigheit verheven, overleed na dat hy de zelve 14 jaaren en 11 maanden bekleed had.

CCIII. Innocentius de VII, van Sulmone geboortig, vorderde men in 't jaar 1404 tot de Aartsprieſterlyke waardigheit, die

die hy wederom na een Kerkbestier van 2 jaaren met zyne dood aflei.

CCIV. GREGORIUS de XII, een Venetiaan, in 't jaar 1406 tot Paus van Rome verheven, bestierde de Kerke 2 jaaren, 6 maanden en 5 dagen, waar na hy door 't Concilie van Piza afgezet wierd.

CCV. ALEXANDER de V, uit Kandia geboortig, wierd in 't jaar 1409 tot Aartspriester van Rome ingewyt, doch bezat den Roomschen Stoel maar 10 maanden en 8 dagen, waar na hy overleed.

CCVI. JOHANNES de XXIII, een Napolitaan, in 't jaar 1410 tot Paus verkooren, bezat den Pausselyken Stoel 5 jaaren en 4 dagen, en wierd toen door 't Concilie van Constans afgezet.

CCVII. MARTINUS de V, een Romein, in 't jaar 1417 Paus geworden, bekleede den Roomschen Stoel 13 jaaren, 3 maanden en 12 dagen, waar na hy met zyne dood het Kerkbestier zynen Nazaat inruimde.

CCVIII. EUGENIUS de IV, een Venetiaan, volgde in de Pausselyke waardigheit zynen Voorzaat in 't jaar 1431, en bestierde de Kerke 15 jaaren, 11 maanden en 16 dagen, waar na het Pausschap met zyne dood vakant viel.

CCIX. NICOLAAS de V, wierd in 't jaar 1447 tot de Pausselyke waardigheit verheven, en bezat de zelve 8 jaaren en 19 dagen, waar na hy overleed.

CCX. CALISTUS de III, een Spanjaard, in 't jaar 1455 tot het Pausschap opgeklommen, daalde ten grave na de Stoel 3 jaaren

ren, 5 maanden en 29 dagen bezeten te hebben.

CCXI. PIUS de II, te Sienna geboóren, wierd in den jaare 1458 tot Paus van Rome verkooren, bekleede de Kerkvoogdy 5 jaaren, 2 maanden en 27 dagen en ſtorf.

CCXII. PAULUS de II, een Venetiaan, volgde zynen Voorzaat in de Aartsprieſterlyke waardigheit van Rome in 't jaar 1464, bekleede de zelve 6 jaaren, 10 maanden en 26 dagen, en overleed.

CCXIII. SIXTUS de IV, van Savona geboortig, wierd in 't jaar 1471 tot het Pausſchap verkooren, en bekleede deeze waardigheit 13 jaaren en 5 dagen, wanneer hy de zelve door zyn afſterven, zynen Nazaat inruimde.

CCXIV. INNOCENTIUS de VIII, van Genua geboortig, in 't jaar 1484 tot de Pauſſelyke waardigheit verkooren, overleed na een Kerkbeſtier van 7 jaaren, 10 maanden en 27 dagen.

CCXV. ALEXANDER de VI, een Spanjaard, volgde by verkiezing zynen Voorzaat in de Aartsprieſterlyke waardigheit in 't jaar 1492, en ſcheide uit deeze waereld na een Kerkbeſtier van 11 jaaren en 8 dagen.

CCXVI. PIUS de III, van Sienna geboortig, wierd in 't jaar 1503 tot Paus van Rome verkooren, maar ſtorf in 't zelve jaar na een Kerkvoogdy van ſlechts 26 dagen.

CCXVII. JULIUS de II, van Savona, in 't jaar 1503 in zyn Voorzaats plaats ingewyt, bekleede het Pausſchap 9 jaaren, 3 maanden en 26 dagen, waar na hy overleed.

CCXVIII.

CCXVIII. Leo de X, een Florentiner van geboorte, wierd in 't jaar 1513 tot de Pausselyke waardigheit verheven; onder zyn Kerkbestier was 't, dat Lutherus tegen zyne ingevoerde aflaatkramery in de bres stond; hy bezat den Roomschen Stoel 8 jaaren en 20 dagen, waar na hy ten grave daalde.

CCXIX. Adrianus de VI, een Nederlander van Utregt, tot de Pausselyke waardigheit opgeklommen in 't jaar 1522, bestierde de Kerke maar 1 jaar, 8 maanden en en 6 dagen, waar na hy overleed.

CCXX. Clemens de VII. van Florence, in 't jaar 1523 Paus verkooren, bezat den Roomschen Stoel 10 jaaren, 10 maanden en 7 dagen, en storf in 't jaar 1534.

CCXXI. Paulus de III, een Romein, tot de Pausselyke waardigheit in 't jaar 1534 ingewyt, bestierde de Kerke te Rome, 15 jaaren en 28 dagen, waar na hy deezer waereld overleed.

CCXXII. Julius de III, een Toskaan van geboorte, in 't jaar 1550 tot het Pausschap ingewyt, bezat den Koomschen Stoel 5 jaaren, 1 maand en 16 dagen, en maakte toen plaats voor zynen opvolger.

CCXXIII. Marcellus de III, een Florentiner, volgde zynen Voorzaat in de Pausselyke waardigheit in 't jaar 1555, maar bekleede die slechts 21 dagen, en overleed in 't zelve jaar van zyne verkiezing.

CCXXIV. Paulus de IV, een Napolitaan in 't jaar 1555 Paus verkooren. bestierde de Kerke 4 jaaren, 2 maanden en 24

dagen, waarna hy deezer waereld overleed.

CCXXV. Pius de IV, een Milanees, tot Aartspriester van Rome, in 't jaar 1559 ingewyt, wierd door zyne dood van deeze waardigheit berooft, na een Kerkbestier van 5 jaaren, 11 maanden en 15 dagen in den jaare 1565.

CCXXVI. Pius de V, van Alexandrië geboortig, tot Paus van Rome in 't jaar 1565 verkooren, bestierde de Kerkvoogdy 6 jaaren, 3 maanden en 24 dagen, waar na hy deezer waereld overleed.

CCXXVII. Gregorius de XIII, van Bononië geboortig, in 't jaar 1572 tot de Paussselyke waardigheit verheven, ontruimde met zyne dood het Kerkbestier na dat hy den Roomschen Stoel 13 jaaren, 2 maanden en 29 dagen bezeten had.

CCXXVIII. Sixtus de V, van Ankona, wierd in 't jaar 1585 tot Paus van Rome verkooren, en bestierde de Kerke 5 jaaren, 4 maanden en 3 dagen, zulks hy deeze waardigheit in 't jaar 1590 zynen Nazaat inruimde.

CCXXIX. Urbanus de VII, een Albanees, naaulyks in 't jaar 1590 tot de Paussselyke waardigheit verheven, of overleed in 't zelve jaar na een Kerkbestier van slechts 13 dagen.

CCXXX. Gregorius de XIV, een Milanees, volgde in 't zelve jaar zynen Voorzaat in 't Pausschap, doch storf na een Kerkbestier van maar 10 maanden en 10 dagen.

CCXXXI. Innocentius de IX, een Bolone

lonezer, in 't jaar 1591 tot Paus verheven, had zich mede naaulyks in den Roomſchen Stoel gezet, of overleed na een Kerkvoogdy van 2 maanden, en anderen zeggen 11 maanden.

CCXXXII. CLEMENS de VIII, van Florence geboortig, tot de Pauſſelyke waardigdigheit in 't jaar 1592 opgeklommen, beſtierde de Kerke 13 jaaren, 1 maand en 3 dagen, waar na hy ten graave daalde.

CCXXXIII. LEO de XI, een Landsgenoot van zynen Voorzaat, volgde hem door verkiezing in 't Pausſchap in den jaare 1605, en overleed na een Kerkvoogdy van ſlechts 15 dagen.

CCXXXIV. PAULUS de V, van Siena geboortig, tot de Pauſſelyke waardigheit in 't jaar 1605 ingewyt, beſtierde de Kerke 15 jaaren, 8 maanden en 12 dagen, waar na hy de Roomſche Stoel zynen Nazaat door zyn overlyden inruimde.

CCXXXV. GREGORIUS de XV, van Bononië, in 't jaar 1621 tot het Pausſchap verkooren, ſtorf na een Kerkbeſtier van 2 jaaren en 5 maanden.

CCXXXVI. URBANUS de VIII, van Florence geboortig, wierd in 't jaar 1623 tot de Pauſſelyke waardigheit verheven, beſtierde de Kerke 20 jaaren, 11 maanden en 23 dagen, waar na de Roomſche Stoel met zyne dood vakant wierd.

CCXXXVII. INNOCENTIUS de X, een Romein, volgde zynen Voorzaat in 't Pausſchap van Rome in den jaare 1644, en

overleed na een Kerkbestier van 10 jaaren, 4 maanden en 22 dagen.

CCXXXVIII. ALEXANDER de VII, van Siena, tot de Aartsprieſterlyke waardigheit van Rome in 't jaar 1655 verheven, had den Stoel 12 jaaren, 1 maand en 15 dagen bezeten, waar na hy deezer waereld overleed.

CCXXXIX. CLEMENS de IX, van Pistoja geboortig, in 't jaar 1667 tot Paus van Rome verkooren, bekleede deeze waardigheit 2 jaaren, 5 maanden en 19 dagen, waar na hy deezer waereld overleed.

CCXL. CLEMENS de X, een Romein, tot Paus van Rome in 't jaar 1670 verkooren, ontruimde deeze waardigheit met zyne dood, na een Kerkvoogdy van 6 jaaren, 2 maanden en 24 dagen.

CCXLI. INNOCENTIUS de XI, een Milanees, in 't jaar 1676 tot het Pausschap verheven, overleed na een Kerkbestier van 12 jaaren en omtrent 11 maanden.

CCXLII. ALEXANDER de VIII, een Venetiaan, wierd in 't jaar 1689 tot Paus van Rome verkooren, overleed na een Pausschap van 15 maanden en 25 dagen.

CCXLIII. INNOCENTIUS de XII, een Napolitaan, in 't jaar 1691 tot de Pausselyke waardigheit verheven, bekleede de zelve 9 jaaren, 2 maanden en 15 dagen, waar na hy de Roomsche Stoel zynen Nazaat inruimde.

CCXLIV. CLEMENS de XI, van Urbino geboortig, wierd in 't jaar 1700 tot het Pausschap van Rome verkooren, bestierde de Kerke 20 jaaren en 4 maanden, waar na hy

hy gelyk alle zyne Voorzaaten ten grave daalde, en deezen tegenwoordigen het Opperprieſterſchap van Rome den 19den Maart 1721 inruimde.

CCXLV. INNOCENTIUS de XIII, een Romein, volgde zynen Voorzaat by verkiezing op den 8 May 1721 in de Pauſſelyke waardigheit, en bezit tegenwoordig den Roomſchen Stoel, hebbende reeds eenen ouderdom van 66 jaaren bereikt.

Behalven dit getal van Pauſen, hebben noch nu en dan verſcheide Tegen-Pauſen zich in den Roomſchen Stoel gedrongen, waar door niet weinig onluſten en ſcheuringen in de Kerke veroorzaakt zyn, maar naardien zy deeze lyſt, niet of zelden door eenige Schryvers ingelyſt worden, zullen wy die mede ongemeld laaten, en met deezen nu regerende Paus de zelve, en ook met een ons werk ſluiten.

BLADWYZER

Van eenige der voornaamſte zaaken.

A.

Aanleiding tot het beſchryven van de Hiſtorie van Paus Johanna, en door wie gegeeven. 8.
Aanmerking over 't Roomſch Bygeloof omtrent de Bezetenen. 82.
Aart der Schryveren van de negende eeuw, die van de Pauzin zwygen, en haare Hiſtorie voordachtelyk voorbygaan. 188 enz.
Abdy van Fulda, waar in zich Johanna met haaren Minnaar begaf, beſchreeven. 16.
Algemeene tegenwerpingen, over deeze Hiſtorie, overwogen. 227 enz.
Allatius gevoelen ingezien. 177
Aloude Manuſcripten die van de Pauzin gewag maaken, aangeweezen. 185 enz.
Amphiteaters wanneer in gebruik geraakt. 99.
Athenen en 't gevoelen van haaren oorſprong aangeweezen. 19. word beſchreeven. 20.
Aventinus de eerſte wederſtrever van de Panzin, wederſpreekt zich zelven. 161.
——— zyn kinderachtig bewys aangetoont. 163.

B.

BAardſcheeren een aloude gewoonte in Italië en onder de Pauſen, onderzocht. 23. 145.
Baronius en Bellarminus gedachten over de Hiſtorie van de Pauzin. 168.
——Hoe zich Baronius oneigentlyk beholpen heeft. 176.

Bedenkingen over 't gebruik van den doorgaten Stoel 126 enz. en wat eenige Schryvers daar van gevoelden. 129.
Bedriegeryen der Dominikaner Monniken te Bern en wat daar op volgt. 73.
Bezetene voor de Pauzin gebragt om die te bezweeren, en wat 'er gebeurt. 67.
Blinde gehoorzaamheit onder het opper geestelyk Bestier den volke opgedragen. 4.

C.

CLemens Kerke te Rome wanneer gesticht. 97.
Clemens de VII op den Pausselyken Stoel gedrongen, wat daar op volgt. 139.
't Colosseum te Rome beschreeven. 98.
't Concilie van Constans kan voor een bewys van de Historie van Paus Johanna verstrekken. 238.
't Conclave wanneer en waarom ingevoert en beschreeven 37. Ordres daar in beraamt. 38. Hoedanig het met de hedendaagsche verkiezing daar in toegaat. 41.

D.

DOorgaten Stoel om de Sexe der verkoorene Pausen te ondertasten ingebruik gebragt. 108. Waarom verzonnen. 112. Doch met uitzondering van blykbaare voorwerpen 113. Hoedanig het gebruik van deezen Stoel was 116. Oudheit van 't gebruik van deezen Stoel onderzocht. 117. Wie deeze proef hebben ondergaan. 119. En wiens gedrag die niet nodig had, maar nochtans onderging. 120. enz. Hoe deeze plegtigheit verricht wierd. 122. Waarom men vervolgens 't gebruik van deezen Stoel verduistert heeft. 124. Bedenkingen hier over nader onderzocht. 126. enz.

BLADWYZER.

E.

EErlooze bedryven die onder 't Pausschap van sommige Pausen in zwang gingen. 136.
Eugenia een kuisch voorbeeld van dien aart gelyk de Pauzin, doch met een eerbaarder uitkomst. 60.

G.

't GEbruik van een doorgaten Stoel ingevoert. 107. Bedenkingen hier over. 111.
Gedenksteen te Rome die de Historie van de Pauzin aanwyst. 244. Door Sixtus den V in den Tyber geworpen, om 'er de geheugenisse van uit te wisschen. 247.
Gemoedsdwang ingevoert, en wat 'er uit volgt. 4.
Getuigen die in de dertiende Eeuw van de Pauzin schreeven, en wie die zyn geweest. 258. enz.
Getuigen die in de zestiende Eeuw, voor de Reformatie van de Pauzin handelen. 296 en een aanmerklyk getal van getuigen na de Reformatie. 301.
Gezagvoerende Opperhoofden, Bisschoppen en Patriarchen de Kerke ingedrongen. 2.

H.

HIldegonda onder 't mannelyk gewaad in een Klooster gegaan alwaar zy als Monnik overleed. 64.
Historie van de Pauzin kan boven andere voorgestelde Verdichtselen toets houden. 156. Onbetwistbaare echtheit der zelve aangeweezen. 233. Door Paus Johannes den XXI beweezen, vermits hy niet de XX maar XXI wilde genoemt zyn. 234. Door de gehoudene Samenspraaken te Poissy aangetoont en beweezen. 242.

Histo-

BLADWYZER.

Hiſtorie van de 11000 Maagden, waar op die is gegrond, en fabelachtig bevonden. 160.

I.

JOhannâs geboorte onderzocht. 13. Haaren naam door de Schryvers zeer verſcheidentlyk gemeld. 11. Haare opvoeding en geneigtheit tot de ſtudie. 15. Word om haare Schoonheit bemint, en verlaat haare Ouders onder een mannelyk gewaat. 16. Neemt de naam van Johannes aan en begeeft zich in 't Klooſter te Fulda. 16. Vertrekt naar Athene. 18. Begint in geleertheit in de Schoole van Athene uit te munten. 22. Gewoonte van 't baardſcheeren begunſtigt haar voorneemen. 23. Haar komſt te Rome. 25. Geeft onder de Geleerden blyken van haar ſchrander vernuft. 30. Haar gedrag onder een vermomming van ſchynheiligheit. 32. Verwerft roem en gunſt. 33. Word tot het Pausſchap verheven. 35. Verſchil onder de Schryvers over den tyd van haar Pausſchap. 34. Gedachten over de verheffing tot haar Pausſchap. 44. Word onder den naam van Johannes den VIII tot Paus van Rome ingewyt. 45. Haar zonderling gedrag en gezag onder haar Pausſchap. 53. Misbruik haarer ſtudie haar te laſt gelegt, en waar dat in beſtond. 54. Haar gezag onder de Vorſten aangemerkt. 55. Lodewyk de II door haar gekroont. 56. Haare veranderde levenswys onder haar Pausſchap, en vervalt in ontucht. 65. Onzekerheit met wien zy onkuisheit pleegde. 66. Word zwanger. 66. Wat de bygelovigheit van haar heeft gezegt dat ze van den Duivel bezocht wierd, en door eenen Engel keur van ſtraffe gegeeven wierd. 83. Haare onbedreeventheit in 't zwangergaan onderzocht. 84. Komt onder

't houden van eene Proceſſie der Kruisdagen in de kraam. 85. Sterft. 86. en word op de plaats van 't voorval begraaven. 88. Standbeeld te Rome wegens dit voorval opgerecht. 244. En door Sixtus den V in den Tyber geworpen, om deeze geheugenis in vergetenheit te brengen. 247.
Johannes de XII in Overſpel verraſt en doorſtoken. 166.
Johannes Hus, maakt van de Pauzin gewag, en in zynen leeftyd haare Hiſtorie voor waarachtig gehouden. 218.

K.

Kardinalen wanneer ingeſtelt. 35. Oorſprong van deezen naam aangeweezen. 36. Verkiesbaare hoedanigheden in hun vereiſcht. 39. Wie van hen van 't Pausſchap geweert. 48.
Keizer Lodewyk de II door de Pauzin gekroont. 56.
Kerk (St. Pieters) te Rome beſchreeven, wanneer en door wien geſticht. 91.
—— Wie haare voornaamſte Boumeeſters waren. 92.
't Hoog Autaar beſchreeven. 93.
Kerkbeſtier van een ongeregelt en eerloos gedrag en onder welke Pauſen. 136.
Kerkvoogdyſchappen ingevoert. 2.

L.

Lateranen (St. Jan van) beſchreven en de grondlegging aangemerkt. 96.
Liſten door eenige Roomſche Schryvers aangewend, om de Hiſtorie van de Pauzin te verduiſteren. 149
Lodewyk de II. onder 't Pausſchap van Johanna gekroont. 56.

Lotharius ſtaat zynen zoon Lodewyk het Keizerryk af en begeeft zich in een Klooſter. 56.
Lykſtaſie der Pauſen hoedanig die voltrokken word. 89.
Lyſt van Pauſen die ſedert de tweede tot in den aanvang van de negende Eeuw de Roomſche Stoel bezeten hebben. 343. Een reeks van Pauſen ſedert de tiende tot deeze tegenwoordige Eeuw. 386.

M.

MArianus Scotus eerſte Schryver der Hiſtorie van de Pauzin geacht. 199. Zyne byzondere hoedanigheden aangemerkt. 200. en zyne achting aangeweezen. 201.
Marozia haar gezach te Rome. 137. Weet de verkiezing der Pauſen van haare genegentheit te doen afhangen. 138.
Martinus Polonus een geacht Schryver van de Hiſtorie van de Pauzin. 215. Hoedanig men getracht heeft hem verdacht te maaken. 216. Eenige van zyne Exemplaren verdacht, en waarom. 220.
Merkwaardige getuigen van de veertiende Eeuw die van de Pauzin gewag maaken. 260.

N.

NAam van Petrus onder de Pauſen ongeoorloft te voeren. 43.
Naamsverwiſſeling der verkoorne Pauſen, wanneer in haar gebruik geraakt. 42.
Nitokris een beruchte Heldhaftige Vrouw en haare verrichting. 7.

BLADWYZER.

O.

ONgelegentheden de Roomſche Kerke overgekomen, en hoedanig. 4.
Ongeregeltheden eeniger Pauſen. 135.
Ooggetuigen die het gebruik der Schouwſtoelen beveſtigen. 110.
Oorſprong van den naam der Kardinalen aangeweezen. 36.
Oorzaak van het verval van 't Patriarchſchap van Konſtantinopelen. 144.
Onuphrius toeleg om de Hiſtorie van de Pauzin te verduiſteren. 164.
Ouders van de Pauzin, wie die waren. 10.

P.

PAtriarchen of Gezaghebbers der Kerke ingevoert. 2.
Patriarch te Konſtantinopelen zyn gezag. 172.
Patriarch van Konſtantinopelen een Vrouw bevonden, en hoe. 143. 160.
Patriarchſchap van Konſtantinopelen tot een verval gebragt. 144.
Paus Leo de IV overleden, word Johanna Paus. 35.
Pauſſelyke Opperhoofdigheit ten onrechte St. Pieter toegeeigent. 3.
Pauſſelyke verkieſing aan wien die eertyds ſtond. 35.
't Pausſchap onder alle Natien verkiesbaar geweeſt. 148.
Pauſſelyke Dekreten waar door Johanna uit het Regiſter der Panſen wierd geweert. 192.
Pauſſelyke Tydreekening in 't algemeen, in haare onzekerheit beſchouwt. 325.
Platina in eenige van zyne Exemplaren verminkt, en hoedanig. 219.

Plech-

BLADWYZER.

Plechtigheden tot het inwyen der Pauſen beſchreeven. 45. Als mede van de Krooning aangemerkt. 48. en wanneer ingevoert. 51.
Plechtigheden over 't bezweeren der Duivelen in de Bezetenen beſchreeven. 69.
Prachtige Pronknaald door Sixtus den V te Rome voor St. Pieters Kerke opgerecht. 94.
Prieſters het huwelyk eertyds niet verboden. 10.

R.

RAdulphus een der eerſte Schryvers van de Pauzin gewag maakende. 198.
Reeks (een) van Getuigen die in de vyftiende Eeuw van de Pauzin gewag maaken. 271.
Regiſters der Pauſen onregelmatig in hunne Tydbeſchryving aangeweezen. 193.
Rome tot een zetel der Pauſſelyke Opperhoofdigheit geworden, 3. Wanneer en door wien Rome wierd geſticht. 25. Eerſte inſtelling van Romes beſtier, 28. Gedenkwaardigheden van deeze beruchte Stadt aangemerkt. 29.
Roomsgezinde Schryvers, wat hen wederhoud de Hiſtorie van de Pauzin in hunne Schriften in te laſſen. 323.

S.

SChouwſtoelen te Rome ten dienſt der verkoorne Pauſen in gebruik gebragt, en waar die ſtonden. 109. Door Ooggetuigen beveſtigt. 110. Waarom verzonnen 112. en wederom afgeſchaft 113. Zie verder doorgaten Stoel.
Schryvers die 't allereerſt van deeze Hiſtorie geſchreeven hebben. 9. Hun gevoelen over Johannâs on-

geval is zeer verſchillig. 101. Als mede over haar Pausſchap 102. en over haare dood. 103.
Schryvers van de tiende en elfde Eeuw nageſpeurt. 194. Welke van de Pauzin gewag hebben gemaakt. 195. Verwarring in eenige hunner Tydreekeningen. 196.
Schryvers van de dartiende Eeuw wie die waren, 214. Welke Martinus als getuige van de Pauzin hebben bygebragt. 225.
Semiramis, Koninginne van Aſſyrie haar manhaftig gedrag. 6.
Sigebert een beruchte Schryver van de XI en XII Eeuw, 208. Wat hy van de Hiſtorie van de Pauzin meld. 209. Hoedanig men de verminktheit in zyne Schriften, door laater Schryvers begaan, beſpeuren kan. 210.
Silveſters (Paus) beſchuldigingen onderzocht en verzacht. 133.
Slapers van Grieken met deezen van Ephezen de zelfde geacht. 159.
Sorbieres gevoelen over de Hiſtorie van de Pauzin onderzocht en gewraakt. 183.
Standbeeld wegens 't voorval van de Pauzin opgerecht. 105. Hoedanig het te Rome deeze Hiſtorie aantoonde. 244.
Standbeelden te Bolonje en te Sienna aangeweezen, en onder den rang der Pauſen geplaatſt. 249.
Straat alwaar de Pauzin in de kraam quam, hoedanig door de navolgende Pauſen in de Proceſſie gemyd. 105, 253. en by het ontaart voorval van die van Tullia vergeleken. 254

BLADWYZER.

T.

TEgenwerpingen over de Hiſtorie van de Pauzin overwogen en krachteloos bevonden. 227 enz.
Tempelgebouw op de plaats van 't in de Kraamkomen van de Pauzin, opgerecht. 104.
Tempelpracht, hoe en door wien die in gebruik raakte. 3.
Tempel van Numa Pompilius, of die de zelfde van Veſpaſiaan is geweeſt, onderzocht. 158.
Theodora van een eerbaar gedrag, wat haar onder 't mannelyk gewaad in 't Klooſterleven wedervaart. 62.
Theodora eene beruchte Vrouw te Rome en haar gedrag. 137.
Thiota een gewaande Profeteſſe voor de Pauzin aangezien. 180. en verſchil hier over. 182.
Tydreekening der Pauſen, hoe onzeker die in de eerſte Eeuw is, duidelyk aangeweezen, 330. Alsmede in de negende Eeuw, voor de Pauzin 358. en in de zelve Eeuw na de Pauzin. 376.

V.

VAlerius en Vincent hun rampzalig ongeval beſchreeven. 58.
't Vaticaan beſchreeven. 95.
Verdichte voorwendſelen de Hiſtorie van de Pauzin aangewreeven en hoe. 173.
Verdichtſelen bygebragt om de Hiſtorie van Paus Johanna verdacht te maaken, ontzenuwt 151. en haare blykbaare onwaarſchynlykheden aangeweezen. 154.
Verkiesbaare Kardinaalen hunne hoedanigheit aangemerkt. 39.

BLADWYZER.

Verſlagentheit onder de Geeſtelyken door 't onverwacht voorval van 't in de Kraamkomen van hunnen gewaanden Paus. 87.
Voorbeelden van Vrouwen die manmoedig haare Sexe verzaakt hebben. 5. 59.
Voorzorge beraamt tot voorkoming van een diergelyk ongeval als van de Pauzin. 106.
Urbanus de VI. van een buitenſpoorigen aart. 139.
Vreemde gebeurteniſſe onder Johannâs Pausſchap voorgevallen. 57.

Pag. 121. deeze drukfeil te verbeteren:

Reg. 17 ſtaat, maar Thais in haar wandel,
lees,
maar Thais in haaren wandel,

De overige ſtelle ter beſcheidenheit van den Lezer.

MISC
94
6743911
Z4AG17